

সম্প্রীতি sampriti

ৰাষ্ট্ৰীয় গবেষণা পত্ৰিকা

Double Blind Peer Reviewed National
Research Journal of Humanities and Social Sciences

Editor in Chief
Dr. Dhiraj Patar

Assistant Editor
Dr. Rumi Patar

সম্প্রতি
ৰাষ্ট্ৰীয় গবেষণা পত্ৰিকা

ISSN : 2454-3837

SAMPRITI

DOUBLE BLIND PEER REVIEWED NATIONAL RESEARCH
JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Vol.-IX, Issue-I, March 2023
(Bi-Lingual)

Editor in Chief
Dr. Dhiraj Patar (Hon.)

Assistant Editor
Dr. Rumi Patar (Hon.)

Special support by the Department of Assamese
North Lakhimpur College (Autonomous)

SAMPRITI PUBLICATION
NEAR GAUHATI UNIVERSITY
ASSAM FOREST SCHOOL-781014

SAMPRITI : A Half yearly bi-lingual (Assamese and English) Double-Blind Peer Reviewed National Research Journal of Humanities and Social Sciences, Edited by Dr. Dhiraj Patar, published by Sampriti Publication, Ghy-14. ISSN : 2454-3837, Volume-IX, Issue-I, March, 2023.

Advisor (s) Hon.

Prof. Dipti Phukan Patgiri, Rtd. D. Lit. Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Pradip Jyoti Mahanta, Rtd. Dean Faculty of Cultural Studies, Tezpur University.
Prof. Kanak Chandra Saharia, HOD, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Projit Kumar Palit, Former HOD, Dept. of History, Assam University.
Prof. Nirajana Mahanta Bezbara, Former HOD, Dept. of Assamese, D.U.
Prof. Prafulla Kumar Nath, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Dr. Raju Baruah, Rtd. Prof. & HOD, Dept. of Assamese, Jagiroad College.
Dr. Rabindra Sarma, Associate Professor & HOD, Centre for Tribal Folklore, Language and Literature, Central University of Jharkhand.
Dr. Satarupa Dutta Mazumder, Visiting Scientist (Linguist) Institute of Cybernetics Systems and Information Technology, (ICSIT) Kolkata & Editor, Journal of Kolkata Society for Asian Studies (JKSAS).
Prof. Bimal Mazumdar, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Prof. Kamaluddin Ahmed, Dept. of Assamese, Gauhati University.
Dr. Habibur Rahman, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Khagen Gogoi, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Srijani Das, Associate Prof. Jagiroad College
Dr. Dhrubajyoti Saharia, Associate Prof. Dept. of Geography, Gauhati University.
Dr. Arabinda Rajkhowa, Assistant Prof. Dept. of Assamese, North Lakhimpur College (A)

Editorial Board

Editor in Chief

Dr. Dhiraj Patar (Hon.)

Assistant Editor

Dr. Rumi Patar (Hon.)

Board of Members (Hon.)

Dr. Parag Nath, Dr. Dipak Das, Dr. Devaprotim Hazarika, Dr. Utpal Saikia, Dr. Jayanta Pathok, Dr. Pranab Prasad Borah, Dr. Abhijeet Borah, Dr. Jadabendra Borah, Dr. Champak Saikia, Debajit Bordoloi, Dr. Ratul Deka. Ranjanjyoti Sarmah, Dr. Neetu Saharia, Dr. Sanjib Borah. Dr. Sangita Saikia, Dr. Bijaya Borah, Dr. Bhupen Baruah, Dr. Bhanita Das, Dr. Nishgandha Talukdar

Price: 500.00/-

Publicity & Distributor: BANDHAV, Panbazar, Ghy-1

© All rights reserved; published by Sampriti publication, Near Gauhati University,
Assam Forest School-781014, email-sampritipublication@gmail.com
www.sampritipublication.com. Contact no. +91 99 546 89 619

To,

Advisor/Reviewer/Author/Subscribers

With Thanks
Editorial Board
—Sampriti

Guidelines for the author(s)

1. Write a self declaration. Mention that the paper is original, unpublished
2. Give a Plagiarism certificate.
3. Give full address or institutional designations for communication i.e. email, mobile number, postal address.
4. Author has to give the copyright authority to Sampriti.
5. Write a title on the top of the page in centre and mention about the authors designation, correspondence address, telephone no, fax no, email id etc.
6. Manuscripts submitted to Sampriti cannot be published anywhere without withdrawal. Author has to take permission or withdraw if he/she already sent the manuscript to sampriti.
7. An abstract of maximum 100 words must be enclosed with the paper and mention 3 to 6 key words to specify the article.
8. Manuscript should be typed in double line spacing on one side of the paper (A4 size) and leave one inch in every side of the page. Write the article in Microsoft word for English in Times New Roman and pagemaker software for Assamese in Geetanjalilight font (English 12 size and Assamese 14 size) and send it sampritipublication@gmail.com. Visit website www.sampritipublication.com
9. Paper should not exceed **3000** word along with abstract and references.
10. Author must follow the following steps for writing the research article –
(i) Introduction, (ii) Area of research, (iii) Objective (iv) Methodology, (v) Results and Discussion (vi) Conclusion/ recommendations.
11. In case of citation author has to mark the proper citation side. For any kind of quotation please follow the quotation mark (“.”) and mention the citation in the body of the text like (**Patar 30/ Patar, Dhiraj 30/Patar, Rumi 14).**
12. Cited books, Magazine, News papers name should be type in ***Italic***.
13. Author should mention properly the references in MLA Handbook method.
The reference should mention with the cited page number.
14. Bibliography should be arranged in **MLA Handbook method**.

**NATIONAL INSTITUTE OF SCIENCE COMMUNICATION
AND INFORMATION RESOURCES**
(Council of Scientific and Industrial Research)
14, Satsang Vihar Marg, New Delhi 110 067

G. Mahesh, Ph.D.
Head, National Science Library
Phone: 91-11-26863759
E-mail: gmahesh@niscain.res.in website: <http://nsi.niscain.res.in>

NSL/ISSN/INF/2015/1497

Dated: July 16, 2015

Sampriti Publication,
Jalukbari,
Gauhati University Campus,
Guwahati,
Assam

Dear Sir/Madam,
মহোদয় /মহোদয়া

We are happy to inform you that the following serial(s) published by you has been registered and assigned ISSN (Print)

হুমে আপকো যহ সূচিত করতে হুই প্রসন্নতা হো রহী হৈ কি নিম্নলিখিত প্রকাশন পঞ্জীকৃত কর লিএ গযে হৈ
এবং প্রিণ্ট আই.এস.এস.এন. আবিষ্ট কৰ দিয়ে গযে হৈ

ISSN 2454-3837 Sampriti

It is important that the ISSN should be printed on every issue preferably at the right hand top corner of the cover page.
প্রকাশন কৰ প্রত্যেক প্রতি ক কবর পেজ কে দালিনঁ ওৱ কে উপৰি সিৱে পৰ আই.এস.এস.এন. ছপা হোনা আবশ্যক হৈ।

We will be responsible for monitoring the use of ISSN assigned to Indian Serials and for supplying up-to-date data of the same to the International Centre for ISSN, Paris. For this purpose we request you to send us the forth coming issue of your serial on complimentary basis.

আৰটোয় রাষ্ট্ৰীয় কেন্দ্ৰ কৰ জিম্মেদাৰী হোগৈ কি বহ ভাৰতীয় পত্ৰিকাও আবিষ্ট আই.এস.এস.এন. কী জাঁচ
কৰেগা এবং উভয়তন ভাটা কী জানকাৰী ইন্ট্ৰনেশনাল সেন্টৰ ফোৰ আই.এস.এস.এন. পৰিস কো বোঁড়েন্স অত: আপৰে অনুৰোধ হৈ
কি ইস কাৰ্য হেতু প্রকাশন কী এক প্রতি আই.এস.এস.এন. প্রিণ্ট কৰকে সম্মানার্থ ঝঁঠ হুমে ভোঁজে।

We solicit your co-operation in this regard.
আপকে সহযোগ কৰ লিএ হম আভাৰী রহেণঁ।

শ্রদ্ধীয়

For (জী মহেশ)

কেড

নেশনল সাইন্স লাইব্ৰেৰী এবং আই.এস.এস.এন.

Disclaimer

This journal is purely research based. The content and information as published in the papers at the discretion are the authors alone. The Editorial Board members or Publisher of The **Sampriti** can't be held responsible for that.

Editorial Board
—Sampriti

সূচীপত্র

- ❖ মামণি বয়ছে গোস্বামীর সৎক্ষাৰ গল্পৰ ভাষা-সুযমা : এটি অধ্যয়ন
ড° স্বপ্নালী শহিকীয়া 09-15
- ❖ স্বাজোত্তৰ কালৰ অসমীয়া লেখিকাৰ গল্পত নাৰীবাদী চিন্তা
ড° চম্পক শহিকীয়া 16-36
- ❖ নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব আৰু মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণত ইয়াৰ প্ৰয়োগ
ড° গোৱিন্দ প্ৰসাদ ভূএগ 37-47
- ❖ অসমত বসবাস কৰা গাবোসকলৰ লোকখাদ্য : এটি অধ্যয়ন
ড° ৰত্নজিৎ গৈগৈ, তনুশী বৰুৱা 48-55
- ❖ প্ৰেমচন্দৰ ‘সেৱাসদন’ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত নাৰী সংঘৰ্ষ : এটি আলোচনা
ড° ইন্দৱনী ডেকা, পাপৰি ডেকা 56-73
- ❖ লৃগাং ‘উৎসৱকেন্দ্ৰীক ‘গুমৰাগ্ ন্ত্য’ৰ মথঙ্গু বৰ্প : এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন
ইন্দ্ৰেশ্বৰ পেণ্ড 74-80
- ❖ বিহু : ৰোদ্বিক সমাজৰ শুচিবায়ুগ্রাস্ততা আৰু লীলা গৈগৈৰ প্ৰত্যুভৱ
আভা ভৰালী 81-86

- ❖ বৃহত্তর অসমীয়া জাতি গঠনত মংগোলীয় উপাদান
বৰী কলিতা 87-92
- ❖ অনুবাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ ইয়াত এখন অৱণ্য আছিলং এক অধ্যয়ন
ড'দুলাল চন্দ্ৰ দাস 93-111
- ❖ Administration and the Society During the Reign of King Naranārāyaṇa- A Note
Ms. Karchika Mahanta 112-123
- ❖ Understanding and Measuring Women Empowerment in India : A Study from Ramban District (J&K)
Hiba Tun Noor, Prof. Pirzada M. Amin 124-136
- ❖ Digital Entrepreneurship across Borders and Potential of Digital Technology for Migrants
Qurat Ul Ain 137-149
- ❖ The politics of spatial segregation: Exploring the discourse of ‘difference’ in domestic work relationship in Guwahati
Shruti Talukdar 150-160
- ❖ Issues and Obligations of Copyright Protection in the Current Digital Age on the Indian Perspective
Dr. Bindu Bhushan Borah
Mr. Bichitra Bordoloi 161-174

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 09-15

মামণি বয়ছম গোস্বামীর সংক্ষেপ গল্প

ভাষা-সুষমা ১ এটি অধ্যয়ন

ড° স্বপ্নালী শহিকীয়া

সহকারী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, বিহালী স্নাতক মহাবিদ্যালয়

Email :swapnali.saikia20@gmail.com

সংক্ষিপ্তসার

মামণি বয়ছম গোস্বামী অসমীয়া সাহিত্য জগতের এগৰাকী প্রতিষ্ঠিত লেখিকা। শিক্ষা আৰু সাহিত্যব্যোগেন্দি অসমীয়া জনমানসক সৰ্বভাৱতীয় পৰ্যায়ত প্রতিষ্ঠা কৰা এই গবাকী শক্তিশালী লেখিকাই মাত্ৰ তেৰ বছৰ বয়সতে গল্প বচনাৰে অসমীয়া সাহিত্য জগতত প্ৰৱেশ কৰিছিল। গল্পকাৰ হিচাপেই তেওঁৰ প্ৰথম চিনাকি আছিল। ‘চিনাকি মৰম,’ ‘কইনা,’ ‘হৃদয় এক নদীৰ নাম,’ ‘মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ প্ৰিয়গল্প,’ ‘মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ স্ব-নিৰ্বাচিত গল্প,’ ‘আভা গার্ডেনাৰৰ আবেলি’ আদি গল্প সংকলনৰ জৰিয়তে মামণি বয়ছম গোস্বামীয়ে অসমীয়া গল্প সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰিছে। সাধাৰণ মানুহৰ জীৱন-ঘাপনৰ প্ৰতিচ্ছবি অসাধাৰণ ৰূপত দাঙি ধৰাত মামণি বয়ছম গোস্বামী নিঃসন্দেহে শ্ৰেষ্ঠ।

আন আংগিকৰ লগতে যিকোনো গল্পত গল্পকাৰৰ ভাষাৰ বৈশিষ্ট্যও অন্যতম। মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ গল্পসমূহ অধ্যয়ন কৰিলে কেতোৰ ভাষাগত বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰা যায়। বিশেষকৈ লোকভাষাৰ অসুৰ্গত ফকৰা, জতুৱা খণ্ডবাক্য, যুৰীয়া শব্দ, গালি-শপনি আদিয়ে তেওঁৰ গল্পসমূহক অনল্য রূপ প্ৰদান কৰিছে। পৰিহিতি আৰু চৰিত্ৰ মানসিক অৱস্থা অধিক স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰা উপমাও বৰ আকৰণণীয়। ব্যাকৰণগত দিশৰ পৰা বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে, ধৰন্যাত্মক শব্দ, সম্বন্ধবাচক শব্দ, অনুৰূপ শব্দ, বহুবচনাত্মক প্রত্যয় আদিৰ

ব্যবহার তেওঁর গল্পের অন্যতম অংগ হৈ পৰিছে। প্ৰস্তাৱিত মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ 'সংক্ষাৰ' গল্পৰ ভাষা-সুষমাৎ। এটি অধ্যয়ন শীৰ্ষক গবেষণা পত্ৰত 'সংক্ষাৰ' গল্পটিক নিৰ্দৰ্শন হিচাপে লৈ গল্পকাৰগৰাকীৰ গল্পৰ ভাষাগত বৈশিষ্ট্য অধ্যয়ন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : মামণি বয়ছম গোস্বামী, ভাষা, বৈশিষ্ট্য, লোকভাষা।

০.০০ অৱৰণিকা :

মামণি বয়ছম গোস্বামী অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ এটি অন্যতম প্ৰতিভা। সাহিত্য সৃষ্টিৰ জৰিয়তে বাষ্টীয় সীমা অতিক্ৰম কৰি আন্তঃবাষ্টীয় স্তৰত পৰিচিতি লাভ কৰা মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ প্ৰতিটো গল্পৰে সুকীয়া আবেদন আছে। বৈচিত্ৰপূৰ্ণ বিষয়-বস্তু চয়ন, মধ্যবিত্ত আৰু নিম্ন মধ্যবিত্ত মানুহৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ প্ৰতিফলন, সমাজৰ অৰ্থনৈতিক আৰু বাজনৈতিক দিশৰ উম্মোচন, পুৰুষ-নাৰীৰ প্ৰেমৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ, মানৱীয় মূল্যবোধৰ অৱক্ষয় আৰু নিঃস্ব নাৰীৰ কষ্টকৰ জীৱনৰ প্ৰতিফলন আদি বৈশিষ্ট্যৰে মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ উজ্জ্বল। এইসমূহ বৈশিষ্ট্যৰ উপৰিও গল্পকাৰ গবাকীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাও অন্যতম। সংক্ষাৰ গল্পটিৰ আলমত গল্পকাৰ গবাকীৰ ভাষাগত বৈশিষ্ট্যসমূহ অধ্যয়ন কৰাৰ যথেষ্ট অৱকাশ আছে।

০.০১ গবেষণাৰ পদ্ধতি :

প্ৰস্তাৱিত বিশ্লেষণটি অধ্যয়নৰ বাবে প্ৰধানকৈ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। অধ্যয়নৰ সুবিধাৰ বাবে প্ৰাপ্ত সমলসমূহ তালিকাভূক্ত কৰি দেখুওৱা হৈছে। গবেষণাৰ তথ্যৰ বাবে মুখ্য আৰু গৌণ-দুই প্ৰকাৰৰ উৎসৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা হৈছে।

০.০২ গবেষণাৰ উদ্দেশ্য :

০.০২.০১ মামণি বয়ছম গোস্বামী সংক্ষাৰ গল্পৰ ভাষিক বৈশিষ্ট্য অধ্যয়ন কৰা।
০.০২.০২ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে গল্পকাৰ গবাকীৰ ভাষাশৈলীৰ অনন্য ৰূপ পাঠকৰ
সম্মুখলৈ অনা।

১.০০ বিশ্লেষণ :

সংক্ষাৰমামনি বয়ছম গোস্বামীৰ অন্যতম সৃষ্টি। বিষয়-বস্তু চয়নৰ ক্ষেত্ৰত গল্পকাৰ গবাকীয়ে নতুনত্বৰ পৰিচয় দি এটি অভিনৰ অৰ্থচ স্পৰ্শকাতৰ বিষয়ক গল্পটিৰ মাজেৰে দাঙি ধৰিছে। নাৰী জীৱনৰ আবেগ-অনুভূতি, হা-হুনুনিয়াই তেওঁৰ গল্পৰ অধিকাংশ অধিকাৰ কৰিছে যদিও 'সংক্ষাৰ' গল্পটিত নাৰীৰ লগতে এজন পুৰুষৰ মনস্তত্ত্বও অতি সুন্দৰ আৰু স্পষ্টভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে। দুবাৰকৈ বিয়া কৰাইও সন্তানৰ মুখ দেখিবলৈ আক্ষম হোৱা আৰু বংশ বক্ষাৰ আশংকাত চট্টফটাই থকা পীতাম্বৰ মহাজনৰ মানসিক অৱস্থাৰ যি সুন্দৰ চিত্ৰণ 'সংক্ষাৰ'ৰ মাজেদি কৰা হৈছে তাৰ বাবে নিঃসন্দেহে গল্পকাৰ

গৰাকীৰ ভাষাশৈলীও অন্যতম। লোকভাষাৰ ভিতৰৰা ফকৰা, উপমা, জতুৱা খণ্ডবাক্য, যুৰীয়া শব্দ, গালি-শপনি আদিৰ লগতে ধৰ্ম্যাত্মক শব্দ, সম্বন্ধবাচক শব্দ, অনুৰূপ শব্দ, বহুচনাত্মক প্রত্যয়, নির্দিষ্টতা বাচক প্রত্যয় আদিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধিত যথেষ্ট সহায় কৰে। ‘সংস্কাৰ’ গল্পটোত প্ৰয়োগ হোৱা এনে ভাষাগত বৈশিষ্ট্যসমূহৰ আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল।

১.০১ ফকৰাৰ প্ৰয়োগ :

ফকৰাৰ প্ৰয়োগ আধুনিক সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ এক উল্লেখযোগ্য বিষয়। যোজনা-ফকৰাসমূহ লোকসাহিত্যৰ শুভায়িতারলী। এইৰোৰে জাতিৰ সামাজিক, আচাৰ-বিচাৰ, আয়ুৰ্বেদ আৰু কৃষি সম্পৰ্কীয় জ্ঞানৰ পৰিচয় দি লোকজীৱন তাৰ মাজতে সম্পূৰ্ণভাৱে প্ৰতিফলিত কৰে। ওভোতা নাইবা গুপ্তত অৰ্থ থকা পদবিলাকেই ফকৰা। ফকৰা প্ৰায়েই চাৰি শব্দীয়া আৰু তাৰ ব্যাখ্যা দিয়া হয় ধৰ্মীয়া বা নৈতিক প্ৰসংগত। ফকৰাৰ বিলাক সাধাৰণতে কোনো অৱস্থা বা ঘটনাৰ প্ৰসংগত কোৱা হয়। ফকৰা, যোজনা, প্ৰবাদ, প্ৰবচন ইইসমূহৰ আভিধানিক অৰ্থ প্ৰায়ে একে। গল্পকাৰ মামনি ৰয়ছৰ গোস্বামীয়ে ‘সংস্কাৰ’ গল্পটোত চৰিত্ৰ মুখৰ সংলাপ অধিক অৰ্থবহু আৰু পৰিস্থিতি সহজে ব্যাখ্যা কৰাৰ হেতু ব্যৱহাৰ কৰা এনে লোকোক্তিসমূহে গল্পটোক অধিক আকৰণীয় কৰি তুলিছে। গল্পটোত প্ৰয়োগ কৰা এনে ফকৰাৰ উদাহৰণ হ'ল—

১.০১.০১ কাৰ ঘৰৰ কাৰ মানিক,
 কোনে খেদাই পানীক।
 হাত বাউদি মাতি আন
 চুমা খাওঁ খানিক।

(মামণি ৰয়ছৰ গোস্বামীৰ গল্প সমগ্ৰ, পৃষ্ঠা. ৩৩৭)

১.০১.০২ কাৰ্যৰ বুজিয়া ভাও,
 ছাগৰো পখালে পাৱ। (উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃষ্ঠা. ৩৩৭)

১.০১.০৩ আছো বগলী আছো চাই
 ক'ৰ পানী ক'ত যায়। (উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃষ্ঠা. ৩৪০)

১.০১.০৪ আঁহ লুকাৰা বাঁহ লুকাৰা
 গাল সোপোৰা ক'ত লুকাৰা? (উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃষ্ঠা. ৩৪১)

১.০২ উপমাৰ প্ৰয়োগ :

অলংকাৰ সমৃদ্ধ ভাষাৰ প্ৰয়োগ মামনি ৰয়ছৰ গোস্বামীৰ ৰচনাশৈলীৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য। উপমা অলংকাৰৰ ব্যৱহাৰে গল্পকাৰ গৰাকীৰ গল্পৰ ভাষাক অধিক বসাল কৰাৰ লগতে পাঠকৰ ওচৰ চপাই নিয়াত সহায় কৰা দেখা যায়। ‘সংস্কাৰ’ গল্পটো অধ্যয়ন কৰিলে দেখা যায় যে, গল্পটোত ব্যৱহাৰ কৰা উপমাবাচক শব্দসমূহত গল্পকাৰ

গৰাকীয়ে সততে প্রাকৃতিক সমলসমূহ প্রসংগলৈ আনিছে। ইয়াৰ নিৰ্দশন হ'ল—

- ১.০২.০১ কটা জালি কোমোৰাৰ বুকুৰ দৰে বৰণৰ হাতৰ মুঠিতে লুকাব খোজা
দময়স্তীৰ কঁকালখন....(উল্লিখিত গ্ৰহ, পৃষ্ঠা. ৩৪৬)
 - ১.০২.০২ পাঞ্জারীটো ইমান পুৰণি আছিল যে তাৰ বংশ শুকাবলৈ দিয়া কোমোৰা
ওটিটোৰ দৰে হৈ পৰিছিল। (উল্লিখিত গ্ৰহ, পৃষ্ঠা. ৩৩৭)
 - ১.০২.০৩ পাড় মাছৰ দৰে কোমল পিঠি.....। (উল্লিখিত গ্ৰহ, পৃষ্ঠা. ৩৩৮)
মামণি বয়ছম গোস্বামীয়ে ‘সংস্কাৰ’ গল্পটি এনে বস্তুজাগতিক উপমাৰ উপৰিও
- মনোজাগতিক উপমাৰো প্ৰয়োগ কৰিছে। ইয়াৰ উদাহৰণ হ'ল—
- ১.০২.০৪ তাইৰ চাৰনি বাতি ভৰিব আগেৰে পাৰ হৈ যোৱা সাপ এডালৰ
চিকিৎসনিৰ দৰে লাগিল। (উল্লিখিত গ্ৰহ, পৃষ্ঠা. ৩৪৬)
 - ১.০২.০৫ কুঁহিয়াৰৰ চোবাই এৰা সিঠা এটুকুৰাৰ দৰে...। (উল্লিখিত গ্ৰহ,
পৃষ্ঠা. ৩৪৪)
 - ১.০২.০৬ তাইৰ শুকাই কৰ্কশ হোৱা বৰলৰ বাঁহৰ দৰে...। (উল্লিখিত গ্ৰহ,
পৃষ্ঠা. ৩৪৫)

১.০৩ ধৰন্যাত্মক আৰু প্ৰতিধৰন্যাত্মক শব্দৰ ব্যৱহাৰ :

ধৰন্যাত্মক, প্ৰতিধৰন্যাত্মক, যুৰীয়া আৰু অনুৰাপ শব্দৰ বিচাৰ ভাষাশৈলী অধ্যয়নৰ
এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ। ‘সংস্কাৰ’ গল্পটিৰ ধৰন্যাত্মক শব্দৰ বহুল প্ৰয়োগ হৈছে। ধৰন্যাত্মক
শব্দৰ ব্যৱহাৰে গল্পটোৰ বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ প্ৰতীকী অৰ্থ বহন কৰাত সহায় কৰিছে। গল্পটি
স্বৰূপনিৰে আৰম্ভ হোৱা ধৰন্যাত্মক শব্দৰ লগতে ল, গ, হ, চআদি ব্যঙ্গন ধৰনিৰে আৰম্ভ
হোৱা ধৰন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। গল্পটিৰ ব্যৱহাৰ কৰা ধৰন্যাত্মক শব্দসমূহ
তালিকাভুক্ত কৰি দেখুওৱা হ'ল—

ক্রমিক নং	গল্পৰ নাম	ধৰন্যাত্মক শব্দ	সমলৰ অৱস্থান	পৃষ্ঠা
১.		চপ্ চপ্		৩৩৭
২.		হায় হায়		৩৩৭
৩.		চেক্ চেক্		৩৩৯
৪.		ফুচ্ ফুচ্		৩৩৯
৫.	সংস্কাৰ	লপ্থপ্ লপ্থপ্	মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ গল্প সমগ্ৰ	৩৪৩
৬.		গদ্ গদ্		৩৪৪
৭.		গপ্ জপ্		৩৪৬
৮.		হিৰহিৰ্ দিৰ্গিৰ্		৩৪৬
৯.		হৰাং হৰাং হুটুৰ হুটুৰ		৩৪৭

প্রতিধ্বন্যাত্মক শব্দের ব্যবহার মামনি বয়ছে গোস্বামীর বচনার এক উল্লেখনীয় দিশ। ধ্বন্যাত্মক শব্দের আন এটি ভাগ হ'ল প্রতিধ্বন্যাত্মক শব্দ। ইয়াত একেটা শব্দের দুটা অংশ থাকে। প্রথম অংশটোর সুকীয়া অর্থ থাকে আর তাৰ স্বাধীনভাৱে ব্যবহাৰ হয়। দ্বিতীয় অংশটোৱ কোনো অর্থ নাই। কিন্তু তাৰ সংযোগত প্রথমটোৱ অর্থ স্পষ্ট হৈ পৰে। (অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকবণ্ড, পৃষ্ঠা. ২১১) সংক্ষাৰ গল্পটিত ব্যবহাৰ কৰা এনে শব্দই ভাষাৰ সুযমা বৃদ্ধিত সহায় কৰিছে।

তালিকা নং : ১.০৩.০২ প্রতিধ্বন্যাত্মক শব্দের তালিকা—

ক্রমিক নং	গল্পৰ নাম	ধ্বন্যাত্মক শব্দ	সমলৰ অৱস্থাৰ	পৃষ্ঠা
১.		সনা-পিঠা		৩৩৭
২.		কোৱা-কুৰি		৩৩৯
৩.		বুড়া-মেথা		৩৩৯
৪.		গা-পা	মামণি বয়ছে	৩৩৯
৫.		কাণি-দুৱৰী	গোস্বামীৰ গল্প	৩৩৯
৬.	সংক্ষাৰ	কোৱা-মেলা	সমগ্ৰ	৩৩৯
৭.		কিতাপ-পত্ৰ		৩৪১
৮.		লাগ-বান্ধ		২৪৩
৯.		কাণ-কাৰখনা		৩৪৪

১.০৪ বহুবচনাত্মক আৰু নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগ :

বহুবচনাত্মক প্রত্যয়ৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত গল্পকাৰ গৰাকী কিছু ব্যতিক্ৰম হোৱা দেখা যায়। তেক্ষেতে গল্পটিত মা/বিৰোৰ, সদাগৰহত্ত, যজমানসকল, বামুণমথা আদি বহুবচনাত্মক প্রত্যয়ৰ ব্যবহাৰ কৰিছে। ইয়াৰে যজমানসকল, বামুণমথা এই দুটা পদ মামণি বয়ছে গোস্বামীৰ বচনাত সচৰাচৰ দেখিবলৈ পোৱা যায়। একেদৰে গল্পকাৰে মানুহজনী, পাঞ্জাৰীটো, শ্রাদ্ধখন আদি নিৰ্দিষ্টতাৰাচক প্রত্যয়ৰ ব্যবহাৰ কৰিছে।

১.০৫ শব্দৰ দিৰ্ঘতি :

আলোচিত গল্পটিত শব্দৰ দিৰ্ঘতি বা পুনঃ পুনঃ ব্যবহাৰ হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়। নিৰ্দিষ্ট এটা পৰিস্থিতিত চৰিত্ৰ মুখত প্ৰয়োগ কৰা শব্দৰ এনে দিৰ্ঘতিয়ে চৰিত্ৰ আৱেগ পাঠকৰ আগত সুন্দৰকৈ তুলি ধৰিছে। এনে বৈশিষ্ট্যাই গল্পটিৰ ভাষাক অন্য ৰূপ দিছে। ইয়াৰ উদাহৰণ হ'ল—

“ধনেশ্বৰীৰ পাৰত ঘূৰি ফুৰা তৰণ ঘূৰক পীতাম্বৰৰ মহাজনৰ হাতৰ পৰা

এব খাই যেন নদীৰ গভীৰ পানীত বাগৰি পৰিল। কোন পৰিল? কোন পৰিল?
পীতাম্বৰ নে তৰণ যুৱক পৰিল? পীতাম্বৰ মহাজন পৰিল নে তৰণ যুৱক
পৰিল? পীতাম্বৰ মহাজন পৰিল নে তৰণ যুৱক পৰিল? উঃ কোন পৰিল?”
(উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃষ্ঠা.৩৪৭)

১.০৬ কাব্যধর্মী ভাষাৰ প্ৰয়োগ :

কাৰ্য্যিকতা মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ ভাষাৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য বুলিৰ পাৰি। সংস্কাৰ
গল্পটিও ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। গল্পটিত পিতৃত্ব লাভৰ আশাত চট্টফটাই থকা পীতাম্বৰ
মহাজনৰ মনোজগতৰ বৰ্ণনা গল্পকাৰ গৰাকীয়ে দিছে এনেদৰে—

“...হয় হয়, তাই যেন ভৰিত জুনকাহে পিঞ্জি থাকে। ৰণ জুন, ৰণ জুন। হয় হয়,
কল্পনাত দেখা তাইৰ বাঁহ গাঁজ বৰণীয়া ভৰিখনত যেন তাই জুনকাহে পিঞ্জি থাকে...।
তাই আহে। তাই সকলো সময়তে মনলৈ আহে।” (উল্লিখিত গ্রন্থ, পৃষ্ঠা.৩৪৬)

১.০৭ গালি বাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

প্ৰত্যেক ভাষাৰে প্ৰধানতঃ দুটা ক্ষপ। এটা সাধু আৰু আনটো চহা। সাধু ৰূপটো
মাৰ্জিত আৰু গভীৰ। আনহাতে চহা ৰূপটো অশৃৎ আৰু অমাৰ্জিত। চহা ৰূপটোৰ
আলোচনাত গালিবাচক শব্দসমূহেও ঠাই পায়। গালি আৰু শাও-শপনিত মৃত্যু আৰু
দুৰাৰোগ্য বোগৰ কামনা, বৃত্তিত হীন বুজাৰলৈ, প্ৰিয়জনৰ অমঙ্গল কামনা, মানুহক
জন্মৰ লগত তুলনা আৰু দৈহিক বিকৃতিৰ কথা উল্লেখ কৰা হয়। আলোচিত গল্পটিত
কুকুৰ, হেৰেপা মুঁটি, কাৰ্তবীজী, কুহকিনী আদি গালি বাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।
ইয়াত গল্পকাৰে কুহকিনী শব্দটো অৱশ্যে যোগাইক অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰিছে। উদাহৰণ
স্বৰূপে—

“সি কুহকিনী দময়ন্তীৰ পদধৰণি যেন অহৰহ শুনা পাৰলৈ ধৰিলে। তাই যেন তাৰ
কাণৰ ওচৰত আহি ওণগুণাৰ ধৰিলেঃ ‘হোমৰ যোগাৰ কৰা’” (উল্লিখিত গ্রন্থ,
পৃষ্ঠা.৩৪৬)

২.০০ সামৰণি :

‘সংস্কাৰ’ এটা পৰিস্থিতি প্ৰধান চুটিগল্প। পীতাম্বৰ মহাজনৰ বংশ বক্ষাৰ উদ্দেশ্যক
প্ৰাথান্য কৰি বচনা কৰা কাহিনী ভাগত সমান্তৰালভাৱে এগৰাকী ৰক্ষণশীল নাৰী আৰু
পিতৃত্ব লাভৰ বাবে চট্টফটাই থকা পুৰুষৰ মনঃস্তান্ত্ৰিক দিশ সাৱলীল ভাষাৰে দাঙি ধৰা
হৈছে। বাক্যবিন্যাস, ধৰনিগত, ৰূপগত আৰু আন আন শব্দগত বৈশিষ্ট্যৰে সমৃদ্ধ
ভাষাশৈলীয়ে গল্পটিৰ ভাষাক এক অনন্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। এনে বৈশিষ্ট্যৰে বিচাৰ
কৰিণ ‘সংস্কাৰ’ গল্পটিক গল্পকাৰ মামণি বয়ছম গোস্বামীৰ অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ গল্প বুলি
অভিহিত কৰিব পাৰি।

প্রসংগ গ্রন্থপঞ্জী :

মূলগ্রন্থ :

গোস্বামী, উপেন্দ্র নাথ। অসমীয়া ভাষার ব্যাকরণ। গুৱাহাটী : মণি-মানিক প্রকাশ, ২০১১।
মুদ্রিত।

ভৰালী, হেমন্ত কুমাৰ। সম্পাদ। মামাণি বয়ছম গোস্বামীৰ গল্প সমগ্ৰ। গুৱাহাটী : বনলতা,
২০১১। মুদ্রিত।

প্রাসংগিক গ্রন্থ :

বৰুৱা, প্ৰহৃষ্ট কুমাৰ। অসমীয়া চুটিগল্প অধ্যয়ন। ডিব্ৰুগড় : বনলতা, ১৯৯৫। মুদ্রিত।

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 16-36

স্বৰাজোন্তর কালৰ অসমীয়া লেখিকাৰ গল্পত নাৰীবাদী চিন্তা

(নিৰপেক্ষ বৰগোহাত্ৰিঃ, মামণি বয়চম গোস্বামী, অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ
গল্পৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

ড° চম্পক শঙ্কুয়া

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ

গোহাটী কমার্চ কলেজ, গোহাটী- ২১

সংক্ষিপ্তসাৰ

নাৰীবাদ সাম্প্রতিক কালৰ বহুলভাৱে জনপ্ৰিয় এক চিন্তাধাৰা বা মতবাদ, এক জটিল পঞ্চঞ্চ। নাৰীৰ আধিকাৰ সম্পৰ্কীয় প্ৰাথমিক দাবীৰে আৰম্ভ হোৱা এই আন্দোলনে দীঘলীয়া পৰিক্ৰমা অতিক্ৰমী আজি বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া গুৰুত্ব তথা স্থান লাভ কৰিছে। বিভিন্ন সামাজিক-সাংস্কৃতিক কাৰক তথা অন্য কেতোৰ বাজনৈতিক ঘটনাই ইয়াৰ উত্থানৰ বাট মুকলি কৰিছিল যদিও সাহিত্যৰ জৰিয়তে নাৰীবাদৰ প্ৰচাৰ তথা প্ৰসাৰ বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া। আধুনিক ভাৰতবৰ্ষত নাৰীবাদী চিন্তা-চৰ্চাৰ পটভূমি তৈয়াৰ হোৱাত বিভিন্ন ঘটনা-পৰিঘটনাৰ ভূমিকা অনৰ্থীকাৰ্য। ভাৰতলৈ ইৰাজসকলৰ আগমনৰ সমান্বালভাৱে আহে পশ্চিমীয়া শিক্ষা আৰু এই শিক্ষাটি দান কৰা উদ্বোনেতিক ভাৰধাৰা। ইয়াৰ লগত পৰবৰ্তী কালত যোগ হ'ল শ্রীষ্টিয়ান ধৰ্মপ্ৰচাৰক তথা দেশী-বিদেশী কোনো কোনো ব্যক্তি বা বিয়য়াৰ সমাজ-সংস্কাৰমূলক কাৰ্যসূচী, নাৰী শিক্ষাৰ প্ৰসাৰণ, মহাআৱা গান্ধীৰ পৰিচালিত স্বাধীনতা আন্দোলন ইত্যাদি। যিবোৰ ঘটনা প্ৰবাহে ভাৰতীয় মননত

নারী চেতনাক ক্রমাং জাগ্রত করি তুলিছিল আৰু নারীসকলক নিজৰ বাজনৈতিক চেতনা আৰু আৱু অধিকাৰৰ প্ৰতি সচেতন কৰিছিল। ভাৰতীয় উদাৰনৈতিক সমাজ-সংস্কাৰকসকলৰ মাজত বাজা বামমোহন বায়, ইশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰকে প্ৰমুখ্য কৰি বহুজন নেতাৰ ভূমিকা এই ক্ষেত্ৰত অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। যিসকলৰ প্ৰচেষ্টাই বৰফণশীল আৰু কঠোৰ পৰম্পৰাগত ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱহাৰৰ মাজত আবদ্ধ হৈ থাকিবলৈ বাধ্য হোৱা নারীসকলৰ বহুতক নতুনকে চিন্তা কৰাৰ বাবে পথ দেখুৱাইছিল। আধুনিক অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ, ভাষা-সাহিত্যৰ থাণ প্ৰতিষ্ঠাতা অগ্ৰজ বহুকেইগৰাকীৰে বচনাৰ মাজত সামাজিক-সাংস্কৃতিক প্ৰেক্ষাপটত নারী চৰিত্ৰৰ বিচ্ৰিক প্ৰকাশিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে আৰু ফলশ্ৰুতিত এদিন চন্দ্ৰপতা শইকীয়ানীৰ দৰে অগ্রগামী নারীৰ আগমন ঘটিল। কোনো কোনো পুৰুষ লেখকৰ সমান্তৰালভাৱে কেইবাগৰাকী লেখিকাৰ বচনাৰ মাজত (সৃষ্টিশীল আৰু অন্যান্য) নারী ৰূপৰ স্বাভাৱিক প্ৰকাশৰ আৰম্ভণি হ'ল আৰু স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত ই অধিক সম্প্ৰসাৰিত হৈ পৰিল। আমাৰ আলোচনা পত্ৰত মূলতঃ ভাৰতবৰ্যৰ স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালৰ তিনিগৰাকী অসমীয়া মহিলা গল্পকাৰৰ গল্পৰ মাজত নারীবাদী চিন্তাৰ আভাস দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সূচক শব্দ : নারীবাদ, স্বৰাজোন্তৰ কাল, মহিলা লেখিকা

অৱতৰণিকা :

নারীবাদ সাম্প্রতিক কালৰ বহুলভাৱে জনপ্ৰিয় এক চিন্তাধাৰা বা মতবাদ, এক জটিল পপঞ্চ। নারীৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কীয় প্ৰাথমিক দাবীৰে আৰম্ভ হোৱা এই আন্দোলনে দীঘলীয়া পৰিক্ৰমা অতিক্ৰমী আজি বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত এক সুকীয়া গুৰুত্ব তথা স্থান লাভ কৰিছে। বিভিন্ন সামাজিক-সাংস্কৃতিক কাৰক তথা অন্য কেতোৰে বাজনৈতিক ঘটনাই ইয়াৰ উখ্যানৰ বাট মুকলি কৰিছিল যদিও সাহিত্যৰ জৰিয়তে নারীবাদৰ প্ৰচাৰ তথা প্ৰসাৰ বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া। পৃথিৱীৰ অইন কেতোৰে ঠাইৰ দৰে ভাৰত তথা অসমতো নারীবাদৰ প্ৰসাৰ-প্ৰচাৰৰ প্ৰসংগত বিভিন্ন লেখক-লেখিকাৰ সাহিত্যবাজিৰ অৱদান অনন্বীকাৰ্য। আধুনিক ভাৰতবৰ্যত নারীবাদী চিন্তা-চৰ্চাৰ পটভূমি তৈয়াৰ হোৱাত বিভিন্ন ঘটনা-পৰিঘটনাৰ ভূমিকা অনন্বীকাৰ্য। ভাৰতলৈ ইংৰাজসকলৰ আগমনৰ সমান্তৰালভাৱে আহে পশ্চিমীয়া শিক্ষা আৰু এই শিক্ষাটী দান কৰা উদাৰনৈতিক ভাৰথাৰ। ইয়াৰ লগত পৰৱৰ্তী কালত যোগ হ'ল খ্ৰীষ্টিয়ান ধৰ্মপ্ৰচাৰক তথা দেশী-বিদেশী কোনো কোনো ব্যক্তি বা বিষয়াৰ সমাজ-সংস্কাৰমূলক কাৰ্যসূচী, নারী শিক্ষাৰ প্ৰসাৰণ, মহাঅংশ গান্ধীৰ পৰিচালিত স্বাধীনতা আন্দোলন ইত্যাদি। যিবোৰ ঘটনা প্ৰবাহে ভাৰতীয় মননত নারী চেতনাক ক্রমাং জাগ্রত কৰি তুলিছিল আৰু নারীসকলক নিজৰ বাজনৈতিক চেতনা আৰু আৱু অধিকাৰৰ প্ৰতি সচেতন কৰিছিল। ভাৰতীয় উদাৰনৈতিক সমাজ-

সংক্ষারকসকলৰ মাজত বাজা বামমোহন বায়, সংশ্লিষ্ট বিদ্যাসাগৰকে প্রমুখ্য কৰি বহুজন নেতাৰ ভূমিকা এই ক্ষেত্ৰত অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। যিসকলৰ প্ৰচেষ্টাই ৰক্ষণশীল আৰু কঠোৰ পৰম্পৰাগত ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাৰ মাজত আৰদ্ধ হৈ থাকিবলৈ বাধ্য হোৱা নাৰীসকলৰ বহুক নতুনকৈ চিন্তা কৰাৰ বাবে পথ দেখুৱাইছিল। ভাৰতবৰ্ষত নাৰী শিক্ষাৰ প্ৰসাৰণৰ সময়ছোৱাতে বিশ্ব শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকমানৰ পৰা ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ কাৰ্যসূচীত নাৰী কল্যাণৰ কথাও সন্ধিবিষ্ট হৈছিল। যাৰ ফলত প্ৰত্যক্ষভাৱে বাজনীতিত মহিলাৰ অংশগ্ৰহণ মুকলি হ'ল। মন কৰিবলগীয়া যে নাৰীমুন্ডি আৰু নাৰীমঙ্গলৰ চিন্তাধাৰাবে উজ্জীৰিত এইনতুন মহিলাসকলেই ১৯১৭ চনত ‘Women’s Indian Association’ (WIA) আৰু ১৯২৭ চনত ‘All India Women’s Conference’ (AIWC) গঠন কৰিছিল। এনে প্ৰেক্ষাপটতেই উদ্ধৰ হোৱা ভাৰতীয় নাৰীকেন্দ্ৰিক চিন্তা আৰু ভাৱনাই ইউৰোপীয় চিন্তা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰভাৱত নাৰীবাদী চিন্তালৈ উন্নীত হ'ল বুলিব পাৰি। খ্যাত-অখ্যাত, দেশী-বিদেশী বিভিন্ন লোকৰ ৰচিত ভিন্ন বিষয়ক নাৰীকেন্দ্ৰিক ৰচনাই ভাৰতীয় শিক্ষিত মানুহৰ মননক গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছিল ফলত এনে ভাৱধাৰাই ক্ৰমাণ্ব সংগঠিত ৰূপ লাভ কৰিছিল। অসমৰ প্ৰসংগতো বহুলকৈ এনে পটভূমিকেই দোহাৰিৰ পাৰি। সীমিত হ'লেও উনবিশ শতিকাৰ সমাজ-সংক্ষৰমূলক সামাজিক-বৌদ্ধিক আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ আৰু স্বাধীনতা আন্দোলনত নাৰীৰ অংশগ্ৰহণে অসমতো শিক্ষিত আৰু সচেতন নাৰী মানসিকতা গঢ় দিয়াত সহায় কৰিছিল। এনে কাৰণতে ১৯২৬ চনতে নাৰী সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যাৰ সমাধান আৰু নাৰীৰ উন্নতিৰ বাবে ‘অসম মহিলা সমিতি’ গঠন কৰিব পৰা হৈছিল। আধুনিক অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ, ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠাতা অগ্রজ বহুকেইগৰাকীৰে ৰচনাৰ মাজত সামাজিক-সাংস্কৃতিক প্ৰেক্ষাপটত নাৰী চৰিত্ৰৰ বিচিত্ৰকৃপ প্ৰকাশিত হ'বলৈ আৰস্ত কৰিলে আৰু ফলশ্ৰুতিত এদিন চন্দ্ৰপ্ৰভা শহীকীয়ানীৰ দৰে অগ্ৰগামী নাৰীৰ আগমন ঘটিল। কোনো কোনো পুৰুষ লেখকৰ সমান্তৰালভাৱে কেইবাগৰাকী লেখিকাৰ ৰচনাৰ মাজত (সৃষ্টিশীল আৰু অন্যান্য) নাৰী ৰূপৰ স্বাভাৱিক প্ৰকাশৰ আৰস্তণি হ'ল আৰু স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী সময়ত ই অধিক সম্প্ৰসাৰিত হৈ পৰিল। আমাৰ আলোচনা পত্ৰত মূলতঃ ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালৰ তিনিগৰাকী অসমীয়া মহিলা গল্পকাৰৰ গল্পৰ মাজত নাৰীবাদী চিন্তাৰ আভাস দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু লক্ষ্য :

এইটো অনস্বীকাৰ্য যে, নাৰীবাদ সাম্প্ৰতিক কালৰ এক বহুল চৰ্চিত তথা জনপ্ৰিয় ভাৱধাৰা হিচাপে সাহিত্যত ইয়াৰ প্ৰয়োগ তথা প্ৰকাশ সম্পাৰ্কে চিন্তা-চৰ্চা বা আলোচনাৰ অভাৱ নাই। বিশ্ব বিভিন্ন ঠাইৰ, ভিন্নভাৰী লোকৰ ৰচিত সাহিত্যৰ মাজত নাৰীবাদৰ

প্রয়োগ তথা বহুমাত্রিক উপস্থাপন মন করিবলগীয়া। অসমীয়া সাহিত্যও ইয়াৰ ব্যতিক্রম নহয়। স্বাধীনতাৰ পূৰ্বে পৰা অতি সাম্প্রতিক কাললৈকে বহুজনৰ বচনা নাৰীকেন্দ্ৰিক উপাদানৰ বিচিৰণ বহুগেৰে বঞ্জিত। তেনে প্ৰসংগতে অসমীয়া সাহিত্যৰ মাজত নাৰীবাদী চিন্তাৰ স্বৰূপ বিশ্লেষণৰ গুৰুত্ব উপলক্ষি কৰিব পাৰি, বিশেষকৈ নাৰী লেখিকাৰ বচনাৰ মাজত নাৰীবাদী চিন্তা কেনেদৰে বক্ষিত বা প্ৰকাশিত হৈছে, তাৰ মূল্যায়নৰ গুৰুত্ব আধিক। কিয়নো সমাজত নাৰীৰ স্থান বা মৰ্যাদা প্ৰতিষ্ঠা যেনেদৰে নাৰীবাদৰ মূল কথা তেনেদৰে নাৰীৰ দ্বাৰা সাহিত্যত নাৰীৰ সঠিক ৰূপত উপস্থাপনো নাৰীবাদী সাহিত্যৰ মুখ্য উদ্দেশ্য।

আমাৰ প্ৰস্তাৱিত অধ্যয়নৰ প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল—

- ক) স্বৰাজোভৰ কালৰ অসমীয়া নিৰ্বাচিত মহিলা গন্ধকাৰৰ গল্পত প্ৰকাশিত নাৰীবাদী চিন্তাৰ আভাস দাঙি ধৰা।
- খ) নিৰঞ্জনা বৰগোহাঞ্জি, মামণি বয়চম গোস্বামী আৰু অৱাপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ নিৰ্বাচিত গল্পত নাৰীবাদী উপাদানৰ বিচাৰ কৰা।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ আৰু তথ্যৰ উৎস :

প্ৰস্তাৱিত বিষয়ৰ পৰিসৰ অতি বহুল হোৱাৰ বাবে তিনিগৰাকী গল্পকাৰৰ বচিত কেতোৰ নিৰ্বাচিত গল্পহে এই অধ্যয়নৰ পৰিসৰে সামৰি ল'ব।

তথ্য সংগ্ৰহৰ বাবে নিৰ্বাচিত গল্পকাৰ কেইটগৰাকীৰ প্ৰকাশিত কেতোৰ গল্প সংকলনৰ লগতে অইন সম্পাদকৰ দ্বাৰা সংকলিত হোৱা বিভিন্ন গল্পৰ একত্ৰ সংকলনক মুখ্য উৎস হিচাপে আৰু অন্যান্য গল্প বিষয়ক আলোচনাৰ গ্ৰন্থ বা আলোচনাক গোণ উৎস হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

প্ৰস্তাৱিত বিষয়ৰ অধ্যয়নৰ বাবে মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক আৰু সমীক্ষাত্মক পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে।

নাৰীবাদ আৰু নাৰীবাদী সাহিত্য :

নাৰীবাদ (feminism) হ'ল এক বৌদ্ধিক চিন্তাধাৰা বা সামাজিক আন্দোলন। পৰম্পৰাগত পুৰুষকেন্দ্ৰিক সমাজত নাৰীক পুৰুষৰ অধীন এক সন্তা হিচাপে গণ্য কৰাৰ ফলশ্ৰুতিত কালক্ৰমত ইয়াৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰি এক বৌদ্ধিক তথা সামাজিক আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত হৈছিল। পুৰুষৰ স'তে নাৰীৰ সমান অধিকাৰৰ দাবীত সূচনা হোৱা এই আন্দোলনৰ মূল ভিত্তি আছিল নাৰীও হৈছে মানুহ। দৈহিক বা প্ৰকৃতিগত জৈৱিক পাৰ্থক্যৰ বাদে নাৰী আৰু পুৰুষ একে মানৰ সন্তা। মূল্য বা গুৰুত্বৰ দিশৰ পৰা নাৰী আৰু পুৰুষৰ কোনো প্ৰভেদ থাকিব নালাগো সেয়েহে প্ৰশাসনিক, বাজনেতিক, অৰ্থনেতিক, সামাজিক-সাংস্কৃতিক আদি সকলো ক্ষেত্ৰতে নাৰী আৰু পুৰুষৰ সমান অধিকাৰ থাকিব।

লাগে। নারীর ওপরত পৰম্পৰাগত পুরুষ শাসিত সমাজ সৃষ্টি লিংগভিত্তিক সামাজিক বৈষম্য আৰু শোষণৰ প্ৰতিবাদকল্পে সংগঠিত নারীৰ স্বাধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ প্ৰয়াসকে সহজ ভাষাত নারীবাদ আখ্যা দিব পাৰি। শাৰীৰিক গঠনৰ পাৰ্থক্যৰ বাদে নারী আৰু পুৰুষৰ সমাজ আৱোপিত অন্য পাৰ্থক্যৰ কথা নারীবাদীসকলে স্বীকাৰ নকৰে। জন চাৰ্ভেত (John Charvet)-ৰ *Feminism* নামৰ গ্ৰন্থখনৰ মতে সেয়েহে ‘নারীৰ পুৰুষৰ সৈতে সমতাৰ ধাৰণা বা ভাৱেই নারীবাদ’। (দেৱী, ১৭৭) নারীৰ স্বকীয় আৰু স্বাধীন সত্তাৰ গুৰুত্ব আৰু অৱস্থিতি প্ৰতিপন্থ কৰাৰ প্ৰয়াস নারীবাদী চিন্তাৰ প্ৰথান দিশ। পুৰুষ শাসিত সমাজৰ নীতি-নিয়মৰ চেপাত নিজৰ অৱদামিত অৱস্থা সম্পৰ্কে আৰু সমাজত নারীৰ অৱস্থান আৰু গুৰুত্ব সম্পৰ্কে সচেতন হ'বলৈ আৰস্ত হোৱাৰ ফলত বিশ্বৰ বিভিন্ন ঠাইত ব্যক্তিগত পৰ্যায়ত এনে কাৰ্যৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ আৰস্ত হয়। এনেদৰে বিক্ষিপ্তভাৱে আৰস্ত হোৱা ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ প্ৰতিবাদী প্ৰচেষ্টাই কালক্ৰমত সু-সংগঠিত ৰূপত এক শক্তিশালী প্ৰতিবাদ আৰু বৌদ্ধিক আন্দোলনলৈ উন্নীত হ'ল আৰু নারীবাদী আন্দোলনৰাপে স্বীকৃতি তথা বিস্তাৰ লাভ কৰিলে। নারী সত্তাৰ স্বকীয় আৰু উপযুক্ত সামাজিক স্বীকৃতিয়েই হ'ল নারীবাদী আন্দোলনৰ মূল লক্ষ্য। অৱশ্যে সাম্প্রতিক কালৰ নারীবাদী চিন্তা গঠনবাদ, নিগঠনবাদ, উত্তৰ আধুনিকতাবাদ আদি বিভিন্ন তত্ত্ব, সূত্ৰ আদিৰ সংমিশ্ৰিত ৰূপ। গতিকে পূৰ্বৰ দৰে একে সূত্ৰতে বৰ্তমান নারীবাদী আন্দোলনাক একেৰাৰতে ব্যাখ্যা কৰিব নোৱাৰিব। তদুপৰি স্থান-কাল-পাত্ৰ ভেদে ইয়াৰ প্ৰকাশৰ তীব্ৰতাৰ মাজতো ভেদ স্পষ্ট। চমুকে ক'বলৈ হ'লে— “সাম্প্রতিক কালত নারীবাদ হৈছে নারীৰ বিপক্ষে লিংগ বৈষম্য আৰু অক্ষমতাৰ সৈতে জড়িত নৈতিক দৰ্শন আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত সামাজিক, সাংস্কৃতিক আন্দোলন আৰু এইবোৱৰ পৰা উপ্থিত তত্ত্বৰ সমাহাৰ।” (পাদুন, ২২)

১৯৬০-ৰ দশকৰ পৰা এটা সু-সংগঠিত আন্দোলন হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰা নারীবাদী ভাৰধাৰাই সাহিত্য তত্ত্ব হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে ১৯৭০-ৰ দশকৰ শেষত এলেইন স্বৰাল্টাৰ (Elaine Showalter)-ৰ মুখ্য পৃষ্ঠপোষকতাত। বিংশ শতকাৰ দ্বিতীয়াৰ্দ্দনত মৌলিক তত্ত্ব হিচাপে প্ৰকৃতার্থত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলৈও তাৰ বহু পূৰ্বৰে পৰাইনারীৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক অধিকাৰৰ সম্পৰ্কে বিভিন্নজনে মাত মাতি আহিছিল। নারী চেতনাৰ প্ৰথম উন্মোহ দেখা গৈছিল ইংৰাজ দার্শনিক জন ল'ক (John Locke)-ৰ বচতি *Second Treaties of Government* (১৬৮৯) নামৰ ৰাজনীতি বিজ্ঞানৰ প্ৰন্থনত। অৱশ্যে নারীৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কীয় প্ৰথমখন গ্ৰহ আছিল ফৰাচী দার্শনিক মাৰ্কুইচ কঁড়েচ (Marquis de Condorcet)-ৰ বচতি *Admission to Women in Full Citizenship* (১৭৯০) নামৰ গ্ৰন্থখন। ইয়াৰ দুবছৰ পাছত প্ৰকাশিত মেৰী উলষ্টনক্ৰাফ্ট (Mary Wollstonecraft)-ৰ *A Vindication of the Rights of Women* (১৭৯২) নামৰ বহুচৰ্চিত গ্ৰন্থখন নারী অধিকাৰ তথা নারীবাদী আন্দোলন

মাইলৰ খুঁটি হিচাপে স্বীকৃত। মহিলাৰ স্বাধিকাৰ প্রতিষ্ঠা সংগ্ৰামৰ প্ৰথম গৰাকী মহিলা লেখিকা মেৰী উলষ্টনক্রাফটে নাৰী জাতিক প্ৰথমবাৰৰ বাবে পুৰুষৰ অধীনত নাথাকি সমান মৰ্যাদা তথা অধিকাৰ আদায় কৰাৰ বাবে আহ্বান জনাইছিল। এনেদৰে বিভিন্ন লেখক, দাশনিকৰ বচনাৰাজিয়ে নাৰীক এক স্বতন্ত্র মানৱ সন্তা হিচাপে গণ্য কৰি নাৰীৰ ব্যক্তি স্বাধীনতাৰ পোষকতা কৰাৰ ফলস্বৰূপে পাশ্চাত্য জগতত ক্ৰমাং সচেতনতাৰ সৃষ্টি হ'বলৈ আৰম্ভ হয় আৰু পাশ্চাত্যৰ বিভিন্ন ঠাইত নাৰীৰ বাজনৈতিক-সামাজিক অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতাৰ সপক্ষে নাৰীসকল সংগঠিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰে। আনহাতে ১৯৭২ চনত চান ডিয়েগ' বিশ্ববিদ্যালয়ত প্রতিষ্ঠা হোৱা নাৰী অধ্যয়ন আৰু গবেষণা কেন্দ্ৰ'ৰ জৰিয়তে বিদ্যায়তনিক ক্ষেত্ৰত আনুষ্ঠানিকভাৱে প্ৰগালীবদ্ধৰাপত নাৰী অধ্যয়নৰ আৰম্ভণি কৰা হ'ল। ফলত “বিদ্যায়তনিক কাৰ্যালয়ৰ মাজত সোমেৱাৰ পিছত নাৰীবাদী চিন্তাধাৰা অধিক শৃংখলাবদ্ধ আৰু সংযোগ হয় আৰু নিজাৰীয়াকৈ ধাৰণা, তত্ত্ব আৰু গবেষণা কৌশল সৃষ্টি আৰু প্ৰগয়ন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিয়ে।”(মহন্ত, ৯৭)

সমাজত নাৰীৰ স্থান বা মৰ্যাদা প্রতিষ্ঠা যেনেদৰে নাৰীবাদৰ মূল কথা তেনেদৰে নাৰীৰ দ্বাৰা সাহিত্যত নাৰীৰ সঠিক ৰূপত উপস্থাপনো নাৰীবাদী সাহিত্যৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। সাহিত্যৰ মাজেৰে নাৰীৰ প্ৰকৃত ছবি দাঙি ধৰি নাৰীৰ স্বৰূপ আৰু অৱস্থান সম্পর্কে জনাবলৈ নাৰীবাদী লেখিকাসকলে তথাকথিত সমাজ আৰোপিত শৃংখলা ভাঙি, মুক্তভাৱে আগবঢ়ি আহাতোকো এক প্ৰকাৰৰ বিশ্লেষণ বুলিয়েই অভিহিত কৰা হয়। এনে দৰেও ক'ব পাৰি যে নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্য আৰু আদৰ্শৰ প্রতিষ্ঠাৰ বাবে নাৰীবাদী লেখিকাসকলে সাহিত্যক এক শক্তিশালী মাধ্যম হিচাপে গ্ৰহণ কৰিলৈ আৰু পুৰুষতাৰ্ত্তিক সামাজিক মানসত প্ৰতিভাত পৰম্পৰাগত নাৰীৰ চিত্ৰৰ পৰিৱৰ্তে বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সাহিত্যত নাৰীক নাৰীবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰে দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস আৰম্ভ কৰিলে।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত নাৰীবাদী চিন্তা-চৰ্চাৰ পটভূমি :

জোনাকী আলোচনীৰ পাতত বেজবৰুৱা প্ৰজন্মৰ হাতত আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া চুটিগল্পৰ ধাৰাটোৱে যুদ্ধোন্তৰ বা স্বাজোন্তৰ কালত বামধনেৰ আলোচনীৰ পাতত নতুন ৰূপ লাভ কৰে। অৱশ্যে গল্পৰ প্ৰসংগতে নহয় সমগ্ৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বিস্তৃতি আৰু নতুন ৰূপৰ আত্মপ্ৰকাশৰ প্ৰসংগত বামধনেৰ আলোচনীৰ প্ৰভাৱ অনস্বীকাৰ্য। এই সময়ছোৱাক যুগ-সন্ধিৰ সময় আখ্যা দিব পাৰি। ১৯৩৯ চনত আৰম্ভ হোৱা দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ সৰ্বৰাহী প্ৰভাৱে ইউৰোপ, আমেৰিকাৰ লগতে সমগ্ৰ বিশ্বকে কম-বেছি পৰিমাণে জোকাৰি গৈছিল। বিশ্বৰ সমাজ আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ প্ৰভাৱ অলংঘনীয় আছিল বুলি গণ্য কৰা হয়। বিশ্বৰ বহু দেশৰ দৰে অসমতো দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ প্ৰভাৱ পৰিচিল, অৱশ্যে এই মহাযুদ্ধৰ সমসাময়িকভাৱে সংঘাটিত হোৱা কেইবাটাও বৃহৎ ঘটনাটী অসম তথা ভাৰতৰ সমাজ আৰু সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখন আলোড়িত কৰি তুলিছিল।

একেটা দশকৰ ভিতৰতে সংঘটিত হোৱা ১৯৪২ চনৰ ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলন (ভাৰত ত্যাগ আন্দোলন), ১৯৪৩ চনৰ বংগদেশৰ কৃত্ৰিম দুৰ্ভিক্ষ, ১৯৪৬ চনৰ কলিকতাৰ হিন্দু-মুছলমানৰ সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ, ১৯৪৭ চনৰ দেশ বিভাজন তথা ভাৰতৰ স্বাধীনতা লাভ আৰু হিন্দু-মুছলমান-শিখৰ সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ আৰু ১৯৪৮ চনৰ মহাআয়া গান্ধীৰ মৃত্যুৰ দৰে প্ৰভাৱশালী ঘটনা-পৰিষ্টানসমূহে ভাৰত তথা অসমৰ পৰম্পৰাগত সমাজ তথা সাহিত্যৰ কপ পৰিৱৰ্তনত অগ্ৰণী ভূমিকা ল'লে। সমালোচক হোমেন বৰগোহাঞ্জিৰ ভাষাত— “বস্তুতঃ সমগ্ৰ পঞ্চম দশকটোৱেই নানা যুগান্তৰকাৰী ঘটনাৰ ঘন-ঘটাৰে এনেভাৰে আলোড়িত আৰু মুখৰিত যে আধুনিক ভাৰতৰ ইতিহাসত সতকাই তাৰ তুলনা বিচাৰি পোৱা টান।” (বৰগোহাঞ্জি, পাতনি, ৩) গতিকে পূৰ্বৰ ভাৰ, ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে এই সময়ৰ ভাৰতীয় সাহিত্যত দেখা পোৱা গ'ল ইউৰোপীয় আধুনিকতাৰ বতৰা, নতুন নতুন ভাৰবস্তু তথা কপ গঠনৰ প্ৰয়াস। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় মহাযুদ্ধাই সমাজৰ প্ৰচলিত পৰম্পৰাগত ধাৰণাৰ বিপৰীতে নতুন নতুন তত্ত্ব, বাদ, সুত্ৰ আদিৰ জন্ম দিলে আৰু তাৰ অনুপ্ৰোপাতে নতুন কপত ইউৱোপত বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ সাহিতাই মূৰ দাঙি উঠিছিল। নতুন অভিজ্ঞতা, বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ঘটনা প্ৰৱাহ আৰু ইউৱোপীয় সাহিত্যৰ অধ্যয়ন তথা চৰ্চাৰ ফলশ্ৰুতিতেই অসমতো যুক্তিবাদী তথা প্ৰগতিশীল চিন্তারে জয়ত্বী (৪০-ৰ দশক) আৰু ৰামধেনু (৫০-ৰ দশক) আলোচনীয়ে অসমীয়া সাহিত্যলৈ আধুনিকতাৰাদী সাহিত্যৰ ধ্যান-ধাৰণাক আদৰি আনিলে। ৰামধেনু আলোচনীৰ পাতত এই যুগৰ নিৰ্যাস প্ৰকাশিত হ'ল। প্ৰকৃতাৰ্থত এই সময়হোৱাৰ পৰা আদৰ্শবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ সমান্তৰালভাৱে বাস্তৱ আৰু যুক্তিবাদৰ কঢ়িন অনুশীলন আৰস্ত হোৱা দেখিবলৈ পোৱা গ'ল। চলিশৰ দশকৰ বাজনৈতিক ঘটনা প্ৰৱাহৰ সমান্তৰালভাৱে স্বৰাজোৱাৰ কালৰ জনজীৱনৰ সামাজিক-মানসিক দন্দ তথা স্বপ্নভঙ্গৰ বেদনাই লেখকসকলক বাস্তৱাভিমুখী কৰি তুলিলৈ। অৱশ্যে অসমীয়া লেখকৰ বাস্তৱিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ ক্ষেত্ৰত যুদ্ধ বিধস্ত জনমানসৰ পটভূমিত বিশ্বৰ বিভিন্ন ঠাইৰ, বিশেষকৈ ইউৱোপত বচিত ভিন্ন সাহিত্যৰ পত্তন-পাঠনৰ প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ প্ৰভাৱৰ কথাও এই প্ৰসংগতে উল্লেখনীয়। গতিকে ইউৱোপীয় সাহিত্যৰ বিভিন্ন তত্ত্ব, বাদ বা সূত্ৰৰ আধাৰত সচেতন বা অসচেতনভাৱে সাহিত্যক নতুন কপ দিয়াৰ প্ৰৱণতা গা-কৰি উঠিল, যাৰ স্পষ্ট প্ৰতিচ্ছবি দেখা পোৱা গ'ল সমসাময়িক অসমীয়া গল্পকাৰসকলৰ গল্পত। পাশ্চাত্যৰ অস্তিত্ববাদী ভাৰথাৰা, মাৰ্কিবাদ, ফ্ৰয়েডীয় মনস্তত্ত্ব আদিৰ অনুপ্ৰোপাতে বিভিন্ন গল্পকাৰৰ গল্পত উদ্ভাসিত হ'ল মানৱ জীৱনৰ বাস্তৱিক চিত্ৰ, মানুহৰ মনোজগতৰ গভীৰ অনুসন্ধান তথা যৌন মুক্তিৰ আকাঙ্ক্ষা। সমান্তৰালভাৱে দেখা পোৱা গ'ল শিল্প নিৰ্মাণৰ সচেতন মনোবৃত্তি, নতুন কপ গঢ়াৰ প্ৰৱণতা। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰকৃতাৰ্থত আধুনিকতাৰাদী চিন্তাধাৰা বা নাৰীবাদী চিন্তা-চৰ্চাৰ পটভূমি চমুকে এনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি।

স্বারাজোন্তর কালৰ অসমীয়া লেখিকাৰ গল্পত নাৰীবাদী চিন্তা :

পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ দৰেই অসমতো নাৰীবাদী তত্ত্ব সম্পর্কীয় চেতনা প্ৰাহিত নোহোৱা কালতো বিভিন্নজনৰ বচনাত নাৰীমুক্তি, নাৰীবাদী চেতনালৰ চিন্তাৰ প্ৰকাশ ঘটিছিল। উনবিংশ শতিকা অৰ্ধাং আধুনিক অসমীয়া কাহিনী কাব্য বা সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ আৰম্ভণি কালৰে পৰা অসমীয়া সাহিত্যত নাৰীকেন্দ্ৰিক চেতনাৰ প্ৰকাশ দেখা পোৱা যায় যদিও সেই সময়ৰ সাহিত্যৰ মাজত স্বাভাৱিকতেই নাৰীৰ নিজস্ব ব্যক্তিত্বৰ, আত্ম-সচেতনতা নতুৱা আত্ম-অধিকাৰৰ তীৰ চেতনাৰ প্ৰকাশ পাৰলৈ নাই। বিংশ শতিকাৰ দিতীয় দশকমানৰ পৰাহে অসমীয়া সাহিত্যত পাশ্চাত্য নাৰীবাদী চিন্তালৰ বচনাৰ প্ৰকাশ দেখা পোৱা গৈছিল। লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা (১৮৯৭-১৯৩৪)-ৰ কেইটামান গল্পত নাৰীবাদী ভাৱধাৰাৰ প্ৰতিফলন চকুত পৰা। লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ ‘বিদ্ৰোহিনী’ আৰু ‘ব্যৰ্থতাৰ দান’ গল্পৰ নায়িকা ক্ৰমে ললিতা আৰু ললিয়ে অসমীয়া সাহিত্যত নতুন নাৰীক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে যি তথাকথিত পুৰুষ শাসিত সমাজৰ বাঞ্ছনৰ পৰা ওলাই আহি নিজৰ স্বকীয় সন্তাৱ স্বাধীনতা বা স্বীকৃতি বিচাৰিছিল। অসমীয়া গল্প সাহিত্যত পোনপ্ৰথমে লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ গল্পতেই নাৰী চৰিত্ৰই পৰম্পৰাগত সামাজিক শাসন বা এনে বাঞ্ছনৰ বিপক্ষে গে নাৰীবাদী মানসিকতাৰে অসীম সাহসৰ পৰিচয় দিছে। লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ ‘বিদ্ৰোহিনী’ গল্পৰ নায়িকা ললিতাৰ দৰে একেশৰীতে উচ্চাৰিত বিহুৰী নাৰী মেনকা, চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী (১৯০১-১৯৭২)-ৰ ‘দৈৰেজ্জ দুহিতা’নামৰ গল্পটোৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ। গল্পটোত নাৰীৰ স্বাধীন সন্তাৱ অস্তিত্ব মেনকা নামৰ চৰিত্ৰ যোগেদি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ যি প্ৰচেষ্টা পৰিলক্ষিত হয়, তাৰ মাজেদি নাৰী মুক্তিৰ চেতনাই বাট বিচাৰিছে বুলিব পাৰি। এই প্ৰসংগতে সমালোচক উপেন্দনাথ শৰ্মাৰ এশাৰ মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য— “চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী আৱাহন যুগৰ এগৰাকী শক্তিশালী গল্পকাৰ। তেওঁৰ গল্পৰ গাঁঠনি শিথিল, কিন্তু তাত তীৰ সমাজ চেতনাৰ গভীৰ ছাপ বৰ্তমান। তেওঁৰ ‘দৈৰেজ্জ দুহিতা’ গল্পৰ নায়িকাৰ বৈপ্লানিক দৃষ্টিভঙ্গী লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ ‘বিদ্ৰোহিনী’ৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ লগত তুলনীয়। দুয়োগবাৰী লেখক-লেখিকাৰ গল্প তৃতীয় দশকৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ পৰিপোক্ষিতত সক্ৰিয় হৈ আছে। নাৰীমুক্তিৰ চেতনা এই আন্দোলনৰ এটা কেন্দ্ৰীয় অভিব্যক্তি।”(শৰ্মা, (উ.ন.) ৩৭) উল্লেখ যে, অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত লেখিকাৰ বচিত নাৰীবাদী ভাৱধাৰাৰ উপন্যাস আখ্যা দিব পৰা প্ৰথমখন উপন্যাস পিতৃ-ভিত্তি(১৯৩৭)-ৰ লেখিকাও চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীয়েই। বিংশ শতিকাৰ দিতীয়-তৃতীয় দশকৰ চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ সাহিত্যৰাজিয়ে পৰম্পৰাগত চিন্তাৰ ব্যতিক্ৰম হিচাপে এনে নতুন পথৰ সন্ধান দিছিল যদিও তেখেতক অনুকৰণ কৰি নতুৱা নিজ ইচ্ছাবে অন্য কোনোৱে এই পথেৰে আগবঢ়ি অহা দেখা নগাল। ফলত অসমীয়া লেখিকাৰ বচনা বা কাহিনী সাহিত্যৰ মাজত নাৰীৰ শক্তিশালী আৰু বাস্তৱিক উপস্থাপনৰ বাবে স্বাধীনতাৰ পাছলৈ বাট চাৰ লগ'া হ'ল। এই

প্রসংগতে হোমেন বরগোহাত্রিকে এবাব মন্তব্য প্রণিধানযোগ্য— “... সাহিত্য সৃষ্টির ক্ষেত্রে, বিশেষকৈ গল্ল-উপন্যাসৰ যোগেদি তিরোতাৰ সবল আত্মপ্রকাশ বা তেওঁলোকৰ সামাজিক আৰু মানসিক অভিজ্ঞতাৰ অভিব্যক্তি পথঃশৰ দশকৰ আগলৈকে বিশেষ উল্লেখযোগ্যভাৱে হোৱা বুলি ক'ব নোৱাৰিই” (বৰগোহাত্রিক, পাতনি, ২৬) অৱশ্যে পৰিৱৰ্তিত সময়ৰ প্ৰেক্ষাপটত যুক্তোত্তৰ বা স্বৰাজোত্তৰ কালৰ অসমীয়া লেখিকাসকলৰ মাজত কেইছাৰাকীৰো গল্লত নাৰীকেন্দ্ৰিক চিন্তাৰ বৈচিত্ৰ্যময় প্ৰকাশ দেখা পোৱা গ'ল। নতুন লেখিকাসকলৰ সাহিত্যত আধুনিক শিক্ষা-দীক্ষাৰে সমৃদ্ধ নাৰীৰ মুক্ত আৰু স্বতন্ত্ৰ ব্যক্তি মানসৰ নিসংকোচ আৰু স্বতঃস্ফূর্ত প্ৰকাশ মন কৰিবলগীয়া। সমসাময়িক পুৰুষ গল্লকাৰসকলৰ সমান্তৰালভাৱে সমাজৰ ভিন্ন শ্ৰেণীৰ চিনাকি-অচিনাকি, শিক্ষিত-অশিক্ষিত, ভাল-বেয়া বিভিন্ন প্ৰকৃতিৰ নাৰী চৰিত্ৰই এই সময়ৰ লেখিকাসকলৰ গল্লত স্থান পোৱাৰ লগতে নাৰীৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক স্থিতিৰো আভাস দাঙি ধৰিলে। হোমেন বৰগোহাত্রিকে ভাষাত— “... যাঠিৰ দশকত আত্মপ্রকাশ কৰা প্ৰবীণা শইকীয়া, মামণি গোস্বামী, নীলিমা শৰ্মা আৰু অনিমা দত্ত আদি মহিলা কেইছাৰাকীৰ গল্লৰ সাহিত্যিক মূল্যৰ বাহিৰেও এক বিশেষ সামাজিক তাৎপৰ্যও আছে। বিভিন্ন বিষয়বস্তু লৈ গল্ল লিখিলেও তেওঁলোকৰ উৎকৃষ্ট আৰু উল্লেখযোগ্য গল্লবোৰত পুৰুষ-শাসিত সমাজ-ব্যবস্থাৰ বিৰুদ্ধে, অধিক শুন্দকৈ ক'বলৈ গ'লৈ সেই সমাজ-ব্যবস্থাৰ অন্যায় বিধানবোৰৰ বিৰুদ্ধে অকুতোভয় বিদ্ৰোহৰ সুৰ ফুটি উঠিছে।” (বৰগোহাত্রিক, পাতনি, ৩০) গতিকে ক'ব পাৰি যে, যুক্তোত্তৰ কালৰ কোনো কোনো মহিলা গল্লকাৰৰ কেতোৰ গল্লত নাৰীকেন্দ্ৰিক চিন্তাই এক সুকীয়া মাত্ৰা লাভ কৰিছিল। স্বৰাজোত্তৰ কালৰ এইসকল লেখিকাৰ ভিতৰত স্নেহ দেৱী, নিৰপমা বৰগোহাত্রিক, মামণি বয়চম গোস্বামী, নীলিমা শৰ্মা, অনিমা দত্ত, প্ৰবীণা শইকীয়া, চিৰলতা ফুকন আৰু সাম্প্রতিক কালৰ অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতা, অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী, মনোৰমা দাস মেধি, মৌচুমী কন্দলী, বন্তি শেনচোৱা, নৱনীতা গগৈ আদিৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। বহুল পৰিধিৰ বিষয়বস্তু আৰু উপস্থাপন কৌশলৰ বিবিধতাই এওঁলোকৰ গল্লক অসমীয়া গল্লৰ ইতিহাসত এক সুকীয়া স্থান দিছে। পৰম্পৰাগত সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ স্থান আৰু মান, নাৰী মনস্তন্তৰ জটিলতা আৰু বৈচিত্ৰ্য, শোষণ-নিৰ্যাতনৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদী মনোভাৱ, পৰিস্থিতি অনুযায়ী নাৰীৰ সহআৱস্থান তথা ত্যাগ আৰু কষ্টসহিষ্ণুও সহনশীল মানসিকতাক গল্লসমূহত ভিন্ন দৃষ্টিকোণৰ পৰা পৃথক পৃথক পটভূমিত দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰা পৰিলক্ষিত হয়, যাৰ ফলত গল্লবোৰত নাৰী জীৱনৰ বহুমাত্ৰিক আৰু বৈচিত্ৰ্যময় ৰূপৰ প্ৰকাশ হৈছে।

ৰামধেনু যুগৰ গল্লকাৰসকলৰ ভিতৰত স্নেহ দেৱী, নীলিমা শৰ্মা, অনিমা দত্ত, প্ৰবীণা শইকীয়া আৰু চিৰলতা ফুকনৰ গল্লত সাধাৰণতে নাৰী জীৱনৰ নানা সমস্যা, প্ৰেম-ঘৃণা, ঈৰ্যা-কৰণা, খৎ-বিদ্যে আদি ভাৱৰ নিৰ্ভেজাল প্ৰকাশ ঘটিছে যদিও সৰহ

সংখ্যক গল্পের নায়িকা বা নারী চরিত্রবোর পরম্পরাগত সমাজের পরিচিত কাঠামোর মাজতে আবদ্ধ। বহুতো গল্পত নারী জীরনের সর-বৰ, জান-অজান নানান দিশের সুন্দর আৰু আনুভূতিক বৰপায়ণ হোৱা সহেও গল্পের নারী চরিত্রবোর পরম্পরাগত মূল্যবোধ আৰু সামাজিক গণ্ডীৰ মাজের পৰা শেষত ওলাই আহিব নোৱাৰিলে যাৰ বাবে নারীকেন্দ্ৰিক ভাৰনা নারীবাদী চিন্তাধাৰালৈ উন্নীত নহ'ল। কেতোৰ গল্পের মাজত নারীৰ অধিকাৰ বা নারীৰ স্বকীয় সন্তাৰ প্ৰসংগ উথাপিত হৈছিল অথচ তাক প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ সবল প্ৰয়াস প্ৰতিফলিত নহ'ল; বিশেষকৈ মেহ দেৱী আৰু নীলিমা শৰ্মাৰ কেতোৰ গল্পত নারীৰ স্বাধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ প্ৰসংগৰ বিষয়ে উল্লিখিত হৈছিল যদিও গল্পকাৰৰ সমাজেৰ পৰম্পৰাগত মূল্যবোধ আৰু সামাজিক নিয়ম-নীতিৰ প্ৰতি থকা আস্থা, সহানুভূতিশীল মনোভাৱে গল্পের নারী চৰিত্রবোৰ মুক্ত আকাঙ্ক্ষাক হেঁচা দি ৰাখিছিল বুলিব পাৰি। এনে কাৰণতে মেহ দেৱীৰ গল্পত নারীৰ চিৰক্ষণ মানবীয় অনুভূতি প্ৰকাশৰ ওপৰতে অধিক গুৰুত্ব দিয়া দেখা পোৱা যায়। অৱশ্যে ‘কথা আছিল’, ‘বন্ধু তুমি মোৰ, তুমি শক্ৰ’ আদি গল্পের মাজত নারীৰ মুক্তিকামী চিন্তাৰ ক্ষীণ প্ৰভাৱ অনুভৱ নকৰি নোৱাৰি। নীলিমা শৰ্মাৰ গল্পত নারীজনিত সমস্যা আৰু সংঘাত, প্ৰেম আৰু বিৰহ, কৰণা আৰু প্ৰতিহিংসা চিত্ৰিত হোৱাৰ লগতে নারী মনস্তত্ত্ব আৰু নারীৰ সমআধিকাৰৰ স্বত্বৰ বিষয়েও উথাপিত হৈছে। গল্পকাৰৰ ‘অন্যসূতি’, ‘সহযোগ’ আদি গল্পের মাজত নিজেৰ অধিকাৰৰ প্ৰতি আত্মসচেতন আধুনিক নারীৰ উপস্থিতি লক্ষণীয়। নারী জীৱনেৰ সৰ-বৰ সংঘাতপূৰ্ণ পৰিস্থিতিক লৈ গল্প বচনা কৰা অনিমা দত্ত বা প্ৰবীণা শইকীয়াৰ গল্পতো সাধাৰণতে সামাজিক পৰম্পৰাৰ দেওনা ভেদি নিজেৰ স্বকীয় সন্তাৰ অস্তিত্ব তথা অধিকাৰ দাবী কৰিব পৰা নারী চৰিত্ৰৰ উপস্থিতি দেখা পোৱা নাযায়। অৱশ্যে কিছু পৰিমাণে ব্যতিক্ৰম প্ৰবীণা শইকীয়াৰ ‘বৰছা বন’ শীৰ্ষক গল্পত আত্ম-অধিকাৰৰ প্ৰতি সচেতন নারীৰ ছবি দেখা পোৱা যায়। চিৰলতা ফুকনৰ গল্পত তৌৰ সমাজ চেতনাৰ ভাৱ স্পষ্ট, যাৰ ফলত বহু সময়ত বিপ্লবী চিন্তা একে সুৰ্তিৰে প্ৰৱাহিত হোৱাতো লক্ষ্য কৰিব পাৰি। দৰিদ্ৰ, পিছপৰা তথা শোষিত শ্ৰেণীৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীল ভাৱ প্ৰকাশক গল্পবোৰে মাজত কেতিয়াৰা পৰম্পৰাগত সমাজেৰ দ্বাৰা শোষিত নারীৰ ছবিও গ্ৰহণযোগ্যভাৱে উপস্থাপিত হৈছে। প্ৰচলিত মূল্যবোধ, পৰম্পৰাগত বীতি-নীতি, সংস্কাৰ আদিৰ অস্তঃসাৰশূন্যতা আৰু পৰম্পৰাগত পুৰুষকেন্দ্ৰিক মানসিকতাৰ স্বীকাৰ হোৱা নারীৰ ছবি অংকিত হ'লেও এনে কু-সংস্কাৰ, শোষণ-নিপীড়নৰ বিৰুদ্ধে মাত মাতি নিজ অধিকাৰ বা উন্নতিৰ বাবে ঠিয় হোৱাৰ সাহস নারী চৰিত্রবোৰ মাজত দেখা নাযায় যাৰ বাবে এই নারীকেন্দ্ৰিক গল্পবোৰক নারীবাদী গল্প হিচাপে প্ৰত্যক্ষভাৱে চিহ্নিত কৰিব নোৱাৰি।

এইটো অনন্বীক্যাৰ্য যে, অসমীয়া কাহিনী সাহিত্যৰ মাজত পূৰ্বৰে পৰা প্ৰৱাহিত হৈ অহা নারীকেন্দ্ৰিক চিন্তা বা ভাৱধাৰা স্বৰাজোভৰ কালত মামণি বয়চম গোস্বামী

আৰু নিৰ্কপমা বৰগোহাত্ৰিষ্ঠ উপন্যাসতহে প্ৰকৃতাৰ্থত নাৰীবাদী চিন্তালৈ উন্নীত হৈছিল। গল্পৰ প্ৰসংগতো দুয়োগৰাকী গল্পকাৰৰ বচিত কিছুমান গল্পত নাৰী ভাৱনা নাৰীবাদী চিন্তালৈ উত্তৰণ ঘটিছে বুলি ক'ব পাৰি। নিৰ্কপমা বৰগোহাত্ৰিও আৰু মামণি বয়চম গোস্বামীৰ গল্পত সমসাময়িক গল্পত দেখা নোপোৱা নাৰীকেন্দ্ৰিক বাস্তৱতাৰ নিৰ্মোহ বৰ্ণায়ণ দেখা যায়। উপন্যাসৰ সমান্তৰালভাৱে দুয়োৰে বচিত কেতোৰ গল্পৰ মাজতো পৰম্পৰাগত সমাজৰ অংশীভূতহৈয়ো বহুতো নাৰী বা নাৰী চৰিত্ৰই প্ৰয়োজনত নিজ অধিকাৰ তথা স্বত্বৰ সন্ধান কৰিছে। তথাকথিত সামাজিক গঙ্গীৰ মাজত সমাধিকাৰৰ হকে মত পোষণ কৰাই নহয়, প্ৰয়োজনত অকলশৰীয়াকে আগবঢ়ি যোৱাৰ সাহসো কামে-কাজে কৰি দেখুৱাইছে। এনেৰোৰ গল্পক নিঃসন্দেহে নাৰীবাদী প্ৰকৃতিৰ গল্প বুলি আখ্যা দিব পাৰি।

সমালোচক ড° গোবিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মাই নিভাঁজ নাৰীবাদী উপন্যাসিক আখ্যা দিয়া নিৰ্কপমা বৰগোহাত্ৰিব প্ৰায়বোৰ গল্পতেই বাস্তৱবাদী চিন্তাৰ উমান পোৱা যায়। নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্পবোৰত পৰম্পৰাগত সমাজত নাৰীৰ স্থান, প্ৰেম-বিচ্ছেদ, ঘৰ-সংসাৰ আদি নানান নাৰীজনিত সমস্যাৰ চিৰস্তন কৃপ আৰু নাৰী জীৱনৰ মৰ্মবেদনা বাস্তৱানুগভাৱে প্ৰকশিত হৈছে। লেখিকাৰ নাৰীবাদী উপন্যাস কেইখনৰ অনুৰূপে নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্পবোৰত নাৰী জীৱনৰ সংবেদনশীলতা আৰু নাৰী চৰিত্ৰ ন ন ৰপৰ চিত্ৰায়ণ মন কৰিবলগীয়া। তেখেতোৰ গল্পৰ নাৰীয়ে পৰম্পৰাগত সামাজিক মূল্যবোধক স্বীকাৰ কৰিও সমাজত নিজ অধিকাৰ, সমতাৰ প্ৰতি সচেতন আছিল আৰু স্বনিৰ্ভৰশীল হৈ জীয়াই থাকিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু আনৰো দায়িত্ব থহণ কৰিব পৰাকৈ সক্ষম আছিল। এই প্ৰসংগতে সমালোচক হোমেন বৰগোহাত্ৰিব এষাৰ মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য— “... তেওঁৰ কোনো কোনো গল্পত ছোৱালীবোৰে প্ৰেমত পৰিও বা সৰ্বগুণে বিবাহযোগ্যা হৈয়ো বিয়া কৰিব নোৱাৰে— তাৰ কাৰণ আগৰ দিনৰ দৰে জাত-বিচাৰ বা প্ৰেমিকৰ হঠকাৰিতা নহয়, তাৰ কাৰণ, শিক্ষিতা ছোৱালীবোৰে অনেকে সময়ত একোখন ঘৰৰ আঘ্ৰ-সংস্থানৰ দায়িত্ব ল'ব লগ' হয় আৰু পৰিয়ালৰ ভৱিষ্যতৰ কাৰণে নিজৰ ভৱিষ্যৎ আৰু হৃদয়াবেগ বলি দিব লগা হয়। তিৰোতাৰ ই এক নতুন ব্যক্তিত্ব, নিৰ্কপমা বৰগোহাত্ৰিষ্ঠ গল্পত তিৰোতাৰ এই নতুন ব্যক্তিত্ব চিত্ৰিত হৈছে।”(বৰগোহাত্ৰিও, পাতনি) স্বাভাৱিকতেই এনে ‘নতুন ব্যক্তিত্ব’ৰ নাৰীসকল নিজৰ স্থান মান লৈ সচেতন আৰু আত্মসন্মানবোধ সম্পন্ন। সেয়েহে এই চৰিত্ৰবোৰ মাজত বৌদ্ধিক-মানসিক যি দিশতেই নহওক কিয়, সদায়েই এক পৰিপক্ততা সুলভ। লেখিকাৰ ৰামধেনু পৰ্বৰ গল্পৰ নাৰী চৰিত্ৰ সম্পর্কে আলোচক মৌচুমী কন্দলীয়ে লিখিছে— “... তেখেতোৰ বহল কেনভাছত চিত্ৰিত হোৱা সমাজৰ বৃহৎ প্ৰেক্ষাপটত বিভিন্ন চৰিত্ৰবোৰৰ মাজত নাৰী চৰিত্ৰবোৰ অংকন অতি বাস্তৱধৰ্মী আৰু জীৱন্ত। এই ক্ষেত্ৰত, পৰম্পৰাগত পিতৃতান্ত্ৰিক সমাজ-ব্যবস্থাত নাৰীৰ অৱস্থিতিগত

সমস্যা, সংঘাত আৰু প্রান্তীয় স্থিতিক সহজ-সৱস ভাষাৰ সাৱলীল বয়ন-বীতিৰে উপস্থাপন কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ 'নাৰী-সত্তা সচেতনতা'ৰ ধাৰাটিক গতি প্ৰদান কৰাত তেখেতৰ বিশেষ ভূমিকা আছে।"(কন্দলী, ২২) ঘাইকৈ মধ্যবিত্ত আৰু নিম্ন মধ্যবিত্তীয় জীৱনৰ ৰাপকাৰ নিৰূপমা বৰগোহাত্ৰিঙৰ প্ৰথম অৱস্থাত লিখিত গল্পসমূহৰ দৰে সন্তৰ দশকৰ পাছত চৰ্চিত গল্পসমূহ কেৱল নাৰী জীৱনৰ সমস্যা আধাৰিত বা নাৰীকেন্দ্ৰিক নহয়। লেখিকাৰশেহতীয়া গল্পসমূহত পুৰুষ-নাৰী নিৰিশে মানৰ জীৱনৰ অন্য কেতোৰ দিশৰো সাৰ্থক ৰূপ প্ৰতিভাত হৈছে। নিৰূপমা বৰগোহাত্ৰিঙৰ গল্প সমগ্ৰত নিজৰ গল্পৰ বিয়য়ে গল্পকাৰে লিখিছিল— "...গল্পবোৰত কঞ্জনাৰ বহণ সানি নিজৰ জীৱনৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা, স্বপ্ন-স্বপ্নভঙ্গ, সুখ-দুখ, আনন্দ-বেদনা, ক্ষোভ-ক্রেত্ব, হতাশা, অসহায়তা, প্ৰতিবাদ, প্ৰতিৰোধ প্ৰতিফলিত কৰিছোঁ। লগত একেদৰেই কঞ্জনাৰ বহণ সানি মোৰ চিনাকি-অধিচিনাকি-অচিনাকি সেইসকল মানুহৰো কথা লেখাৰ চেষ্টা কৰিছোঁ— যিসকল নিপীড়িত, বাধিত, প্ৰবাধিত, দুখ-শোকত জৰুৰিত।"(বৰগোহাত্ৰিঙ, গল্প লেখাৰ গল্প) অৱশ্যে আন দিশসমূহৰ তুলনাত নিৰূপমা বৰগোহাত্ৰিঙৰ গল্পত নিম্ন বা মধ্যবিত্তীয় নাৰী জীৱনৰ মৰ্মবেদনা গভীৰ সংবেদনশীল ৰূপত রূপায়িত হৈছে। 'পেইদেউ', 'ঢেঁকীৰ সৰণ', 'আঞ্চলগ', 'আকাশ চোৱা', 'জলছবি', 'প্ৰতিবিষ্ট' আদি এই শ্ৰেণীৰ লেখতল'বলগীয়া গল্প। তেখেতৰ নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্পবোৰক পোনে পোনে নাৰীবাদী গল্প বুলি আভিহিত কৰা নহয় যদিও গল্পৰ পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিৰ পটভূমিত বিভিন্ন গল্পত নাৰীবাদী উপাদান উদ্ভাসিত হৈছে।

১৯৪৯ চনত প্ৰকাশিত 'এন্থ'পলজিৰ সপোনৰ পিছত' নিৰূপমা বৰগোহাত্ৰিঙৰ এক চৰ্চিত গল্প। আপাত দৃষ্টিত গল্পটিত এখন পিছপৰা গাঁৱৰ নাৰী জীৱনৰ কদৰ্যময় ৰূপ প্ৰকাশিত হৈছে যদিও দুজনী সমবয়সীয়া কলেজীয়া ছোৱালী উমা আৰু প্ৰীতিৰ সম্পর্কৰ মাজেৰে আন কেতোৰ দিশো সংবেদনশীলতাৰে তুলি ধৰা হৈছে। গাঁৱলীয়া সমাজত সততে সংঘটিত বা পৰিচিত নাৰীৰ শোষণ-নিপীড়নৰ দৰে পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক ঘটনা প্ৰাৱাহক উমা বা প্ৰীতি, কোনো এটা চৰিত্ৰাও পোনপটীয়াকৈ প্ৰত্যাহান জনোৱা নাই বা জনাবলৈ সক্ষম হোৱা নাই যদিও তেওঁলোকৰ চিন্তা আৰু কথোপকথনৰ মাজত পৰিৱৰ্তনকাৰী চিন্তাৰ আভাস আছে। উদাহৰণস্বৰূপে উমাৰ— "...কিন্তু শুনিবি প্ৰীতি, এই ৰোমাণ্টিক পৰিৱেশত থাকিও, ধূনীয়া পৃথিৱীক ভালপাওঁ বুলি ভবাৰ বাহিৰে আন কি অৰোমাণ্টিক ভাবনাবোৰ মনলৈ আহে? নিজকে কঠোৰভাৱে সাজু কৰোঁ— কেনেকৈ এখন জগত গঢ়িব পাৰোঁ, য'ত অকল ময়েই নহয়, বৌহাঁতৰ দৰে সকলোৱে সন্ধিয়াৰ জোনাকৰ সৌন্দৰ্য উপভোগ কৰিব পাৰিব। সপোন দেখোঁ কেনেকৈ এই সৌন্দৰ্যৰ কুঁঠলীৰ আৱৰণ ভেদ কৰি তাৰ তলত লুকাই থকা সকলো মলিনতা আঁতৰাই স্বাস্থ্যবান সুখী শিক্ষিত কৰি তুলিম; অকল বৌৰে নহয় দেশৰ সকলোৱোৰ বোৱাৰীকে নতুন

জীৱনৰ, যৌৱনৰ পোহৰত উদ্ভাসিত কৰি তুলিম, যেতিয়া প্ৰেমৰ নাম শুনি আচৰিত হৈ চাই থাকিবলগীয়া নহ'ব। সেই দেশ গঢ়াৰ বাবে সাজু কৰিছোঁ নিজকে— য'ত নহ'ব সামান্য কাজিয়াকে লৈ মোকদ্দমাৰ সূত্ৰপাত, য'ত নচলিব ওচৰ-চুৰুৰীয়াৰ লগত অশ্লীল গালি আৰু বাচ্নীৰ কোৰৰ প্ৰতিযোগিতা আৰু যি দেশৰ ল'বা-ছোৱালীবোৰৰ মন অকালতে এনেকৈ বিকৃত হৈ নাযাব।” এনে বক্তব্যৰ মাজত নাৰীবাদী মানসিকতাৰ প্ৰকাশ দেখা গৈছে।

সমাজ আৰোপিত ‘নাৰীৰ ইমেজ’ ভাণ্ডি বাহিৰলৈ ওলাই অহাতো পৰম্পৰাগত সমাজখনৰ প্ৰসংগত এক প্ৰকাৰৰ বিশ্লেষী মানসিকতাৰে পৰিচায়ক। লিংগ অধ্যয়নৰ আওতাত নাৰীবাদী আলোচকসকলে পূৰ্ববসুলভতা বা নাৰীসুলভতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰে। পৰম্পৰাগত সমাজে নিৰপণ কৰি দিয়া ‘নাৰী’ৰ (সুলক্ষণীয়া বা কুলক্ষণীয়া নাৰী) তথাকথিত গণ্ডীৰ মাজৰ পৰা নাৰীসুলভ গুণ ত্যাগ কৰিবলৈ সাহস কৰা কেতোৰ নাৰী চৰিত্ৰ নিৰপমা বৰগোহাত্ৰিৰ গল্পৰ মাজত দেখা পোৱা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে লেখিকাৰ ‘জয়-পৰাজয়’ শীৰ্ষক গল্পত বিধৰা চৰিত্ৰ সুশীলাৰ মাজত তথাকথিত সমাজ নিৰ্দেশিত নাৰীসুলভতা ত্যাগ কৰাৰ সভাৱনাই পৰিচয় হৈছিল যদিও শেষ মুহূৰ্তত অসহায় হৈনায়িকাই পূৰ্বকেন্দ্ৰিক সমাজৰ ওচৰত হাৰ মানিবলৈ বাধ্য হৈছে। অৱশ্যে মন কৰিবলগীয়া যে, সুশীলাই জীয়াই থাকিবৰ বাবে এৰা-ধৰা কৰিছে যদিও কাহিনী অনুযায়ী পূৰ্বৰ অদমনীয়, বিশ্লেষী স্থিতিতো অবিচল হৈ আছে, সেয়েহে সুশীলাই এজন পূৰ্বৰ আশ্রয়ত থাকিও শোষণকাৰী অন্য এজন পূৰ্বৰ বিপক্ষে মোকদ্দমা চলাবলৈও চেষ্টা এৰি দিয়া নাই। অৰ্থাৎ নিজৰ স্থিতি আৰু অধিকাৰ সম্পর্কে নায়িকা সম্পূৰ্ণ সজাগ আৰু সচেতন। এনে মনোভাৱ নাৰীবাদী চিন্তাবলৈ পৰিচায়ক বুলিব পাৰি।

‘প্ৰতিবিম্ব’ (১) গল্পৰ এগৰাকী কিশোৰী অৰণাই বায়েক অণিমাক কোৱা মুখৰ এটি সংলাপ আছিল— “সকলোতেই আমাৰ ছোৱালীবোৰৰ অপমান! আদিম যুগৰ দৰেই এতিয়াও মতা মানুহবোৰৰ ওচৰত আমাৰ কপ আৰু শৰীৰৰ বাহিৰে আন মূল্য নায়েই যেন! মোৰ জান বাইদেউ, ছোৱালীক কৰা এনেবোৰ অপমান বৰ গাত লাগি থাকে। নিজকে সত্য বোলালৈ কি হ'ব? আৰু আমি দেখোন আচল কথাবোৰতেই আগৰ দৰে বৰ্বৰ হৈ আছোঁ। নেদেখিছনে, এডভাৰ্টাইজবোৰতো কেনেকৈ কোনোৰকমে ছোৱালীৰ ছাব এখন দিহে এৰিব, লাগে আচলতে তাত ছোৱালীৰ কোনো শুৎসুত্রই নাথাওক। এই কেলেগুৰখনকে চাচোন বাকু, ৰেডিআ’ কোম্পানীটোৱ নো কি দৰকাৰ পৰিছে ছোৱালী এজনীৰ আধা-নঙ্গ্যা ছবি এখন দি কেলেগুৰ ছপাবলৈ? ল'বাই কি ৰেডিআ’ নুশুনে নেকি? সঁচাই গা জ্বলি আহে মোৰ—” এনে বক্তব্য নিঃসন্দেহে নাৰীবাদী মানসিকতাৰে পৰিচায়ক।

আদৰ্শবাদেৰে সংপৃক্ষ ‘পেটীদেউ’ গল্পৰ ‘গৌৰী’ৰ চিঠিখনো একপ্ৰকাৰৰ প্ৰতিবাদী

সত্তারে উন্মোচন বুলিব পাৰি। আকস্মিকভাৱে ঘটি যোৱা ঘটনা এটাৰ পতিক্রিয়া স্বৰূপে
বহু বছৰজুৰি সাঁচি বখা যন্ত্ৰণা, বেদনা আৰু অভিমানৰ সংযত আৰু পৰিশীলিত প্ৰকাশ
ঘটিছে গল্পটিৰ নায়িকা গৌৰীয়ে বিজন (যি গৌৰীৰ আকাঙ্ক্ষিত স্বামী আছিল) নামৰ
চৰিত্ৰলৈ লিখা চিঠিখনত। চিঠিখনৰ বক্তব্যৰ জৰিয়তে আদৰ্শবাদী নায়িকাৰ প্ৰতিবাদ
মৰ্মস্পৰ্শী ৰূপত গল্পটোত প্ৰকাশিত হৈছে, য'ত নাৰীবাদী বিশেষত্বৰ আভাস আছে।

নিৰঃপৰমা বৰগোহাত্ৰিতে গল্পৰ নাৰী চৰিত্ৰৰ বিষয়ে হোমেন বৰগোহাত্ৰিতে
লিখিছিল— “নিৰঃপৰমা বৰগোহাত্ৰিতে গল্পত নাৰী মানসৰ আন এটা কপ দেখিবলৈ
পাওঁ। এইবোৰ গল্প আধুনিক শিক্ষিতা তিৰোতাৰ মুক্ত ব্যক্তিমানসৰ অসংকেচ প্ৰকাশ।
...তেওঁৰ নাৰী চৰিত্ৰবোৰৰ বিশেষত্ব এই যে তেওঁলোকৰ ব্যক্তিত্ব আৰোপিত নহয়;
সমাজ চেতনা আৰু সমসাময়িক জীৱনৰ লগত সন্তুষ্য সংঘাত আৰু সহযোগিতাৰ দ্বাৰা
মি সুপার্জিত।” এনে কাৰণতে গল্পকাৰৰ নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্পবোৰৰ মাজত পৰম্পৰাগত
চিন্তাত নিমজিত নাৰী চৰিত্ৰ যেনেদৰে বৰ্তমান তেনেদৰে সেই চিন্তাৰ বিভিন্ন দিশৰ
অস্ত্বসূৰশূন্যতাক দাঙি ধৰা নাৰী চৰিত্ৰও বিৰাজমান। এই দুই শ্ৰেণীৰ নাৰীচৰিত্ৰসমূহৰ
অভিজ্ঞতা আৰু বক্তব্যৰ মাজত বিভিন্ন গল্পত নাৰীবাদী উপাদান বৰ্ক্ষিত হৈছে।

স্বাজোন্তৰ কালৰ ভাৰতীয় লেখিকাসকলৰ ভিতৰত অন্যতম শক্তিশালী লেখিকা
ইন্দৰা গোস্বামী বা মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ সাহিত্যবাজিত নাৰী চৰিত্ৰৰ উপস্থাপন
অতি জীৱন্ত আৰু বাস্তৱসম্ভাব। মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ মাজত
সাধাৰণতে ব্যঙ্গনাময় ভাষাৰ জৰিয়তে গভীৰ মননশীলতাবে নাৰীৰ যন্ত্ৰণাময় আৰু
সংশয়ান্তক জীৱনৰ মৰ্মবেদনা চিত্ৰিত হৈছে। “...নৰ-নাৰীৰ প্ৰেমৰ বিভিন্ন কৃপৰ গভীৰ
মনস্তান্ত্ৰিক বিশ্লেষণ, মধ্য আৰু নিম্নবৰ্গৰ সংঘাতময় জীৱনৰ অনুভূতিসিঙ্ক বৰ্ণনা আৰু
নিঃস্ব নাৰীৰ দুবিষ্ঠ জীৱনৰ বাস্তৱানুগ বিৱৰণে তেওঁৰ গল্পবোৰক এক সুকীয়া গাভীৰ
প্ৰদান কৰিছে।”(ছচ্ছেন, ১৯) লেখিকাৰ কাৰ্য্যিক অন্তৰ্দৃষ্টিয়ে গদ্যৰ ভাষাক প্ৰদান কৰিছিল
এক প্ৰকাৰৰ অভিনৰ বিশেষত্ব, যিটো সমগ্ৰ অসমীয়া সাহিত্যতে দুৰ্লভ বুলিব পাৰি।
মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ গল্প-উপন্যাসৰ নাৰী চৰিত্ৰবোৰক একেষাৰতে নাৰীবাদী আখ্যা
দিয়া নহয় যদিও প্ৰকৃতিগত দিশৰ পৰা বহুসময়ত এইবোৰ নাৰীবাদী চৰিত্ৰৰ লগত
তুলনীয়। মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ উপন্যাসত নাৰী চৰিত্ৰ সম্পর্কে সমালোচক গোবিন্দ
প্ৰসাদ শৰ্মাৰ মন্তব্য এইথিনিতে প্ৰণিধানযোগ্য— “নাৰীভাৱনা আৰু নাৰীবাদগৰ্ভ অসমীয়া
উপন্যাসৰ আলোচনাত মামণি ৰয়চম গোস্বামী এক সুকীয়া আসনৰ অধিকাৰী। তেওঁৰ
উপন্যাসবোৰত নাৰীবাদ প্ৰকট কৃপত ধৰা নপৰে। প্ৰায়বোৰতে সেইবোৰ ধৰা পৰে
দশাৰ চিৰই, সেইবোৰ নাৰীৰ দশাৰ প্ৰতি গভীৰভাৱে আবেদনশীল হ'লৈও নাৰীবাদৰ
ৰূপ নলয়। কিয়নো নাৰীৰ অৱস্থাৰ চিন্তাবে সেইবোৰে এক বিপ্লবৰ প্ৰয়োজনীয়তাক
তাগিদা নিদিয়ে। কিন্তু তথাপি সেইবোৰে নাৰীৰ দশাৰ লৈ পাঠকৰ মনত এনে গভীৰ

তনুভূতির উদ্রেক করে যে নারীর দশাৰ বিষয়ে পাঠক সেইবোৰৰ পৰাও নারীবাদী উপন্যাসৰ দৰে সমানে সজাগ হয়।”(শৰ্মা (গো. প্র.), ৪০) নিঃসন্দেহে মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ বচিত গল্প-উপন্যাসত নারীবাদী প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিব পৰা নানান উপাদান ৰক্ষিত হৈছে।

মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ ‘সংস্কাৰ’ গল্পটো নারীবাদী দৃষ্টিকোণৰ পৰা অসমীয়া সাহিত্যলৈ এক অভিনৰ সংযোজন বুলিব পাৰি। গল্পটোৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ দময়ন্তীৰ দৰে সাহসী আৰু নিভীক নারী চৰিত্ৰ অসমীয়া কাহিনী সাহিত্যতে খুব কম আছে। গল্পটিত দময়ন্তী নামৰ ব্ৰাহ্মণ বিধৰা এগৰাকীয়ে পৰম্পৰাগত সমাজৰ বক্ষণশীল নীতি-নিয়মৰ বেৰাক অগ্রহ্য কৰি প্ৰথমে পীতাম্বৰ মহাজনৰ লগত শাৰীৰিক সম্পর্ক স্থাপন কৰি গৰ্ভধাৰণ কৰিছে আৰু পাছত গৰ্ভপাত কৰি সন্তান জন্ম দিয়াৰ ক্ষেত্ৰতো নিজৰ অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰিছে। নারীৰ গৰ্ভ একান্ত নিজস্ব হ'লেও পৰম্পৰাগত পুৰুষপ্ৰধান সমাজত নারীয়ে গৰ্ভধাৰণ কৰিলে, গৰ্ভপাত কৰিবিবে নকৰে তাকো সাধাৰণতে পুৰুষপ্ৰধান সমাজে বা পুৰুষেহে নিৰ্দৰণ কৰা দেখা যায়। অথচ ‘সংস্কাৰ’ গল্পত বিধৰা দময়ন্তীয়ে বিবাহ পাশত আবদ্ধ নোহোৱাকৈয়ে আৰ্থিক প্ৰয়োজনত পীতাম্বৰ মহাজনৰ সন্তান গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছে আৰু সন্তান জন্ম দিব নে নিদিয়ে তাক নিৰ্গং কৰি শেষত গৰ্ভপাত কৰাৰ দুঃসাহস কৰিছে। তথাকথিত সমাজৰ লাঘণা তথা ভয়ক অতিক্ৰম কৰিব পৰা মানসিকতাৰ অধিকাৰী দময়ন্তীয়ে অৱশ্যে জ্যাত্যাভিমানৰ বাবেহে (কৃষকান্ত পুৰোহিতৰ ভাষাত—“শুদ্ধীৰীয়াৰ বীজ তাই নকঢ়িয়াই, তাই শাণিল্য গোত্ৰীয়া বামুণ”) পীতাম্বৰ মহাজনৰ সন্তানক গৰ্ভতে নষ্ট কৰিছে। জ্যাত্যাভিমানৰ এনে মনোভাৱ আদৰণীয় নহ'লেও পোনপটীয়াকৈ সমাজ আৰোপিত নারীসুলভতাক দময়ন্তীয়ে প্ৰত্যাহৰণ জনাইছে আৰু নিজেই সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰি নারীবাদী মানসিকতাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। দৰিদ্ৰ অৱস্থাৰ বাবে তাই দেহৰ নিলামীত নামিব পাৰে কিন্তু তথাকথিত পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ আঙুলি মূৰত উঠা-বহা কৰিবলৈ তাই অপাৰণ। জ্যাত্যাভিমানৰ বাবে দময়ন্তীয়ে গৰ্ভপাত কৰিছিল বুলি ভাৱিবৰ স্থল আছে যদিও এই প্ৰসংগতে অন্য এটা দিশলৈকো আঙুলিয়াৰ পাৰি। দময়ন্তীৰ গৰ্ভপাতৰ ঘটনাক নারীক কেৰল যৌনতাৰ আহিলা হিচাপে, সন্তান জন্ম দিয়াৰ যন্ত্ৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব খোজা পুৰুষপ্ৰধান বিকৃত মানসিকতাৰ সমাজখনৰ বিৰুদ্ধেও এক দুর্দান্ত প্ৰতিবাদ বুলিব পাৰি। যিথন সমাজক প্ৰতিনিধিত্ব কৰি কৃষকান্ত পুৰোহিত বা পীতাম্বৰ মহাজনে তাইৰ সন্তানৰ ওপৰত, সন্তান জন্ম দিয়া-নিদিয়াৰ ক্ষেত্ৰত নিজৰ আধিগত্য খটুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু পুৰুষপ্ৰধান সমাজে জাপি দিব খোজা পৰিচয়, পুৰুষপ্ৰধান সমাজৰ অৱিভাৱকত্বক দময়ন্তীয়ে সজোৱে অস্বীকাৰ কৰিছে।

তদুপৰি এগৰাকী দৰিদ্ৰ বিধৰা নারীৰ প্ৰতি সমাজে দেখুওৱা বৈষম্যমূলক আচৰণকো দময়ন্তীয়ে প্ৰত্যাহৰণ জনাইছিল অতি নিভীকভাৱে। তাই জীৱিকা নিৰ্বাহৰ

বাবে প্রহণ করা সমাজৰ বাবে অগ্রহণীয় (!) পথটোকলৈও দময়ন্তীৰ অনুশোচনা হোৱা নাই বৰঞ্চ তাক মুকলিকৈ স্বীকাৰ কৰিবলৈকো তাই কৃষ্টাবোধ কৰা নাই। তাই সমাজৰ পৰা লুকুৱাই একো কৰা নাই, যি কৰিছে প্ৰকাশ্যে কৰিছে। জীয়াই থাকিবলৈ, পৰিয়ালৰ পোহপাল দিবলৈ দেহৰ নিলামী কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে। বামুণৰ তিৰোতা হৈ খাদ্যাভাসত মাছ-মাংসৰ বিচাৰ কৰিব নচলাৰ কথাতোও এই প্ৰসংগতে উল্লেখযোগ্য। তথাকথিত ৰক্ষণশীল সমাজখনৰ বিৰুদ্ধে দময়ন্তীৰ এনে সিদ্ধান্তকো একপ্ৰকাৰৰ বিদ্রূপ আৰু বিদ্রোহ বুলিব পাৰি। এখন ৰক্ষণশীল সমাজ, এটা ব্যৱস্থা বা প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিৰ বিপক্ষে অকলশৰে ঠিয় হ'বলৈ সাহস কৰা দময়ন্তীৰ চৰিত্ৰৰ মাজত এনেদেৰে শক্তিশালী নাৰীবাদী মানসিকতাৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। সমালোচক উপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই সংস্কাৰ গল্পৰ আলোচনাৰ প্ৰসংগত দময়ন্তীৰ চৰিত্ৰৰ বিষয়ে লিখা কথাখিনিও এই ক্ষেত্ৰত প্ৰণিধানযোগ্য— “দময়ন্তীৰ দৰে শক্তিশালী নাৰী অসমীয়া সাহিত্যতে বিৰল। অভাৱত পৰি তাই মহাজনৰ বক্ষিতা হ'বলৈ প্ৰস্তুত। কিন্তু তাই মহাজনক বিয়া কৰাৰ নোৱাৰে। তাইক আকৰ্ষণ কৰিবলৈ মহাজনৰ একো নাই- ধানৰ মেটমৰা ভঁৰালকেইটাৰ বাহিৰে। তেওঁৰ দ্বৰত চকুৰ আগতে নাৰীৰ লাঞ্ছনা হৈয়েই আছে।” (শৰ্মা (উ.ন.), ২৪৬) এই প্ৰসংগত মামণি বয়চম গোস্বামীৰ মন্তব্যও প্ৰাসংগিক। পশ্চিমীয়া উপ মৌল নাৰীবাদী চিন্তাক অঙ্গীকাৰ কৰিও শ্ৰীমৰ্যা আলোচনীত প্ৰকাশিত এটা সাক্ষাৎকাৰত তেখেতে কৈছিল— “মই জৰদৰ্দন ফেমিনিষ্ট নহওঁ, কিন্তু নাৰীৰ ব্যক্তিত্ব আৰু মনুষ্যত্ব বক্ষা, মানুহ হিচাপে নাৰী নিজৰ তৰিত থিয় দিয়া আৰু তেওঁলোকৰ বিকাশৰ বাবে কৰা আন্দোলনৰ পয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব স্বীকাৰ কৰোঁ।” (শ্ৰীমৰ্যা, জুলাই সংখ্যা, ১৯৮৯) ‘সংস্কাৰ’ৰ দময়ন্তী চৰিত্ৰৰ প্ৰকৃতি বিচাৰৰ প্ৰসংগত মামণি বয়চম গোস্বামীৰ এনে বক্তব্যৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি।

‘বিশিকি বিশিকি দেখিছোঁ যমুনা’ মামণি বয়চম গোস্বামী বচিত নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্পসমূহৰ ভিতৰত প্ৰথমছোৱাৰ অন্যতম গল্প। এইটো গল্পৰ কাহিনীৰ মাজতো নাৰীবাদী চিন্তাৰ আভাস আছে। গল্পটোৰ কাহিনীত দুটা চিন্তাৰ সৌঁত প্ৰবাহিত হৈছে— এফালে মুক্ত বা স্বাধীনচিতীয়া চিন্তা আৰু আনফালে পৰম্পৰাগত বন্ধ (!) বা খোজে প্ৰতি বুদ্ধি চিন্তা; বন্দীত্বৰ পৃথিৰী। গল্পৰ মুখ্য চৰিত্ৰ আইমানোৰ সমবয়সীয়া চৰিত্ৰ আইমানোহাঁতৰ ড্ৰাইভাৰৰ ছোৱালী সুনন্দাই চিন্তাৰ প্ৰথম প্ৰবাহ আৰু আইমানোৰে দিতীয় প্ৰবাহটোক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। গল্পটিত আইমানোৰ মনৰ ভাৱনা প্ৰকাশিত হৈছে— “ঠিকেই, মই সজাৰ ভাটোঁ। মোৰ পথ শৈশৰত কৈ দিব মোৰ মা আৰু দেউতাই, যৌৱনত মোৰ স্বামীয়ে আৰু প্ৰোট বয়সত পোত্ৰ-পোত্ৰীয়ে।” আকো, “মোৰ ধাৰণা হৈছিল- মোৰ যি কল্প, যি যৌৱন, সি এখন ছাবিৰ দৰে স্পন্দনহীন, তাত যেন প্ৰাণ শুকাই কাৰ্য হৈ আছে— সেয়ে মোৰ আকৰ্ষণ কোনেও উপলক্ষি কৰিব নোৱাৰে।” আইমানোৰ এনে উপলক্ষিৰ

বিপরীতে তাইর সমবয়সীয়া সুনন্দার জীরন আৰু প্ৰেম আছিল মুকলি, স্বতঃস্ফূর্ত। কেশোৰত ভৱি দিয়া আইমানোৰ উপলব্ধি তথা সুনন্দার জীরন চিৰ মাজত নিশ্চিতভাৱে নাৰীবাদী মানসিকতাই ক্ৰিয়া কৰিছে বুলিব পাৰি। অৱশ্যে গল্পটোত এনে উপলব্ধিৰ ফলাফল প্ৰায় শূন্য, পৰিয়াল বা সমাজ নিৰাপিত সিদ্ধান্তক আইমানোৰ এই উপলব্ধিয়ে প্ৰভাৱিত কৰিব পৰা নাই। বৰঞ্চ গল্পৰ পৰিগতিয়ে ইয়াকনাৰীবাদী গল্পৰ বিপৰীত স্থানতহে অধিস্থিত কৰিছে বুলিব পাৰি।

মামণি বয়চম গোস্বামীৰ বহুখনি গল্পই নাৰীকেন্দ্ৰিক, সেইবোৰৰ মাজত ‘ঈশ্বৰীৰ প্ৰেম আৰু সংশয়’, ‘নাঞ্চ চহৰ’, ‘সেই আঙ্কাৰ পোহৰো অধিক’, ‘উদং বাকচ’, ‘সহযাত্ৰী’ আদি গল্পত নাৰী মনস্তত্ত্বৰ বৈচিত্ৰ্যময় ৰূপৰ প্ৰকাশ তথা নাৰী জীৱনৰ মৰ্মস্পৰ্শী আৰু আনুভূতিক ৰূপায়ণ দেখা যায়। গল্পৰ কাহিনী তথা চিৰিত্ৰ সংলাপৰ মাজত কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত নাৰীবাদী চিন্তা বা উপাদানৰ উমান গোৱা গল্পেও প্ৰকৃতাৰ্থত ইবোৱক পোনপটীয়াকৈ নাৰীবাদী গল্প বুলিব নোৱাৰিব।

উত্তৰ বামধেনু যুগৰ অন্যতম শক্তিশালী আৰু সংবেদনশীল লেখিকা অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ গল্পতো নাৰীৰ জীৱনকেন্দ্ৰিক সমস্যাই ভূমুকি মাৰিছে। ‘পাছ চোতালৰ কথকতা’, ‘নিমন্ত্ৰণ’, ‘দৈবকীৰ দিন’, ‘কেতিয়াৰা নুমলী এদিন’ আদি গল্পসমূহত পুৰুষ শাসিত, পিতৃতত্ত্বিক সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ ওপৰত চলি আহা শোষণ, নিপীড়নৰ লগতে আনুষংগিক বিভিন্ন দিশৰ কলাত্মক উপস্থাপন কৰা হৈছে। ৰূপান্তৰৰ গদৱৰ পাতনিত অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ গল্পৰ বিষয়ে ইমৰাণ হৈছেইনে লিখিছে— “অন্যান্য গল্প লেখিকাৰ দৰে অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰয়ো যথেষ্ট সংখ্যক নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্প লিখিছে আৰু বহুতো লেখিকাৰ দৰে তেওঁৰ গল্পৰো সৰহভাগ নাৰী চিৰিত্ৰ সবল আৰু প্ৰতিবাদী, তথাপি তেওঁৰ চিন্তাৰ পৰিধিক অকল ‘নাৰীবাদী’ বুলি আখ্যা দি সীমাবদ্ধ কৰিব নোৱাৰিব। কাৰণ তেওঁৰ গল্পত যেনেকৈ আহিছে নাৰীৰ সমস্যা আৰু নাৰীৰ মৰ্যাদাৰ প্ৰশ্ন; তেনেকৈ ভূমুকি মাৰিছে অন্যান্য নিষ্পেষিত শ্ৰেণীৰ হাঁহি-কান্দেন আৰু জীৱন যাত্ৰাৰ মৰ্মস্তদ ছবি।”(হচ্ছেইন, ২৭) অধ্যাপিকা, সমাজ সচেতন লেখিকা অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ গল্প-উপন্যাসত স্বাভাৱিকতেই বিভিন্ন বিষয়সমূহৰ মাজত নাৰী ভাৱনা আৰু নাৰীবাদী মনোভাৱৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াই বিশেষ গুৰুত্ব পাইছে।

অৰূপা পটঙ্গীয়া কলিতাৰ বচিত এটা দীঘলীয়া নাৰীকেন্দ্ৰিক গল্প হ'ল ‘পাছ চোতালৰ কথকতা’। মূলতঃ দুটা খণ্ডত বিভক্ত গল্পটোৰ কাহিনীভাগ আৱৰ্তিত হৈছে উনবিংশ শতকাৰ কেইগৰাকীমান বিধৰা (প্ৰথম খণ্ড) আৰু আধুনিক কালৰ অসমৰ ব্ৰাহ্মণ পৰিয়াল এটাৰ কথকৰণী বোৱাৰীয়েক আৰু জীয়েক মাজনীক (দ্বিতীয় খণ্ড) কেন্দ্ৰ কৰি। পৃথক ঠাইৰ, পৃথক সময়ৰ দুখন পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ পটভূমিত ৰচিত গল্পটোত পৰম্পৰাগত সমাজৰ পৰিপেক্ষিতত নাৰী মানসিকতাৰ বহুমাত্ৰিক

ବ୍ୟାପାରୀ ଦେଖା ଗୈଛେ । ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ସହେଲେ ପୁରୁଷକେନ୍ଦ୍ରିକ ମାନସିକତାର ସମାଜତ ପ୍ରଚଳିତ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଆରୁ ବହୁତୋ ଆଚାର-ନୀତିର ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନାହିଁ ଯାବ ଫଳତ ସମାଜତ ନାରୀର ବୃଦ୍ଧି ଅଂଶ ଏଟା ଆଜିଓ ଦୁର୍ଦଶାଗୁଡ଼ ଆରୁ ଅସହାୟ । ପିତୃପ୍ରଥାନ ପୁରୁଷକେନ୍ଦ୍ରିକ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନିୟମ-ନୀତି ଅଯୁକ୍ତିକର ହଲେଲେ ନାରୀଯେ ବିନା ପ୍ରତିବାଦେ ମାନି ଲଙ୍ଘେ ସମାଜେ ପ୍ରଶଂସା କରେ ଆରୁ ମାନି ନଲଙ୍ଘେଇ ସଂଘାତ ଆହି ପରେ । ଗଲ୍ଲଟିବ ମାଜତ ଏଣେ ଦ୍ୱଦ୍ସର ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖା ପୋରା ଗୈଛେ ଆରୁ ଗଲ୍ଲର ଶେଷତ ନତୁନ ନାରୀର ପ୍ରତିନିଧିସ୍ଵରୂପ ଚରିତ୍ର ମାଜନୀର ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ ଜରିଯାତେ ସମାଜ ଆବୋଧିତ ବନ୍ଦଶୀଳ ମନୋଭାବକ ପ୍ରତ୍ୟାହାରାନ ଜନୋରା ଦେଖା ଗୈଛେ । ସତ ନାରୀବାଦୀ ମନୋଭାବର ପ୍ରକାଶ ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ନାରୀବାଦୀ ଆଲୋଚକମକଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ, ନାରୀର ଶୋଭିତ ଅବସ୍ଥାର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିର ଉତ୍ତରଣର ବାବେ ନାରୀର ସତ୍ରିଯ ଭୂମିକା ଅପରିହାୟ । ‘ପାଛ ଚୋତାଲର କଥକତା’ ଶୀର୍ଷକ ଗଲ୍ଲଟୋତ କଥକ ଅର୍ଥାତ୍ ମାଜନୀର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ମାକେ ଜୀଯବୀ ‘ମାଜନୀ’ର ଅନ୍ତିର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଅନୁଧାରନ କରାତ ସଫଳ ହୈଛେ ଆରୁ ବିଭିନ୍ନ ଯୁକ୍ତି, ଉଦାହରଣସହ ଜୀଯେକକ ସେଇ ସାମାଜିକ ଆଚାର-ନୀତିର ଅଯୁକ୍ତିକର ଭୌତିକ ପରା ଆଂତରାବଲେ ଅପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଛେ । ଏଇଥିନିତେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟୋଗ୍ୟ ଯେ, ଛାଇମନ ଡି ବିଭୂରାଇ *The Second Sex* ଶୀର୍ଷକ ପଢ୍ହିତ ପରତା (otherness)-ର ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତା ହିଚାପେ ନାରୀର ସାମାଜିକ ନିର୍ମାଣକେଇ ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନର ମୂଳ ହିଚାପେ ଦେଖୁରାଇଛେ । ଆଲୋଚ୍ୟ ଗଲ୍ଲଟିତ ପଥମ ଖଣ୍ଡତ ଏଣେ ଭାରର ପ୍ରକାଶ ଦାଟିଛେ ଆରୁ ଦିତୀୟ ଖଣ୍ଡର ଶେଷତ ମାଜନୀ ଚରିତ୍ର ମାଜେରେ ସମାଜ ନିର୍ଦେଶିତ ବିଶୁଦ୍ଧ ନାରୀ ଇମେଜ୍ ର ପରା ଉତ୍ତରଣ ଆଭାସ ଦାଙ୍ଗ ଧରା ହୈଛେ । ଏନେବୋର ଉପାଦାନେ ଗଲ୍ଲଟିକ ନାରୀବାଦୀ ଭାରଧାରାର ପ୍ରକାଶକ ହିଚାପେ ପରିଚିତି ପ୍ରଦାନ କରିଛେ ବୁଲିବ ପାରି । ପୁରୁଷକେନ୍ଦ୍ରିକ ଅଜନଜାତୀୟ ଅସମୀୟା ସମାଜତ ନାରୀଜନିତ ବାସ୍ତବତାର ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିଫଳକ ହିଚାପେ ‘ପାଛ ଚୋତାଲର କଥକତା’ ଅସମୀୟା ଗଲ୍ଲ ସାହିତ୍ୟରେ ନହ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏଟା ଉତ୍ୟୁକ୍ତ ଗଲ୍ଲ ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳର ଅନ୍ୟ ଏଗବାକୀ ପ୍ରଭାରଶାଳୀ ଲେଖିକା ମନୋରମା ଦାସ ମେଧିବ ଗଲ୍ଲତ ଯୋରା ଶତିକାର ଶେଷର ଦଶକକେହିଟାର ଅସମକେନ୍ଦ୍ରିକ ଅନ୍ତିର ପରିବରେଶ ଆରୁ ଏହି ପରିବରେଶତ ଭିନ୍ନଜନେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବେଦନାଦାୟକ ଅଭିଜ୍ଞତାର ବାସ୍ତରିକ ବ୍ୟାପାରୀ ଦେଖା ପୋରା ଗୈଛେ । ଏମେ କାରଣତେ ବିଭିନ୍ନ ନାରୀକେନ୍ଦ୍ରିକ ସମସ୍ୟାଓ ବାସ୍ତରାନୁଗ ହୈ ଲେଖିକାର ଗଲ୍ଲର ମାଜତ ଧରା ପରିବରେ । ଗଲ୍ଲକାରର ‘ପାଟ-ନାଦତ ପୁରନାରୀ’ ଶୀର୍ଷକ ଗଲ୍ଲତ ତୃଷ୍ଣ ବରଦାଳେ ନାମର ନାରୀ ଚରିତ୍ରଟୋରେ କାହିନୀର ଶେଷତ ପରମ୍ପରାଗତ ସମାଜଖନେ ନିର୍ବାପଣ କରି ଦିଯା ନାରୀର ତଥାକଥିତ ସୁ-ଲକ୍ଷଣୀୟା ଆରୁ କୁ-ଲକ୍ଷଣୀୟା ଗଣ୍ଡୀର ମାଜର ପରା ନାରୀମୁଲଭ ଗୁଣ ତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ସତ୍ତାର ଉତ୍ତରଣ ସଭାରାନା ଦାଙ୍ଗ ଧରିଛେ ଯିଟୋ ନାରୀବାଦୀ ଚିନ୍ତାରେ ଏକ ପ୍ରକାଶ ବୁଲିବ ପାରି । ଅତି ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳର ଗଲ୍ଲକାରମକଲର ଗଲ୍ଲତ ଚିତ୍ରିତ ନାରୀ ଚରିତ୍ର

প্রসংগত ক্ষণে কুমাৰ মিশ্রৰ এষাৰ মন্তব্য উল্লেখ কৰিব পাৰি— “শেহতীয়াকৈ অসমীয়া/
গঞ্জ-উপন্যাসতো নাৰীবাদী চেতনাৰ প্ৰয়োগৰ আশাৰ্য়েক প্ৰচেষ্টা চৰুত পৰিছে।
উদাহৰণস্বৰূপে মৌচুমী কন্দলীৰ ‘নামবাদী নাচৰ শেষত’ (১৯৯৮) নামৰ সংকলনত
অস্তভুক্ত ‘চিৰস্তন’ গঞ্জত পুৰুষতন্ত্ৰৰ জটিল মনস্তত্ত্বৰ প্ৰকাশৰ যোগেদি নাৰীবাদী
ধাৰণাৰ প্ৰকাশ ঘটিছে। বন্তি শেনছোৱাৰ ‘জলভৰি যশোদা’ নামৰ গঞ্জটোও (নিয়াদ
গাঞ্জাৰ (২০০৩) সংকলনৰ অস্তৰ্গত) কাহিনীৰ আকৰ্ষণীয় বিন্যাসত নাৰীচেতনা
ধৰা পৰিছে।” (মিশ্র, ৩৩)

উপসংহাৰ ৪

এইটো অনস্থীকাৰ্য যে স্থান, কাল আৰু পাত্ৰতেদে নাৰীবাদী চিন্তাৰ মাজত স্বকীয়তা,
কেতোৱে পাৰ্থক্য বা সীমাবদ্ধতা দেখা পোৱা যায়। পাশ্চাত্য নাৰীবাদী ভাৰাদৰ্শৰ
আলোকত অসমীয়া নাৰীবাদী সাহিত্যৰ বিষয়ে উপৰোক্ত আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে
যদিও সামাজিক পৰিকাঠামোৰ বৈসাদৃশ্য তথা পৰিস্থিতিগত অভিজ্ঞতাৰ সীমাবদ্ধ
পৰিসৰৰ হেতু অসম বা ভাৰতীয় সাহিত্যৰ মাজত পাশ্চাত্য নাৰীবাদী সাহিত্যৰ
সকলোৱোৰ দিশ বিশুদ্ধ ক্ষপত দেখা নোপোৱাতোৱেই স্বাভাৱিক। অসমীয়া কাহিনী
সাহিত্যৰ মাজত, বিশেষকৈ গঞ্জসমূহত চৰমপঢ়ী বা মৌল নাৰীবাদৰ প্ৰকাশৰ বিপৰীতে
সাম্যবাদী বা মানৱতাবাদী নাৰী চৰিত্ৰৰ উপস্থিতিহে ঘাইকে প্ৰতিফলিত হৈছে। এনে
কাৰণতে অসমীয়া গঞ্জকাৰ বা লেখিকাসকলক একেষাৰতে নাৰীবাদী লেখিকা হিচাপে
আখ্যা দিয়াতকৈ মানৱতাবাদী হিচাপেহে চিহ্নিত কৰিব পাৰি। নিৰপমা বৰগোহাত্ৰিৰ
গঞ্জৰ আলোচনা প্ৰসংগত মৌচুমী কন্দলীয়ে লিখিছিল— ‘পিতৃতাৰ্ত্তিক সমাজ-ব্যৱস্থাৰ
পৰম্পৰাগত পৰিকাঠামোত নাৰীৰ অস্তিত্বজনিত সমস্যা আৰু সীমাবদ্ধতাৰ বিষয়ে
এক দৰ্শাত্ত্বক পৰ্যালোচনাৰ মাজেৰেই নাৰীবাদী চিন্তাৰ বাগধাৰা অথবা গৱেষণা প্ৰগালীটি
গঢ় লৈ উঠিছিল। নাৰীবাদৰ মূল প্ৰপঞ্চকেইটিক অধ্যয়ন কৰিলে দেখা যায় যে সাৰ্বিক
অৰ্থত নহ'লেও নাৰীৰ অভিজ্ঞতাসমূহৰ বিশ্লেষণ আৰু নৱমূল্যায়ন (revalue womens
exprinence) তথা নাৰীক প্ৰচলিত সমাজ-ব্যৱস্থাত এক অপৰস্তাকাপে গণ্য কৰাৰ
প্ৰণতাক প্ৰতিবাদী চিন্তাৰে প্ৰতিহত কৰাৰ প্ৰচেষ্টাৰ (challenge representation
of woman as ‘other’, as ‘Lack’ or as part of ‘Nature’) বাবে নিৰপমা
বৰগোহাত্ৰিৰ লেখনি মানৱতাবাদী নাৰীবাদৰ সমগ্ৰত্ৰীয় হৈ পৰিছে। বিশেষকৈ নাৰীক
‘স্বস্তাসচেতনতাৰে’ নিয়িক কৰি তেওঁ সৃষ্টি কৰা নাৰী চৰিত্ৰকেইটিয়ে সেই বিশেষ
মাত্ৰা লাভ কৰিছে।’ (কন্দলী, ২৩) এইখনি কথা মামণি বয়চম গোস্বামী আৰু অৰূপা
এই আলোচনাই নিৰ্দেশ কৰিছে।

গ্রন্থপঞ্জী

মুখ্য উৎস :

কলিতা, অৰূপা পটঙ্গীয়া। দেওপাহাৰৰ ভঁড়তুপা গুৱাহাটী : সাহিত্য প্ৰকাশ, ১৯৯৯।
মুদ্রিত।

— — | পাছচোতালৰ কথকতা। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন, ২০০০। মুদ্রিত।
গণে, হৃদয়ানন্দ (সম্পা.)। উত্তৰ-বামধেনু যুগৰ নিৰ্বাচিত গল্প। গুৱাহাটী : জ্যোতি
প্ৰকাশন, ১৯৯৯। মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰিঃ, নিৰ্বপমা। নিৰ্বপমা বৰগোহাত্ৰিঃৰ গল্প সমগ্ৰ। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন,
২০০৬। মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰিঃ, নিৰ্বপমা। স্বনিৰ্বাচিত ২৫টা গল্প। গুৱাহাটী : অসম পাৰলিচিং কোম্পানী,
২০১৪। মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰিঃ, হোমেন (সম্পা.)। অসমীয়া গল্প সংকলন(প্ৰথম খণ্ড)। গুৱাহাটী : অসম
প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০০৪। মুদ্রিত।

— — | অসমীয়া গল্প সংকলন(দ্বিতীয় খণ্ড)। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ,
২০০৩। মুদ্রিত।

— — | অসমীয়া গল্প সংকলন(তৃতীয় খণ্ড)। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ,
২০০৭। মুদ্রিত।

ভৰালী, হেমন্ত কুমাৰ। মামণি ৰয়চম গোস্বামীৰ গল্প সমগ্ৰ। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১১।
মুদ্রিত।

হচ্ছেইন, ইমৰাণ (সম্পা.)। কপাত্তৰৰ গদ্য। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০০৬। মুদ্রিত।

গৌণ উৎস :

ঠাকুৰ, পংকজ (সম্পা.)। শতাব্দীৰ পোহৰত অসমীয়া চুটিগল্প। গুৱাহাটী : অসম
প্ৰকাশন পৰিষদ, ১৯৯৭। মুদ্রিত।

দন্ত, বিনীতা (সম্পা.)। অসমীয়া সাহিত্যত নাৰী। তেজপুৰ : সদৌ অসম লেখিকা
সমাৰোহ সমিতি, ২০০২। মুদ্রিত।

বৰুৱা, প্ৰত্নাদ কুমাৰ। অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন। ডিক্ৰিগড় : বনলতা, ১৯৯৯।
মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰিঃ, হোমেন। চাৰিটা দশকৰ ফচলং প্ৰবন্ধ আৰু গল্প সমগ্ৰ। গুৱাহাটী :
ষ্টুডেণ্টছ ষ্ট'বছ, ২০০৭। মুদ্রিত।

বৰগোহাত্ৰিঃ, হোমেন (সম্পা.)। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী(ষষ্ঠ খণ্ড)। গুৱাহাটী :
আনন্দৰাম বৰুৱা ভাষা, কলা-সংস্কৃতি সংস্থা, ২০০০।

মহস্ত, অপর্ণা। নারীবাদ (ইতিহাস আৰু তত্ত্ব)। ডিক্রগড় : প্ৰকাশন বিভাগ, ডিক্রগড়
বিশ্ববিদ্যালয়, ২০১৮। মুদ্রিত।

মিশ্র, কৃষ্ণ কুমাৰ। অনুষ্ঠান। যোৰহাট : প্ৰভা প্ৰকাশনী, টিয়ক, ২০০৯। মুদ্রিত।

শৰ্মা, উপেন্দ্ৰনাথ। নিৰ্বাচিত প্ৰৱন্ধ(পথম খণ্ড)। গুৱাহাটী : জয়দেৱ শৰ্মা-ভৱানী দেৱী
প্ৰকাশন, ২০১০। মুদ্রিত।

শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ। নারীবাদ আৰু অসমীয়া উপন্যাস। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন
পৰিষদ, ২০১৬। মুদ্রিত।

প্ৰৱন্ধ :

কন্দলী, মৌচুমী। “নিৰপমা বৰগোহাত্ৰিবে ৰামধেনুপৰ্ব গল্প”। গৰীয়সী। মার্চ, ২০০০।
পৃ. ২২-২৪

পাদুন, নাহেন্দু। “নারীবাদ”। গৰীয়সী। জানুৱাৰী, ২০০৯। পৃ. ২২-২৭

Saikia, Champak, Abhijeet Borah. “Narrativization, Marginalization and Emancipation of Womanhood in Arupa Patangia Kalita’s Pass Chotalar Kathakata”. *Violation of Women and Child Rights in India*. Ed. Rinku Borah. Guwahati : DVS Publishers, 2017. p. 121-132

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 37-47

নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব আৰু মাধৱ কণ্ঠলীৰ ৰামায়ণত ইয়াৰ প্ৰয়োগ

ড° গোৱিন্দ প্ৰসাদ ভূঞ্জ

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ

কৃষ্ণগুৰু আধ্যাত্মিক বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

খীষ্টপূৰ্ব যুগতে অনুবাদৰ তাৰিখিক চিন্তাৰ ইতিহাসৰ সূত্ৰপাত হোৱা দেখা যায়। খীষ্টপূৰ্ব প্ৰথম শতকাত চিচেৰোৰে তেওঁৰ Libellus de Optimo Genre Onatorum ত সাহিত্যিক অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰত শব্দানুবাদতকৈ ভাবানুবাদেই উত্তম পহাৰুলি মন্তব্য কৰিছে। চিচেৰোৰ সুৰতে সুব মিলাই হোৱেচে তেওঁৰ Arch Poetica ত ভাবানুবাদেই শ্ৰেষ্ঠ অনুবাদ বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। ৰোমান যুগৰ পিছত বাইবেলৰ অনুবাদক কেন্দ্ৰ কৰি বিভিন্নজনে অনুবাদ সম্পর্কীয় চিন্তা-চৰ্চা ব্যক্ত কৰিলে। এই সকলোৰে অনুবাদ-সম্পর্কীয় চিন্তা-চৰ্চাৰ প্ৰধান বিষয়বস্তু আছিল শব্দানুবাদ আৰু ভাবানুবাদ সম্পর্কে। সুদীৰ্ঘ সময় ধৰি অনুবাদ সম্পর্কীয় চিন্তা-চৰ্চাই এই দুয়োটা দিশতে তৰ্ক-বিতৰ্কত লিপ্ত হৈ থকা দেখা গ'ল। অনুবাদক প্ৰায়োগিক ভাষাবিজ্ঞানৰ অন্তৰ্ভুক্ত হিচাপে ধৰাৰ আগলৈকে চিচেৰোৰপৰা চেইট জেৰোম, লুথাৰ, ড্রাইডেন, টাইটলাৰ, স্লিয়াৰমেচাৰ, বাৰাৰ, আর্টেগো আদিৰ চিন্তাত আক্ষৰিক আৰু ভাবানুবাদ, বিশ্বাসযোগ্যতা, সমানধৰ্মী আৰু সৰল অনুবাদ-এইবোৰ দিশেই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছিল। অনুবাদত উদ্দীপ্ত পাঠকে গুৰুত লাভ কৰাৰ পৰা সেই ধাৰণা সলনি হ'বলৈ ধৰিলে। উনবিংশ শতকলৈকে অনুবাদকসকলে সাহিত্য বিষয়ৰ অনুবাদতে মনোযোগ দিছিল। উনবিংশ শতকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা অনুবাদ সমাজ বিজ্ঞান, মনোবিজ্ঞান, প্ৰাকৃতিক বিজ্ঞানৰ লগতে সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক,

ঐতিহাসিক আদি মানবীয় চিন্তা আৰু কাৰ্যৰ সমগ্ৰ দিশৰ সৈতেই জৰিত হৈ পৰিল। ফলত অনুবাদত অধিক পৰিমাণে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰ আগমন ঘটিল। এনে পদ্ধতিয়ে নিৰ্দেশ কৰিলে, কিছুমান পাঠ সঠিকভাৱে অনুবাদ কৰিব পৰা যায় আৰু কিছুমান পাঠ সঠিকভাৱে অনুবাদ কৰিব পৰা নাযায়। আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানে লক্ষ্য পাঠকৰ ওপৰত প্ৰদান কৰা গুৰুত্ব সমৰ্থন কৰিছে আৰু ইয়াক ই.এ. নাইডা, ফাইর্থ, কলাৰ আৰু লীপজিঙ্গ স্কুল-এ বিশেষভাৱে নিৰ্দেশিত কৰিছে। নাইডাই আক্ষৰিক (literal), মুক্ত (free) আৰু বিশ্বাসযোগ্য অনুবাদ—এনেধৰণৰ প্রাচীন শব্দ বা শব্দগুচ্ছ আঁতৰাই ইয়াৰ ঠাইত কৃপতত্ত্বমূলক (formal) আৰু গতিশীল (dynamic) সমতুল্যতা—এই দুই বুনিয়াদী সমতুল্যতাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। নাইডাই আগবঢ়োৱা এই সমতুল্যতাৰ তত্ত্বৰ প্ৰয়োগৰে মাধৰ কন্দলীৰ বামায়ণৰ অধ্যয়নক এই গৱেষণা-পত্ৰই সামৰি লৈছে।

সূচক শব্দ ৪ ই. এ. নাইডা, কৃপতত্ত্বমূলক সমতুল্যতা, গতিশীল সমতুল্যতা, মাধৰ কন্দলীৰ বামায়ণ।

বিষয়ৰ পৰিচয়

উপভোক্তাভেদে অনুবাদৰ স্বৰূপ সুকীয়া সুকীয়া হয়। ব্যক্তি ভিন্নতা, একে ব্যক্তিৰো মনঃস্থিতি ভিন্নতা অনুসৰি অনুদিত পাঠ বেলেগ বেলেগ হোৱা দেখা যায়। তদুপৰি, বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন অনুবাদ বিশেষজ্ঞই অনুবাদৰ প্ৰকৃতি, নীতি, প্ৰকাৰ, গুণাগুণ আদি সম্পর্কে অভিমত আগবঢ়াইছে। বয়স, পৰিৱেশভেদে লক্ষ্য পাঠকৰ প্ৰয়োজনীয়তা বা উপভোগ ক্ষমতাও অনুবাদ অধ্যয়ন সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থত পোৱা যায়। অনুবাদতত্ত্বই অনুবাদ-অনুশীলনৰ সৰ্বাংগীণ লক্ষণ অধ্যয়ন কৰে আৰু সিদ্ধান্ত আগবঢ়ায়। বিজ্ঞান, সাহিত্য, দৰ্শন, সমাজ বিজ্ঞান, সংস্কৃতি আদি বিভিন্ন বিষয়ৰ অনুবাদৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় নিয়ন্ত্ৰণো অনুবাদতত্ত্বই নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়ে। আমেৰিকাৰ ভাষাতত্ত্ববিদ, অনুবাদ চিন্তক ই. এ. নাইডা আধুনিক অনুবাদতত্ত্বৰ ভিত্তি স্থাপন কৰোত্তাসকলৰ অন্যতম। তেওঁ অনুবাদত সমতুল্যতাৰ তত্ত্বিক সিদ্ধান্ত প্ৰৱৰ্তনেৰে অধুনাকালৰ বহুদিশীয় অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ নতুন জাগৰণ আনয়ন কৰে। তেওঁ দুই ধৰণৰ সমতুল্যতাৰ বিষয়ে উত্থাপন কৰিছে—কৃপতত্ত্বমূলক সমতুল্যতা (formal equivalent) আৰু গতিশীল সমতুল্যতা (dynamic equivalent)। কৃপতত্ত্বমূলক সমতুল্যতাই অনুবাদত অনুবাদকৰ ধাৰণা আৰু চিন্তাৰ সংযোগ নকৰাকৈ উৎসপাঠৰ সৈতে যথাসন্তোষ নিকট সম্পৰ্ক বাখিব বিচাৰে। অনুবাদ যিমানেই আক্ষৰিক (literal) হয়, সিমানেই মূল কথ্যক বিনষ্ট কৰাৰ বিপদ কম। গতিশীল সমতুল্যতা হৈছে অনুবাদৰ এনে এক পদ্ধতি, য'ত উৎস ভাষাক কৃপতত্ত্বমূলক সমতুল্যতাৰ দৰে আক্ষৰিক অনুবাদৰ পৰিৱৰ্তে ভাবানুবাদ কৰা হয়। গতিশীল সমতুল্যতাৰ ক্ষেত্ৰত উৎসপাঠৰ সাটিলাখ শব্দ, শব্দগুচ্ছ, বাক্য বা বাক্যাংশ

ব্যরহার করাটো বাধ্যতামূলক নহয়, উৎসপাঠৰ প্রতিটো শব্দ, শব্দগুচ্ছ, বাক্য বা বাক্যাংশৰ ভাৰ লক্ষ্যপাঠত একে অৰ্থ বহন কৰা বাক্যলৈ কৰ্পাস্তৰ কৰাত মনোযোগ দিয়ে। আক্ষৰিক অনুবাদ কৰাৰ সময়ত বিভাস্তিকৰ হ'ব পৰা নিৰ্মাণসমূহৰ পুনৰ বাক্যাংশ গঠন কৰি পঠনযোগ্যতা উন্নত কৰি তোলাই হৈছে গতিশীল সমতুল্যতা। নাইডাৰ সমতুল্যতা তত্ত্বৰ আধাৰত চতুর্দশ শতিকাৰ সংস্কৃত ভাষাবপৰা অসমীয়া ভাষালৈ অনুদিত মাধৱ কন্দলীৰ বামায়ণৰ অধ্যয়ন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য

- নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব অনুবাদত কিদৰে প্ৰয়োগ হৈছে সেই বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা। দেশ-কাল-ভাষা নিৰ্বিশেষে অনুবাদৰ পূৰ্বৌঢ়িকাত লুকাই থকা বৈজ্ঞানিক প্ৰণালী তথা তত্ত্বৰ দিশবোৰ উন্মোচন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা।
- নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্বৰ প্ৰায়োগিক ফলপ্ৰসূতাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি আৰু পৰিসৰ

মাধৱ কন্দলীৰ বামায়ণত প্ৰয়োগ হোৱা নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্বৰ দিশবোৰ পোহৰলৈ অনাৰ ক্ষেত্ৰত বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব আৰু মাধৱ কন্দলীৰ বামায়ণত ইয়াত প্ৰয়োগ শীৰ্ষক গৱেষণা পত্ৰখনি প্ৰস্তুত কৰোঁতে মুখ্য উৎস আৰু গৌণ উৎস দুয়োটি উৎসৰে সহায় লোৱা হ'ব। মুখ্য উৎস হিচাপে দিল্লীৰ পৰিমল প্ৰকাশনৰদ্বাৰা ২০১৩ চনত চাৰিটা খণ্ডত প্ৰকাশিত বামাচাৰ্য শৰ্মাৰ ভূমিকা সম্বলিত, বৰি প্ৰকাশ আৰ্যৰদ্বাৰা সম্পাদিত RAMAYANA OF VALMIKI আৰু গোড়খপুৰৰ গীতা প্ৰেছৰপৰা দুটা খণ্ডত প্ৰকাশিত ‘শ্ৰীমদ্বালীকীয় বামায়ণ’ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ভিন্ন প্ৰসংগত দুই প্ৰকাশনৰপৰা প্ৰকাশিত সংস্কৃত বামায়ণৰ শ্ৰেক উন্নতি দিয়া হৈছে। লক্ষ্যপাঠ হিচাপে হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাৰ দ্বাৰা সম্পাদিত, ২০১২ খ্রীঃত প্ৰকাশিত ত্ৰয়োদশ সংস্কৰণটি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। গৌণ উৎস হিচাপে অনুবাদ-তত্ত্ব সম্পৰ্কীয় তাৎক্ষণিক প্ৰস্তুত প্ৰস্তুত সহায় লোৱা হৈছে।

মূল আলোচনা

নাইডাই কৰ্পতত্ত্বগত আৰু গতিশীল সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব আগবঢ়ায়। লক্ষ্যভাষাৰ পাঠকে উৎসভাষা পৰম্পৰাৰ বীতি-নীতি (customs), চিন্তাৰ ধৰণ আৰু প্ৰকাশৰ উপায় যিমান পাৰি বুজিব পৰাকৈ কৰ্পতত্ত্বগত সমতুল্যতা ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এই ক্ষেত্ৰত বিষয়বস্তু যিমান পাৰি নিষ্ঠাৰে, বিশ্বাসযোগ্যতাৰে পুনৰুৎপাদন কৰা হয়। এই ধাৰণাৰ বিপৰীতে গতিশীল সমতুল্যতাই উৎস ভাষাৰ প্ৰেক্ষাপটত সাংস্কৃতিক আহিবোৰ বুজি পাৰই লাগিব বুলি জোৰ নিদিয়াকৈয়ে প্ৰহীতাৰ নিজা সাংস্কৃতিক প্ৰেক্ষাপটৰ ভিতৰত প্ৰাসংগিক আচৰণৰ ধৰণসমূহৰ সৈতে সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিবলৈ যত্ন কৰে। তেওঁৰ মতে, উৎস ভাষা প্ৰসংগৰ সাংস্কৃতিক আৰ্তিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সমস্যাসমূহৰ পৰিসৰ ভিন-

ভিন্ন ধরণের হ'ব পারে। নাইডাই বাইবেল অনুবাদৰপৰা এটা উদাহৰণ দিছে। বাইবেলৰ 'Lamb of God' বাক্যাংশ এঞ্জিমসকলৰ বাবে 'Seal of God' হিচাপে প্রস্তুত কৰিব পৰা যায়, কাৰণ এঞ্জিমসকলৰ সংস্কৃতিত ভেড়াক নিৰীহতাৰ প্ৰতীক হিচাপে ধৰা নহয়। এনে ক্ষেত্ৰত কৃপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰ ব্যৱহাৰে পৃথক সংস্কৃতিত আকাৰক্ষিত কাৰ্য সম্পন্ন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত অপৰাগ হ'লে গতিশীল সমতুল্যতাৰ প্ৰয়োজন হয়। উৎস ভাষাটো যদি লক্ষ্য ভাষাবপৰা অধিক পৰিমাণে পৃথক, তেনেহ'লে কৃপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰে কৰা অনুবাদ বুজিবলৈ অধিক পৰিমাণে কঠিন হয়। অন্যহাতে, এইবিধ সমতুল্যতাই লক্ষ্যভাষাৰ পাঠকক উৎসভাষাৰ সৈতে পৰিচিতি প্ৰদান কৰে।

ৰূপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰ আৰু গতিশীল সমতুল্যতাৰ বিৰোধ

ৰূপতত্ত্বগত সমতুল্যতাক প্ৰাধান্য দিয়া অনুবাদ-চিন্তকসকলে আক্ৰিক অনুবাদ উৎসপাঠৰ ওচৰচপা বুলি বিশ্বাস কৰে আৰু সেয়েহে এনে সমতুল্যতা উৎকৃষ্ট বুলি তেওঁলোকে মত প্ৰকাশ কৰে। এনে সমতুল্যতাৰ ব্যৱহাৰে লক্ষ্যপাঠকৰ বাবে উৎসপাঠ অধিক পৰিমাণে বোধগম্য কৰায়। সেয়ে, তেওঁলোকৰ বাবে এনে অনুবাদেই উপাদেয়। ৰূপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰ সমস্যাটো হ'ল ই কিছুসকল পাঠকৰপৰা অত্যধিক দাবী কৰিব পাৰে। গতিশীল সমতুল্যতাৰ সমস্যাটো হ'ল পাঠকে ইতিমধ্যে লোৱা বেছিভাগ সিদ্ধান্তৰ সৈতে পাঠকেৰ সন্মুখীন হয়।

অনুবাদ-তত্ত্বলৈ গ্ৰহীতা ভিত্তিক অভিমুখিতা প্ৰৱৰ্তন কৰাত নাইডাৰ ৰূপতত্ত্বগত আৰু গতিশীল সমতুল্যতাৰ ধাৰণা অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ। তথাপি, একাধিক কাৰণত তেওঁৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব সমালোচিত নোহোৱাকৈ থকা নাই। ভন ডেন ব্ৰয়েক (Van den Broeck) আৰু লাৰ'জ (Larose) এ সমতুল্যতাৰ তত্ত্বৰ প্ৰভাৱ অথবা সঁহাৰিক অসন্তোষ হিচাপে গণ্য কৰে। সমতুল্যতাৰ সমগ্ৰ প্ৰশ়াটোৱেই অনুবাদ অথবা বিশ্লেষকৰ ব্যক্তিগত বিচাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা দাবী কৰে।

তলত মাধৰ কন্দলীৰ বামায়ণত ব্যৱহাৰ হোৱা ৰূপতত্ত্বগত আৰু গতিশীল সমতুল্যতাৰ প্ৰতিনিধিত্বমূলক আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ল।

প্ৰতিদৰ্শ ১

অযোধ্যাকাঙ্গত বামক সুমন্তোই আগবঢ়াই আনি দশৰথৰ বাজসভাত প্ৰৱেশ কৰোৱাৰ পিছত সভাখন কিদৰে সুউজ্জ্বল হৈ পৰিল, বাল্মীকিয়ে তাৰ বৰ্ণনা দিছে এনেদৰে :

দিদেশ বাজ্য ঝচিবং বমায় পৰমাসনম্ / তদাসনং বৰং প্ৰাপ্য ব্যপদীয়ত বাঘৰং //
স্বয়েৱ প্ৰভয়া মেৰমুদয়ে বিমলো বৰিঃ / তেন রিদাজতা তত্ত্ব সা সভাপি বীৰোচত //
বিমল গ্ৰহণক্ষত্রা শাৰদী দৌৰিৱেন্দুনা / তৎ পশ্যমানো নৃপতিস্তোষ প্ৰিয়তাত্ত্বজম //

(২/৩/৩৫-৩৭)

মাধৰ কন্দলীয়ে ওপৰোক্ত শোকৰ অনুবাদ কৰিছে এনেদৰে :

সুৱৰ্ণৰ আসনক কৰিলা আদেশ / তাহাতে বসিলা বামচন্দ্ৰ হৃষীকেশ //
বামৰ দীপিতি সিংহাসনত লাগিল / ববিৰ কিৰণে যেন মেৰু উজ্জলিল //
বামক দেখিলা বাজ্য হৰফিত মনে / দৰ্পণত প্ৰতিবিন্ধ যেহেন আপনে //
সভাখন ভৈল যেন নিৰ্মল গগন / বাজসেৱ ভৈল যেন নক্ষত্ৰ শোভন //
ৰাঘৱৰ কান্তি চন্দ্ৰ সমান বলিল / সুৱৰ্ণৰ খণ্ডক যেন ভূমিত পৰিল //

এনে অনুবাদত মাধৰ কন্দলীয়ে কপতত্ত্বগত সমতুল্যতা ব্যৱহাৰ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। এনে অনুবাদে লক্ষ্যপাঠৰ উদ্দেশ্য চৰিতাৰ্থ কৰিছে। জন ড্ৰাইডেনে (John Dnyden, 1631-1700) *The Life of Lucian*-ৰ পাতনিত উল্লেখ কৰিছে যে, অনুবাদকে পৰিপূৰ্ণভাৱে মূলপাঠৰ তাৎপৰ্য হৃদয়ংগম কৰি লোৱা উচিত, মূলপাঠৰ বৈশিষ্ট্য আৰু উপস্থাপন পদ্ধতিৰ ধৰণৰ বিষয়েও জানি লোৱা উচিত। ফলত তেওঁৰ অনুদিত পাঠটো মূলৰ দৰেই হ'ব; কিন্তু আখৰে আখৰে মূলৰ অনুসৰণ কৰা অনুবাদ বিৰক্তিদায়ক হয় আৰু মূল পাঠৰ মৰ্মার্থও ব্যাহত হয়। ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰা প্ৰতিদৰ্শৰ পৰা প্ৰমাণ হয়, মাধৰ কন্দলীয়ে উৎসপাঠৰ মৰ্মার্থ সম্পূৰ্ণভাৱে হৃদয়ংগম কৰি লক্ষ্যপাঠত উৎপাঠৰ সামগ্ৰিকতা ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে। কপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰ আশ্রয় ল'লেও এনে ক্ষেত্ৰত অনুবাদ বিৰক্তিদায়ক হোৱা নাই। উৎসভাষাৰ পৰা লক্ষ্যভাষালৈ পাঠ একোটাৰ বৰ্ণান্তৰণক অনুবাদ-বিদানসকলে এক প্ৰকাৰৰ কলাসুলভ কাম হিচাপে অভিহিত কৰিছে। মাধৰ কন্দলীয়ে অনুবাদত এনে কলাসুলভতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

অনুবাদৰ সৈন্ধানিক পণ্ডিতসকলে স্বচ্ছতা (transparancy) ভাল অনুবাদৰ এটা গুণ বুলি মত পোষণ কৰে। অনুবাদটি পঢ়িলে সেয়া লক্ষ্যভাষাৰ লেখাৰ দৰে উপলব্ধি হোৱাটোৱেই হৈছে স্বচ্ছতা। ইতিমধ্যে আলোচনা কৰি অহা প্ৰতিদৰ্শত কন্দলীৰ এনে স্বচ্ছতা পৰিলক্ষিত হৈছে।

প্ৰতিদৰ্শ ২

ৰামে সীতাৰ আগত চিত্ৰকৃটৰ শোভা বৰ্ণনা কৰি যেতিয়া এজোপা লতাই এজোপা বৃক্ষৰ আশ্রয় লোৱাৰ বিষয়ে ক'লে, তেতিয়াই সীতাই কলান্তি অনুভৱ কৰিলৈ আৰু ৰামৰ কোলাত আশ্রয় ল'লে। পিছত ৰামে মনঃশিলা পৰ্বতত আঙুলি ঘঁঠাই সীতাৰ কপালত সুন্দৰকৈ এটা ফেঁট আঁকি দিয়ে। মনৰ উৎফুল্লতাৰে ৰামে বকুল ফুলেৰে সীতাৰ অলকা সজাই দিলে। ইয়াৰ পিছত এটা প্ৰকাণ বান্দৰ দেখি সীতা ভীতিবহুল হৈ পৰিল আৰু ৰামক সাৰতি ধৰাত ৰামৰ বুকুত সীতাৰ কপালৰ ফেঁটটো লাগি ধৰিলে। ইয়াকে দেখি সীতাই ৰং পাই খিলখিলাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে। উৎসপাঠৰ এই বৰ্ণনাখিনি মাধৰ কন্দলীয়ে এনেদৰে চিত্ৰৰ দৰে অংকন কৰিছেঃ

মানস শিলাৰ ফেঁট সীতাদেৱী দিল / আলিঙ্গনে বামৰ হিয়াত সঞ্চাবিল //
হেন দেথি সীতায়ে কৰিল পৰিহাস / সুবত শৃংগাৰ বৰ ভেলা অভিলাষ //

(২৮৯০-খ— ১৮৯১-ক)

আক্ষরিক অনুবাদৰ জৰিয়তে মাধৰ কন্দলীয়ে উৎসপাঠৰ অনুৰাপে একোখনি
খণ্ডিত্র লক্ষ্যপাঠত সংৰক্ষণ কৰা দেখা গৈছে। মাধৰ কন্দলী উৎসপাঠৰ প্রতি অনুগত
হোৱাৰ লগতে তেওঁ যিখন সমাজৰ জীৱন চৈতন্য প্ৰত্যক্ষ কৰিছে, তাৰ আনন্দ নিজেও
অনুভৱ কৰিছে, পাঠক-শ্ৰোতাকো অনুভৱ কৰোৱাইছে। ব্যপতত্ত্বগত সমতুল্যতাৰ ব্যৱহাৰে
অনুবাদৰ এই লক্ষ্য চৰিতাৰ্থ কৰিছে।

প্ৰতিদৰ্শ ৩

ৰামে কৈকেয়ীৰ ভৱনৰপৰা উভতি গৈ কৌশল্যাক বনবাসৰ সংবাদ দিয়াত লক্ষ্যণৰ
ক্ৰেতৎ :

বিক্ষিবো ইনৱীযোঁ যঃ ম দৈৰমনুৰৰ্ত্তে / বীৰাঃ সভাবিতাত্ত্বনো ন দৈৱং পৰ্যুপাসতে //
দৈৱং পুৰুষকাৰেণ যঃ সমৰ্থঃ প্ৰবাধিতুম্য / ন দৈৱেন রিপন্নাথঃ পুৰুষঃ সোহঃ রসীদতি //
দ্ৰক্ষ্যান্তি তদ্য দৈৱস্য পৌৰুষং পুৰুষস্য চ / দৈৱমানুষযোৰদ্য ব্যজ্ঞা ব্যক্তিৰিয্যতি //
অদ্য মে পৌৰুষহতং দৈৱং দ্ৰক্ষ্যান্তি বৈ জনাঃ / তৰ বাজা বিশাতায় প্ৰতীপং সমুপাগতম্য //
তাতকুশামিৰোদ্বামং গজঃ মদজলোদ্বাম্য / প্ৰধাৰিতমহং দৈৱং পৌৰুষেণ নিৰৱৰ্তয়ে //

(২/২৩/১৬-২০)

মাধৰ কন্দলীৰ অনুবাদ :

ক্ষত্ কুলে উপজিলা ভেলা বুদ্ধিলাশ / প্ৰিয়বাক বুলিয়া বৈৰক দিলা আশ //
পৌৰুষ এতিয়া দৈৱ কৰিলাহা সাৰ / নপুংসক বৃত্তি সব ভৈ গৈল তোমাৰ //
ভেল দৈৱ তোমাৰ কুঞ্জৰ মদমত / পৌৰুষ অকুশ্মে আজি কৰো পৰিৱৰ্ত //
তুমি বাজা হৈৰাক যাহাৰ নাহি মন / মাৰিয়া পঠাইবো তাক যমৰ কৰণ //
বাজধন্ম্য এৰিয়া হৈবা তাপসীৰ বেশ / কমন মুণ্ডে হেন দিলা উপদেশ //
কিনো পাপ কৰিলো বচন নুশুনাহা / মাৰৰ সতিনী বোলে মাৰিবাক যাহা //

(১৭৫৫-১৭৫৭)

এই শ্ৰোকৰ অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰত দেখা গৈছে, উৎসপাঠৰ বক্তব্য ব্যপতত্ত্বগত
সমতুল্যতাৰ জৰিয়তে লক্ষ্যপাঠলৈ সম্প্ৰেৰণ কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত উৎস সামগ্ৰীৰ
অৰ্থ অনুসৰি লক্ষ্যপাঠত প্ৰত্যেক শব্দৰ অৰ্থ সুৰক্ষিত হৈছে যদিও উৎস ভাষাৰ শব্দক্ৰমৰ
প্রতি গুৰুত্ব নিদি লক্ষ্যভাষাৰ উপযোগীকৈ শব্দক্ৰম প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। প্ৰত্যেক শব্দৰ
স্যত্ৰ ভাষান্তৰণ কৰা বাবে উৎসপাঠৰ প্ৰভাৱৰপৰা লক্ষ্যপাঠ মুক্ত হৈ পৰিছে, লক্ষ্যপাঠত
উৎস পাঠৰ ভাব-বিচাৰ মুকলিকৈ অভিব্যক্ত হৈছে আৰু ফলত শব্দানুবাদ (literal
translation) হৈও উৎসপাঠৰ শ্ৰোকৰ প্ৰধান বাচ্য অক্ষুণ্ণ আছে।

প্রতিদর্শ ৪

উৎসপাঠৰ অযোধ্যাকাণ্ডত বামৰ প্রাসাদৰ বৰ্ণনা এনেদৰে পোৱা যায় :

ইন্দ্ৰৰ ভৱনৰ দৰে দ্যুতিমান প্রাসাদৰ দুৱাৰবোৰ ডাঙৰ ডাঙৰ কপাটেৰে বন্ধ কৰা। ভৱনৰ নানা স্থানত শ শ বেদিকাই শোভাবৰ্ধন কৰিছে। প্রাসাদৰ বহিৰ্ভাগ তোৰণেৰে ভৰা। শাৰদী মেঘৰ দৰে শুকুলা, সুমেৰু পৰ্বতৰ গুহাৰ দৰে দেদীপ্যমান, সুউজ্জল মণি-মুকুতাৰে গঁথা মালাৰে সজোৱা, অগৰু-চন্দন আদি সুগন্ধি দ্রব্যৰে সুৱাসিত। সাৰস, ময়ূৰ আদি পক্ষীৰ কলৰৱেৰে পৰিপূৰ্ণ চন্দনগিৰিৰ শৃঙ্গৰ দৰে বামৰ প্রাসাদে শোভাবৰ্ধন কৰিছে। প্রাসাদৰ ভিতৰৰ কোনো ঠাইত স্বৰ্ণৰে নিৰ্মিত ব্যাঘ, কোনো ঠাইত শিল্পীয়ে তৈয়াৰ কৰা সূক্ষ্ম চিত্ৰযুক্ত কাষ্ঠফলক শোভা কৰিছে। (২/১৫/৩০-৩৭)

মাধৰ কন্দলীয়ে ৯টা পদত (১৬৪১-১৬৪৯) কৰা উৎসপাঠৰ এই বৰ্ণনাৰ অনুবাদত ৰূপা, মাৰলী, কামি ইত্যাদিৰে অসমৰ চিৰপৰিচিত ঘৰ এটাৰ বৰ্ণনাহে পোৱা গৈছে। অৰ্থাৎ কন্দলীয়ে বামৰ প্রাসাদৰ উৎসপাঠৰ বৰ্ণনা গ্ৰহণ কৰা নাই। কন্দলীয়ে গতিশীল সমতুল্যতা ব্যৱহাৰেৰে গ্ৰহীতাৰ প্ৰয়োজনীয়তালৈ লক্ষ্য কৰি কৰা অনুবাদে অনুবাদৰ উদ্দেশ্য চৰিতাৰ্থ কৰিছে। কন্দলীৰ বৰ্ণনাত বামৰ প্রাসাদৰ খুঁটা, মাৰলি, ৰূপা, চতি, কামি আদি সোণ, ৰূপ, বৈদুৰ্য, মণি-মৰকত ইত্যাদিৰে নিৰ্মিত অথবা খচিত। লক্ষ্যপাঠত দেৱালভিতক চিৰকৰ্মৰ সবিশেষ বৰ্ণনা পোৱা গৈছে, কিন্তু উৎসপাঠৰ বামভৱনৰ বৰ্ণনাত চিৰকৰ্মৰ আভাস পোৱা নাযায়। মাধৰ কন্দলীৰ সময়ত কামৰূপত বাজভৱন অথবা আচ্যৱস্তুসকলৰ বাসভৱনৰ দেৱালত এনেদৰে চিত্ৰ অংকন কৰা বীৰ্তি প্ৰচলিত আছিল। প্ৰত্যেক সাহিত্যৰ পিছফালে লুকাই থাকে সমাজ আৰু সময়। অনুবাদৰ তাৎক্ষনসকলৰ অধিকাংশই অনুবাদক পুনৰসৃজন হিচাপে স্বীকাৰ কৰে। উক্ত উদাহৰণত গতিশীল সমতুল্যতাৰ ব্যৱহাৰৰ ফলস্বৰূপে বাল্মীকি বামায়ণৰ পুনৰসৃজন হৈছে আৰু এনে ক্ষেত্ৰত অনুবাদকৰ তদনীন্তন সমাজ আৰু সময়ৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে।

প্রতিদর্শ ৫

বামে বন গমন কৰাৰ পিছত বজা দশৰথ শোকত স্ত্ৰীমান হয় আৰু শেষত মূৰ্ছিত হৈ পৰে। পিছত চেতনা পাই দশৰথে পৰম দুখত হৃমনিয়াহ এৰি সঘনাই উশাহ লোৱাৰ চিত্ৰ বাল্মীকিয়ে এনেদৰে অংকন কৰিছে :

অশ্রু পুৰ্ণেকনো দীগো নববন্ধ ইব দ্বিপঃ।

দীৰ্ঘমুপওধি নিষ্ঠাসং সবিমুচন্ মুহূৰ্মহঃ।।(২/৬৮/২)

মাধৰ কন্দলীয়ে উৎপাঠৰ এই উপমাটোৰ উপাদান সংগ্ৰহ কৰি অসমীয়া লোক-জীৱনৰ সেতে বজিতা খোৱাকৈ এনেদৰে প্ৰকাশ কৰিছেং

প্ৰথমে ধৰিলে যেন অৱণ্যৰ হাতী।

নিষ্পাস ফোকারে যেন ঠাঠাবিক ভাটি।।(২১১০)
গতিশীল সমতুল্যতার উৎকৃষ্ট উদাহরণ—‘ঠাঠাবিক ভাটি’।

জার্মানীর ভাষাতাত্ত্বিক আরু অনুবাদ চিন্তক কেথেরিনা রেইছ (Katharina Reiss, 1923-2018) এ অনুবাদৰ সময়ত অনুবাদকে উৎসপাঠ আৰু লক্ষ্যপাঠৰ মাজত ব্যৱহাৰিক ভাৰসাম্য স্থাপনৰ উদ্দেশ্যে ‘সাংস্কৃতিক পৰিশোধক’(Cultural filter) প্ৰয়োগ কৰাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে।^০ ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি, ভান-বিচাৰ, ধ্যান-ধাৰণা, মন-মানসিকতা, ৰচি, প্ৰকৃতি-পৰম্পৰা আদি উৎসপাঠৰ পাঠকনাইবা শ্ৰোতাৰ ব্যৱহাৰিক পৃষ্ঠভূমি বিবেচনালৈ আনি অনুবাদকে এনে সাংস্কৃতিক পৰিশোধক ব্যৱহাৰ কৰে। উৎসপাঠৰ পাঠক-শ্ৰোতাৰ অভিজ্ঞতা, উপলব্ধিৰ পৃষ্ঠভূমিৰ সৈতে বজিতা খোৱাকৈ এনে পৰিশোধক প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে অনুবাদ উপাদেয় হৈ পৰে। ইতিমধ্যে দি অহা উদাহৰণৰপৰা দেখা যায়, মাধৰ কন্দলীয়ে অসমীয়া জনসাধাৰণৰ ৰচি-অভিজ্ঞতাৰ পৃষ্ঠভূমিৰ সৈতে প্ৰযোজ্য হোৱাকৈ সাংস্কৃতিক পৰিশোধক ব্যৱহাৰ কৰিছে।

প্ৰতিদৰ্শ ৬

মাধৰ কন্দলীয়ে কৰা উৎসপাঠৰ অলংকাৰৰ অনুবাদৰ কিয়দংশ এনেধৰণৰ :

উৎসপাঠ

১. ‘ত্ৰং পুনৰ্জন্মুকং সিংগীং
মামি হেচ্ছাসি দুৰ্লভাম্’
২. ‘ৰাঘৱস্য প্ৰিয়াংভাৰ্যাঃ
যস্তুমিচ্ছাসি বাক্ষস’
৩. ‘অগ্নিপ্ৰজ্ঞলিতং দৃষ্টঃ।
ৰন্দ্ৰেসাহভুমিচ্ছসি’
৪. ‘কালকুটং বিষং
পীত্বা স্বত্তিমানং গণমিচ্ছসি’
৫. ‘অয়োমুখানাঃ
শূলানামগ্রে চৰি তুমিচ্ছাসি’
৬. ‘যদন্তৰং সিংহ
শৃগালয়ো রলে’
৭. ‘আসি সূচা প্ৰমৃজসি’
৯. ‘জিহ্বালোটি চ ক্ষুৰম’

লক্ষ্যপাঠ

১. ‘সিংহৰ ভাৰ্যাক শৃগালৰ অভিলাষা’
(৩১৫৩-খ)
২. ‘ৰামৰ ঘৰিণী মোক ভজিবাক চাস’
(৩১৪৯-খ)
৩. ‘জ্ঞলন্ত অগ্নিক বেটা বন্দে বাঙ্কি নেস
(৩১৪৫-খ)
৪. ‘মৰিবাক লাগি কালকুট বিষ খাস’
(৩১৪৯-খ)
৫. ‘ত্ৰিশূলৰ ওপৰত নাচিবাক চাস’
(৩১৪৫-ক)
৬. ‘শিয়াল সিংহৰ হোৱে যেহেন অন্তৰ’
(৩১৫৪-খ)
৮. ‘সূচিৰ মুখত দিয়া নয়ন জান্টস’
(৩১৫১-খ)
৯. ‘তীখাল খাণ্ডত জিহ্বা ঘৰিবাক চাস’
(৩১৫১-খ)

ଓপৰৰ তালিকাৰ পৰা দেখা গৈছে, মাধৰ কন্দলীয়ে এই ক্ষেত্ৰত ক্ষপতত্ত্বগত
সমতুল্যতাৰে বাল্মীকি বামায়ণৰ কাব্যিক উপাদান লক্ষ্যভাষালৈ সম্প্ৰৱণ কৰিছে।

প্ৰতিদৰ্শ ৭

সীতাক আকাশী পথেৰে হৰণ কৰি লৈ যাওঁতে বিশালকায়, কৃষ্ণবৰ্ণৰ বাৱণৰ
অংকগতা সীতাৰ ৰূপ বাল্মীকিয়ে এলানি উপমাৰ জৰিয়তে সুউজ্জল কৰি অংকন
কৰিছে। ইটোৰ পিছত সিটো উপমা একাদিক্ৰমে সজাই উপমা-বৰ্ণলীৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে
এনেদৰে :

সাতু তাঃ বামবামেতি রূপতীঃ লক্ষ্মনেতি চ / জগমাদায় চাকাশ্যঃ অৱগো বাক্ষসেশ্বৰঃ //
তপ্তাভৰণবৰ্ণসী পীতকৌশেবাসিনী / বৰাজ বাজপুত্ৰী তু বিদ্যৎ-সৌদামিনী যথা //
উদ্বৃত্তেন চ বস্ত্ৰে তস্যাঃ শীতেন বাৱণম্ / অধিকাঃ পৰিভ্ৰাজ গিবিদীপ্ত ইবন্ধিনা //
তস্যা পৰমকল্যাণ্যাস্তাত্মানি সুৰভীনি চঃ / পদ্মপত্ৰাৰ্বণ বৈদেহো অভ্যকীর্ণত্ব বাৱণম্ //
সত্যাস্তাম্যাপ্নি বৰ্ণনি ভূবনানি মহীতলে / সংযোগান্যঃ শীৰ্ষন্তঃ ক্ষীণাস্তাৰা ইৱন্ধিবাত / /
তস্য স্তনাত্মবান্তৃষ্টে হাবস্তাৰা ধিপদ্মাতিঃ / (৩/২৫/১৪-৩৩)

মাধৰ কন্দলীয়ে কুবিটা উৎপ্ৰেক্ষা অংলকাৰেৰে উৎসপাঠৰ এই ছবিখন আবেদনময়
কৰি তুলিবলৈ যত্ন কৰিছে এনেদৰে :

মাংসক লতিয়া যেন লৈযাত্ত হেঙ্গল / আকাশে বাৱণ যেন মেঘৰ চেঙ্গল //
বিজুলী চটক যেন গোসাঁনীৰ কাস্তি / তাৰা যেন জিকি পাৰে অলংকাৰ পাস্তি //
বাৱণৰ অঙ্গে ৰূপ সীতাৰ বলিল / অঞ্জন পৰ্বতে যেন মাণিক জ়লিল //
বাক্ষসৰ কোলে দেৱী পৰম নিৰ্মল / মেঘক ফেৰিয়া যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল //
বাৱণৰ পাশে সীতা মাণিক জ়লিল / নিশাকালে শোভে যেন পৰ্বত অনল /
বায়ুবেগে লৰয় সীতাৰ বস্ত্ৰখান / মেঘত লাগিল যেন বৰিৰ কিৰণ //
বাৱণৰ কোলে ৰূপ সীতাৰ উজ্জল / সৰোবৰ মাজে যেন উতপল /
ইন্দ্ৰনীল পাশত মাণিক অতিৰিক / কথচি শিলাত যেন সুৱৰ্ণৰ বেখ //
নানা বত্ত অলংকাৰ সীতাৰ বলয় / যেন কালমেষ খণ্ড বাৱণ জ়লয় //
স্তন মাজে হস্তে আসি পৰি গৈল হাৰ / গগনৰ হস্তে যেন গঙ্গা অৱতাৰ //

(৩২৩৬-ক-৩২৪১-ক)

ওপৰোক্ত পদত মাধৰ কন্দলীয়ে উৎসপাঠৰ সমস্ত উপমালানিৰ অনুবাদ নকৰি
উৎসপাঠৰ বৰ্ণনাক আধাৰ হিচাপে লৈ তেওঁ কাব্যিক ক্ষপাস্তৰ কৰিছে। বাৱণাঙ্গতা
সীতাৰ ৰূপ লক্ষ্যপাঠত স্বল্পায়তনিক যদিও আকৰ্ণণীয় হৈ পৰা দেখা গৈছে। বাৱণে
সীতাক হৰণ কৰা কাৰ্য কিমান ভয়াবহ আৰু বামৰ সৈতে বাৱণৰ পাৰ্থক্যৰ বিষয়ে
বুজাৰলৈ কন্দলীয়ে উৎসপাঠৰ অলংকাৰৰ অনুবাদৰ লগতে কেইটামান নিজা নিৰ্দৰ্শনামূলক
অলংকাৰ সংলগ্ন কৰা দেখা গৈছে। এইকেইটা এনেধৰণৰ :

১. গঙ্গাক এবিয়া কোনে কৃপত মজিবো (৩১৫৫-খ)

২. গাধক ভজিবো কেনে সিংহক এবিয়া

৩. সুকৃতাক খাইবো কেরে অমৃত তেজিয়া (৩১৫৬-ক)

এই উদাহরণত গতিশীল সমতুল্যতার ব্যবহারেরে মাধব কন্দলীয়ে অর্থ আৰু শৈলীৰ
বিসংগতি নঘটাকৈ উৎসভাষাব পৰা লক্ষ্য ভাষালৈ পাঠ সামঞ্জী সম্প্ৰেৰণ কৰা দেখা
গৈছে।

নিষ্কৰ্ষ

মাধব কন্দলীৰ বামায়ণত নাইডাৰ সমতুল্যতাৰ তত্ত্ব প্ৰয়োগ সম্পকে অধ্যয়নৰ
আন্তত তলত উল্লেখ কৰা সিদ্ধান্তকেইচিত উপনীত হ'ব পৰা গ'ল :

- মাধব কন্দলীয়ে বাল্মীকি বামায়ণৰ অনুবাদৰ সময়ত কৃপতত্ত্বগত আৰু
গতিশীল—এই দুয়োধৰণৰ সমতুল্যতাৰ ব্যবহাৰ কৰিছে।
- কন্দলীয়ে উৎসপাঠৰ বিষয়বস্তুৰ সৈতে বজিতা খুৱাই, লক্ষ্যভাষাব প্ৰকৃতিৰ
সৈতে মিল থকা অথচ উৎসপাঠৰ অর্থ প্ৰকাশ কৰিব পৰা সমতুল্যতা
ব্যবহাৰ কৰিছে।
- গতিশীল পৰ্যায়বাচীৰে উৎসপাঠৰ ভাৰ লক্ষ্যপাঠলৈ সম্প্ৰেৰণ কৰাৰ বাবে
অনুবাদ সৃষ্টিমূলক হৈ পৰিছে।
- কাৰ্য্যিক উপাদানৰ সম্প্ৰেৰণৰ ক্ষেত্ৰত কন্দলীয়ে কৃপতত্ত্বগত আৰু গতিশীল
দুয়োবিধসমতুল্যতাৰ ব্যবহাৰ কৰিছে। ঠায়ে ঠায়ে গতিশীল সমতুল্যতা
ব্যবহাৰৰ ফলস্বৰূপে উৎসপাঠতকৈ লক্ষ্যপাঠৰ বক্তব্য অধিক শক্তিশালী
হৈ পৰিছে।

পাদটীকা

১. A translator ought to possess himself entirely and sense of his author, the nature of subject and the term's of subject and created and then he will express himself as justify, and with as much life, as if he wrote an original; whereas he who copies word for word loses all the spirit in the tedious translation. (John Dryden, Preface to the Life of Lucian)
২. অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, ২৯৩
৩. Katharina Reiss, Pragmatic Aspects of Translation; in 'Translation and Culture', Gidon Toury

গ্রন্থপঞ্জী

অসমীয়া

কটকী, প্রফুল্ল। তুলনামূলক সাহিত্য আৰু অনুবাদ বিচাৰ। গুৱাহাটী : জ্যোতি প্ৰকাশন,
২০১২। মুদ্রিত।

কলিতা, ভৰেন্দ্ৰ। অনুবাদ তত্ত্ব। নলবাৰী-গুৱাহাটী : জাৰ্ণল এন্ড বিয়াম, ২০১১।
মুদ্রিত।

দত্তবৰুৱা, হৰিনাৰায়ণ, সম্পা। সপ্তকাণ্ড বামায়ণ। গুৱাহাটী : দত্তবৰুৱা পাবলিচিং
কোম্পানী, ২০১২। মুদ্রিত।

ফুকন, কৰীন। অসমীয়া কবিতাৰ প্ৰবাহ। গুৱাহাটী : ষ্টুডেন্ট ষ্ট'ৰচ, ১৯৯৫। মুদ্রিত।
মহস্ত, কবিচন্দ্ৰ, অনু। বাঞ্ছীকি-বামায়ণ। গুৱাহাটী : গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৬৯-
১৬। মুদ্রিত।

মহস্ত বেজবৰা, নীৰাজন। অনুবাদ : তত্ত্ব আৰু প্ৰয়োগ। ডিইগড়-গুৱাহাটী : বনলতা,
২০০৯। মুদ্রিত।

মহস্ত, কেশদা। অসমীয়া বামায়ণী সাহিত্য : কথাবস্তুৰ আঁতিগুৰি। যোৰহাট-গুৱাহাটী
: বেদকষ্ঠ, ২০১১। মুদ্রিত।

শৰ্মা, মদন। অনুবাদ অধ্যয়ন তত্ত্ব আৰু প্ৰয়োগ। গুৱাহাটী: বান্ধাৰ, ২০১৭। মুদ্রিত।

শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী, ২০০৮। মুদ্রিত।

ইংৰাজী

Arya, Ravi Prakash, ed. *RĀMĀ YANA of VĀLMIKI Vol No. I, II,
III, & IV.* New Delhi: Parimal Publications, 2013. Print.

Baker, Mona and Gabriela Saldanha, ed. *Routledge Encyclopedia of
Translation Studies.* London & Newyork : Routledge, 2011.
Print.

Belloc, Hillaire. *On Translation.* London : Oxford University Press,
1959. Print.

Catford, J.C. *A Linguistic Theory of Translation, An Essay in Applied
Linguistics.* London : Oxford University Press, 1965. Print.

Newmark, P. *Approaches to Translation.* Oxford : Pargaman Press,
1984. Print.

---. *A Textbook of Translation.* New York; Prentice-Hall
International, 1988. Print.

Nida, Eugene Albert. *Toward a Science of Translating : with Special
Reference to Principles and Procedures Involved in Bible
Translating.* Leiden : Brill, 2003. Print.

Sampriti

Vol.-VIII, Issue-I, March 2022

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 48-55

অসমত বসবাস কৰা গাবোসকলৰ লোকখন্দ্য ৪ এটি অধ্যয়ন

ড° ৰত্নজিৎ গাঁগে

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ

ইষ্টার্ণ কাৰবি আংলং মহাবিদ্যালয়

তনুশ্রী বৰুৱা

ষষ্ঠ সাম্মানিক ছাত্ৰী

ইষ্টার্ণ কাৰবি আংলং মহাবিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমৰ জনগোষ্ঠীসকলৰ ভিতৰত গাবোসকল তান্যতম। গাবোসকল মণ্ডোলীয় ন্যোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্ত তিৰত-বাঁৰি বংশৰ লোক। জনক্ষতি মতে, গাবোসকলৰ আদি পুৰুষৰ দলটি পোনপথমে তিৰতৰ পৰা হিমালয়ৰ দুর্গম গিৰিপথ অতিক্ৰমি পথমে ভূটানৰ কালিমাপুঙ্গত উপস্থিত হয়। তাত কেইবছৰমান কটাই কোচবিহাৰত পদার্পন কৰে আৰু সেই ঠাইত সুদীৰ্ঘ চাৰি শতকা কটায়। অৱশেষত ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ গোৱালপাবাৰ বঙামাটিত উপস্থিত হয়। এই ঠাইৰ পৰা পূব দিশে প্ৰৱেশন কৰি কামৰূপত পদার্পণ কৰে। অসমত গাবোসকলৰ বসতি কাল আনুমানিক খ্ৰীষ্টপূৰ্ব পঞ্চদশ শতিকাৰ পৰা ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ বুলি ঠাইৰ কৰা হৈছে।

সূচক শব্দঃ ‘গাবো’ , ‘নাখাম’ , ‘মাছ’।

পরিসর আৰু উদ্দেশ্যঃ

আমাৰ গৱেষণা পৰিসৰত অসমত বসবাস কৰা গাবোসকলৰ লোকখাদ্য বিষয়টো সামৰা হৈছে। এই বিষয়টোৰ ওপৰত অধ্যয়ন কৰি গাবোসকলৰ পৰম্পৰাগত লোক-খাদ্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিছো।

অধ্যয়ন পদ্ধতিঃ

আমাৰ অধ্যয়নৰ তথ্য সংগ্ৰহৰ বাবে ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন কৰা হৈছে। কাৰি আংলং জিলাৰ টিংলিজন নামৰ গাৰো বসতিগুৰূ গাওঁ এখনত আমাৰ ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়ন কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰিও আমি আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত থকা পুথিভৰালৰ কিতাপ পত্ৰৰো সহায় লৈছো। ইয়াৰোপৰি ইঞ্টাৰনেটৰ পৰাও কিছু সহায় লোৱা হৈছে।
মূল আলোচনাঃ

গাবোসকল পৰম্পৰাগত খাদ্যাভ্যাস, সাজপাৰ, আ-অলংকাৰ, বাদ্যযন্ত্ৰ আদিত অতি চহকী। উল্লেখ্য যে, পাহাৰ ভৈয়াম নিৰ্বিশেষে বাস কৰা প্ৰায় ৮০ শতাংশ গাৰো লোকেই খীষ্টান ধৰ্মত দীক্ষিত হৈছে যদিও এতিয়াও তেওঁলোকে সম্পূৰ্ণভাৱে পৰম্পৰাগত বৈশিষ্ট্যৰ পৰা বিছিৰ হৈ পৰা নাই। ইয়াৰ স্পষ্ট প্ৰমাণ বহন কৰিছে গাৰো সমাজৰ পৰম্পৰাগত খাদ্যাভ্যাসে।

এই আলোচনাত গাবোসকলৰ খাদ্যাভ্যাসৰ প্ৰকাৰ আৰু প্ৰস্তুতকৰণৰ লগতে জনগোষ্ঠীটোৰ বিভিন্ন উৎসৱ-অনুষ্ঠান উপলক্ষে প্ৰস্তুত কৰা স্বকীয় খাদ্য তথা অন্যান্য জাতি-জনজাতিৰ খাদ্যাভ্যাসত গাৰো খাদ্যৰ প্ৰভাৱ, আধুনিক ৰম্ভন প্ৰণালীৰ ব্যৱহাৰ তথা খাদ্যাভ্যাস পৰিৱৰ্তন আদিৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

গাবোসকলৰ লোকখাদ্যঃ

গাবোসকলৰ মাজত প্ৰাচলিত খাদ্যাভ্যাসৰ প্ৰকৃতিলৈ লক্ষ্য বাখি ইয়াক প্ৰধানতঃ তিনিটা ভাগত ভগাৰ পাৰি। যেনেঁ— (ক) আমিয় খাদ্য, (খ) নিৰামিয় খাদ্য, আৰু (গ) পানীয়। অন্যহাতে, উৎসৱাদি উপলক্ষে প্ৰস্তুত কৰা পিঠা-পনা আৰু মুখশুদ্ধি অথবা মুহূৰ্দিৰ বাবে নানা খাদ্যাভ্যাস সম্পর্কেও আলোচনা কৰা হ'ল।

(ক) গাবোসকলৰ আমিয় খাদ্যঃ

‘নাখাম’ পাহাৰ-ভৈয়াম উভয়তে বাস কৰা গাবোসকলৰ অন্যতম প্ৰিয় খাদ্য হৈছে শুকান মাছ, যাক গাবোসকলে ‘নাখাম’ বুলি কয়। ‘নাখাম’ক গাবোসকলৰ আমিয় খাদ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। ‘মানদে খুচিক’^১ অৰ্থাৎ পাহাৰীয়া গাবোসকলে শীতকাল আৰম্ভৰ সময়ত শুকাই যোৱা পাহাৰীয়া নদীবোৰত মৎস্য চিকাৰ কৰে। এই মাছৰ পৰাই ‘নাখাম’ প্ৰস্তুত কৰে আৰু বছৰটোৰ বাবে ঘৰত মজুত কৰি রাখে।

‘নাখাম’ৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালীঃ আহিন-কাতি মাহত শুকাই যোৱা নদী, জান-জুৰি, বিল আদিত পল’, জুলুকি, জাল বাট ধৰি অনা মাছবিলাকৰ পেটত থকা সমূহ ময়লা

বাহির করি ভালদৰে ধুই-পখালি লোৱা হয়। থোৱাৰ পাছত ডলা, চালনী, ঢাৰি আদি
বহল পাত্ৰত সেই মাছবোৰ ৰ'দত শুকাৰলৈ পাতলীয়াকৈ মেলি দিয়ে। বহতে মাখি
নপৰিবলৈ মাছথিনিৰ ওপৰত জাল তৰি প্ৰতিৰোধৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ দেখা যায়। ৰ'দত
শুকাই টান হোৱাৰ পাছত পাত্ৰত ভৰাই জুহালৰ ওপৰৰ চাঙ্গত ডলা বা চালনীত মেলি
থোৱা মাছবোৰ ধোঁৰা খাবলৈ দিয়ে। এনেদৰে তিনি-চাৰিজিনমান থোৱাৰ পাছত
মাছথিনিত পোকে ধৰিছে নেকি পৰীক্ষা কৰা হয়। যদিহে পোকে ধৰে তেন্তে পুনৰ
পাত্ৰৰ পৰা উলিয়াই টান ৰ'দত ভালকৈ শুকুৰাই লোৱা হয়। এইবাৰ শুকুৰা মাছথিনি
ডেকী অথবা উৰালত গুড়ি কৰি খুন্দা হয়। উল্লেখ্য যে, টেকীত খুন্দি গুড়ি কৰি লোৱা
শুকান মাছথিনিত গাৰোসকলে খাৰ পানী ছটিয়াই সানি লয়। এনে কৰিলে শুকান মাছ
নাখাম'থিনিত পোকে নথধৰে আৰু খাবলৈ অতি ত্ৰিপ্তিদোয়ক হয় বুলি গাৰোসকলে ভাৱে।
খাৰ সানি লোৱা মাছথিনি এইবাৰ আধা কুমলীয়া জাতি বাঁহৰ এক-ডেৰ হাতমান দীঘল
চুঙ্গত কাঠৰ খুন্দনা মাৰিবে খুন্দি খুন্দি ভৰোৱা হয়। চুঙ্গত শুকান কলপাতেৰে মুখনি
মৰাৰ আগতে বতাহ সোমাই ভেঁকুৰ বা পোকে নথধৰিবৰ বাবে ছাই ছটিয়াই লোৱা হয়
আৰু কলপাতৰ সোপাটোৰ চাৰিওফালে কোনো কোনোৱে মাটিৰে প্লেপ দি দীঘদিনিৰ
বাবে সংৰক্ষণ কৰি থয়। এই সংৰক্ষণ পদ্ধতিক গাৰোসকলে ‘চুঙ্গ নাখাম’ বোলে।
বহতে আকৌ ‘জাগণ্যা’ পদ্ধতিৰেও মাছ শুকুৰায়। এই পদ্ধতিত র'দত ভালদৰেশুকুৰাই
লোৱা মাছথিনি মাটিৰ চৌকা এটাত বহুদিন বন্ধ কৰি থয়। এনে পদ্ধতিৰে সংৰক্ষণ কৰা
মাছৰ বৎ আৰু গোঞ্চ দুয়োটাই তীৰ হয় আৰু বহু দিনলৈ মাছবোৰ বেয়া নোহোৱাকৈ
থাকে।

‘নাখাম’ৰ দ্বাৰা প্ৰস্তুত কৰা ব্যঞ্জনঃ

গাৰোসকলে ‘নাখাম’ পিটিকা, আঞ্জা আৰু জোল এই তিনিধৰণে বান্ধি খাই ভাল
পায়। পাহাৰত বাস কৰা গাৰোসকলে বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ আলুৰ খেতি কৰে। সেই আলুৰ
সৈতে ‘নাখাম’ অলপ সানি নিমখ আৰু ‘খাল্চি’ পানী ছটিয়াই প্ৰস্তুত কৰা পিটিকা
গাৰোসকলৰ অতি প্ৰিয় আৰু লোভনীয় খাদ্য। সাধাৰণতে শুকান মাছ গাৰোসকলৰ
দৈনন্দিন খাদ্যৰ তালিকাৰ অপৰিহাৰ্য উপাদান। তেওঁলোকে শুকান মাছ, জলকীয়া,
খাৰ আৰু নিমখেৰে আঞ্জা বান্ধি ভাতৰ লগত খায়।

পাহাৰত গাৰোসকলৰ দৰে অধিক ৰাগত নহ'লেও ভৈয়াম তথা অসমত বাস কৰা
গাৰোসকলেও ‘চুঙ্গ নাখাম’ তথা শুকান মাছ তেওঁলোকৰ খাদ্যাভ্যাসত ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে।
উল্লেখ্য যে, গাৰোসকলে কোনো উৎসৱ-পাৰ্বন বা ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত ‘নাখাম’ৰ ব্যৱহাৰ
নকৰে; কেৱল দৈনন্দিন খাদ্যৰ তালিকাতহে ইয়াৰ ব্যৱহাৰ লক্ষ্য কৰা যায়।

‘মেয়া মেচেং’ঃ

গাৰোসকলৰ আন এবিধ প্ৰিয় খাদ্য হ'ল বাঁহৰ গাজ খুন্দি প্ৰস্তুত কৰা খৰিচা,

ଗାରୋ ଭାଷାତ ଇ ‘ମେୟା ମଚେଂ’ । ପାହାରତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବାଁହ ପୋରା ଯାଏ । ଅରଶ୍ୟେ ଜାତି ଆରୁ ଭଲୁକା ବାଁହର କୁମଳୀୟା ପୁଲିଟୋହେ ଖରିଚାର ବାବେ ସ୍ୱରହାର କରା ହୁଏ । ପାହାରତ ଗାରୋସକଳର ଦରେ ଭୈୟାମର ଗାରୋସକଳର ଖାଦ୍ୟ ତାଲିକାତୋ ଖରିଚା ବିଶେଷଭାବେ ସ୍ୱରହାର ହୁଏ ।

‘ମେୟା ମଚେଂ’ର ପ୍ରକ୍ରିୟା :

ଗାରୋସକଳେ ବାଁହର ଗାଜର ପରା ଖରିଚା ଅତି କଷ୍ଟ କରି ତୈୟାର କରେ । ହାବିର ପରା ଭଲୁକା ବା ଜାତି ବାଁହର କୁମଳୀୟା ପୁଲିଟୋ କାଟି ଆନି ଶୁଣ ଥିଲା ବାକଲିବୋର ଚେଲାଇ ଲୟ । ତାର ପାଛତ କୁମଳୀୟା ଭିତରର ଅଂଶଟୋ ଟୁକୁବା ଟୁକୁବ କରି ଲୈ ଟେଙ୍କି ବା ଉବାଲତ ଖୁନ୍ଦା ହୁଏ । ପାଛତ ସେଇଥିନି ଚେପି ବସାଖିନି ପେଲାଇ କଲପାତରେ ଏଦିନର ବାବେ ମେରାଇ ଟେଙ୍ଗା ହବିଲେ ଦିଯା ହୁଏ । ଇହାର ପାଛତ ଖୁନ୍ଦା ଗାଜଥିନି ବାଁଶର ଚୁଣ୍ଡାଟ ଗୁଁଝି ଗୁଁଝି ଭବାଇ ଥୋରା ହୁଏ । ବହୁତେ ଇହାକ ବାଁହର ଡାଙ୍ଗର ଖାଓଟୋ ଥିଲା । ଅରଶ୍ୟେ ଆଜିକାଲି ଆଧୁନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ନିର୍ମିତ ମେଚିନ ବା ଝକନିତ ବାଁହର ଗାଜ ଝକି କାଂଚର ଅଥବା ପ୍ଲାଷ୍ଟିକର ବୈୟାମତ ସୁମୁରାଇ ବନ୍ଦତ ଶୁକୁରାଯା । ବହୁତେ ଏହିଦରେ ଖୁନ୍ଦା ଖରିଚାତ ହାଲଧି, ଜଳକିଯା, ନିମଖ ମିଶ୍ରଣ କରି ଆଚାର ହିଚାପେ ପ୍ରକ୍ରିୟା କରାଓ ଦେଖା ଯାଏ ।

‘ମେୟା ମଚେଂ’ର ଦ୍ୱାରା ତୈୟାରୀ ସ୍ୱର୍ଗନ :

ଗାରୋସକଳେ ବାଁହର ଗାଜର ପରା ପ୍ରକ୍ରିୟା କରି ‘ମେୟା ମଚେଂ’ ଅଥବା ଖରିଚା ପିଟିକା ଆରୁ ଆଞ୍ଜା ଦୁଇ ଧରନେରେ ଭକ୍ଷଣ କରେ । ପିଟିକା କରି ଖାଓଟେ ଲଗତେ ନିମଖ ଆରୁ ଖାର ମିହଲାଇ ଲୟ । ଆନହାତେ ଆଞ୍ଜା ହିଚାପେ ଖାବିଲେ ମାଛ-ମାଂସ ଆଦିର ସୈତେ ମିଶ୍ରଣ କରା ହୁଏ । ଗାହବି ମାଂସର ସୈତେ ‘ମେୟା ମଚେଂ’ ମିହଲି ଆଞ୍ଜାର ସୋରାଦ ଅପୂର୍ବ ହୁଏ । ଅରଶ୍ୟେ ବେଛିକେ ଖରିଚା ଟେଙ୍ଗା ଖାଲେ ଚୁଲି ସବେ ବୁଲି ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ଆହେ ।

‘ଖାଲାଟି’ :

‘ଖାଲାଟି’ ଗାରୋସକଳର ଅନ୍ୟ ଏବିଧ ଲୋକଖାଦ୍ୟ । ଏହି ‘ଖାଲାଟି’ କଲଗଛ, ବାଁହ ଅଥବା ଖେବ ପୁରି ତାର ଛାଇବ ପରା ପ୍ରକ୍ରିୟା କରା ହୁଏ । ଖାର ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବାବେ ପୋନତେ ଛାଇଥିନି ସର୍ବ ସର୍ବ ଫୁଟା ଥିଲା ଖାରାହି ଜାତୀୟ ପାତ୍ର ଏଟାତ ଭବାଇ ଲୈ ସେଇ ଖାରାହିଟୋ ଅନ୍ୟ ଏଟା ବହଲ ମୁଖର ମାଟିର ବା ଟୀଲର ପାତ୍ରର ବହାଇ ଲୋରା ହୁଏ । ଇହାର ପାଛତ ଖାରାହିତ ଥିଲା ଛାଇଥିନିତ ଲାହେ ଲାହେ ଠାଣ୍ଡା ପାନୀ ଢାଲି ଥିଲା ହୁଏ ଆରୁ ଛାଇବ ମାଜେରେ ସରକି ତଲର ଟୀଲର ପାତ୍ରର ଜମା ହୋଇବା ସାମାନ୍ୟ ମୁଗାରଣ୍ତି ପାନୀଥିନିଯେ ‘ଖାଲାଟି’ ।

ଗାରୋସକଳେ ଏହି ‘ଖାଲାଟି’ ନାନାବିଧ ସ୍ୱର୍ଗନର ସୈତେ ମିଲାଇ ଥିଲା । ଖାଲାଟି ଓୟାଧି ଗୁଣମୂଳକ କାବଣେ ବହୁତେ ପେଟର ବିଷ, ତିଲା ଶୌଚ ଇତ୍ୟାଦି ବେମାରତ ପଥ୍ୟ ହିଚାପେ ‘ଖାଲାଟି’ରେ ବଡ଼ି ବନାଇ ଖୋରା ଦେଖା ଯାଏ । ପାହାରତ ଥିଲା ଗାରୋସକଳେ ପୂର୍ବତେ ‘ଖାଲାଟି’ ପାନୀରେ ମୂରର ଚୁଲି ଧୋରାର ଲଗତେ ଗାର ଲେତେବା କାପୋର-କାନିଓ ଧୁଇ ଚାଫା କରି ଲୈଛିଲ । ଅରଶ୍ୟେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟର ପାହାର-ଭୈୟାମ ନିର୍ବିଶେୟେ ଗାରୋସକଳର ମାଜତ ଖାଲାଟି ବା ଖାରର ସ୍ୱରହାର କମି ଆହିଛେ ।

ମି' :

ଗାରୋସକଳର ପ୍ରଥାନ ଖାଦ୍ୟ ‘ମି’ ବା ଭାତ । ଏହି ‘ମି’ ପାହାର-ଭୈୟାମ ନିର୍ବିଶେଷେ ବାସ କରା ଗାରୋସକଳର ସାର୍ବଜନୀନ ଖାଦ୍ୟ । ଭାତକ ସିଦ୍ଧଜାତୀୟ ଖାଦ୍ୟଭୁକ୍ତ କବିବ ପାରି । ବାସ୍ତଵିକତେ ଭାବତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବଭାଗର ସେମେକା ଜଳବାୟୁର ସାବରା ମାଟି ଧାନଖେତିର ବାବେ ବର ଉପଯୋଗୀ । ଇଫାଲେ ଶାରୀରିକ ପରିଶରମର କ୍ଷେତ୍ରର ଗାରୋସକଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜନଜାତିତକେ ଆଗବଢ଼ା । ପାହାରତ ବାସ କରା ଗାରୋସକଳେ ସ୍ଥେଷ୍ଟ କଟ୍ଟରେ ହାବି-ଜଂଘଳ ଚିକୁଣାଇ ଖାପ-ଖାପକୈ ମାଟି ଚାହାଇ ଧନଖେତିର ବାବେ ପଥାର ଉଲିଆବ କଣୀ ଧାନ, ଗୋମଧାନ, ଜହାଧାନ, ବରାଧାନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାତିର ଧାନଖେତି ଝୁମ ପ୍ରଥାରେ ପାହାରର ଗାରୋସକଳେ କରେ ଆର୍କ ପେଟର ଭାତମୁଣ୍ଡି ମୋକଲାଯ । ସମତଳ ଭୂମିତ ବାସ କରା ଗାରୋସକଳରୋ ପ୍ରଥାନ ଜୀବିକା କୃଷି ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆମିଷ ଖାଦ୍ୟଃ

ଗାରୋସକଳ ଆମିଷଭୋଜୀ । ତେଓଳୋକେ ମାଛର ଉପରି ନାନାବିଧ ପଣ୍ଡ-ପକ୍ଷିର ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରେ । ଗାରୋସକଳ ପୂର୍ବରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମାରଳମ୍ବୀ ଆଛିଲ ଯଦିଓ ହିନ୍ଦୁ ଆଦର୍ଶରେ ବର୍ଜିତ କୁକୁରା, ଗାହବି ଆର୍କ ଗୋମାଂସ ତେଓଳୋକର ପ୍ରିୟ ଆମିଷ ଖାଦ୍ୟ । ବର୍ତମାନ ଗାରୋସକଳର ୮୦ ଶତାଂଶେଇ ହ୍ରୀଣ୍ଟାନ ଧର୍ମତ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋରା ସ୍ଥେତେ ତେଓଳୋକର ଅତିପିଯ ଆର୍କ ସାର୍ବଜନୀନ ଖାଦ୍ୟ ହଙ୍ଗ ଗାହବି ମାଂସ; ଯାକ ଗାରୋସକଳେ ‘ରାକବେଏନ’ ବୁଲି କଯ । ଆନହାତେ, ଗୋ-ମାଂସ ‘ମାତୁଚୁବେଏନ’ ବର୍ତମାନ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ସୀମିତ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକର ମାଜତହେ ବ୍ୟରହାର ଦେଖା ଯାଯ । ଗାରୋସକଳେ ଧର୍ମାନ୍ତରିତ ହୋରାର ପାଛତୋ ମୃତକର ସଂକାର, ବିବାହ, ଉଂସର-ପାର୍ବଣ ଇତ୍ୟାଦି କାମ-କାଜତ ଗାହବି, ଗର୍ବ ଆର୍କ କୁକୁରର ମାଂସ ବ୍ୟରହାର କରେ । ଗାରୋସକଳେ ମାଛ-ମାଂସ, ଜଳକୀୟା ଚାଉଲର ପରା ତୈୟାରୀ ପିଠାଗୁଡ଼ି ନାଇବା ଶାକ-ପାଚଲିର ସୈତେ ଖାବ ଦି ବ୍ୟଙ୍ଗନ ପ୍ରସ୍ତତ କବି ଖାଯ । ଏନେ ବ୍ୟଙ୍ଗନ ଗାରୋସକଳେ ମିଠାତେଲର ବ୍ୟରହାର ନକରେ । ଏଓଳୋକେ ମାଛ-ମାଂସର ବାହି ହୋରା ଅଂଶ ଜୁହିର ଓପରତତ ଶୁକ୍ରବାହି ବାଖେ । ବହତେ ଏନେ ମାଛ-ମାଂସ ଖରିଚାତ ଦି ଜୁହିତ ପୁରିଓ ଖାଇ ଭାଲ ପାଯ । ଇଯାର ଉପରିଓ ‘ଚୋଚି’(କଣୀ) ଆର୍କ ‘ସ୍ତ୍ରୀ’ (ଶାମୁକ) ଗାରୋସକଳର ମାଜତ ଜନପିଯ ।

(ଖ) ନିରାମିଷ ଖାଦ୍ୟଃ

ଗାରୋସକଳେ ‘ମି’ (ଭାତ)ର ଲଗତ ଆଞ୍ଜା ହିଚାପେ ଖାବଲୈ ଧାନ କଟାର ପାଛତ ଝୁମ ପଥାର ନାନାବିଧ ଶାକ-ପାଚଲିର ଖେତି କରେ । ବିଶେଷକୈ ପାହାରୀଯା ଆଲ୍ଜୁ, ଯେନେ- ଥାମାନ୍ଦି (ଗାରୋଆଲ୍ଜୁ), ଥାବଲଚୁ (ଶିମଲୁ ଆଲ୍ଜୁ), ଥାମଲାଂ (ମିଠା ଆଲ୍ଜୁ), ଥାଗିଚାକ (ବଙ୍ଗ ଆଲ୍ଜୁ) ଇତ୍ୟାଦି ଆଲ୍ଜୁ ଖେତି କରା ଦେଖା ଯାଯ । ଗାରୋସକଳେ ଆଲ୍ଜୁ ଉଥୋରାଇ ତଥା ପୁରି ଖୋରାର ଲଗତେ ମାଛ-ମାଂସ ଆର୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାକ-ପାଚଲିର ସୈତେ ମିହଲାଇ ବ୍ୟଙ୍ଗନ କବି ଖାଯ । ଗାରୋସକଳେ ନିରାମିଷ ଖାଦ୍ୟ ହିଚାପେ ବ୍ୟରହାର କରା ଆନ କେହିବିଧମାନ ଖାଦ୍ୟ ସନ୍ତାର ହଙ୍ଗ—ତାକଥାର (ଚାଲ କୋମୋରା), ଗୋମୋତା (ମିଠା ଲାଓ), ଗୀନଚି (ଉରଟି), ଠାବାଂ (କଚୁ), ମି

খপ (মাকে), শ্রীবৎ (কঁঠাল) ইত্যাদি। আচলতে পাহাড়ীয়া হাবি-জংঘলত প্রাণ্য যিকোনো শৰীরৰ বাবে উপকাৰী তথা শৰীৰে হজম কৰিব পৰা ফল-মূল আৰু শাক-পাচলিয়েই গাৰোসকলে খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে।

‘দেংৰেং ফিটা’ঃ

পৰম্পৰাগত গাৰো সমাজত বিশেষ কোনোধৰণৰ পিঠা-পনা বা জলপানৰ ব্যৱহাৰ নাছিল যদিও ভাগত সিজোৱা পিঠা যাক গাৰোসকলে ‘দেংৰেং ফিটা’^{১১} বুলি কয়, এইবিধি পিঠাৰ ব্যৱহাৰ আছিল আৰু তেওঁলোকে খাই খুব ভাল পাইছিল।

‘দেংৰেং ফিটা’ প্ৰস্তুত প্ৰণালীঃ

কণী ধান উৰাল বা ঢেকীত খুনি চাউল উলিয়াই সেই চাউল এক ৰাতি তিয়াই থয়। পিছদিনা পানীতি তিওৱা কোমল চাউলখিনি বাঁহেৰে তৈয়াৰী দোণ আকৃতিৰ ‘দেংৰেং’ত ভৰাই মাটিৰ বা অন্য ধাতুৰে তৈয়াৰী পানী ভৰ্তি পাত্ৰত বহাই লৈ জুইৰ ওপৰত বৰ্খা হয়। পানীখিনি উতলিলে ভাপ কোনোফালে পাৰ হৈনায়াবলৈ ‘দেংৰেং’টো ভালকৈ মুখনি মৰা হয়। এনেদৰে তলৰ পাত্ৰৰ পৰা উতলি উতলি যিখিনি ভাপ ওলাই সেইখিনিয়ে ঢাকন মৰা ‘দেংৰেং’ত আৱদ্ব কোমল চাউলখিনি সিজাই তোলে আৰু প্ৰায় এক-ডেৰ ঘণ্টাৰ মূৰত ‘দেংৰেং’ ফিটা প্ৰস্তুতি সম্পূৰ্ণ হয়। অসমীয়া সমাজত ‘চেৰা দিয়া ভাত’ যি পদ্ধতিৰে সিজোৱা হয় ঠিক একে পদ্ধতিৰেই গাৰোসকলে ‘দেংৰেং’ ফিটা প্ৰস্তুত কৰে।

(গ) পানীয় খাদ্যঃ

গাৰো সমাজত পানীয় খাদ্য অধিক ৰূপত ব্যৱহাৰ হয় ‘চু’^{১২}। ‘চু’ৰ মুকলি ব্যৱহাৰ জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ এক উল্লেখযোগ্য বিশেষত্ব। পৰম্পৰাগত গাৰো সমাজ-সংস্কৃতিতো ‘চু’ৰে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰি আছিছে। সামাজিক উৎসৱ-পাৰ্বন, ধৰ্মীয় কাম-কাজ, অতিথি সোধা পোছা ইত্যাদিত ‘চু’ অতি লাগতীয়াল দ্রব্য। পূৰ্বতে প্ৰত্যেক গাৰো পৰিয়ালৰ ‘চু’ তৈয়াৰ কৰাবোতেই বছৰৰ উৎপাদিত চাউলৰ সৰহভাগ ব্যয় হৈছিল।

‘চু’ৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালীঃ

সাধাৰণতে গাৰো মহিলাসকলে বিশেষ পদ্ধতিৰে ‘চু’ প্ৰস্তুত কৰে। ‘চু’ প্ৰস্তুতিৰ বাবে লাগতিয়াল দ্রব্যবিধ হ’ল চাউল, কণী, ধান নতুবা গোমধান। এই চাউল সিজাই চেঁচা হ’বলৈ ডাঙুৰ আহল-বহল ডলা জাতীয় পাত্ৰ নতুবা কলপাতৰ ওপৰত পাতলকৈ মেলি দিয়া হয়। ঠাণ্ডা হ’লৈ সেই ভাতখিনিত ‘চুমান্তি’ বা বাখৰ সানি ডাঙুৰ মাটিৰ কলহৰ ভিতৰত সুমুৰাই থয়। এইদৰে দুই-তিনিদিনমান থোৱাৰ পাছত ভাতখিনি কোমলে অৰ্থাৎ পচিবলৈ ধৰে আৰু এনেদৰে কোমলা এই ভাতখিনিৰ পৰা কলহৰ তলিত বস জমা হ’বলৈ ধৰে। এই বসক গাৰোসকলে ‘চুবিঞ্চি’ বোলে। অসমীয়াত ইয়াক ‘ৰহি’ বোলে। হালধীয়া বৰণৰ এই পানীখিনি অতি সুস্থাদু আৰু তীৰ বসযুক্ত হয়। ইয়াৰ

অলপ খালেই মানুহৰ বাগী লাগে। এনে মদ বিশিষ্ট তথা সমানিত অতিথিক সন্ধান জনাবৰ বাবে গাৰোসকলে আগবঢ়ায়। 'চুবিংসি'খিনি কাটি কৰি অনাৰ পাছত কলহটোত পানী ভৰাই লবাই-চৰাই 'চু' তৈয়াৰ কৰা হয়।

'চু'ৰ ব্যৱহাৰঃ

পৰম্পৰাগত নিয়ম মানি চলা গাৰোসকলৰ পুজা-পাতলত দেৱ-দেৱীৰ বাবে উচ্চৰ্গিত এবিধ প্ৰধান নৈৰেদ্য হিচাপে 'চু'ৰ ব্যৱহাৰ কৰে। বানগালা, দোচীয়া, আগালমাকা ইত্যাদি উৎসৱত গোটেই গাওঁখনৰ মানুহে 'চু' খাই আনন্দ-ফূৰ্তি কৰে। সেইদৰে গাৰো সমাজত আলহী আহিলে প্ৰথমে তামোল-পাণৰ সলনি 'চু' খাবলৈ দিয়ে। আনহাতে, কষ্টকৰ কাম কৰাৰ পিছত দুখ-কষ্ট-ত্যাগৰ দূৰ কৰিবৰ বাবেও পুৰুষে 'চু' ঔষধৰপে ব্যৱহাৰ কৰে। ইয়াত এলকহলৰ পৰিমাণ শতকৰা পাঁচ পৰা দহলৈকে থাকে বাবে বেছিকে খোৱাৰ ফলত মানুহ বেমাৰী হোৱাৰ সন্তোৱনা বেছি। বৰ্তমান গাৰোসকলে হিন্দু ধৰ্ম এৰি শ্বাস্থান ধৰ্ম লোৱাৰ বাবে পাহাৰ-ভৈয়াম নিৰ্বিশেষে দুয়ো ঠাইৰে গাৰো সমাজত 'চু'ৰ ব্যৱহাৰ কৰি আহা দেখা গৈছে।

তামোল-পাণ আৰু ধূমপানৰ ব্যৱহাৰঃ

জনজাতীয় লোক হিচাপে গাৰো সমাজত মদে তামোল-পাণৰ ভূমিকা পালন কৰে, তথাপি তামোল-পাণৰ ব্যৱহাৰ একেবাৰে নোহোৱাকৈ থকা নাছিল। গাৰোসকলে তামোল-পাণ, চূণ-ধপাতেৰে মিলাই খায়। আনহাতে, গাৰো পাহাৰৰ সেমেকা জলবায়ুত দেহৰ উষ্ণতা বঢ়াবলৈও গাৰোসকলে ধূমপান সেৱনৰ প্ৰতি আসন্ত হোৱা দেখা যায়। গাৰো ল'ৰা, বুড়া, তিৰোতা সকলোৱে ধূমপান কৰে। পাহাৰত বহুতে ধপাতৰ খেতি কৰে আৰু সেই গছৰ পাত আৰু কোমল ঠাবিৰোৰ ব'দত শুকুৱাই সৰু সৰুকৈ কাটি বা মোহাৰি গুড়ি কৰি বাখে। এই গুড়ি ধপাত শুকান শালপাতত মেৰিয়াই অগ্নিসংযোগ কৰি ধোৱাপান কৰে।

সিঙ্কান্ত গ্ৰহণঃ

গাৰো জনগোষ্ঠীৰ লোক খাদ্যৰ সম্পর্কে অধ্যয়ন কৰি দেখা গ'ল যে, তেওঁলোকৰ আমিষ, নিৰামিষ, ধূমপান, মদ-মৎস্য ইত্যাদি কোনো বিষয়তে নিষেধাজ্ঞা নাথাকে। গাৰো জাতিৰ মাজতো পূৰ্বে পৰা এইক্ষেত্ৰত কোনো নিষেধাজ্ঞা নাছিল আৰু আজিও নাই। তেওঁলোকে খৰিচা, শুকান মাছ, গাহৰি মাংস ইত্যাদি দুই-চাৰিবিধ পৰম্পৰাগত খাদ্যৰ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে লোকখাদ্যৰ চানেকি ধৰি বখাৰ প্ৰয়াস কৰিছে।

উপসংহাৰঃ

আমাৰ ক্ষেত্ৰভিত্তিক অধ্যয়নৰ আৰু প্ৰয়োজন আছে। এনেধৰণৰ আলোচনাই গৱেষণা তথা বিদ্যায়তনিক দিশৰ অধ্যয়নত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা প্ৰদান কৰিব। লগতে সমাজ-সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰলৈ অৱদান আগবঢ়াব বুলি নিঃসন্দেহে ক'ব পাৰি।

তথ্য দাতা :

- এডোর্ড মারাক, টিংলিজান, বয়স- ৪৪ বছৰ
- মৰমী মারাক, টিংলিজান, বয়স - ৩৯ বছৰ

পাদটীকা :

- ১) শুকান মাছ
- ২) গাহারত বসবাস কৰা গাৰোসকল
- ৩) খাৰ
- ৪) খৰিচা
- ৫) ভাত
- ৬) ভাপত সিজোৱা পিঠা
- ৭) মদ

গ্রন্থপঞ্জী

গাঁগে, চাও লোকেশ্বৰ। অসমৰ লোক-সংস্কৃতি। ২০০৯ প্ৰকাশিত।
দাস, অংশমান। অসমৰ জনগোষ্ঠীয় লোকখাদ্য। আঁক-বাকৰ বিক্ৰী কেন্দ্ৰ। ২০১২।
প্ৰকাশিত।
ভট্টাচাৰ্য্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ। অসমৰ জনজাতি। ২০০৮। প্ৰকাশিত।

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 56-73

প্রেমচন্দৰ সেৱাসদন উপন্যাসত প্রতিফলিত নাৰী সংঘৰ্ষ ১ এটি আলোচনা

ড° ইন্দৰনী ডেকা

সহকাৰী অধ্যাপিকা, অসমীয়া বিভাগ,
কৃষকান্ত সন্দিকে বাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

পাপৰি ডেকা

গবেষক ছাত্ৰী, অসমীয়া বিভাগ
কৃষকান্ত সন্দিকে বাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্ত সাৰ

প্রেমচন্দ বচিত সেৱাসদন (১৯১৮) এখন নাৰী পথান সামাজিক উপন্যাস। এই উপন্যাসখনত প্রেমচন্দে তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীৰ সামাজিক হিতি, নাৰীৰ সামাজিক সীমাবদ্ধতা আৰু নাৰী সংঘৰ্ষৰ এক হাদয়বিদাৰক চিত্ৰ প্রস্তুত কৰিছে। উপন্যাসকাৰৰ অতি সাহসিকতাৰে আৰু বণিষ্ঠভাৱে নাৰীকেন্দ্ৰিক সমস্যাসমূহ উপস্থাপন কৰাৰ লগতে সমাজত সচেতনতা বৃদ্ধিৰ মাধ্যমেৰে সমস্যাসমূহৰ নিৰাময়ৰ পথ প্ৰশংস্ত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। আমাৰ এই আলোচনাত তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীৰ সামাজিক হিতি, সামাজিক অস্তিত্ব, নাৰী জীৱনৰ সংগ্ৰাম আৰু বৰ্তমান সময়ত তাৰ তাৎপৰ্যতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। মুখ্য সমল আৰু গৌণ সমলৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি আমাৰ আলোচনা প্রস্তুত কৰা হ'ব। আলোচনাৰ বাবে প্ৰধানকৈ বৰ্ণনাত্মক আৰু বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰা হ'ব। প্ৰয়োজনসাপেক্ষে তুলনামূলক পদ্ধতিয়ো অৱলম্বন কৰা হ'ব। আমাৰ এই অধ্যয়নৰ জৰিয়তে 'সেৱাসদন' উপন্যাসখনত প্রতিফলিত হোৱা নাৰী সংঘৰ্ষৰ

Sampriti, Vol. IX, Issue-I + 56

লগত জড়িত বিভিন্ন তথ্য উদ্ঘাটন করিব পারিলে বর্তমান সময় সাপেক্ষে তাক
মূল্যায়ন করাত যথেষ্ট সহায়ক হ'ব।

সূচক শব্দ : নারী, সমাজ ব্যবস্থা, সামাজিক স্থিতি, নারী সংঘর্ষ, সচেতনতা।

১. অর্থবর্ণিকা

হিন্দী সাহিত্যের ইতিহাসত ‘উপন্যাস সম্ভাট’ হিচাপে পরিচিত ‘প্রেমচন্দ’র জন্ম হয় (৩১/৭/১৮৮০) বাবানসীর লমহী নামের এখন গাঁরত। তেওঁর প্রকাশিত মৌলিক উপন্যাসসমূহ হল— সেরাসদন (১৯১৮), ববদান (১৯২০), প্রেমাশ্রম (১৯২২),
বঙ্গভূমি (১৯২৫), কায়াকঙ্গ (১৯২৬), নির্মলা (১৯২৭), প্রতিজ্ঞা (১৯২৭), গবন (১৯৩১), কর্মভূমি (১৯৩২), গোদান (১৯৩৬)। মংগলসূত্র উপন্যাসখন সম্পূর্ণ নহওতেই ১৯৩৬ চনত প্রেমচন্দের পরলোকপ্রাপ্তি ঘটে আরু পিছত এই উপন্যাসখন তেওঁৰ পুত্র ‘অমৃতবার্যে’ সম্পূর্ণ করি ১৯৪৮ চনত প্রকাশ করে। ইতিমধ্যে এইগুরুকী উপন্যাসকারৰ উপন্যাসত নারীৰ বিভিন্ন দিশ সম্পর্কে বিস্তৃত আলোচনা হৈছে যদিও সমাজত নারীৰ স্থিতি আৰু তেওঁলোকৰ সংঘর্ষপূর্ণ জীৱন সম্পর্কে অধ্যয়নৰ যথেষ্ট থল আছে। সেইবাবে পুঁখানুপুঁখ আৰু পদ্ধতিগতভাৱে ‘সেৱাসদন উপন্যাসত প্রতিফলিত নারী সংঘৰ্ষ’ শীৰ্ষক বিষয়টি আলোচনাৰ বাবে বাচনি কৰা হৈছে।

২. তত্ত্বগত পটভূমি আৰু এই বিষয়ে ইতিপূৰ্বে হোৱা আলোচনাৰ পুনৰ নিৰীক্ষণ :

প্ৰিমচন্দ কেউপন্যাসোঁ মেঁ চিনিত প্ৰেম কী সমস্যাণ্ঠি (বৰদান, প্ৰতিজ্ঞা, সেৱাসদন, রংমুৰি আৰু নিৰ্মলা কে বিশেষ সন্দৰ্ভ মেঁ)’ শীৰ্ষক গৱেষণা গ্ৰন্থখনত সুজাতা পলে প্ৰেমচন্দের উপন্যাসত সন্নিবিষ্ট থকা বিভিন্ন দিশ যেনে— নারী স্বতন্ত্ৰতা, সমানতা, নারী শিক্ষা আৰু আত্মনিৰ্ভৰতা আদি বিশ্লেষণ আগ বঢ়াইছে। তেওঁ ‘সেৱাসদন’ উপন্যাসৰ ‘সুমন’ৰ চৰিত্ৰত নিহিত হৈ থকা মৰ্ম-বেদনা, জীৱন-শৈলী, বৈৰাহিক-জীৱন আদি বিবিধ ৰূপত চিত্ৰণ কৰিছে। পলে ‘সেৱাসদন’ত নিহিত হৈ থকা পতিতা জীৱন শৈলীৰ নিৰ্মম বিশ্লেষণ সমাজৰ আগত প্রতিফলিত কৰিছে।

এম আই মু঳াই তেওঁৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ ‘হিন্দী কে এতিহাসিক কথা সাহিত্য মেঁ নারী সমস্যায়ে প্ৰিমচন্দ যুগ সে সন ১৯৬০ তক’ত বিভিন্ন নারীকেন্দ্ৰীক সমস্যা যেনে— যৌতুকৰ সমস্যা, অবাধিত বিবাহ, পতিতা জীৱনৰ সমস্যা, বিধৰা জীৱনৰ সমস্যা আদিবোৱে তদানীন্তন ভাৰতীয় সমাজ ব্যবস্থাক কিদৰে পংশু কৰি পেলাইছিল তাৰেই এখন প্ৰকৃত ছবি চিত্ৰণৰ চেষ্টা কৰিছে আৰু ইয়াৰ বাবে তেওঁ ১৯১৮ চনৰ পৰা ১৯৬০ চনলৈ প্ৰকাশিত হোৱা বিভিন্ন কথাসাহিত্যৰ সহায় লৈছে। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁ পাঠকৰ আগত নাইবা সমাজৰ আগত তদানীন্তন সমাজব্যবস্থাত উক্ত সমস্যাবোৰৰ উদ্ধৃতৰ আগত নাইবা সমাজৰ আগত তদানীন্তন সমাজব্যবস্থাত উক্ত সমস্যাবোৰৰ উদ্ধৃতৰ

কারণ জনাব প্রয়াস আৰু কিদৰে এনে সমাজ ব্যৱস্থাক সুস্থ কৰিব পৰা যাব তাকো বিচাৰ কৰি তেওঁ তেওঁৰ যথাযথ বৰ্ণন প্ৰস্তুত কৰিছে।

দূৰ্গানন্দ যাদৰে ‘সেবাসদন ঔৰ ভাৰতীয় স্ত্ৰী কা কল, আজ ঔৰ কল’ শীৰ্ষক গবেষণা গ্ৰন্থখনৰ জৰিয়তে প্ৰেমচন্দ্ৰ যুগত ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ স্থিতি আৰু তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীৰ স্থিতিৰ তুলনাত বৰ্তমানৰ নাৰীৰ স্থিতি সম্পর্কে অনুসন্ধান কৰিছে।

ড° অনুপশ্রী বিজয়নীয়ে তেওঁৰ গবেষণা পত্ৰ ‘সেবাসদন : ভাৰতীয় স্ত্ৰী কা কল, আজ ঔৰ কল’ খনৰ জৰিয়তে প্ৰেমচন্দ্ৰৰ সময়ত নাৰীৰ প্ৰতি সমাজৰ ব্যৱহাৰ, নাৰীৰ স্থিতি সম্পর্কে আলোচনা কৰিছে। তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীয়ে সমুখীন হোৱা সমস্যাবোৰ যেনে— যৌতুকৰ সমস্যা, পৰ্দাপ্ৰথা, বিধৰা জীৱনৰ সমস্যা, অবাঞ্ছিত বিবাহ, পতিতা জীৱনৰ সমস্যা আদিবোৰ বৰ্তমান সময়তো বিবাজ কৰি আছেনে নাই নাইবা বৰ্তমান সময়ৰ সমাজ ব্যৱস্থাত নাৰীৰ স্থিতি সম্পর্কে চালি-জাৰি চাই তেওঁ তেওঁৰ যথাযথ বৰ্ণনা আগবঢ়াইছে।

সপ্তাহী ‘নাৰী সংঘৰ কা প্ৰতিবিম্ব সেবাসদন’ শীৰ্ষক গবেষণা পত্ৰখনিৰ জৰিয়তে ভাৰতীয় নাৰী জাতিৰ পৰাধীন অৱস্থা, নিঃসহায় অৱস্থা, আৰ্থিক দুৰ্বলতা, শৈক্ষিক পৰতন্ত্ৰতা আদিৰ লগতে যৌতুক প্ৰথা, অবাঞ্ছিত বিবাহ, পতিতা বৃন্তি আদি বিভিন্ন সামাজিক বিকৃতিৰ বৰ্ণন কৰি প্ৰেমচন্দ্ৰযুগীন ভাৰতীয় নাৰীৰ অৱস্থাটোৱাৰ বিষয়ে আভাস দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰিছে। লগতে তেওঁ এইটোও দেখুওৱাৰ চেষ্টা কৰিছে যে— এফালে প্ৰেমচন্দ্ৰে নাৰীৰ সামাজিক পৰাধীনতা আৰু তাৰ ফলস্বৰূপে উৎপন্ন সমস্যাবোৰক প্ৰস্তুত কৰিছে আৰু আনফালে নাৰীয়ে সামাজিক অন্যায়ৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ নিজে নিজৰ পথ মুকলি কৰাৰ বাবে চেষ্টা কৰা দেখুৱাইছে। অৰ্থাৎ নাৰী সমস্যা আৰু নাৰীচেতনা কিদৰে প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসত প্ৰতিফলন ঘটিছে তাকেই এই পত্ৰখনৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ পাইছে।

মনীতা ঠাকুৰ আৰু ড° টি. এন. ওৰাই তেওঁলোকৰ ‘মধ্যবৰ্মীয় নাৰী, সমাজ ঔৰ সেবাসদন’ শীৰ্ষক গবেষণা পত্ৰত প্ৰেমচন্দ্ৰ যুগত ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাত মধ্যবিন্ত নাৰীৰ স্থিতি সম্পর্কে আলোচনা আগবঢ়াইছে। উক্ত গবেষণা পত্ৰখনত উচ্চবিন্ত আৰু মধ্যবিন্ত নাৰীৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰাৰ লগতে মধ্যবিন্ত শ্ৰেণীৰ নাৰীৰ সামাজিক স্থানৰ লগত জড়িত বিভিন্ন উপাদান যেনে— স্বারলম্বিতা, পৰাধীনতা, নিৰক্ষবতা, নিজৰ সিদ্ধান্ত নিজেই লোৱাত অপাৰগতা, নিজৰ পচন্দৰ অভাৱ আদিবোৰক বিশ্লেষণ কৰিছে।

প্ৰিমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসোঁ মে নাৰী সংবেদন। এক অধ্যয়ন’ শীৰ্ষক গবেষণা গ্ৰন্থখন জৰিয়তে যোগেশভাই প্ৰতাপসিংহ বালাই, প্ৰেমচন্দ্ৰ যুগত নাৰীয়ে সমুখীন হোৱা বিভিন্ন হাদয়বিদীৰক পৰিস্থিতিৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিছে। বালাই এই গবেষণা গ্ৰন্থখনৰ

জবিয়তে তদানীন্তন যুগৰ নাৰীৰ সামাজিক আৰু পাৰিবাৰিক স্থিতিৰ বাস্তৱ স্বৰূপ এটা প্ৰস্তুত কৰাৰ উপৰিও প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হোৱা নাৰী চেতনা সম্পর্কেও আলোচনা কৰিছে।

প্ৰিমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসোঁ মে নাৰী' শীৰ্ষক গৱেষণা গ্ৰন্থখনত, মায়া বাণীয়ে প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসত নাৰীৰ ভূমিকা সম্পর্কে বিষদভাৱে বৰ্ণন কৰিছে। তেওঁ প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হোৱা নাৰীৰ পৰাধীনতা, নাৰীৰ শোষণ, নাৰীৰ অসহায় অৱস্থা লগতে নাৰী চেতনা আৰু নাৰী সৱলীকৰণৰ ওপৰত গভীৰভাৱে আলোকপাত কৰিছে।

সুনীতাই 'মুঁহী প্ৰিমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসোঁ মে নাৰী' কা সংঘৰ্ষ যামা' শীৰ্ষক গৱেষণা গ্ৰন্থখনত প্ৰেমচন্দ্ৰযুগীন ভাৰতীয় সমাজ ব্যবস্থাত নাৰীৰ স্থিতি আৰু সংঘৰ্ষ সম্পর্কে সবিশেষ বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। উক্ত গৱেষণা গ্ৰন্থখনত তেওঁ বৈদিক যুগ, মহাভাৰতৰ যুগ, বামায়ণৰ যুগৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বৰ্তমান সময়লৈ নাৰীয়ে কৰি অহা বিভিন্ন সংঘৰ্ষযৰ্ময়ী যাত্ৰাৰ বৰ্ণন তথ্যসহ উল্লেখ কৰিছে। বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন অধিকাৰৰ পৰা বাধিত আৰু লাঞ্ছিত নাৰীয়ে কিদৰে সদায় সমাজৰ হিতে কাম কৰি আহিছে, তাৰেই প্ৰতিফলন কিদৰে প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসত ঘটিছে তাকেই প্ৰমাণসহকাৰে গৱেষকে নিজৰ লেখনিৰ মাধ্যমেৰে উপস্থাপন কৰিছে।

৩. গৱেষণা কৰ্মৰ থল

আমাৰ পূৰ্বৰূপ সাহিত্যকৰ্মৰ আলোচনাৰ পৰা এইটো প্ৰতিফলিত হৈছে যে, প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাসৰ ওপৰত বহুতো আলোচনা হৈছে। কিন্তু প্ৰেমচন্দ্ৰ উপন্যাস সাহিত্যত নিহিত হৈ থকা মধ্যবিত্ত নাৰীৰ লগতে জড়িত সামাজিক সমস্যাসমূহৰ পুঁখানুপুঁখ আৰু পদ্ধতিগত অধ্যয়ন হোৱা এতিয়ালৈ পৰিলক্ষিত হোৱা নাই। উক্ত তাৎপৰ্যপূৰ্ণ দিশটোলৈ লক্ষ্য বাখিয়েই আমাৰ এই গৱেষণা কৰ্মত প্ৰেমচন্দ্ৰৰ 'সেৱাসদন' উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হোৱা মধ্যবিত্ত নাৰীৰ সামাজিক স্থিতিৰ আলোচনা কৰাৰ লগতে তাৰ তাৎপৰ্যতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

৪. অধ্যয়নৰ পৰিসৰ

আমাৰ আলোচনা পত্ৰত হিন্দী সাহিত্যৰ উপন্যাস সম্ভাট প্ৰেমচন্দ্ৰৰ 'সেৱাসদন' উপন্যাসত প্ৰতিফলিত হোৱা নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি আৰু নাৰী সংঘৰ্ষ সম্পর্কে আলোচনা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব। এই অধ্যয়নত মুখ্য সমল আহৰণৰ বাবে প্ৰেমচন্দ্ৰৰ 'সেৱাসদন' উপন্যাসখন আৰু গৌণ সমলসমূহ আহৰণৰ বাবে প্ৰেমচন্দ্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত কিছুমান কিতাপ, বিষয়টোৰ লগতে জড়িত বিভিন্ন গৱেষণা পত্ৰ, প্ৰবন্ধ আৰু গৱেষণা গ্ৰন্থ সামৰি লোৱা হ'ব।

৫. লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য

প্ৰেমচন্দ্ৰৰ 'সেৱাসদন' উপন্যাসখনত প্ৰতিফলিত হোৱা নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি

আৰু অস্তিত্বৰ লগতে নাৰীয়ে সন্মুখীন হোৱা সমস্যাসমূহ সম্পর্কে অনুসন্ধান আৰু আলোচনা কৰাটোৱেই এই অধ্যয়নৰ মূল লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য।

৬. অধ্যয়নৰ পদ্ধতি

আমাৰ প্ৰস্তাৱিত গবেষণা পত্ৰত বিষয়টো সম্পর্কে আলোচনা কৰোঁতে বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতি আৰু মূলগুৰু সমৰ্কীয় বিশ্লেষণ (Textual Analysis) পদ্ধতি অৱলম্বন কৰা হ'ব।

৭. অধ্যয়নৰ সীমাবদ্ধতা

সেৱাসদন’উপন্যাসত থকা প্ৰমুখ নাৰীচৰিত্ৰেটা হৈছেসুমন, গংগাজলী (সুমনৰ মাতৃ), শান্তা (সুমনৰ ভনীয়েক), ভোলী (সুমনৰ ঘৰৰ ওচৰত থকা এগৰাকী পতিতা)। ইয়াৰ উপৰিও আন কেইবাটাও নাৰী চৰিত্ৰ উপন্যাসখনত আছে। উপন্যাসখনৰ নায়িকা হৈছে সুমন। প্ৰেমচন্দ্ৰে যিহেতু সুমনৰ চৰিত্ৰটোক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীৰ সামাজিক স্থিতি আৰু তেওঁলোকৰ সংঘৰ্ষপূৰ্ণ জীৱনৰ আলোকপাত কৰিছে, সেইবাবে আমাৰ এই আলোচনায়ো ‘সুমন’ৰ চৰিত্ৰটোক আধাৰ হিচাপে লৈ উপন্যাসখনত প্ৰতিফলিত হোৱা তদানীন্তন সময়ৰ নাৰীৰ সংঘৰ্ষপূৰ্ণ জীৱনৰ বিষয়ে অধ্যয়নৰ প্ৰয়াস কৰিছে।

৮. প্ৰস্তাৱিত বিষয়ৰ আলোচনা

প্ৰেমচন্দ্ৰে ‘সেৱাসদন’ উপন্যাসখনত মধ্যবিত্ত নাৰীৰ সমস্যাসমূহক প্ৰস্তুত কৰিছে। উপন্যাসখনৰ জৰিয়তে তেওঁ পুৰুষপ্ৰধান ভাৰতীয় সমাজত মধ্যবিত্ত নাৰীৰ দৱনীয় স্থিতিক লক্ষ্য ৰাখি নাৰীয়ে সন্মুখীন হোৱা সমস্যাবোৰ আৰু নাৰীৰ হতাশাক প্ৰকাশ কৰি তদানীন্তন সময়ত সমাজখনত মধ্যবিত্ত নাৰীৰ দুৰ্দৰ্শাৰ এখন বাস্তৱ চিত্ৰ অংকন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰে। সমস্যাবোৰ উথাপন কৰাৰ লগতে সমস্যাবোৰ উদ্ভাৱনৰ কাৰণ আৰু সমাধানো তেওঁ প্ৰস্তুত কৰিছে। লেখিকা সৱিতা বায়ৰ মতে,—

“সেৱাসদন মেঁ মধ্যবৰ্গীয় জীৱন কো প্ৰেমচন্দ্ৰ নে ঔৰ অধিক স্পষ্ট কিয়া হৈ। মধ্যবৰ্গীয় সমাজ কী সবসে অহম সমস্যা হৈ এক ঔৰত হোনা। ইস উপন্যাস মেঁ প্ৰেমচন্দ্ৰ নে ইসী বিকট সমস্যা কো প্ৰস্তুত কিয়া হৈ। ইসমেঁ নাৰী জীৱন কী কৰণ গাথা কহী গয়ী হৈ।” (ৰায়, ১৯৯৬, পৃঃ ১৩০)

(প্ৰেমচন্দ্ৰে ‘সেৱাসদন’ৰ জৰিয়তে মধ্যবিত্ত জীৱনৰ চিত্ৰখন আৰু অধিক স্পষ্টতাৰে প্ৰদৰ্শন কৰে। মধ্যবিত্তীয় সমাজখনৰ আটাইটকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ সমস্যাটো হৈছে— এগৰাকী নাৰী হোৱা। প্ৰেমচন্দ্ৰে এইখন উপন্যাসত এই বৃহৎ সমস্যাটোক প্ৰস্তুত কৰে। তেওঁ ইয়াত নাৰী জীৱনৰ কৰণ কাহিনীৰ বৰ্ণনা কৰিছে।)

লেখক ড° ৰামবিলাস শৰ্মাই ‘সেৱাসদন’ উপন্যাসত প্ৰতিফলিত নাৰীকেন্দ্ৰিক সমস্যা আৰু তাৰ সমাধান সম্পর্কে এনেদৰে ব্যক্ত কৰে যে—“বাল বৃদ্ধ-বিহ, গৃহকলহ

आदि अनेक कारणों से बहुत सी स्त्रियाँ वेश्या जीवन विताने के लिए वाध्य होती हैं। प्रेमचन्द्र ने बिना हिचकिचाहट के इनके साथ विवाह करने की अनुमति दी है। वे विवाह न करना चाहे तो उनके लिए आश्रमों की भी व्यवस्था होनी चाहिए। ‘सेवासदन’ इसी समस्या को लेकर लिखा गया है।” (शर्मा, २००७, पृ० १२३)

(बाल्य-बृद्धि-विवाह, गृहकलह आदि अनेक कारण फलत वहतो नारीयों पतिता वृत्ति ग्रहण करि जीरन निर्वाह करिबलै वाध्य हय। प्रेमचन्द्रे बिना दिखाइ एतेलोकर लगत विया करिबलै अनुमति दिछे। तेओलोके यदि विया हव्वलै इच्छा नकरे तेन्ते तेओलोकर वाबे आश्रम व्यवस्था हव्व लागे। ‘सेवासदन’ एहटो समस्याक लै लिखा है।)

उपन्यासखन विवाह के प्रधान चरित्रों में से एक है श्रीमती शर्मा। उसने परिस्थिति के बदलते परि पतिता वृत्ति ग्रहण करिबलै वाध्य हय आकू गोटेइ काहिनीटो ताहिर कथारे आरबि थका वाबे उपन्यासखन पतिता जीरन भित्ति करि प्रस्तुत करा हय बुलि अनुमान हय यदिओ तेन्ते नहय, ड० बामबिलास शर्मा र मते,—

“सेवासदन की मुख्य समस्या भारतीय नारी की पराधीनता है।”

(शर्मा, २००८, पृ० ३१)

(सेवासदन एवं मूल समस्या है, भारतीय नारी की पराधीनता है।)

प्रेमचन्द्र तदनीक्षित समाजखनत प्रचलित योतुक प्रथा, असम विवाह, नारी के प्रति समाज दृष्टिकोण आदि उपन्यासखन कथावस्तु हिचापे ग्रहण करि सुमन चरित्रों वाध्यमेरे समाजत नारी की स्थिति आकू अस्तित्वक लै असन्तुष्टि प्रकाश करिछे। तेओं मध्यवित्तीय अबलार मनत आन्दोलित है थका नीर का हाहाकारक सर्वसाधारण आगत प्रकाश करिबर वाबे तेओं कलमके निजर अस्त्र हिचापे व्यरहार करे।

उपन्यासखन आरभृणि निम्न कथावार द्वारा हय—

“पहचानाप के कड़वे फल कभी न कभी सभी को चखने पड़ते हैं, लेकिन

और दोग बुराइयों पर पछताते हैं, दारोगा कृष्णचन्द्र अपनी भलाइयों पर

पछता रहे थे।” (प्रेमचन्द्र, २०१७, पृ० ५)

(अनुताप तिक्त फल द्वारा देखा जाए तो नहय केतियावा सकलोरे भोगे, किन्तु अन्य लोके निजर कृ-कर्म वाबे अनुतप्त हय, दारोगा कृष्णचन्द्र आको निजर सतताव वाबेहे अनुतप्त हैचिल।)

उक्त कथावार सुमन द्वारा प्राप्ति कृष्णचन्द्र अरस्तोर लगत संगति वाखि कोरा है। कृष्णचन्द्र एजन उदार मनव आकू सं व्यक्ति। तेओं पेहात एजन दारोगा। पत्नी (गंगाजली) आकू दुइ जीरन वारे लगत अति सुखत जीरन यापन करे। किन्तु निजर कार्यकालत तेओं निजर प्राप्य खिनिर वादे कारो परा एटकाओ घोच नलय। सुमन तेओं वा-

ডাঙুর জীয়বী আৰু শান্তা সৰু। সুমনৰ মাক পুৰণা বিচাৰধাৰাৰ হোৱা হেতুকে সুমনক সোনকালে বিয়া দি আজিৰ হ'ব বিচাৰে। কিষ্ট দেউতাক নতুন বিচাৰধাৰাৰ হোৱা হেতুকে কম বয়সত বিয়া দিয়া আৰু যৌতুক পথাৰো বিৰোধিতা কৰে।—

“সমাচাৰ পত্ৰো মেঁ জব বহ দহেজ বিৰোধ কে বড়ে-বড়ে লেখ পড়তে, তো বহুত প্ৰসন্ন হোৱে। গংগাজলী সে কহতে কি অৱ এক দো সাল মেঁ যহ কুৰীতি মিঠী জাতি হৈ। চিন্তা কৰনে কী কোই জচুৰত নহী” (প্ৰেমচন্দ, ২০১৭, পৃঃ ৬)

(তেওঁ যেতিয়া খৰৰ কাকতত যৌতুক বিৰোধৰ ডাঙুৰ ডাঙুৰ প্ৰবন্ধবোৰ পঢ়ে
তেতিয়া তেওঁ খুব আনন্দ পায়। গংগাজলীক কয় যে, এতিয়া আৰু এক-দুই বছৰৰ
ভিতৰত এই কুৰীতিৰ সমাপ্তি ঘটিব। চিন্তা কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই।)

কিষ্ট সুমন যেতিয়া যোল্ল বছৰীয়া হয় দেউতাকে তাইৰ বাবে দৰাৰ সন্ধান কৰিবলৈ
লয়। তেওঁ সুমনৰ বাবে এটা শিক্ষিত পৰিয়াল বিচাৰে। তেওঁ ভাৰে যে শিক্ষিত পৰিয়ালত
হয়তো যৌতুকৰ চৰ্চা নহ'ব কিষ্ট তেনে নহয়।

“বৰ কী খোজ মেঁ দৌড়নে লগে, কই জগহো সে টিপ্পণিয়াঁ মঁগৰাই। বহ শিঞ্জিত
পৱিবাৰ চাহতে থে। বহ সমঝতে থে কি এসে ঘৰো মেঁ লেন-দেন কী চৰ্চা ন
হোগী, পৰ উন্হে যহ দেখকৰ বড়া আশ্যৰ্য হৃআ কি ঵ৰো কা মোল উনকী
শিক্ষা কে অনুসাৰ হৈ।” (প্ৰেমচন্দ, ২০১৭, পৃঃ ৬)

(দৰাৰ সন্ধানত আগবাঢ়িল, কেইছো ঠাইতো সন্ধান কৰিলো। তেওঁ শিক্ষিত পৰিয়াল
বিচাৰিছিল। তেওঁ ভাৰিছিল যে, এনে ঘৰত লেন-দেনৰ চৰ্চা নহ'ব, কিষ্ট তেওঁ এইটো
দেখি বহুত আচৰিত হয় যে— দৰাৰ মূল্য তেওঁৰ শিক্ষা অনুসৰি নিৰ্ধাৰিত।)

‘সেৱাসদন’ উপন্যাসখনত এটা কথা লক্ষ্যণীয়ভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে যে, উচ্চ
শিক্ষিতসকলৰ মাজতে যৌতুক পথাৰ প্ৰচলন অধিক। বিবাহযোগ্য ল'ৰাজন যিমানেই
শিক্ষিত হয়, সেই অনুসৰি যৌতুকৰ দাবীও সিমানেই প্ৰবল হোৱা দেখা যায়। এনে
ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে যে যৌতুক দাবী কৰাত সম্ভানবোধহে অনুভৱ কৰে। যৌতুক
সংক্ৰান্তত কৃষ্ণচন্দ্ৰক দৰাগফ্টই দিয়া এটা যুক্তি ধৰা হ'ল—

“মৈনে লড়কে কো পালা হৈ, সহশো রূপযে উসকী পঢ়াই মেঁ খৰ্চ কী়ে হৈ। আপকী
লড়কী কো ইসসে উতনা হী লাভ হোৱা জিতনা মেৰে লড়কে কো। তো আপ হী
ন্যায কীজিএ কি যহ সারা ভাৰ মেঁ অকেলো কৈসে উঠা সকতা হুঁ?” (প্ৰেমচন্দ,
২০১৭, পৃঃ ৭)

(মই ল'ৰাক প্ৰতিপালন কৰিছো, হাজাৰ হাজাৰ টকা তাৰ পঢ়াৰ নামত ব্যয়
কৰিছো। তাৰ ফলত আপোনাৰ ছোৱালীও মোৰ ল'ৰাব সমানেই লাভৱান হ'ব।
তেনেহ'লে আপুনিয়ে বিচাৰ কৰকচোন যে, এই সকলো দায়িত্বভাৱ মই অকলে কেনেকৈ
বহন কৰোঁ?)

প্রেমচন্দে ‘সেৱাসদন’ উপন্যাসখনৰ জৰিয়তে সেইসকল ভদ্রতাৰ মুখা পিঙ্কা শিক্ষিতসকলৰ স্বৰূপ উদঙ্গৰ চেষ্টা কৰিছে যিসকলে নিজকে সমাজত সৎ প্রতিষ্ঠা কৰিবৰ বাবে যৌতুকৰ দৰে কু-পথাৰ বিৰোধিতা কৰি দেখুৱায়। কিন্তু দৰাচলতে তেওঁলোকেই যৌতুক পথাক বজাই বখাৰ বাবে অজুহাত বিচাৰি ফুৰে। যুৱকসকলোৱো এনে সৎ সাহস নাই যে তেওঁলোকে ঘৰৰ মানহৰ বিৰোধিতা কৰিব। শিক্ষাই যেন তেওঁলোকক চাকৰিটোহে জীৱনৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ লক্ষ্য বুলি ভবাটোহে শিকাইছে। অন্যায়ৰ বিৰুদ্ধে মাত মতাৰ সাহস তেওঁলোকৰ নাই। কিন্তু গিত্ৰ আজ্ঞা পালনৰ অজুহাত ঠিকেই প্ৰদৰ্শন কৰে। এই ক্ষেত্ৰত ড° ৰামবিলাস শৰ্মাই এইদৰে ব্যক্ত কৰে যে—

“সমাজ কে যে তথাকথিত শিখিত লোগ, জিনকে লিএ মনুভ্যতা কৃত্ত নহী
থী, ধন সবকু঳্জ থা, কিননে কায়ৰ ঔৰ ঝুঠে থে, যহ প্ৰেমচন্দ নে বহুত হী
কলাত্মক ঢংগ সে দিখায়া হৈ” (শৰ্মা, ২০০৮, পৃঃ ৩২)

(সমাজৰ এই তথাকথিত শিক্ষিত লোকবোৰ, যাৰ বাবে মানৱীয়তা বুলি একো
বস্তু নাছিল, ধনেই তেওঁলোকৰ বাবে সকলো আছিল, তেওঁলোক কিমান ভয়াতুৰ আৰু
অসত্যবাদী আছিল তাকেই প্ৰেমচন্দে শৈলিক পদ্ধতিৰে অতি সুন্দৰকৈ প্ৰদৰ্শন কৰিছে।

কাৰোপৰা এপ্ৰিচাও ঘোচ নলৈ নিজৰ প্ৰাপ্য ধনেৰে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা কৃষণচন্দ্ৰৰ
নিজৰ সততাৰ ওপৰত অনুতাপ হ'ল। শিক্ষিত তথা সুই পৰিয়াল এটাক প্ৰতিনিধিত্ব
কৰা সুমনৰ পিতৃয়ে সুমনৰ বিয়ালৈ বুলি দৰাপক্ষৰ যৌতুকৰ দাবী পূৰণৰ বাবে অসৎ
পথেৰে ধন সংঘৰ কৰিব লগাত পৰে। কিন্তু যিহেতু তেওঁ এনে কৰ্মত সিদ্ধহস্ত নাছিল,
গতিকে সফল হ'ব নোৱাৰে। অৱশ্যেত যৌতুক অবিহনে সুমনৰ দৰে এগৰাকী শিক্ষিত
ছোৱালীয়ে গজাধৰ নামৰ এজন অশিক্ষিত, অৰ্ধবয়স্ক আৰু বিপত্তীকৰ সৈতে বিয়া
হ'বলগীয়া হয়। ড° ৰামবিলাস শৰ্মাই লিখিছে যে—

“উপন্যাস কী বাস্তবিক সমস্যা যহ হৈ - লড়কিয়ো কো কুঁঁ মে ঢকেলনা
औৰ ফির সতীল্ব ঔৰ পতিৱ্রত ধৰ্ম কে গীত গানা। ইস সমুচ্চে ব্যাপার মে
বেচাৰী সুমন কী ইচ্ছা-অনিচ্ছা কা সবাল নহী উঠনা। বলিপঞ্চু কী নৱহ
জিস খুঁটি সে ভী বাংধ দী জাএ, উসে বঁঁধনা পড়না হৈ” (শৰ্মা, ২০০৮, পৃঃ
৩৪)

(উপন্যাসখনৰ বাস্তৱিক সমস্যা এয়ে যে, পথমে ছোৱালীবোৰক বিপদৰ পিনে
আগবঢ়াই দি পিছত সতীত্ব আৰু পতিৱ্রত ধৰ্মৰ গীত গোৱা। এই সমস্ত কাৰ্য্যকলাপৰ
মাজত বেচেৰী সুমনৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ কোনো প্ৰশংসন নুঠে। বলিৰ পশুৰ দৰে যিটো
খুঁটিত বাঞ্ছি দিয়া যায় সেইটো খুঁটিতেই বাঞ্ছি খাবলগীয়া হয়।)

সুমনৰ সকলো আশাত পানী পৰে। নিজৰ হ'বলগীয়া স্বামী নাইবা এখন সুখৰ
সংসাৰ তৈয়াৰ কৰাৰ তাইব যি সপোন আছিল সেই সপোন দিঠকত পৰিণত নহ'ল।

गिरीयेकेर असन्तुष्टिदायक ब्यरहार आकू व्यर्थ सन्देहर वाबे ताइ हताशात भुगिबैलै धबे। आश्चर्यकर कथा एइटोरेहै ये, भारतीय समाजत छोरालीबोरक प्रथमे विपदव पिने आगबढ़ाइ दि पिछत ताइर पराइ अति निष्ठाबे पतिव्रत धर्म पालनव आशाओ कबा हय। एयाइ नहय, निष्ठाबे पतिव्रत धर्म पालन कबाबे पिछतो एइखन समाजत एगबाकी गृहिनीतैके पतिता एगबाकीर महत्व बेछि देखा याय। लेखिका मञ्जुलता सिंहाइ कैचे ये—

“वेश्या जीवन मध्यवित्त हिन्दु सामाजिक जीवन की युग-प्राचीन विडम्बनाओ की उपज है। मध्यवित्त समाज में वेश्या जीवन को जो सम्मान दिया जाता है वह अन्त में वैवाहिक जीवन पर ही कुठाराघात करता है। वेश्या का आकर्षण, उसका धन, यौवन, बल पर घर की रानी की अपेक्षा कही अधिक मान, कुछ ऐसी चीजें हैं जो गृहस्थ नारी को पथ-भ्रष्ट करने में समर्थ हैं।”
(सिं, १९७१, पृ ८८)

(मध्यवित्त हिन्दु सामाजिक जीवनव प्राचीन युगव परा चलि आहा एक विडम्बनार परिनाम — ‘पतिता-जीवन’। मध्यवित्त समाजत पुरुषसकले पतितासकलक दिया सम्मानव फलस्वरूपे वह बैवाहिक सम्बन्ध चिरदिनलै शेय छोरा देखा याय। पतिताइ निजव आकर्षणीय ४प-सौनदर्य, धन, यौवनव बलत एगबाकी गृहिनीर तुलनात यिमानथिनि गुरुत्व पाय सेहिथिनिये केतियावा गृहस्थ नारीको पथभ्रष्ट करिव पारे।)

सुमनव घबर कायते थका भोली नामव पतितागबाकीर मधुव कर्थ, ताइर ४प, धन, सम्मान देखि सुमने निजके प्रश्न करे ये— ताइर थका गुणबोरव भितवत सकलोथिनि गुण मोरो आছे, तेणे किय एगबाकी गृहिनीतैके पतितार महत्व बेछि? वह चिन्ता करि ताइ उत्तरव पाई ये—

“अंत में वह इस परिणाम पर पहुँची कि वह स्वाधीन है, मेरे पेरो में बैड़ियाँ हैं। उसकी दुकान खुली है, इसलिए ग्राहको की भीड़ है, मेरी दुकान बन्द है, इसलिए कोई खड़ा नहीं होता। वह कुत्तो के भुँकने की परवाह नहीं करती, मैं लोक निन्दा से डरती हूँ। वह परदे के बाहर है, मैं परदे के अन्दर हूँ। वह डालियों पर स्वच्छंदता से चहकती है, मैं उसे पकड़े हूए हूँ। इसी लज्जा ने, इसी उपहास के भय ने मुझे दूसरे की चेरी बना रखा है।” (प्रेमचन्द, २०१७, पृ ३३)

(शेषत ताइ एइटो परिणामत उपनीत हय ये, ताइ स्वाधीन आकू भवि बन्धा आछे। ताइर दोकान खोला थकार वाबे ग्राहकव भिर आछे आकू मोर दोकान बन्ध वाबे मोर ओचरलै कोनो नाहे। ताइ कुकुरव भुकनिक केरेपे नकरे, महि लोक-निन्दाक भय करो। ताइ पर्दार बाहिरत आछे आकू महि पर्दार भितवत आछे। ताइ गच्छ डालत मुक्तमने बिचरण करे आकू महि डालटोक खामूचि थवि बाखिछो। एइ लज्जार

বাবে, এই উপহাসৰ ভয়ে মোক অন্যৰ গোলাম বনাই ৰাখিছে।)

সুমনৰ পতিতা সম্পর্কে এইটো ধাৰণা আছিল যে, পতিতাসকল কুলক্ষিনী আৰু চৰিত্ৰহীনা হয়। তেওঁলোকে কৌশলেৰে যুৱকসকলক নিজৰ মায়াপাশত আবদ্ধ কৰি লয়। কোনো ভাল মানুহে তেওঁলোকৰ লগত কথা-বতৰা নকয়, কিন্তু তাইৰ এই ধাৰণা তেতিয়া ভুল প্ৰমাণিত হয় যেতিয়া তাই ভোলীৰ ওচৰলৈ বিভিন্ন ধৰ্মাবলম্বী লোকৰ, সমাজৰ তথাকথিত ভদ্ৰ লোকসকলৰ অহা-যোৱা দেখা পায়। প্ৰেমচন্দ্ৰে কয় যে,—

“ভোলী কে সামনে কেবল ধন হী সিৰ নহী ঝুকাতা, ধৰ্ম ভী উসকা কৃপাকাঙ্গী
হৈ। ধৰ্মাত্মা লোগ ভী উসকা আদৰ কৰতে হৈ। বহি বেশ্যা জিসে মৈঁ অপনে ধৰ্ম-
পাখণ্ড সে পৰাস্ত কৰনা চাহতী টুঁ যহুঁ মহাত্মাওঁ কী সমা মেঁ ঠাকুৰ জী কে
পৰিব নিবাস-স্থান মেঁ আদৰ ঔৰ সম্মান কা পাত্ৰ বনী হৰ্ষ হৈ ঔৰ মেৰ
লিএ কহী খড়ী হোনে কী জগহ নহী।” (প্ৰেমচন্দ্ৰ, ২০১৭, পৃঃ ২৪)

(ভোলীৰ সমুখত কেৱল ধনেই নহয়, ধৰ্মও নতমস্তক। ধৰ্মাত্মাসকলেও তাইক
আদৰ কৰে। সেই পতিতা— যাক মই ধৰ্মবাপী পায়গুৰ দ্বাৰা পৰাস্ত কৰিব বিচাৰিছো,
কিন্তু তায়েই দেখোন মহাত্মাসকলৰ সভাত নেদেখা জনৰ পৰিত্ব নিবাস স্থানত আদৰ
আৰু সম্মানৰ পাত্ৰ হৈ বহি আছে অথচ মোৰ কাৰণে তাত অকণো থিয় দিবৰ বাবেও
ঠাই নাই।)

উপন্যাসখনত দেখুওৱা হৈছে যে, বিভিন্ন উৎসৱ-পাৰ্বনত আকৰ্ষণৰ কেন্দ্ৰবিন্দু
হিচাপে পতিতাসকলৰ গীত-নৃত্য আদৰি অনুষ্ঠান আয়োজন কৰা হয়। এই অনুষ্ঠানত
পুৰুষসকলে প্রত্যক্ষভাৱে তেওঁলোকৰ অনুষ্ঠান উপভোগ কৰিব পাৰে। কিন্তু অন্যান্য
স্ত্রীসকলে সামাজিক বাধ্যবাধকতা হিচাপে তেনে অনুষ্ঠানৰোৱ প্রত্যক্ষভাৱে উপভোগ
কৰিব নোৱাৰে। সমাজে স্ত্ৰী আৰু পুৰুষৰ মাজত কৰা এনে ভেদাভেদত উপন্যাসকাৰে
উপন্যাসখনত অসম্ভুষ্টি প্ৰকাশ কৰা অনুমান হয়।

সুমনে-সাংসাৰিক জীৱনক লৈ সুখী হ'ব নোৱাৰে। অযথা সন্দেহ কৰি গজাধৰে
অতি নিৰ্দয়ভাৱে সুমনক ঘৰৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিয়ে। গজাধৰৰ কু-ব্যৱহাৰ আৰু অযথা
সন্দেহে তাইক বহু কষ্ট দিয়ে। কিন্তু তাই নীৰৱে সহ্য কৰি থাকে। কিন্তু অৱশেষত তাই
গিৰিয়েকৰ অত্যাচাৰক সহ্য নকৰি নিৰ্ভৱে পৰিস্থিতিৰ সমুখীন হোৱাৰ প্ৰয়াস কৰে।
তাই গজাধৰৰ গালি-শপনি শুনে, কিন্তু তেওঁক কাকুতি-মিনতি নকৰে, তেওঁৰ ভৱিত
নপৰে। তাই গজাধৰক চিথা-চিথিকৈ কৈ দিয়ে যে—

“ক্যা তুম্হী মেৰে অন্লদাতা হো? জহাঁ মজুৰী কঁঁশী বহী পেট পাল লুঁগী।”

(প্ৰেমচন্দ্ৰ, ২০১৭, পৃঃ ৩৬)

(আপুনিয়ে মোৰ অনন্দাতা নেকি? য'ত কাম কৰিম তাতেই নিজৰ পেট পুহি
ল'ম)

সুমনে গিরিয়েকৰ ঘৰত পৰা ওলাই আহি উকীল পদ্মসিংহৰ ঘৰত আশ্রয় লয়। কিন্তু সমাজৰ ভয়ত পদ্মসিংহে তাইক বখাৰ বাবে অৱহেলা কৰে। সুমন দিশহাৰা হৈ পৰে আৰু যাৰ বাবে তাইক মনত আঘাত্যাৰ ভাৰো উৎপন্ন হয়। সুমনৰ এই দুৰবস্থাৰ সময়ত ভোলীয়ে তাইক আশ্রয় দিয়ে। লাহে লাহে সুমনো পতিতা বৃত্তিত জড়িত হৈ পৰে। এইদৰে প্ৰেমচন্দ্ৰে দেখুৱাইছে যে, কিদৰে এগৰাকী নাৰীয়ে পৰমুখাপেক্ষিতা আৰু ভাৰতীয় সামাজিক ব্যৱস্থাৰ ফলত অবাধিত স্থিতিত থিয় দিবলৈ বাধ্য হৈ পৰে। নাৰীৰ পৰমুখাপেক্ষিতা সম্পর্কে যি কটু অনুভৱ সুমনৰ হৈছিল, তেনে কটু অনুভৱ ভোলীৰো হৈছিল। তাই সুমনক এইদৰে কয়—

“মেৰে মাঁ-বাপ নে ভী মুঞ্জে এক বুঢ়ে মিয়াঁকে গলে মেঁ বাঁঘ দিয়া থা। উসকে বহাঁ দৌলত থী ঔৰ সব তৱহ কা আৰাম থা, লেকিন উসকী সুৱত সে মুঞ্জে নফৰত থী। মৈনে কিসী তৱহ ছহ মহীনে তো কাটে, আৱিৰ নিকল খড়ী হুই।” (প্ৰেমচন্দ্ৰ, ২০১৭, পৃঃ ৪২,৪৩)

(মোৰ মা-দেউতাইও মোক এজন বৃক্ষ পুৰুষৰ লগত বিয়া দিছিল। তেওঁৰ ঘৰত ধন-সম্পত্তি, সকলো সা-সুবিধা আছিল কিন্তু মোৰ তেওঁক চাবলৈ মন নংগেছিল। মই কোনোমতে ছয় মাহ কটালো, অৱশেষত ওলাই আহিলো।)

উপন্যাসকাৰে এইটো দেখুওৱাৰ প্ৰয়াস কৰিছে যে, নাৰীৰ পৰমুখাপেক্ষিতা আৰু পতিতা বৃত্তি হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়োটা ধৰ্মতে বিবাজমান। এই সম্পর্কে ড° বামবিলাস শৰ্মাই কয় যে —

“বহ ইছলামী সংস্কৃতি ঔৰ হিন্দু সংস্কৃতি কা ঙংকা বজানেবালো সে কহতে হৈ—
- দেখো, যহ হৈ তুমহারী সংস্কৃতি জো হিন্দু ঔৰ মুসলমান দোনো হী ধৰ্মৰ কী
স্ত্ৰিয়ো সে বেশ্যাবৃত্তি কৰাতী হৈ। তুমহারে যহাঁ নাৰীত্ব কা তভী সম্মান
কিয়া জাতা হৈ জব বহ বিকাঊ হো।” (প্ৰেমচন্দ্ৰ ঔৰ উনকা যুগ, পৃষ্ঠা -
৩৭)

(তেওঁ ইছলামী সংস্কৃতি আৰু হিন্দু-সংস্কৃতিৰ ঢাক-ঢেল বজোৰাসকলক কয় যে— চোৱা, এয়াইহলে তোমালোকৰ সংস্কৃতি য'ত হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়োটা ধৰ্মৰে
স্ত্ৰীৰ দ্বাৰা পতিতা বৃত্তি কৰোৱা হয়। তোমালোকৰ ইয়াত নাৰীত্বৰ সম্মান তেতিয়াহে
কৰা হয় যেতিয়া নাৰী বিকেয় হয়।) (প্ৰেমচন্দ্ৰ ওৰ উনকা যুগ, পৃষ্ঠা : ৩৭)

উপন্যাসখনত এটো কথা লক্ষ্যণীয়ভাৱে পৰিলক্ষিত হৈছে যে, যৌতুক, অসম
বিবাহ আৰু পতিতা বৃত্তিৰ মাজত যেন ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে আৰু এই সম্বন্ধে ড°
বামবিলাস শৰ্মাই এইদৰে কৈছে—

“দহেজ, অনমেল বিবাহ, পতি কা সদেহ, ঘৰ সে নিকালনা ঔৰ বেশ্যা কী
দেহৰী, মানো ইস বিবাহ প্ৰথা ঔৰ বেশ্যাবৃত্তি মেঁ কোই অন্যোন্যাপ্ৰয় সম্বন্ধ

हो कि एक होमी तो दुसरी होगी ही। और जिस समाज में कन्या के विवाह का मतलब कन्याविक्रय हो, उससे वेश्यावृत्ति कौन उठा सका है?”
(शर्मा, २००८, पृ० ३७)

(योतुक, असम विवाह, गिरियोकर सन्देश, घरव परा ओलाइ दिया आब पतितालयर येन ऐंविवाह प्रथा आब पतिताबृत्तिर लगत परम्पर सम्पन्न आছे, एटा थाकिले आनटो थाकिबयोइ। आब यिखन समाजत विवाहर अर्थ कन्या विक्रय हय, ताब परा पतिताबृत्तिक कोने बोध करिब पाबिछे?)

सुमने जीरन निर्धाहर बाबे नृत्य-सीतर अनुष्ठान करें आब एटा बिलासी जीरन कटाबैले लय। पद्मसिंहर भतिजाक सदनसिंहर लगत ताइर प्रेमर सम्पर्कও गढ़ि उठे। बिखल दास नामर एजन समाज सेरकेत ताइक पतितालय त्यग करि ताब परा ओलाइ आहिबर बाबे येतिया बुजाबैले याय तेतिया ताइ बिखल दासक एहिदरे कै निरुत्तर करि पोलाय ये—

“मेरा तो यह अनुभव है कि जितना आदर मेरा अब हो रहा है उसका शतांश भी तब नहीं होता था। एक बार मैं सेठ चिम्मन लाल के ठाकुरद्वारे में झुला देखने गई थी, सारी रात बाहर खड़ी भीगती रही। किसी ने भीतर न जाने दिया, लेकिन कल उसी ठाकुरद्वारे में मेरा गाना हुआ तो ऐसा जान पड़ता था मानो मेरे चरणो से वह मंदिर पवित्र हो गया।” (प्रेमचन्द, २०१७, पृ० ६७)

(महेतनुभव करिछो ये, एतिया महेयिमानखिन आदर पाइछो ताब एक शतांशও महेतेतिया पोरा नाछिलो। एबाब महेमहाजन चिञ्चनलालर घरत तेओलोकर मन्दिरर झुलनाखन चाबैले गै गोटेह बाति बाहिबत थिय है भिजि थाकिलो। तथापितो कोनेओ मोक मन्दिरर भितरैले प्रब्रेश करिब निलिने। किन्तु योराकालि सेह मन्दिरतेह महेगानर अनुष्ठान करिलो आब मोर एनेकुरा लागिछिल येन मोर चरणर स्पर्शत मन्दिर परित्र है गैचेह।)

सुमनर उत्तरत नाहिए सुमनर तर्कत बिखल दासे उत्तरहीन है परे काबण, ताइर प्रतिटो शब्दत सत्यता आছे। बिखल दासे येतिया कय ये, सुख केरल सप्तोयर द्वाबाहे प्राप्त हय, बिलासेरे केतियाओ नहय। तेतिया ताइ एहिदरे उत्तर दिया देखा याय—

“सुख न सही, यहाँ पर मेरा आदर तो है, मैं किसी की गुलाम तो नहीं हूँ।”
(प्रेमचन्द, २०१७, पृ० ६८)

(सुख नहेलेओ इयात मोर आदर आछे, अन्ततः महेइयात काबो अधीन नहय।)
शेषत, उकील पद्मसिंह आब समाज सेरक बिखल दासर प्रचेष्टात सुमने

‘বিধর্বা আশ্রম’ত থকাব ব্যরস্থা করে। আনফালে সুমনৰ ভনীয়েক শান্তাৰো সদনসিংহৰ লগত বিয়া ঠিক হয়। শান্তা আৰু সদনসিংহৰ বিয়াৰ দিনাখন সদনসিংহৰ দেউতাকে যেতিয়া গম পাই যে, শান্তা এজনী পতিতাৰ ভনীয়েক তেতিয়া দৰাপক্ষই বিবাহ ভংগ কৰি ঘৰলৈ ওভটো।

“এক বার কলংকিত হোৱাৰ পিছত সুমনে কেৱল নিজেই সমস্যাত ভোগা নাই, কী রাহ মেঁ ভী কাঁটে বিবেৰতী জাতী হৈ। উসকে কলংক সে বহন কী শাদী নহী হোতী ঔৰ পিতৃ-ভক্ত বৰ মহোদয় মেঁ ইতনা সাহস কহাঁ কি বিবাহ কৰ হৈ লেঁ” (শৰ্মা, ২০০৮, পৃঃ ৩৮)

(এবাৰ কলংকিত হোৱাৰ পিছত সুমনে কেৱল নিজেই সমস্যাত ভোগা নাই, অন্যকো সমস্যাত পেলাই গৈ আছে। তাইৰ কলংকৰ বাবে ভনীয়েকৰ বিয়াখনো নহয় আৰু পিতৃভক্ত বৰ মহোদয়ৰ ইয়ান সাহস ক'ত যে বিয়া পাতি ল'ব।)

সদনসিংহে শান্তাক বিয়া কৰাই নিজৰ সম্মানত আধাত সানিব নিবিচাৰে আৰু তেতিয়া সুমনে সদনসিংহক এইদৰে কয়—

“তুমনে উসকে সাথ যহ অত্যাচাৰ কেৱল ইসলিএ কিয়া কি মেঁ উসকী বহন হুঁ জিসকে কুটিল প্ৰেম মেঁ তুম মহীনো মতবালে হৃঢ়ে রহতে থে। উস সময় ভী তুম অপনে মাঁ-বাপ কে আজ্ঞাকাৰী পুত্ৰ থে যা কোই ঔৰ থে? উস সময় ভী তুম বহী উচ্চকুল কে ব্ৰাহ্মণ থে যা কোই ঔৰ থে? তব তুমহারে দুষ্কৰ্মৰ্মো সে খানদান কী নাক ন কঠতী থী? আজ তুম আকাশ কে দেবতা বনে ফিৰতে হো। অংধেৱে মেঁ জুঠা খানে কী তৈয়াৰ, পৰ উজালে মেঁ নিমংত্ৰণ ভী স্বীকাৰ নহী।” (প্ৰেমচন্দ, ২০১৭, পৃঃ ২১৬)

(তুমি তাইৰ লগত এনে অত্যাচাৰ কেৱল এইবাবেই কৰিছা কাৰণ মই তাইৰ বায়েক আৰু এটা সময়ত তুমি ঘোৰ প্ৰেমত মতলীয়া আছিলা। সেই সময়তো তুমি পিতৃ-মাতৃৰ আজ্ঞাকাৰী পুত্ৰ আছিলা নে আন কিবা আছিলা? সেই সময়তো তুমি সেই উচ্চকুলৰ ব্ৰাহ্মণেই আছিলা নে অন্য কিবা আছিলা? তেতিয়া কি তোমাৰ দুষ্কৰ্মৰ ফলত বৎশৰ সম্মান হানি হোৱা নাছিল নোকি, এতিয়া যে তুমি আজ্ঞাকাৰী আৰু সৎ চৰিত্ৰৰ প্ৰমাণ কৰি নিজকে দোষমুক্ত কৰিব বিচাৰিছা? এন্ধাৰত বৈ যোৱা খাবলৈও প্ৰস্তুত কিন্তু পোহৰত নিমন্ত্ৰণো স্বীকাৰ নকৰা।)

শান্তাইও সুমনৰ লগত বিধৰ্বা আশ্রমত আশ্রয় লয়। কিন্তু সুমনৰ সত্যতা গম পোৱাৰ পিছত সমাজৰ সম্মান বক্ষকসকলে দুয়োকো বিধৰ্বা আশ্রমৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিয়ে। পিছলৈ সদনসিংহই শান্তাক পত্ৰী বক্ষত আকোঁৰালি লয়। সুমনেও শান্তা আৰু সদনসিংহৰ লগত একেলগে থাকে, কিন্তু তাতেও সুমনে বেছিদিন থাকিব নোৱাৰি ওলাই আহিবলৈ বাধ্য হয়। সেই সময়ত তাই মৃত্যুৰ বাদে আন একো ৰাস্তা নেদেখে।

तेने समयाते ताईर जीरनलै एक परिवर्तन आहे। सुमने मृत्युंब दिशे आगवाढि थका अरस्तात एजन सन्यासी लग पाय आक एই सन्यासीजन हैचे सुमनब गिरियेक, गजाधब। गजाधबेओ निजब भुलब वाबे अनुतप्त है विपदत परा स्त्रीसकलब उद्धाबव वाबे काम करिबलै आवस्त करेब। तेंदुं सुमनक जीयाई थकाब वाबे बाट देखुराय। सुमने 'सेरासदन' नामेब आश्रम एखन खुलि निर्धन, अनाथ शिशुरोबक उद्धाब करि तेंदुलोकब सेरा शुक्रवात ब्रती हय।

९. उपसंहार

प्रेमचंद्दे 'सेरासदन' उपन्यासखनब जरियाते मध्यवित्त नारीब अभिशप्त जीरनब करण काहिनी प्रस्तुत करिचे। तेंदुं उपन्यासखनत नारीब पराधीन अरस्ताब एखन हादयविदाबक चित्र प्रस्तुत करि मध्यवित्त नारीये सन्मुखीन होरा विषम परिस्थितिसमूहक प्रकाश करिब विचारिचे। एगाराकी परित्यका मध्यवित्त नारीये केनेदबे पतिता वृत्ति प्रथग करिबलै वाध्य है परे, उपन्यासखनत तारेहे एक वास्तव चित्रन हैचे। एगाराकी नारीब जीरन संघर्ष, आत्मसन्मान बक्षाब वाबे सकलो विपत्तिक नेणुचि जीयाई थकाब प्रयासे उपन्यासखनब कथावस्तुक अति बसाल आक शक्तिशाली करि तुलिछे। लेखिका सरिता बायब मतेह—

“यह उपन्यास मध्यवर्गीय नारी मनोविज्ञान को अत्यन्त स्पष्टता के साथ प्रस्तुत करता है। इसमें प्रेमचन्द मध्यवर्ग के उन अनैतिक मूल्यों को उजागर करते हैं, जिसके मूल में नारी की आर्थिक पराधीनता निहित है। सुमन वेश्या कयो बनी? जब हम इस प्रश्न पर विचार करते हैं तो एक ही उत्तर पर हमारा ध्यान केन्द्रित होता है, वह है धन का अभाव। धन के अभाव के कारण सुमन के थानेदार पिता अच्छा देहज देकर उसकी उपयुक्त वर के साथ शादी नहीं कर पाते। अतः विवश होकर मूर्ख और अधेड़ उम्र के तथाकथित कुलीन गजाघर से उसकी शादी करनी पड़ती है। सुमन मध्यवर्गीय परिवार की लड़की थी। उसे वेश्या बनाने का उत्तरदायित्व भी उसी समाज की है, जिसमें वह पली और बड़ी हुई थी।” (बाय, १९९६, पृ० १४०)

(एइ उपन्यासखने मध्यवित्त नारीब मनोविज्ञानक अति स्पष्टताबे प्रस्तुत करिचे। इयात प्रेमचंदे मध्यवित्तब सेहिसमूह अनैतिक मूल्यबोधक प्रकाश करिचे। याब उ३पत्ति नारीब आर्थिक पराधीनताब परा सृष्टि हैचे। सुमन पतिता किय हंल? येतिया आमि एइ प्रश्नब ओपरत विचार करो तेतिया एटाई उत्तरब पाबलै सक्षम हंदुं आक सेह उत्तरबटो हंल— धनब अभाव। सुमनब देउताक एजन आबक्षी वियाहा होरा सत्तेओ धनब अभावब वाबे पर्याप्त परिमाणे योतुक दिव नोराबि सुमनक एजन उपयुक्त दराब लगत विया दिव नोराबे। सेहिबाबे उपायविहीन है गजाधबब दबे एजन मूर्ख आक

अर्धवयस्क पुरुषब लगत विया दिवलै बाध्य हय। सुमन हँल एजनी मध्यवित्त परियालब छोराली आकू ताइक पतिता सजोराब उत्तरदायिहउ सेहि समाजखनब, यिखन समाजत ताइ लालित-पालित हैছिल।)

समाजखनत येतिया स्त्रीसकल घबत समान पोराब परिरत्ते बजाबत समान पाय, तेने एখन समाजब भरिय्ये अन्धकाब बुलि प्रेमचन्दे बिबेचना करिछे। एই क्षेत्रत ड० रामबिलास शर्माहि कैचे ये—

“समाज ऊपर से वेश्या को जितना पतित बताता है, भीतर से उससे उतना ही प्रेम करता है। घर की स्त्री को जितना पुस्तको में आदर देता है, वस्तुजगत में उससे उतना ही घृणा करता है।” (शर्मा, २००७, पृ० १२३)

(समाजे बाहिरत पतिताक यिमानेहि खलित बुलि नकोक किय, भितबर परा किन्तु तेओंलोकक सिमानेहि भाल पाय; घबब स्त्री एगराकीक कितापत यिमानेहि आदब दिया नहोक किय, बस्तुजगतत किन्तु तेओंलोकक सिमानेहि तिबक्षाब कबा हय।) (शर्मा, २००७, पृ० १२३)

प्रेमचन्दे नाबीब दुर्दशाब बाबे अशिक्षा, योठुक पथा, अ सम बिबाह, आर्थिक अभाबक दायी बुलि ज्ञान करिछे। नाबीक दमन करि खा किछु संख्यक पुरुषब बाबे येन इएक गोबरब बियय। प्रेमचन्दर उपन्यासत प्रत्येकटो नाबी चरित्रब परा नाबीब मानसिक, रक्खता, आञ्चलिक भाब ब्रह्मनाम देखिबैले पोरा याय आकू ताब पराहिबिंश शतिकाब मध्यवित्त नाबीब स्थिति सम्पर्केर्तमान पाब परा याय। प्रेमचन्दे एहिटोरेहि चेष्टा करिछे ये, नाबीयो पुरुषब समाने अधिकाब पाओँक। तेओंब मते पुरुषब दबे नाबीयो एकेहि तेज मंडहेरे गठित। तेओंब उद्देश्य हँल— पुरुष आकू नाबीब माजत थका भेदोभेद आँतबाहि समाजखनत स्त्रीसकलब प्रति थका तुच्छ, निन्दनीय आकू अतिबिज्ञित चिन्ताधाराब परा मुक्त करि समाजखनक सुस्त आकू सबल करि तोला। काबण, पुरुष आकू स्त्री समाजब एक अभिन्न अंग आकू एहि अंग दुटाब एटाक बाद दि आनटो केतियाओ अकले सामाजिक उन्नतित सहायक हँब नोराबे। एখन सुस्त समाज गढ़िबर बाबे पुरुष आकू नाबी उভयाबे सहयोगिताब प्रयोजन।

प्रेमचन्दे तेओंब सेबासदन नामब उपन्यासखनत सुमन चरित्रिटोब जरियाते तदनीन्तन समयब भाबतीय समाजखनब नाबीब सामाजिक स्थिति आकू तेओंलोकब संघफूर्ण जीरन सम्पर्के एक बास्तवबादी चित्र अंकन करिछे। उपन्यासखनब सार्थकता आकू सजीरता एहिखिनितेहि ये, उपन्यासखने नाबीब लगत जडित बिभिन्न सामाजिक ब्याधिसमूहब लगत आमाक चिनाकि करि दियाब उपरिओ तेने समस्या समाधानब पथ मुकलि करि एখन सुस्त आकू समृद्धिशाली समाज गठनब अंगीकाब करिछे। उपन्यासखनत बर्णित नाबीजनित सामाजिक समस्याबोब आकू औपन्यासिके आगबढोरा ताब समाधान

সুত্রবোর আজিও প্রাসংগিক। আজিও আমাৰ সমাজৰ মধ্যবিভন্ন নাৰীৰ মাজত প্ৰকাশিত বা অপ্রকাশিত ৰূপত সুমনৰ চৰিত্ৰটো লুকাই থকা যেন অনুমান হয়। সামাজিক আৰু আৰ্থিক বঞ্চনা আৰু শোষণৰ মেৰপাকত পৰি সুমনৰ দৰে অসংখ্য নাৰী আমাৰ সমাজত আজিও উপেক্ষিত। তেওঁলোকক যেন নাৰী ক্ষমতায়নৰ প্ৰক্ৰিয়াই চুব পৰা নাই। এনে বোধ হয় যেন প্ৰেমচন্দ্ৰ কালৰ নাৰীকেন্দ্ৰিক ব্যাধিবোৰে একবিশ্ব শতিকাত বেলেগ এটা শৰীৰ ধাৰণ কৰি সমস্যাবোৰ দুগুণে বৃদ্ধি পাইছে। তথ্য প্ৰযুক্তিৰ প্ৰসাৰ বা তথাকথিত উন্নয়নেও যেন মধ্যবিভন্ন নাৰীৰ সামাজিক স্থিতিৰ ভেটিটো সুদৃঢ় কৰিব পৰা নাই। নাৰী সৱলীকৰণৰ লগত জড়িত বিভিন্ন চৰকাৰী আঁচনিও যেন দৃষ্টান্তমূলক ফলাফলৰ পৰিসংখ্যা আগবঢ়াব পৰা নাই।

এটা কথা মানিবই লাগিব যে যেতিয়ালৈ আমি মধ্যবিভন্ন নাৰীসকলক সামাজিক তথা আৰ্থিকভাৱে স্বারলম্বী কৰি বৃহত্তর সমাজ গঠন আৰু উন্নয়নৰ প্ৰক্ৰিয়াত তেওঁলোকৰ অংশীদাৰিত নিশ্চিত কৰিব নোৱাৰো তেতিয়ালৈকে আমাৰ উন্নতি আংশিক আৰু পক্ষপাতিত্বমূলক হৈয়ে থাকিব। প্ৰতিজন নাৰীয়ে নিজৰ আত্মবিশ্বাসেৰে নিজকে সমাজত প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ বধ্যপৰিকৰ হ'ব লাগিব। শেষত আমি জাতিৰ পিতা মহাত্মা গান্ধীয়ে কৈ যোৱা একশাৰি কথাৰে ইয়াত মোখানি মাৰিব পাৰোঃ The ultimate solution for fighting poverty in India is not mass production but production by the masses.

প্ৰসংগ গ্ৰন্থপঞ্জী

কুমাৰ, বাকেশ; মুঢ়ী প্ৰেমচন্দ্ৰ কে উপন্যাস সাহিত্য মে চিত্ৰিত সামাজিক ওৰ পাৰিবাৰিক

সমস্যাও কা অধ্যয়ন; গৱেষণা-গ্ৰন্থ; ২০১৮; <http://hdl.handle.net/10603/214293> ৰ পৰা ২৫.১০.২০২১ তাৰিখে লোৱা হৈছে।

কুৰিআকোজ, বীতা; প্ৰেমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসো মে যথাৰ্থবাদ কা পুনঃ মূল্যাংকন; গৱেষণা-

গ্ৰন্থ; ১৯৯৫; <http://hdl.handle.net/10603/7375> ৰ পৰা ৫.০৯.২০২১

তাৰিখে লোৱা হৈছে।

কোহলী, নৰেন্দ্ৰ; হিন্দী উপন্যাস-সূজন ওৰ সিদ্ধান্ত; নতুন দিঙ্গীঃ বাণী প্ৰকাশন; ২০০২।

গুগলানী, বাজকুমাৰী; প্ৰেমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসো কা সমাজ শাস্ত্ৰীয় অধ্যয়ন; গৱেষণা গ্ৰন্থ;

১৯৮০; <http://hdl.handle.net/10603/112097> ৰ পৰা ১০.১০.২০২১

তাৰিখে লোৱা হৈছে।

ঘালা, যোগেশ ভাটী, প্ৰতাপসিংহ; প্ৰেমচন্দ্ৰ কে উপন্যাসো মে নাৰী সংবেদনা; এক অধ্যয়ন;

গৱেষণা-গ্ৰন্থ; ২০১১; <http://hdl.handle.net/10603/7368> ৰ পৰা

১.০৪.২০২১ তাৰিখে লোৱা হৈছে।

ঠাকুর, মনীতা; ওবা, ড° টি.এন.; মধ্যবর্গীয় নারী, সমাজ ও সেৱাসদন; গবেষণা পত্ৰ;
২০১৯; <http://www.Sahchar.com/2019/04/01> ৰ পৰা ১১.০৪.২০২২
তাৰিখে লোৱা হৈছে।
তিৰাবী, সিৎ, মৌচুমী; প্ৰেমচন্দ কে উপন্যাসো মে স্ত্ৰী বিমৰ্শঃ এক অধ্যয়ন;
Tribhuvan University Journal; vol 32 No 2; ২০১৮; <http://doi.org/10.3126.tuj.v32i2.24725> ৰ পৰা ১৮.১০.২০২১ তাৰিখে
লোৱা হৈছে।
নিনামা, কানুভাট, বিচচিয়াবাট; প্ৰেমচন্দ কে উপন্যাসো কা পুনৰুৎ্থান; গবেষণা-
গ্ৰন্থ; ২০০১; <http://hdl.handle.net/10603/59810> ৰ পৰা ৬.১০.২০২১
তাৰিখে লোৱা হৈছে।
প্ৰেমচন্দ; সেৱাসদন; নতুন দিল্লীঃ ৰাজপাল; ২০১৭।
পল, সুজাতা; প্ৰেমচন্দ কে উপন্যাসো মে চিত্ৰিত প্ৰেম কী সমস্যা (বৰদান, প্ৰতিজ্ঞা,
সেৱাসদন, বঙ্গভূমি ঔৰ নিৰ্মলা কে বিশেষ সন্দৰ্ভ মে; গবেষণা গ্ৰন্থ; ২০১১;
<http://hdl.handle.net/10603/93219> ৰ পৰা ২৬.০৪.২০২১ তাৰিখে
লোৱা হৈছে।
বিজয়নী, অনুপশ্রী; সেৱাসদন : ভাৰতীয় স্ত্ৰী কা কল, আজ ওৰ কল; গবেষণা পত্ৰ;
২০২১; https://www.apnimaati.com/2021/12/blog-post_26.html
ৰ পৰা ২৬.০৪.২০২২ তাৰিখে লোৱা হৈছে।
মুল্লা, এম আই; হিন্দী কে ঐতিহাসিক কথা সাহিত্য মে নারী সমস্যা পেমচন্দ যুগ চে
চন ১৯৬০ তক; গবেষণা গ্ৰন্থ; ১৯৯৪; <http://hdl.handle.net/10603/144788> ৰ পৰা ২৬.০৪.২০২১ তাৰিখে লোৱা হৈছে।
যাদৱ, দুর্গানন্দ; সেৱাসদন ওৰ ভাৰতীয় স্ত্ৰী কা কল, আজ ওৰ কল; গবেষণা পত্ৰ;
IJAR 2016; 2(12):358-360
ৰাণী, মায়া; প্ৰেমচন্দ কে উপন্যাসো মে নারী; গবেষণা গ্ৰন্থ; ১৯৯৬ ; <http://hdl.handle.net/10603/114836> ৰ পৰা ৬.০৯.২০২১ তাৰিখে লোৱা
হৈছে।
ৰায়, অমৃত; প্ৰেমচন্দ কলম কে চিপাহী; এলাহবাদঃ হংস প্ৰকাশন; ২০০৫।
ৰায়, গোপাল; হিন্দী উপন্যাস কা ইতিহাস; নতুন দিল্লীঃ ৰাজ কলম প্ৰকাশন, ২০০৯।
ৰায়, সৰিতা; উপন্যাসকাৰ প্ৰেমচন্দ কী সামাজিক চিন্তা, নতুন দিল্লীঃ বাণী প্ৰকাশন;
১৯৯৬।
শৰ্মা, ৰামবিলাস; প্ৰেমচন্দ; নতুন দিল্লীঃ ৰাধা কৃষ্ণ প্ৰকাশন; ২০০৭।
শৰ্মা, ৰামবিলাস; প্ৰেমচন্দ ওৰ উনকা যুগ; নতুন দিল্লীঃ ৰাজকলম প্ৰকাশন; ২০০৮।

সপনা; নারী সংঘর্ষ কা প্রতিবিষ্ট ‘সেৱাসদন’; গবেষণা পত্ৰ; ২০২০; <https://sahityacinemasetu.com/research-article-naree-sangharsh-ka-pratibimb-sevasadan/> ৰ পৰা ২২.০২.২০২২ তাৰিখে লোৱা হৈছে।

সুনীতা; মুঢ়লী প্ৰেমচন্দ কে উপন্যাসো মে নারী কী সংঘৰ্ষ যাত্ৰা; গবেষণা গ্ৰন্থ; ২০১২;
<http://hdl.handle.net/10603/8849> ৰ পৰা ২০.০৮.২০২১ তাৰিখে
লোৱা হৈছে।

সিৎ, বিজয়বাহাদুৰ; উপন্যাস— সময় ওৰ সংবেদনা; নতুন দিল্লী ১ বাণী প্ৰকাশন; ২০০৭।
সিৎ, মঙ্গুলতা; হিন্দী উপন্যাসো মে মধ্যবৰ্গ; দিল্লী ১ আৰ্য বুক ডিপো; ১৯৭১।

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 74-80

লুগাং উৎসরকেন্দ্রীক ‘গুমৰাগ্ নৃত্য’ৰ মঞ্চস্থ বাপঃ এটি বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

ইন্দ্রেশ্বর পেণ্ড

সংক্ষিপ্তসাৰ

মিচিংসকল ভাৰতবৰ্যৰ উন্নৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ অন্যতম জনগোষ্ঠী। তেওঁলোক জাতিগতভাৱে চীনতিকৰতীয় ভাষা পৰিয়ালৰ তিক্বতবৰ্মীয় শাখাৰ উন্নৰ-অসম উপশাখাৰ অঙ্গৰ্গত। তেওঁলোকৰ আদি বাসস্থান চীনৰ হোৱাংহো আৰু ইয়াংছিকিয়াং নদীৰ উন্নৰ অংশ বুলি বিভিন্ন পণ্ডিতে মতপোষণ কৰে। মিচিংসকল অয়োদশ-চতুৰ্দশ শতকামানতহেৱন্নাপুত্ৰ উপত্যকাত বসতি কৰিবলৈ লয়। তাৰ পূৰ্বে অসমত প্ৰৱেশ কৰাৰ আগতে অৱগাচলৰ পাহাৰীয়া অঞ্চলত বহুদিন ধৰি বাস কৰি আছিল। এতিয়াও কিছুসংখ্যক মিচিং লোক অৱগাচলত বসবাস কৰি আছে। মিচিংসকল পূৰ্বতে ‘মিৰি’ নামেৰে পৰিচিত আছিল আৰু এতিয়াও ভাৰতীয় সংবিধানত এই নামেৰেই উল্লেখ পোৱা যায়।

তেওঁলোকে ভৌয়ামলৈ নামি অহাৰ লগে লগে নিজকে মিচিং বুলি পৰিচয় দিবলৈ আৰম্ভ কৰে। কিন্তু অন্যা মিচিংসকলে তেওঁলোকক ‘মিৰি’ বুলি সম্বোধন কৰা দেখা যায় যদিও এতিয়া তেওঁলোকে নিজকে মিচিং বুলি পৰিচয় দিহে ভাল পায়। মিচিং ভাষা চৰ্চাৰ অংগন্য ব্যক্তি টাৰুৰাম টাইদৰ মতে “ Till recent times, the Misings were commonly reffered to as the ‘Miris’ although the word MIRI is generally supposed to have been derived from on Adi-Mising word ‘Miri’ (‘I’ representing here a high central vowel sound, converted to a high front vowel sound in the word Miri by non-Mising speakers) it is clear that it is an exonym, i.e., a name

used by groups other than the community so named. The growth of ethno-centric sentiments has gradually led to the replacement of the exonym ‘Miri’ by the outonym, Misings” (Taid 1998, p. 137). মিচিংসকলে বর্তমান অসমৰ এঘাৰখন জিলাত বসবাস কৰি আছে। ইয়াৰে বেছিভাগ লোক নেপৰীয়া ঠাইত আছে যদিও কিছুমানে সেই ঠাইসমূহৰ পৰা বিতাৰিত হৈ বিভিন্ন সুৰক্ষিত স্থানত ঘৰ-দুৱাৰ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ লৈছে। কিছুমান মিচিংলোক এতিয়া চথৰোৱা অধিবাসী।

মিচিংসকলে নিজকে এটা স্থতন্ত্র বা স্বকীয় জনগোষ্ঠী হিচাপে পৰিচয় দিয়াৰ মূলতে তেওঁলোকৰ নিজা ভাষা, সাহিত্য আৰু বহুৰঙ্গী সংস্কৃতি। তেওঁলোকৰ ভাষা-সাহিত্যক নিলগাই যদি অকল সাংস্কৃতিক দিশটো আলোচনা কৰা যায় তেন্তে বিভিন্ন গীত-মাত, নৃত্য, বাদ্য-যন্ত্ৰ, সাজ-পোছাক আৰু খাদ্যভাষে জাকত জিলিকা কৰি ৰাখিছে। সংস্কৃতি যিহেতু সমাজত গঢ় লয় আৰু এখন সমাজত বিভিন্ন জনগোষ্ঠী একেলগে বাস কৰে। সংস্কৃতিৰ এটা অন্যতম উপাদান হ'ল লোক-পৰিৱেশ্য কলা। মিচিংসকলোৱো নিজা লোক পৰিৱেশ্য কলা আছে। তাৰ ভিতৰত উল্লেখনীয় ‘গুমৰাগ নৃত্য’। এই নৃত্য প্ৰধানকৈ ‘আলি আংয়ে লৃগাং’ উৎসৱৰ লগত জড়িত। কিন্তু বৰ্তমান সময়ত প্ৰতিযোগিতা আৰু প্ৰদৰ্শনমুখী সমাজ ব্যৱস্থাত এই নৃত্য মঞ্চস্থ হোৱাৰ দিশে গতি কৰিছে। এতিয়া গুমৰাগ নৃত্য কেৰল লৃগাং উৎসৱৰ নৃত্য হৈ থকা নাই। বিভিন্ন সভা আৰু সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত এই নৃত্য প্ৰদৰ্শন হ'বলৈ লৈছে। ‘গুমৰাগ নৃত্য’ পৰিৱেশন কৰোঁতে বিভিন্ন ধৰণৰ সাজপাৰ, আ-অলংকাৰ, বাদ্য-যন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ অপৰিহাৰ্য। গতিকে এই গৱেষণা পত্ৰখনত এই সকলোৰোৱা দিশ সামৰি আলোচনা কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে।

সূচক শব্দঃ গুমৰাগ, আলি আংয়ে লৃগাং, মিচিং

১.০ লৃগাং উৎসৱ আৰু গুমৰাগ চংমানঃ

‘আলি আংয়ে লৃগাং’ মিচিংসকলৰ জাতীয় জীৱনৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ উৎসৱ। ফাণুন মাহৰ প্ৰথম বুধবাৰটো মিচিংসকলৰ কাৰণে মাংগলিক হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। এই দিনটোত অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে লৃগাং উৎসৱ পালন কৰা হয়। মিচিংসকল প্ৰধানকৈ কৃষিজীৱী। কৃষিকৰ্ম আৰম্ভ কৰাৰ আগতে ইষ্ট দেৱতা (দংশ্রিঙ-পংল, কাৰ্চিন-কাৰ্তাৎ) ক উপলক্ষ্য কৰি লৃগাং উৎসৱৰ দিনটোত (আৰ্থাৎ প্ৰথম বুধবাৰে) কৃষিৰ বীজ সিঁচি দিয়া হয়। কৃষিৰ শ্ৰীবৃন্দি কামনা কৰি সকলো অপায় অমঙ্গল দূৰ কৰিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰা হয়। এই উৎসৱৰ পাছতে মিচিংসকলে পথাৰৰ কাম-কাজত আত্মনিরোগ কৰে। ঠাইবিশেষে এই উৎসৱ দুইদিন, তিনিদিন, পাঁচদিন অথবা সাতদিনলৈকে পালন কৰা দেখা যায়। লৃগাংৰ মাংগলিক কাৰ্য শেষ কৰাৰ লগে লগেই সমূহীয়াকৈ ‘গুমৰাগ চংমান’ নাচে। লৃগাং উৎসৱৰ আটাইতকৈ উপভোগ্য দৃশ্য হ'ল ‘গুমৰাগ চংমান’। বুঢ়া-বুঢ়ী,

ডেকা-গাভৰক সকলোৱে একেলগো ‘গুমৰাগ্ চঃমান’ নাচে। তোল আৰু তালৰ চেৱে
চেৱে এই ন্যত্য আগুৱাই যায় আৰু নিঃতম বা লুগাং নিঃতম আৰস্ত হয়।

‘লং লংলে	লংলে লংলে
দাব লংলে	লংলে লংলে লং
চিঁগ চুগ্ৰ	চুগ্ৰ বদিয়া
বৌগাম গামৰ	গামৰ বদিয়া।”

ভাৰাৰ্থঃ “ পুৱা সূৰ্যৰ কিৰণ পাই হবিগাবিলাকে যেনেকৈ জপিয়াই তেনেকৈ আমিও
আনন্দাত একেলগো নাচো আঁহা” (নৰহ ২০১৪, পৃ. ১৩)

এনেদৰে লুগাঙৰ মাংগলিক কাৰ্য সম্পন্ন কৰা মূল ক্ষেত্ৰত চাৰিওফালে প্ৰদক্ষিণ
কৰি এই ন্যত্য সমাপ্ত কৰা হয়। এই ন্যত্য পৰিৱেশনৰ সময়ত ডেকা আৰু বয়োজ্যেষ্টসকলে
মিবুগালুক, গন্ব-উগন আৰু টঙালী পৰিধান কৰে। আনন্দাতে গাভৰসকলে বিৰি-গাচেং,
মচাং-এগে আৰু গেৰ পৰিধান কৰি গুমৰাগ্ ন্যত্যত আত্মহাৰা হৈ নাচে।

লুগাং উৎসৱৰ লগত ‘গুমৰাগ্ চঃমান অঙ্গান্তীভাৱে জড়িত। ই কেৰল ন্যতাই
নহয়, কৃষিজীৱী মিচিংসকলৰ জীৱন যাপন আৰু জীৱন চৰ্চাৰ সমগ্ৰ ছবি গুমৰাগ্ ন্যত্যৰ
মাজেদি প্ৰকাশ লাভ কৰে।

২.০ মঞ্চ ন্যত্য হিচাপে গুমৰাগ্ ন্যত্যঃ

লীলা গটৈৰ মতে ‘সংস্কৃতি এটা জাতিৰ জাতীয় জীৱনৰ বোৱতী সুৰ্তি। নৈৰ
গতিৱেই সংস্কৃতিৰ গতি। নৈয়ে যেনেকৈ নিৰাচিহ্ন গতিৰে চিৰদিন বৈ থাকে, সংস্কৃতিও
তেনেকৈ ধাৰাবাহিক গতিৰে চলি থাকে’ (সম্পা. তামুলী, কাকতি ২০১২, পৃ. ১৫৯)।
মিচিং জাতিৰো প্ৰাহমান সংস্কৃতি আছে। মিচিং সংস্কৃতিৰ অন্যতম অংগ হ'ল গুমৰাগ্
ন্যত্য। এই ন্যত্য গতিশীল সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ বাহক হিচাপে পৰিচয় বহন কৰিছে।
গুমৰাগ্ ন্যত্য এতিয়া লুগাংথলিৰ পৰা সম্প্ৰসাৰণ হৈ বিভিন্ন সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত
পৰিৱেশন হৈছে। বৰ্তমানৰ সমাজ যিহেতু প্ৰতিযোগিতা আৰু প্ৰদৰ্শনমুখী। গতিকে এই
ব্যৱহারত বৰ্তি থাকিবলৈ মিচিংসকলৰ গুমৰাগ্ ন্যত্যও মঞ্চত প্ৰদৰ্শিত হ'বলৈ লৈছে।
মিচিং জাতিৰ কাৰণে ই এক শুভ লক্ষণ। অসমৰ বিহু ন্যত্যও বহু বছৰ আগৱে পৰা
মুকলি পথাৰ আৰু গচ্ছৰ তলৰ পৰা মঞ্চলৈ অৱগাহন কৰিছে। অসমৰ বিহু ন্যত্য এতিয়া
ভাৰত তথা বিশ্ববৰাৰ মঞ্চত পৰিৱেশন হৈ আমাক গোৱান্বিত কৰাৰ লগতে সাংস্কৃতিক
দিশাটোৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটাইছে।

মিচিংসকলৰ গুমৰাগ্ ন্যত্যকো উৎসৱথলিৰ অনানুষ্ঠানিকতাৰ পৰা মঞ্চলৈ আনি
এটা নিটোল ৰূপ প্ৰদান কৰা হৈছে। মঞ্চ বুলি কোৱাৰ লগে লগে ইয়াত আনুষ্ঠানিকতা,
প্ৰণালীবদ্ধতা আৰু শৃংখলাবদ্ধতাৰ কথাতো অঙ্গান্তীভাৱে জড়িত হৈ পৰে। সেয়েহে
শদিয়াৰ পৰা ধুৰুৰীলৈকে যিমানবোৰ মিচিং অধ্যুষিত গাওঁ সেইবোৰ পৰা থলুৱা গুমৰাগ্ৰ

নমুনা সংগ্রহ কৰি প্ৰথম প্ৰচেষ্টা হিচাপে ২০০৪ চনত (Mising Dirbi Kebang) অৰ্থাৎ মিচিং সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানে জোনাইত এটা কৰ্মশালাৰ আয়োজন কৰিছিল। কিন্তু সেই প্ৰচেষ্টা সফল নহ'ল। পৰৱৰ্তী সময়ত সেই প্ৰচেষ্টা আকৌ হাতত লোৱা হয়। ২০০৮ চনত ‘Sadau Guwahati Mising Kebang’, Sankardev Kalakhetra’ আৰু অসম চৰকাৰৰ উদ্যাগত গুৰুবাগ্ নৃত্যৰ আনুষ্ঠানিক বৰ্প দিয়া হয়। এই সভাত ১৫০ৰ অধিক শিক্ষাবিদ আৰু গৱেষক উপস্থিত আছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত ‘Mising Dirbi Kebang’ক গুৰুবাগ্ নৃত্যৰ উন্নৰণৰ বাবে দায়িত্ব অপৰ্ণ কৰা হয়। সেয়েহে ২০১২-২০১৫ লৈকে ‘Mising Dirbi Kebang’-এ গুৰুবাগ্ নৃত্য প্ৰশিক্ষণৰ কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰে আৰু এতিয়াও এই অনুষ্ঠান পুৰ্ণোদ্যমে লাগি আছে। অৱশ্যে গুৰুবাগ্ নৃত্যৰ আনুষ্ঠানিকতা প্ৰদান কৰা বা মঞ্চৰূপ দিয়া মানে এইটো নহয় যে খলুৱা যিটো গুৰুবাগ্ চংমান তাক বৰ্জন কৰা হৈছে। বৰ্থও প্ৰতিখন মিচিংগাঁৰ খলুৱা যিটো গুৰুবাগ্ চংমান সেইটো সম্পূৰ্ণ আটুত বাখিহে এই সিদ্ধান্ত লোৱা হৈছে। গুৰুবাগ্ নৃত্যক মঞ্চৰূপ দিয়াৰ মূলতে প্ৰদৰ্শন, প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ লগতে সংস্কৃতিৰ সংৰক্ষণ। এই সিদ্ধান্তক গুৰুবাগ্ নৃত্যৰ উন্নৰণৰ ক্ষেত্ৰত ঐতিহাসিক ৰায় বুলি ক'ব পৰা যায়।

৩.০ মঞ্চস্থ গুৰুবাগ্ নৃত্যৰ আৰ্থসামাজিক দিশ :

গুৰুবাগ্ নৃত্যক মঞ্চৰূপ দিয়াৰ লগে লগে ইয়াৰ আৰ্থসামাজিক গুৰুত্বও বাঢ়ে। মিচিংসকল বিশেষকৈ কৃষিপ্ৰধান লোক। গতিকে জীয়াই থকাৰ তাৰণাত সাংস্কৃতিক দিশটোৰ প্ৰতি আগ্রহী লোকসকলে তেওঁলোকৰ সকলোধৰণৰ সাংস্কৃতিক প্ৰতিভা আৰু কলা-কৌশলক অৱদমন কৰি কৃষিকেই প্ৰধান উৎস হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। কিন্তু যেতিয়াৰ পৰা গুৰুবাগ্ নৃত্য মঞ্চস্থ হ'বলৈ লৈছে তেতিয়াৰ পৰা শিল্পীসকলো আগ্রহেৰে ওলাই আহিছে আৰু আৰ্থিক দিশৰ পৰাও কিছুপৰিমাণে সকাহ পাইছে। লগতে নিজা সংস্কৃতিক সকলোৰে আগত প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰত নামি পৰিছে। ফলস্বৰূপে সংস্কৃতিৰ সংৰক্ষণ হৈছে। ২০১৬ চনত ‘Mising Dirbi Kebang’-এ উদ্যাগত শিৰসাগৰৰ নাট্য মন্দিৰত দুনিয়াৰ কাৰ্যসূচীৰে সদৌ অসম ভিত্তি ‘গুৰুবাগ্ নৃত্য’ প্ৰতিযোগিতা আয়োজন কৰা হয়। এই প্ৰতিযোগিতাত বহুকেইটা গুৰুবাগ্ দ'লে অংশগ্ৰহণ কৰে। তাৰে ইয়াৰে তিনিটা দলক প্ৰথম পুৰস্কাৰ ১,০০,০০০, দ্বিতীয় পুৰস্কাৰ ৭০,০০০ আৰু তৃতীয় পুৰস্কাৰ হিচাপে ৫০,০০০ টকা প্ৰদান কৰা হয় (www.dimorianreview.com)। এনেধৰণৰ প্ৰতিযোগীতামূলক ব্যৱস্থাই একপ্ৰকাৰে নৃত্যৰ সৈতে জড়িত শিল্পীসকলকো উৎসাহ প্ৰদানৰ লগতে আৰ্থিক দিশেৰেও কিছু সকাহ দিয়ে। তাতোতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ কথাটো হ'ল এই নৃত্যৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় বাদ্যযন্ত্ৰ আৰু সাজ-পাৰ ইত্যাদি। এইবোৰ ক্ৰয় কৰিবলৈ অথবা তৈয়াৰ কৰিবলৈ অৰ্থ সাহায্যত যথেষ্ট সহায় আগবঢ়ায়।

৪.০ মঞ্চস্থ গুরুবাগ নত্যৰ দিশসমূহ :

গুমৰাগ্ নৃত্যৰ মধ্যস্থলৈ লক্ষ্য বাখি নির্দিষ্ট নীতি নির্দেশনাবে পৰিৱেশন কৰা হয়। মধ্য বুলি কোৱাৰ লগে লগে যিহেতু প্ৰতিযোগিতাৰ প্ৰসঙ্গ আহি পৰে। গতিকে ‘গুমৰাগ্ নৃত্য’ মধ্যস্থ কৰিবলৈও নিম্নোক্ত নীতি নির্দেশনাব মাজেৰে যাবলগীয়া হয়।

ମୁଖ୍ୟ ଗୁମରାଗ୍ର ନୃତ୍ୟ ଦିଶିଷ୍ଟମୁହଁ ସାଧାରଣତେ ଏନେଦରେ ଆଲୋଚନା କରିବ ପାରିଛି ।
(କ) ଗୁମରାଗ୍ର (ଖ) ଜୌଯାର (ଗ) କୃଷ୍ଣ (ଘ) ନିଃତମ (ଓ) ଚମୁକେ ମାନ୍ୟାର (ଚ) ନିଃତମ (ଛ)
ଦୀଘଳ ମାନ୍ୟାର ।

(ক) গুমৰাগ় ৯ মধ্যস্থ গুমৰাগ় পোনপুথমে বংশীবদন প্ৰক্ৰিয়াৰে আৰস্ত কৰা হয়। ইয়াৰ লগে লগে ঢোলবাদন আৰস্ত হয়। এই গুমৰাগ় ঢোল আৰু তালৰ লগতে পৰিৱেশন কৰা হয়। তাৰ লগে লগে নাচলীসকলে ঢোলৰ চেৱে চেৱে বৃত্তাকাৰে ‘গুমৰাগ়’ ঘূৰে।
(খ) জৌয়াৰ : জৌয়াৰ মধ্যস্থ গুমৰাগ় নৃত্যৰ অন্যতম অংগ। জৌয়াৰৰ অৰ্থ হৈছে ‘গীত জোৰা’। প্ৰথমতে গুমৰাগ় স্বাৰৰ পাছত লুগাং নিঃতম হিচাপে এইদৰে গীত জোৰা হয়।

ଲଂ ଲଂଲେ ଲଂଲେ ଲଂଲେ

(গ) কৃষ্টিৎ মঞ্চস্থ গুমাবাগ্ নৃত্যত জৌয়াবৰ পাছতেই কৃষ্টিৎ আৰম্ভ হয়। কৃষ্টিৎ শব্দৰ অৰ্থ হেচে ‘কৰ্যণ কৰা’। গুমাবাগ্ নৃত্য যিহেতু কুফিৰ লগত জড়িত। গতিকে কৃষিকৰ্ম আৰম্ভৰ পৰা ছপোৱালৈকে আৰু দৈনন্দিন জীৱন যাপনৰ কিছুমান ছবি কৃষ্টিত নৃত্যৰ সহায়ত উপস্থাপন কৰা হয়। কৃষ্টিৎ নৃত্য শৈলীবোৰ এনেধৰণৰ- শস্যৰ বীজ সিঁচিবৰ কাৰণে প্ৰথমতে পথাৰখন ছহোৱা, কঠীয়া সিঁচা, ধান কটা, ডাঙৰী বন্ধা আৰু কঢ়িওৱা, সূতা কটা, তাঁত বোৱা, গা-খোৱা, চুলি আঁচোৱা, টেঁকী দিয়া আৰু বিভিন্ন প্ৰসাধন সামগ্ৰী মুখত লগোৱা দৃশ্যবোৰ কৃষ্টিৎ জড়িয়তে প্ৰদৰ্শন কৰা হয়। এই সমগ্ৰ নৃত্যশৈলী ঢোলৰ চেৱে চেৱে আণুবাই নিয়া হয়।

(ঘ) নিঃতম ৯ মধ্যস্থ গুরুবাগ্ন ন্যূনত কৃষ্ণির পাছতে নিঃতম আৰণ্ত কৰা হয়। এই নিঃতম প্ৰেম প্ৰণয়মূলক যিকোনো ভাৱ আৰু বিষয়ৰ হ'ব পাৰে। ল'বা আৰু ছেৱালী দুয়োৱে মিলি এই নিঃতম গায়। এই নিঃতম খুব চমুকে পৰিৱেশন কৰা হয় আৰু গীতৰ সুৰে সৱে নাচনীসকলে নাচি থাকে।

(৬) মানয়াৰঃ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ নৃত্যত এই মানয়াৰ অলপ ছুটিকে তোলবাদন প্ৰক্ৰিয়াৰে নৃত্যৰ অংশখিনি আগুৱাই লৈ যোৱা হয় আৰু তোলৰ তালে তালে নাচনীসকলে চেও ধৰি যায়।

(চ) নিঃতমঃ মানয়ার অর্থাৎ টোলবাদন শেষ হোৱাৰ পাছত আকৌ নিঃতম আৰস্ত কৰা হয়। ইয়াক ‘নিৎস্তম’ নুৰুলি অকল নিঃতম বোলাৰ কাৰণ হ'ল ই কেৰল প্ৰেম প্ৰণয়মূলক নহয়। বিভিন্ন বিষয় আৰু বিভিন্ন প্ৰসংগৰ ন-পৰণি বিষয়ক লৈ এই নিঃতম গোৱা হয়।

এই নিঃতমৰ সুবে সুবে নাচনীসকলে গুমৰাগ্ ন্ত্যটো আগবঢ়াই নিয়ে।

(ছ) মানয়াৰঃ মানয়াৰ অলপ দীঘলীয়াকৈ ঢোলবাদন কৰা হয়। এই অংশটোক গুমৰাগ্ ন্ত্যৰ শেষ পর্যায় বুলি কোৱা হয়। ঢোল, তাল আৰু ডেকাসকলৰ সুৰখনিৰ সহায়ত এই ঢোলবাদন কাৰ্য আগুৱাই গৈ থাকে। ঢোলৰ তালে তালে নাচনীসকলেও সহযোগ কৰে আৰু সকলোলৈকে নমস্কাৰ জনাই গুমৰাগ্ ন্ত্য শেষ কৰা হয়।

৫.০ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত পৰিধান কৰা সাজ-পাৰঃ

পুৰুষঃ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত পুৰুষসকলে মিবু গালুক, গন্ব উগন আৰু টঙালী পৰিধান কৰে। অৱশ্যে মিবু গালুকৰ বৰণ কেইবাধৰণো থাকে। ইয়াৰ ভিতৰত বগা (ফুলাম), ৰঙা (ফুলাম), সেউজীয়া (ফুলাম) যিকোনো পৰিধান কৰিব পাৰে। ঠাইবিশেষে আকো ক'লা (ফুলাম) বৰণৰ মিবু গালুক মঞ্চত পৰিধান কৰা দেখা যায়। গন্ব উগনৰ বৰণ সকলোতে বগা বঙেই হয়। এই ন্ত্যত পুৰুষসকলে পৰিধান কৰা আন এক সাজ-পাৰ হ'ল টঙালী। এই টঙালী পুৰুষসকলে মূৰত মেৰিয়াই লয় আৰু ইয়াৰ বৰণ ৰঙা।

মহিলাঃ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত মহিলাসকলে পৰিধান কৰা সাজ-পাৰ হ'ল-মচাং এগে-গাচৰ, ক'লা বিংবি বিয়া আৰু গেৰ। মচাং এগে গাচৰৰ কেইবাটাও বৰণ থাকে। সেইবোৰ হ'ল- ৰঙা, ক'লা আৰু সেউজীয়া। ঠিক সেইদৰে বিংবি বিয়াৰো বৰণ ৰঙা, ক'লা, সেউজীয়া আৰু গেৰৰো বৰণ ৰঙা, বগা, ক'লা আৰু সেউজীয়া হয়। কিন্তু মঞ্চস্থৰ সময়ত সাধাৰণতে বগা বঙটোৰ ওপৰত বেছিকৈ গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়।

৬.০ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত পৰিধান কৰা আ-অলংকাৰঃ

গুমৰাগ্ ন্ত্য মঞ্চত পৰিৱেশন কৰোঁতে মহিলাসকলে বিভিন্ন আ-অলংকাৰ পৰিধান কৰে। সেইবোৰ হ'ল- কানত পিচিৰিং (কানফুলি), হাতত লাকপুন, চুলিৰ খোপাত দুমপুন, ডিঙিত দকনো, মাদলী, দকচিৰি, দুগদুগী আৰু জোনবিৰি। তেওঁলোকে পৰিধান কৰা আ-অলংকাৰসমূহৰ ভিতৰত পিচিৰিং, লাকপুন আৰু দুমপুন গাভৰসকলে নিজে সূতাৰে তৈয়াৰ কৰি লোৱা দেখা যায়। এইবোৰ বিভিন্ন বঙেৰ সূতাৰ সংমিশ্ৰণেৰে তৈয়াৰ কৰা হয়। এই অলংকাৰসমূহে গোভৰসকলৰ দেহত সোণত সুৱগা চৰায়। গুমৰাগ্ ন্ত্য পৰিৱেশন কৰোঁতে পুৰুষসকলে কোনোধৰণৰ অলংকাৰ পৰিধান কৰা দেখা নাযায়।

৭.০ মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত ব্যৱহাৰ বাদ্য-যন্ত্ৰঃ

মঞ্চস্থ গুমৰাগ্ ন্ত্যত বিভিন্ন ধৰণৰ বাদ্য-যন্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সেইবোৰ হ'ল- দুমদুম (ঢোল), লুঁঁপি (তাল), তুঁঁলুঁ (বাঁহী), লৌলং আৰু ডেনতুক।

সামৰণিঃ

গুমৰাগ্ ন্ত্য আলি আঘয়ে লুগাওৰ প্ৰধান ন্ত্য। উৎসৱৰ দিনাখন এই ন্ত্যই সকলো লোকৰে মন মতলীয়া কৰে। কিন্তু বৰ্তমান সময়ৰ যান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থা আৰু

প্রদর্শনমূখীতাই এনে ধরণৰ লোক ন্ত্যসমূহৰ সম্প্ৰসাৰণৰ দাবী তুলে। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত জাতিটোৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ আৰু সাংস্কৃতিক দিশটোৰ প্ৰতি সচেতন লোকসকলৰ সদিচ্ছাই ন্ত্যৰ মৰ্যাদা আৰু গুৰুত্বক সময়ৰ দাবীত আগুৰাই নিয়াত যথেষ্ট ভূমিকা পালন কৰে। মিচিসকলৰ গুমৰাগ্ ন্ত্যকো সময়ৰ আহ্বানৰ ওচৰত উপস্থাপন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত একাংশ সমাজ সচেতন লোকে যথেষ্ট অৰিহণা যোগেৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। এই প্ৰচেষ্টাক জাতিটোৰ সাংস্কৃতিক দিশটো সভ্যতাৰ আৰু দীৰ্ঘজীৱি হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত এক আহোপুৰুষাৰ্থ বুলি স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

কাগযুৎ, মৃণালী। ক্ৰমবিৰতনত মিচিং লোক উৎসৱা অলিম্পিয়া প্ৰকাশন, গুৱাহাটী।
২০১৮। মুদ্ৰিত।

কুলি, জৰাহৰ জ্যোতি। মিচিং সংস্কৃতি। কৌস্তুভ প্ৰকাশন, ডিঝগড়। ২০০৯। মুদ্ৰিত।
— | ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপতাকাৰ মিচিং সভ্যতা। কৌস্তুভ প্ৰকাশন, ডিঝগড়। ২০১৪।
মুদ্ৰিত।

তামুলী যোগেন, কাকতী গৌতম। সম্পা। অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ চমু বুৰঞ্জী।
দন্ত প্ৰকাশন, ডিঝগড়। ২০১২। মুদ্ৰিত।

Taid, Tabu. *A Brief Note on the Mising Language, The Misings: Their History and Culture*, Ayir Publication. 1998. Print.

নৰহ, নিৰ্মল। মিচিং লোক সাহিত্য-সংস্কৃতি। জাগৰণ প্ৰকাশন, গুৱাহাটী। ২০১৪।
মুদ্ৰিত।

পায়েং, সদানন্দ। মিচিং জনজাতি সমাজ আৰু সংস্কৃতি। জাগৰণ প্ৰকাশন, গুৱাহাটী।
২০১১। মুদ্ৰিত।

পেণ্ণ, ইন্দ্ৰেশ্বৰ। মিচিং সমাজ আৰু সংস্কৃতি। গুৱাহাটী। ২০০৩। মুদ্ৰিত।

পেণ্ণ, জুৱেল। মিচিং সমাজ সংস্কৃতি আৰু পৰম্পৰা। ৰঙামৈ প্ৰকাশন, লক্ষ্মপুৰ।
২০১৬। মুদ্ৰিত।

তথ্য দাতা :

পৰিত্ব কুমাৰ পেণ্ণ, গাঁও- নতুন নিৰ্মালি, ডিঝগড়, বয়স- ৬০, সময়- ০৪/০৩/২০১৯
গনেশ পেণ্ণ, গাঁও- লোহিতমুখ, বিশ্বনাথ, বয়স- ৪০, সময়- ০৪/০২/২০১৯
দীপেন কামান, গাঁও- ২নং চকলা, বিশ্বনাথ, বয়স- ২৮, সময়- ০২/০২/২০১৯

Internet Source :

www.dimorianreview.com

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 81-86

বিহু : বৌদ্ধিক সমাজৰ শুচিবায়ুগ্রন্থতা আৰু লীলা গণেৰ প্ৰত্যক্ষ

আভা ভৰাণী

গৱেষক, লোক-সংস্কৃতি গৱেষণা বিভাগ

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমৰ জাতীয় উৎসৱ বিহু বিষয়ক ঐতিহাসিক বির্তকৰ বিষয়ে লীলা গণেয়ে ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত বিশেষভাৱে আলোচনা কৰিছিল। গণেয়ে প্ৰবন্ধটিত উনবিংশ শতিকাত বিহু সম্পর্কে বৌদ্ধিক সমাজৰ মত কেনে আছিল সেইবিষয়ে প্ৰকাশ কৰাৰ সমান্বালভাৱে নিজৰ অভিমতো ব্যক্ত কৰিছিল। হলিবাৰ চেকিয়াল ফুকন, আনন্দবাৰ চেকিয়াল ফুকন, গুণাতিবাৰ বৰুৱা আৰু কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যই বিহু সম্পর্কে কৰা বিৰূপ মন্তব্যক গণেয়ে পোহৰলৈ অনাৰ সমান্বালভাৱে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, বজনীকান্ত বৰদলৈ আৰু বেণুধৰ বাজখোৱাই বিহুৰ সপক্ষে আগবঢ়োৱা মন্তব্যক বিশেষভাৱে আলোকপাত কৰিছিল। বিহুৰ বিপক্ষে থকা দলটিৰ দৃষ্টিত বিহুন্ত্য-গীত আছিল অশ্বীন। আনন্দতে প্ৰগতিশীল গোষ্ঠীয়ে মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে বিহু অসমৰ জাতীয় জীৱন আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিচয়। বিহু সম্পর্কীয় এই বৌদ্ধিক বিৰ্তকই বিহুৰ স্বৰূপ প্ৰতিভাত কৰিছিল। গণেয়ে দুয়োটা দলৰ মত-অমত অধ্যয়নৰ জৰিয়তে বিহুৰ বিশেষত্বক পোহৰলৈ আনিছে। আমাৰ গৱেষণা পত্ৰত লীলা গণেৰ বিহু বিষয়ক ঐতিহাসিক বিৰ্তক সম্পৰ্কীয় বিশ্লেষণক অধ্যয়ন কৰা হৈছে। গণেৰ বিহু সম্পৰ্কীয় চিন্তাৰ

গভীর ব্যাপ্তিক এই অধ্যয়নে প্রতিভাত করিছে। বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতির জরিয়তে লীলা গগৈয়ে আলোকপাত করা অসমৰ বৌদ্ধিক সমাজৰ বিহু বিষয়ক বিতর্ক অধ্যয়ন কৰা হৈছে।

সূচক শব্দঃ বিহু, বিতর্ক, বৌদ্ধিক মহল

অৱৰতণিকা :

অসমৰ জাতীয় উৎসৱ বিহুক লৈ বিতর্কৰ অস্তনাই। অতীততো বিহুক বিতর্কহই লগ এৰা নাই, বৰ্তমানো বিতর্কৰ শেষ হোৱা নাই। কেতিয়াৰা যদি বিহুৰ স্বৰূপক লৈ বিতর্ক, কেতিয়াৰা প্ৰাকাশভঙ্গীক লৈ বিতর্ক, আকো কেতিয়াৰা পৰিৱেশন শৈলীক লৈ বিতর্ক। ঘূঠতে বিহুৰ ভিন্ন দিশক লৈ বিতর্কৰ সূত্রপাত। এটা দিশৰ বিতর্কৰ সামৰণি বা লুপ্ত হ'লে আকো আন এটা দিশৰ আৰম্ভণি ঘটে। বিহু মঞ্চত উঠ্যাৰপৰা বিতর্কহ বহুযুৰী ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। বিহুক লৈ বৌদ্ধিক মহলতো বিতর্কৰ অস্ত নাছিল। এই প্ৰবন্ধৰ আলোচ্য বিষয় বিহুৰ ঐতিহাসিক বিতর্ক। বিহুক লৈ বৌদ্ধিক মহলৰ একাখ্ষই পূৰ্বৰেপৰা বিকপ মন্তব্য কৰি আহিছে। তেওঁলোকৰ মতে বিহু ব্যাভিচাৰৰ মূল। আনহাতে বৌদ্ধিক মহলৰ আন একাখ্শৰ মতে বিহু একতাৰ দোল, সম্প্ৰীতিৰ অন্য জৰী। বিহু সম্পৰ্কীয় বিতর্কৰ কিছু দিশ লোক-সংস্কৃতিৰ গৱেষক লীলা গগৈয়ে আলোচনা কৰিছে ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত। গগৈয়ে প্ৰবন্ধটিত উনবিংশ শতিকাত বিহু সম্পৰ্কে বৌদ্ধিক সমাজৰ মত কেনে আছিল সেইবিয়ো প্ৰকাশ কৰাৰ সমান্তৰালভাৱে নিজৰ অভিমতো ব্যক্ত কৰিছে।

অধ্যয়নৰ বিষয় আৰু পৰিসৰ :

অসমৰ বৌদ্ধিক সমাজত বিহুৰ বিতৰ্ক সম্পৰ্কীয় লীলা গগৈৰ আলোচনা আমাৰ অধ্যয়নৰ মূল বিষয় হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। লীলা গগৈয়ে ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত বিহুৰ বিতৰ্কৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। আমাৰ এই অধ্যয়নৰ পৰিসৰে কেৱল ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ প্ৰবন্ধৰ বিহু সম্পৰ্কীয় অধ্যয়নকহে সামৰিছে। তেওঁৰ আন প্ৰবন্ধ বা গ্ৰন্থসমূহত সন্নিৱিষ্ট বিহু সম্পৰ্কীয় আলোচনাক এই অধ্যয়নৰ মাজলৈ আনা হোৱা নাই। আমাৰ এই আলোচনাত লীলা গগৈৰ প্ৰবন্ধটিত আলোকিত দিশসমূহহে প্রতিভাত কৰা হ'ব।

অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব আৰু উদ্দেশ্য :

লীলা গগৈয়ে অসমৰ বৌদ্ধিক সমাজত বিহুৰ বিতৰ্ক সম্পৰ্কে কৰা অধ্যয়নৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে। বিহু সম্পৰ্কে হলিবাৰ তেকিয়াল ফুকন, আনন্দবাৰ তেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাৰ বৰুৱা আৰু কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যহ বিহু সম্পৰ্কে কৰা বিকপ মন্তব্যক গগৈয়ে পোহৰলৈ অনাৰ সমান্তৰালভাৱে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা,

বজনীকান্ত বৰদলৈ আৰু বেণুধৰ বাজখোৱাই বিহুৰ সপক্ষে আগবঢ়োৱা মন্তব্যক বিশেষভাৱে আলোকপাত কৰিছে। বিহু সম্পর্কীয় এই বৌদ্ধিক বিৰ্তকই বিহুৰ স্বৰূপ প্ৰতিভাত কৰিছে। গণ্ডৈয়ে দুয়োটা দলৰ মত-আমত অধ্যয়নৰ জৰিয়তে বিহুৰ বিশেষত্বক পোহৰলৈ আনিছে। গণ্ডৈয়ে ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ প্ৰবন্ধটিৰ মাধ্যমেৰে বিহু সম্পর্কে নিজৰ অভিমতো প্ৰকাশ কৰিছে। বিহু সম্পর্কে লীলা গণ্ডৈয়ে অভিমতৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে। গণ্ডৈয়ে বিহু সম্পর্কীয় চিন্তনৰ গভীৰ ব্যাপ্তিক এই অধ্যয়নে প্ৰতিভাত কৰিছে।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

বিশেষাত্মক পদ্ধতিৰ জৰিয়তে লীলা গণ্ডৈয়ে আলোকপাত কৰা অসমৰ বৌদ্ধিক সমাজৰ বিয়য়ক বিৰ্তক অধ্যয়ন কৰা হৈছে।

বিয়য়ৰ মূল আলোচনা :

হলিবাম টেকিয়াল ফুকন, আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাম বৰুৱা, কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যই বিহুন্ত্য-গীতৰ প্ৰতি বিৰূপ মন্তব্য প্ৰদান কৰিছিল। তেওঁলোকৰ মতে বিহুন্ত্য-গীত অঞ্চল। গণ্ডৈয়ে চাৰিওগৰাকী ব্যক্তিয়ে আগবঢ়োৱা বিহু সম্পর্কীয় বিৰূপ মন্তব্য আলোচনা কৰিছে আৰু সেই মন্তব্য অশোভনীয় আছিল বুলি প্ৰকাশ কৰিছে। হলিবাম টেকিয়াল ফুকন, আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাম বৰুৱা আৰু কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যই বিহুৰ ন্ত্য-গীতক অঞ্চল বুলি মন্তব্য প্ৰকাশ কৰাৰ বিপৰীতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহত্ৰিবৰুৱা, বজনীকান্ত বৰদলৈ আৰু বেণুধৰ বাজখোৱাই অসমৰ জাতীয় জীৱন আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিচায়ক বুলি কৰা ঘোষণাকো লীলা গণ্ডৈয়ে প্ৰবন্ধটিত পোহৰলৈ আনিছে। বিহুৰ বিপক্ষে আৰু সপক্ষে মন্তব্য আগবঢ়োৱা দুয়োটা দলৰ ব্যক্তিবে আগবঢ়োৱা মন্তব্য আলোচনা কৰি গণ্ডৈয়ে নিজৰ অভিমতো গুৰুত্বসহকাৰে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

গণ্ডৈয়ে লেখিছে যে হলিবাম টেকিয়াল ফুকনে আসাম বুৰঞ্জীৰ (১৮২৮) ত “বিহুৰ আনুষংগিক লোকাচাৰসমূহৰ প্ৰতি তীৰ ক্ষেত্ৰ প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰি অসমৰ মানুহ, ধৰ্ম আৰু থলুৱা ধ্যান-ধাৰণাৰ প্ৰতি অনেক বিৰূপ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছিল।” (গণ্ড ৩৫৩) পুৰুষ আৰু নাৰীয়ে একেলগে ন্ত্য-গীত কৰাটো হলিবাম টেকিয়াল ফুকনে কু-বীতিসম্পন্ন বুলি অভিহিত কৰিছিল। হলিবাম টেকিয়াল ফুকনৰ পুত্ৰ আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকনেও বিহুৰ লোকাচাৰ, ন্ত্যগীত আদিক ‘কু-কৰম’ বুলি অভিহিত কৰিছিল। তেওঁ অৰণ্যে/দুষ্টিৎ ‘আ’ ছদ্মনামেৰে ১৮৪৮ চনৰ এপ্ৰিল সংখ্যাত প্ৰকাশিত ‘বিভিচাৰ বিয়য়ক’ শিতানৰ এখন বচনাত বিহু সম্পর্কে বিৰূপ মন্তব্য কৰিছিল। গণ্ডৈয়ে লেখিছেঃ “আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকনেও বিহুৰ আনুষংগিক ন্ত্য-গীতক ব্যভিচাৰ-ক্ৰিয়া আৰু ইহকাল-পৰকালৰ অনিষ্টকাৰী আচৰণ বুলি বিবেচনা কৰিছিল। তেওঁ বিহুন্ত্য-গীতক

‘অকৰম’, ‘কু-কৰম’, ‘কু-বীতি’, ‘ব্যভিচাৰ-ক্ৰিয়া’ বুলি গৱিহণা দিছিল। অসমৰ গাঁৰে-ভুঁয়ে, কৃষিজীৱী মানুহে যুগ-যুগান্তৰ ধৰি পালন কৰি অহা বিহু উৎসৱৰ উৰ্বৰা বিশ্বাসমঞ্চত লোকবিশ্বাসসমূহক ফুকনেও সমালোচনা কৰিছিল।” (৩৫৪)

আনন্দৰাম তেকিয়াল ফুকনৰ জীৱনী বচক গুণাভিবাম বৰৰাই এই কথা লেখিছে যে আনন্দৰাম তেকিয়াল ফুকনে অশ্লীলতা বৰ ঘৃণা কৰিছিল আৰু নগাঁৰৰ ঠায়ে ঠায়ে হোৱা অশ্লীল নৃত্য-গীত নিবাৰণ কৰিছিল। গণ্ডৈয়ে লেখিছে যে আনন্দৰাম তেকিয়াল ফুকনে বিহু নৃত্য-গীত কিদৰে নিবাৰণ কৰিছিল সেই বিষয়ে জনা নাযায়। গুণাভিবাম বৰৰাব অসম বুৰঞ্জীৰ উদ্বৃত্তি আলোচনা কৰি গণ্ডৈয়ে কৈছে যে বিহুত অংশগ্ৰহণ কৰা লোকসকলক গুণাভিবাম বৰৰাই ইতৰ লোক’ বুলি বিবেচনা কৰিছিল। গণ্ডৈয়ে লেখিছে : “কলিকতালৈ গৈ বংগ-সংস্কৃতিৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি হলিৰাম, আনন্দৰাম, গুণাভিবাম তিনিওজনে বিহু-সংস্কৃতিক অশ্লীল বুলি ক’বলৈ প্ৰয়াস পাইছিল।” (৩৫৫)

বিহুৰ বিষয়ে বিৰূপ মন্তব্য কৰা চতুর্থজন ব্যক্তি কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য প্ৰসংগত গণ্ডেৰ মন্তব্য এনেধৰণৰ : “ভট্টাচাৰ্যই পূৰ্বোক্ত কটকটীয়া তিনিজনৰ লেখা পঢ়িছে অনুপ্রাণিত হৈছিল যেন লাগে। তেওঁ ‘অসমৰ উন্নতি’ নামৰ বচনাখনত অন্য কথাৰ মাজতে বিহুৰ বিষয়ে কেইটামান বিৰূপ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছিল।” (৩৫৫) গণ্ডৈয়ে কৈছে যে ভট্টাচাৰ্যৰ চকুত বিহুৰ গীত-নৃত্য অশ্লীল আছিল। বিহুৰ নৃত্য-গীতে লৰাৰোৰ বেয়া কৰিছে বুলি ভট্টাচাৰ্যই মন্তব্য কৰিছিল যদিও গণ্ডৈয়ে কৈছে : “আজি একবিংশ শতকাৰ দুৰাৰদলিতো যৌন মনোভাবসূলভ কথাৰে ভৰা অসংখ্য কেছেট ওলাবইলাগিছে, গাঁৰে-ভুঁঞ্চে, নগাৰে-চহৰে বাজিবই লাগিছে, কিন্তু কাৰো একো ঊন্নতি ব্যাহত কৰা নাই।” (৩৫৫) গণ্ডৈয়ে আকো কৈছে : “শুচিবায়ুগ্রস্ত কেইজনমান লোকে মাত্ৰ বিহুত অশ্লীলতা দেখা পাইছিল।” (৩৫৫)

অতীতত অবিবাহিত ডেকাই ‘ৰাতি বিহু’ পতা আৰু গাভৰে মানুহ বিহুৰ দিনাৰপৰা সাত বিহুৰ দিনালৈকে গছৰ গুৰি, পথাৰৰ বিহুতলীত বিহু মৰাৰ কথা গণ্ডৈয়ে আলোচনাৰ মাজলৈ আনি লেখিছে যে গাভৰে মৰা বিহুত পুৰুষৰ প্ৰৱেশ সামাজিকভাৱেই নিয়েধ আছিল। বিহু উৰৱৰাবৰ দিনাহে মুকলি বিহুত ডেকা-গাভৰ উভয়ে অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰিছিল। এনে প্ৰক্ৰিয়াত কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ আপনি সম্পর্কত নিজৰ স্পষ্ট মত আগবঢ়াইছে লীলা গণ্ডৈয়ে : “ইয়াতে ভট্টাচাৰ্যই কিয় ইমান উচাপ খাই উঠিছিল জনা নাযায়। ডেকা-গাভৰে একেলগে নাচিলৈই সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ গৰাখহনীয়া হয় বুলি ভট্টাচাৰ্যই উচাপ খাই উঠিছিল। ঘাইকে আনন্দৰাম তেকিয়াল ফুকনৰ প্ৰচেষ্টাত নগাঁও অধ্যলত বিহুগীত-বিহুনাচৰ প্ৰারল্য কিছু পৰিমাণে পাতলিল। কিন্তু উজনি অসমক এই মানসিকতাই স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰিলে। উজনি অসমৰ কোনো কোনো জনগোষ্ঠীৰ মানত বিহু গোসাঁনী, বিহু সৃষ্টি শক্তিৰ প্ৰতীক, সেয়েহে নিজৰ নিজৰ

গোসাঁনী-শালত ঢোলৰ চাপৰ মাৰিহে বিহুৰ পাতনি মেলে।”(৩৫৫)

হলিবাম ঢেকিয়াল ফুকন, আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাম বৰুৱা আৰু
কমলাকান্ত ভট্টাচার্যই বিহু নৃত্য-গীতৰ বিৰোধিতা কৰাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ
সমান্তৰালভাৱে গাঁগোয়ে লক্ষ্মীনাথ বেজৰুৱা, পদ্মানাথ গোহাত্ৰিভুৱুৱা, ৰজনীকান্ত বৰদলৈ
আৰু বেণুধৰ বাজখোৱাই যুক্তিযুক্তভাৱে বিহুৰ সপক্ষে আগবঢ়োৱা মন্তব্যকো আলোচনাৰ
মাজলৈ আনিছে। গাঁগোয়ে কৈছে যে লক্ষ্মীনাথ বেজৰুৱাই কেইবাখনো বিহু বিষয়ক
ৰচনা আৰু জেনাকীত এটা প্ৰবন্ধ লেখিছিল। বেজৰুৱার বিহু সম্পর্কীয় চিঞ্চলৰ বিষয়ে
গাঁগোয়ে মন্তব্য : “বেজৰুৱাই তথা কৃগাবৰ বৰুৱাই নাম ধৰি কমলাকান্ত ভট্টাচার্যৰ
কথাখনিব গোনপটীয়া প্ৰতিবাদ নকৰিলৈও তীৰ ব্যংগ কৰিছিল। স্বাভাৱিক বিকাশ
ঘটি, সাংস্কৃতিক ৰূপ লোৱা বিহু উৎসৱক ‘অশ্বীল’ বুলি কোৱাটো বেজৰুৱাই সহ
কৰিব নোৱাৰিছিল। জাতীয় জীৱনৰ পৰিচায়ক, এই গতিশীল উৎসৱক বেজৰুৱাই
বৰঞ্চ প্ৰশংসা কৰিছিল।”(৩৫৬) পদ্মানাথ গোহাত্ৰিভুৱুৱা তেওঁৰ আত্মজীৱনী মোৰ
সেঁৱৰণীত বিহুত অংশগ্ৰহণ কৰা আৰু ৰজনীকান্ত বৰদলৈয়ে তেওঁৰ বঙ্গলীউপন্যাসত
বিহুৰ চিত্ৰ পৰিৱেশন কৰাৰ বিষয়ে গাঁগোয়ে উনুকিয়াইছে। আনহাতে বেণুধৰ বাজখোৱাই
বিহুনামৰ সৰু পঞ্চ এখনৰ পাতনিত বহাগৰ বিহুক অশ্বীল বুলি মত আগবঢ়োৱাসকলৰ
ওপৰত ক্ষোভ প্ৰকাশ কৰিছে। আনহাতে বাজখোৱাই তেওঁৰ আত্মজীৱনী ‘জীৱন-
দাপোন’ত কৈৰেত গাভৰৰ বিহুচাত মুঞ্চ হৈ এজন মুছলমান চুলীয়া ডেকাই যুৰীয়া
জীৱন আৰম্ভ কৰিবলৈ লোৱা সংকল্পৰ বিৱৰণ দি সম্প্ৰীতিৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ কৰিছে।
গাঁগোয়ে লেখিছে : “উনবিংশ শতিকাৰ মুকলি বিহুৰ যি বিৱৰণ বাজখোৱাই দিছে, তাত
সামাজিক কল্যাণতা নাই।”(৩৫৬)

প্ৰবন্ধাটোৰ শেষত ড° লীলা গাঁগোয়ে বিহুৰ ঘাউতিযুগমীয়া স্বৰূপক প্ৰকাশ কৰি
বিহু উৎসৱক স্বীকৃতি প্ৰদান কৰিছে : “ইংৰাজ প্ৰশাসনে লগত লৈ অহা নতুন ব্যৱস্থা
আৰু ধ্যান-ধাৰণাই অসমৰ প্ৰাচীন সমাজ-ব্যৱস্থা আৰু সংস্কৃতিৰ প্ৰতি তীৰ কঠাক্ষ
আৰু ব্যংগ প্ৰকাশ কৰিছিল। হলিবাম ঢেকিয়াল ফুকনে তেওঁৰ ‘আসাম বুৰঞ্জী’ৰ অনেক
ঠাইত অসমৰ মানুহ আৰু আচাৰ-বীতিৰ প্ৰতি অতি তিক্ততাপূৰ্ণ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছিল।
তদুপৰি জাতিগত বিদ্রেয়ে প্ৰকট হৈআছিল। শত শত শতিকাৰ পটভূমিত গঢ় লৈ উঠা
বিহু উৎসৱক কোনেও উচ্চেদ কৰিব নোৱাৰিলৈ। সময়, সামাজিকতা আৰু পৰিৱেশে
বিহুৰ বহিৰংগ ভাগটোত কিছু পৰিৱৰ্তন ঘটালৈও মূল স্বৰূপ সলনি কৰিব পৰা নাই।
নকুলচন্দ্ৰ ভূএগাই ‘বহাগী’ সম্পাদনা কৰিবৰ সময়ত পণ্ডিত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে যৌন-
সংকেত থকা গোটাচেৰেক বনঘোষা সংগ্ৰহ কৰি দিছিল। যৌনধৰ্মী গীত আৰু নৃত্য
অপৰাধ প্ৰৱণতাৰ প্ৰতিফলন নহয়, ই অৱদমনৰ মোক্ষণ মাত্ৰ। উনবিংশ শতিকাৰ
দৃষ্টিভঙ্গীয়ে বিহুৰ প্ৰতি কঠাক্ষ কৰিলৈও একবিংশ শতিকাৰ দুৱাৰ দলিতো বিহু জীয়াই

আছে, বিহু জীয়াই থাকিব।” (৩৫৬) ড° লীলা গাঁগের মন্তব্যই আমারো মন্তব্য : বিহু জীয়াই আছে আৰু সদায় জীয়াই থাকিব। অসমীয়া জাতি থকালৈকে বিহুৰ প্রাণ প্ৰাহিত হৈ থাকিব।

উপসংহাৰ :

লীলা গাঁগেয়ে ‘উনবিংশ শতিকাৰ দৃষ্টিত বিহু’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত উনবিংশ শতিকাৰত বিহু সম্পর্কে বৌদ্ধিক সমাজৰ অভিমত কেনে আছিল সেইবিষয়ক চিন্তন অভিব্যক্ত কৰিছে। বিহু সম্পর্কে তদানীন্তন সময়ত দুটা মত পোৱা গৈছিল। এচামৰ দৃষ্টিত বিহু নৃত্য-গীত আছিল অশ্বীল। আনহাতে প্ৰগতিশীল গোষ্ঠীয়ে মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে বিহু অসমৰ জাতীয় জীৱন আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিচয়। গাঁগেয়ে আলোচ্য প্ৰবন্ধটিত হলিবাৰম ঢেকিয়াল ফুকন, আনন্দবাৰম ঢেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাৰম বৰুৱা আৰু কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ বিহু সম্পর্কীয় বৰুৱণ তথা ঝণাঞ্চক বক্তব্যৰ বিপৰীতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱা, বজনীকান্ত বৰদলৈ আৰু বেণুধৰ বাজখোৱাৰ ইতিবাচক তথা ধনাঞ্চক বক্তব্য উপস্থাপনৰে বিহুৰ গুৰুত্ব প্ৰতিফলিত কৰিছে। আলোচনাটিত গাঁগেয়ে বিহু সম্পর্কে নিজৰ অভিমতো ব্যক্ত কৰিছে। তেওঁ কৈছে যে বিহু অসমীয়া জাতিৰ পৰিচয়। অসমীয়া জাতি থকালৈকে বিহু জীয়াই থাকিব।

আলোচনাটোত গাঁগেয়ে বিহুৰ গুৰুত্ব আৰু স্থিতি প্ৰতিভাত কৰিছে। গাঁগেৰ বিহু সম্পর্কীয় চিন্তাৰ ব্যাপ্তি অধ্যয়নটোৱ জৰিয়তে প্ৰতিপন্থ হৈছে।

প্ৰসংগ :

গাঁগে, লীলা। বচনাৱলী (প্ৰথম খণ্ড)। ডিক্ৰগড় : বনলতা, ২০১১। ৩৫৩-৩৫৬।
মুদ্ৰিত।

গ্ৰন্থপঞ্জী :

গাঁগে, লীলা। বচনাৱলী (প্ৰথম খণ্ড)। ডিক্ৰগড় : বনলতা, ২০১১। মুদ্ৰিত।
দন্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ। সম্পা. প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ বচনাৱলী (প্ৰথম খণ্ড : অসমীয়া সমল-
ক)। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০১২। মুদ্ৰিত।

নেওগা, মহেশ্বৰ। অসমীয়া সাহিত্যৰ কাপৰেখা। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০০০ (১৯৬২)।
মুদ্ৰিত।

বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ। সম্পা.। অসমীয়া লোক সাহিত্য। ডিক্ৰগড় : সুৰভি সাহিত্য

কুটিৰ, ২০০১। মুদ্ৰিত।

শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাঞ্চক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : প্ৰতিমা দেৱী,
২০০২ (১৯৮৯)। মুদ্ৰিত।

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 87-92

বৃহত্তর অসমীয়া জাতি গঠনত মৎগোলীয় উপাদান (বড়ো জনগোষ্ঠীৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

বৰী কলিতা

সহকাৰী অধ্যাপিকা (অংশকালীন)

অসমীয়া বিভাগ, দৰং মহাবিদ্যালয়

সংক্ষিপ্তসাৰ

অসমীয়া জাতি আৰু সংস্কৃতি মহান ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ ক্ষুদ্ৰ তাঙেৰণ যদিও ই স্বকীয় বৈশিষ্ট্যৰে মহিমামণি। এই বৈশিষ্ট্যত ভৌগোলিক, জাতিগত আৰু গোষ্ঠীগত উপাদানে অৰিহনা যোগাইছে। সমাজতাত্ত্বিক গবেষক ইতিহাসবিদসকলে অসমীয়া জাতিগঠনৰ প্ৰক্ৰিয়া তাৰ বিকাশ আৰু বিকাশৰ নানা অন্তৰায় সম্পর্কে বিভিন্ন মত আগবঢ়াইছে। ইতিহাসে ঢুকি গোপোৱা সময়ৰ পৰাই অসমৰ ঘৰৱা মাটিত নানা জনগোষ্ঠীৰ মানুহে সমাজপাতি, বাজ্য গঠন কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিক সমৃদ্ধ কৰিছে।

সূচক শব্দঃ বৰ অসম, জাতিচেতনা, অসমীয়া, মৎগোলয়, সমাহৰণ, সমৰ্থয়

০.০১ প্ৰস্তাৱনা :

ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ-পূব প্ৰান্তত অৱস্থিত অসম ৰাজ্যখনক আদিতে প্ৰাগজ্যোতিষ্য আৰু পাছলৈ কামৰূপ নামেৰে পৰিচিত হ'বলৈ লয়। মনোৰম প্ৰাকৃতিক শোভা আৰু বৈচিত্ৰ্যৰে ভৱপূৰ এই ৰাজ্যখনত অতীজৰে পৰা একাধিক জাতি-জনগোষ্ঠীৰ লোকে বসবাস কৰি আহিছে। অসমত বসবাস কৰা লোকসকলক অসমীয়া নামে অভিহিত কৰা হয় যদিও ই কোনো এক নিৰ্দিষ্ট জাতি বা জনগোষ্ঠী নহয়। বৰঞ্চ একাধিক জাতি

আৰু জনগোষ্ঠীৰ সমন্বয়তহে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঢ় লৈ উঠিছে। অসমীয়া ভাষা অসমীয়া সংস্কৃতি বুলি কোনো গাইগুটীয়া আৰু সূকীয়া ভাষা-সংস্কৃতি কোনো কালে নাছিল আৰু কোনেও পূৰ্ব পৰিকল্পিত কৰি সজাই পৰাই কাৰো ওপৰত বলপূৰ্বক জাপিও দিয়া নাছিল। মাথো সময়েহে সময়ৰ সৈতে কাম কৰি গৈছে বিশ্বজনীন সততাৰ তাগিদাত অথবা Universal truth ৰ বলত। প্ৰাচীন অসমৰ ভৌগোলিক আৰু ৰাজনৈতিক পটভূমিলৈ চালে দেখা যায় যে প্ৰকৃত পক্ষে ইয়াত কোনো ভূমিপুত্ৰৰ আৱৰ্তাৰ হোৱা নাছিল। বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন কাৰণত ইয়ালৈ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ প্ৰৱজনহে ঘটিছিল। ‘অসম’ নামটো অসমৰ স্থান, নদ-নদী, পাহাৰ নামৰোৱেই আমাক সোৱৰাই দিয়ে যে - ইয়াত অস্ট্ৰো-মংগোলীয় আৰু আৰ্য এই ত্ৰি জনগোষ্ঠীৰ সুসমন্বয় ঘটিছিল।

অসমত বসবাস কৰা ত্ৰিজনগোষ্ঠীৰ ভিতৰত মংগোলীয় সকল চীনদেশৰ দক্ষিণ অঞ্চলৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰ, চালুইন, মেকাং আদি নদ-নদীৰে অসম, ব্ৰহ্মপুত্ৰ, ইন্দো-চীন আদিলৈ প্ৰজিত হৈছিল। বৈদিক আৰু সংস্কৃত সাহিত্যত মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ লোক সকলক কিৰাত নামে জনা যায়। খৃষ্টিজন্মৰ পূৰ্বে কিৰাতসকল পূৰ্বত্তৰ অঞ্চলত বাস কৰিবলৈ লৈছিল। তেওঁলোক পৰ্বত-পাহাৰ, নৈৰ পাৰ, গুহা আদি প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশত বাস কৰিবলৈ লৈছিল। তেওঁলোক প্ৰাকৃতিক সম্পদত চহকী আছিল। বয়ন শিঙ্গটো তেওঁলোক উন্নত আছিল। কপাহখেতি আৰু ইয়াৰ পৰা সূতা প্ৰস্তুত কৰাৰ পৰম্পৰা নিৰ্মাতা স্বৰূপেও কিৰাতসকলে খ্যাতি লাভ কৰিছিল। চীন-তিৰতীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ যি সকল লোক ভাৰতবৰ্ষলৈ প্ৰজিত হৈ ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ শ্ৰোতধাৰাৰ সৈতে মিলি গৈছিল তেওঁলোকেই কিৰাত আৰু এই কিৰাত পদৰ পৰিসৱে ভাৰতবৰ্ষত স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰা মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ বিভিন্ন গোষ্ঠী আৰু ঠাল-ঠেঙুলিক সামৰে। এই গোষ্ঠীসমূহ হৈছে - ক) হিমালয় গোষ্ঠী, খ) বড়ো- নগা-কুকিচীন, আহোম ভাৰতীয় তিৰতীসকল বড়োসকল বৃহৎ মংগোলীয় ফৈদৰ অন্তৰ্গত এটি জাতি। ভাষিক সম্প্ৰদায় হিচাপে চীন তিৰতবৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ তিৰতবৰ্মীয় উপশাখাৰ অন্তৰ্গত। বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ দৈহিক গঠন, সাংস্কৃতিক, ভাষিক আৰু প্ৰচীন সভ্যতাৰ বেহ-কপ সমূহেই এই কথা প্ৰতিপন্ন কৰে যে এওঁলোক মংগোলীয় ফৈদৰ মানুহ। অসমৰ জাতিগঠনত মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত বড়ো জনজাতিৰ অৱদান অপৰিহাৰ্য। ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি আদি সকলো দিশতে বড়োসকলে অৱিহণা যোগাইছে।

০.০২. অধ্যয়নৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য :

অসমীয়া সংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত ধৰ্ম, ভাষা, লোকবিশ্বাস, বীতি-নীতি, জীৱন চৰ্চাকে আদি কৰি সকলো ক্ষেত্ৰতে মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ বিদ্যমান। সেয়েহে এই গবেষণা কমিটিৰ জৰিয়তে অসমীয়া জাতি গঠন পত্ৰিয়াত বড়োসকলৰ বৰঙণিসম্পর্কে আলোচনা আগবঢ়াবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

০.০৩. অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

এই ক্ষুদ্র গবেষণা পত্ৰখন প্ৰস্তুত কৰোতে মূল বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি অনুসৰণ কৰা হৈছে। আলোচনাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় তথ্যসমূহ মুখ্য আৰু গৌণ উভয় উৎসৰ পৰা প্ৰহণ কৰা হৈছে।

১.০০ বৃহত্তর অসমৰ জাতিগঠনত মংগোলীয় জনগোষ্ঠীৰ উপাদান :

অসমীয়া জাতি গঠনত তিৰত বৰ্মীসকলৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। প্ৰজাতিগত দিশৰ পৰা তেওঁলোকক মংগোলীয় জনগোষ্ঠীৰপে জনা যায়। মংগোলীয় বা কিবাৎসকলৰ কেতিয়া ভাৰতবৰ্যালৈ আগমন ঘটিছিল তাৰ সুনিশ্চিত তথ্য পোৱা নাযায়। আনন্দাতে অসমত বসবাস কৰা জনসংখ্যাৰ সৰহ সংখ্যকেই মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ অৰ্ণুগত। ইয়াৰ ভিতৰত অধিকাংশলোকেই কৃষিজীৱী। সন্ভৱতঃ তেওঁলোকে অস্ত্ৰিকসকলৰ পৰা প্ৰায় সংস্কৃতিৰ উপাদানবাজি আহৰণ কৰি উন্নৰ আৰু উন্নৰ-পূব দিশৰ পৰা প্ৰজিত হৈ অসমৰ পৰ্বত-ভৈৱামকে আদি কৰি বিভিন্ন প্ৰান্তত বিয়পি পৰে। নিজনিজ আৱাসিক অঞ্চলৰ ভৌগোলিক বিশেষত অনুসৰি সংস্কৃতিৰ গঢ় দিয়ে আৰু সৰু সৰু গোট বা জনজাতিত বিভক্ত হৈ পৰে। অৱশ্যে সুকীয়া স্থান আৰু পৰিৱেশত বসবাস কৰা সত্ৰেও তেওঁলোকৰ মাজত কেতোৰো উমেহতীয়া সামঞ্জস্য পৰিলক্ষিত হয়। অসমত বসবাস কৰা তিৰতবৰ্মীসকলৰ ভিতৰত বড়ো-কছুৰী, ডিমাছা-কছুৰী, সোণোৱাল, দেউৰী, বাভা, মিচিং আদি প্ৰধান। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ অৰ্ণুগত ধৰ্ম, ভাষা, লোকবিশ্বাস, ৰীতি-নীতি, জীৱনচৰ্যাকে আদি কৰি সকলো ক্ষেত্ৰতে মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ বিদ্যমান। কিয়নো, অসমীয়া ভাষী মূলতঃ ইণ্ডো-ইউৱোপীয় ভাষা পৰিয়ালৰ হ'লেও ইয়াৰ বিভিন্ন দিশত যেনে - উচ্চাৰণ পদ্ধতি, প্ৰত্যয়, ধৰন্যাত্মক শব্দবাজি, ধাতুৰ ব্যৱহাৰ, অনুকাৰ অনুৰূপ শব্দৰ প্ৰাবল্য, অনুনাসিকীকৰণ আদিত মংগোলীয় প্ৰভাৱ দেখা যায়। শব্দ সন্তাৱৰ ক্ষেত্ৰতো মংগোলীয় ভাষাসমূহে যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছে। অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহৃত মাছ ধৰা সঁজুলি, নৈৰ নাম, তাঁতশালৰ সঁজুলি, গছ-লতাৰ নাম, ধানৰ নাম, ঘৰুৱা সঁজুলি, লোকবিশ্বাস জড়িত অনুষ্ঠান আদিৰ নামৰ ক্ষেত্ৰত মংগোলীয় প্ৰভাৱ দেখা যায়। সেইদৰে অসমীয়া সমন্বাচক শব্দ আৰু ইয়াৰ ব্যৱহাৰতো মংগোলীয় উপাদান নিহিত হৈ আছে।

আনন্দাতে অসমীয়া মৌখিক আৰু লিখিত সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো মংগোলীয় জনগোষ্ঠীসমূহৰ প্ৰভাৱ লক্ষণীয়। অসমীয়া তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, বিহুগীত, আইনাম, ফকৰা-যোজনা আৰু সাধুকথাসমূহত জনজাতীয় বিষয়বস্তু, ঠাঁচ আৰু প্ৰকাশ ভংগীমাৰ আভাস পোৱা যায়। ইয়াৰোপৰি অসমীয়া ভাষাত বচিত ৰামায়ণী সাহিত্য, মহাভাৱতৰ অনুবাদ, বুৰঞ্জী বচনা আৰু পুৰাণ সমূহৰ অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰত একাংশ জনগোষ্ঠীয় বাভা বা বাজবিষয়াৰ অৱদানৰ কথা অনন্বীক্ষণ্য। তেওঁলোকে বাজ পৃষ্ঠপোষকতা আগবঢ়াই

কবিসাহিত্যিকসকলক অনুপ্রাণিত করিছিল। আনন্দাতে, অসমৰ ধৰ্মীয় ক্ষেত্ৰতো জনজাতীয় ধৰ্মসমূহৰ প্ৰভাৱ উল্লেখযোগ্য। অসমৰ ধৰ্মীয় পৰম্পৰাত প্ৰচলিত বলি-বিধানৰ ৰীতিও মংগোলীয় সকলৰ পৰা অহা বুলি অনুমান কৰা হয়। অসমৰ গ্ৰাম্যজীৱনত স্থান পোৱা প্ৰচলিত তত্ত্ব-মন্ত্ৰ, যাদুবিদ্যা, জৰা-ফুকা, বনৌষধিৰ ব্যৱহাৰ আদিও মংগোলীয় জনগোষ্ঠীৰে উপাদান। মংগোলীয় সমাজত বিয়াৰ লগত জড়িত কেতোৱে লোকবিশ্বাস আৰু ৰীতি নীতিৰ গুৰুত্বও মনকৰিবলগীয়া। বিয়াত সুৱাণুৰি তোলা, গাঁঠিয়ন খুন্দা, পানীতোলা, মূৰত তেল দিয়া, মূৰত চাউল দিয়া, চকলং প্ৰথা আদি ৰীতি- নীতিও মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ পৰা অহা আৰু বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজত সেইবোৱে স্থান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

সহজ-সৰল জীৱন যাপনেৰে যুগ যুগ বসবাস কৰি অহা মংগোলীয়সকলে মান-মৰ্যাদাৰ ক্ষেত্ৰত অনননীয়তা প্ৰদৰ্শন কৰা দেখা যায়। আনন্দাতে মংগোলীয়সকলৰ মাজত জাতিচেতনা, অস্পৃশ্যতা, বৈষম্য আদিও বিৰল। সাংস্কৃতিক সমষ্টয় আৰু সংমিশ্ৰণৰ মাজেৰে তেওঁলোকে যুগ-যুগ ধৰি এই ভূখণ্ডত বসবাস কৰি আহিছে। সামগ্ৰিকভাৱে চাবলৈ গ'লৈ বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিত মংগোলীয়সকলৰ ব্যাপক অৱদান আছে। তেওঁলোকৰ জাতিগত উপাদানৰ উপৰিও আৰ্যসংস্কৃতিৰ পৰা আহৰণ কৰা উপাদানসমূহৰ সমষ্টয়ত অসমীয়া সংস্কৃতিক এক নতুন ৰূপ প্ৰদানকৰে। সদৌশেষত লীলা গঁণেদেৱৰ ভাষাবে ক'ব পাৰি, ‘অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ভাৰতীয়মুখী ৰূপটো ছত্ৰে ছত্ৰে মংগোলীয় উপাদান প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষভাৱে নিহিত হৈ আছে।’ (১ ড. হেমন্ত ডেকা, অসমীয়া জাতিগঠনত প্ৰজাতিয় উপাদান, পঃঃ নং- ১৫৮)

১.০১. বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিগঠনত বড়োসকলৰ অৱদান :

অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল ন্তৰত্বৰ ভূ-স্বৰ্গ তথা শতাধিক জাতি-জনজাতিৰ বাসভূমিয়ে নহয় মিলনভূমিও। এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত বড়োসকল অন্যতম। অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বসবাস কৰা জনজাতীয়সকলৰ ভিতৰত বড়োসকল ঘাইকৈ কোকৰাবাৰ জিলা অঞ্চলতে থৃপ খাই আছে যদিও অসমৰ সকলোকেইখন ভৈয়ামৰ জিলা আৰু পাৰ্বত্য জিলাসমূহৰ উপৰিও ভাৰতৰ পশ্চিমবংগ (উত্তৰবংগ), মেঘালয়, নাগালেঙ্গ, অৰূপাচল আদি ৰাজ্যৰ লগতে বহিঃবাস্তু বাংলাদেশ, ভূটান-নেপালতো বড়ো জনসংখ্যা পোৱা যায়।

আৰ্যসকলৰ আগমনৰ পূৰ্বেই অসমত অনাৰ্য অৰ্থাৎ জনজাতীয় গোষ্ঠীৰ বসতি আছিল। এই জনজাতিসকলৰ ভিতৰত মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ লোকৰ সংখ্যাই সৰহ। অসমত বসবাস কৰা বড়ো, বাভা, মিচিং, লালুং, বাজবংশী, আহোম, চুতীয়া, সগোৱাল আদি লোকসকল মংগোলীয় জনগোষ্ঠীৰ অৰ্ণ্গত। মংগোলীয় জনগোষ্ঠীৰ অৰ্ণ্গত বড়োসকলে স্ফৰীয় ব্যক্তিসন্তাৰ স্ফৰীতিৰ বাবে পৃথক ৰাজ্যৰ আন্দোলনত জপিয়াই পৰিষে যদিও

এটা কথা সর্বজনবিদিত যে, তেওঁলোকে এটা সময়ত অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ
বৰভেটি নিৰ্মাণত যথেষ্ট সহযোগ আগবঢ়াইছিল। এই বংশৰ বজা মহাবজাসকলে
অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিছিল। বৰাহী বজাৰ
পৃষ্ঠপোষকতাত থাকশংকএতৰী যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ কৰি মাধৱকন্দলিয়ে বামাযণ অনুবাদ
কৰাটো এক উজ্জ্বল নিৰ্দৰ্শন। আনহাতে বড়োসকলে নদীৰ পাৰত গাঁও পাতি বসতি
স্থাপন কৰা পথাটো অসমত প্ৰতিষ্ঠা কৰি হৈ গ'ল আৰু লগতে মাছ ধৰা সঁজুলি আৰু
মাছ খোৱা পথাবো প্ৰচলন কৰি হৈ যায়। মাছ ধৰা সঁজুলিৰ ভিতৰত জাকৈ, খালৈ,
খোকা আদি তেওঁলোকৰে অৱদান বুলি কোৱা হয়। কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে,
জন্মৰ মাংস খোৱা পথা তেওঁলোকে অসমত প্ৰচলন কৰে। বড়োসকলে লফা, চেঁকীয়া,
লাই আদি শাকৰ ব্যৱহাৰ কৰাৰ উপৰিও চাউলৰ পৰা মদ তৈয়াৰ কৰাত তেওঁলোক
সিদ্ধহস্ত আছিল।

অসমীয়া সমাজৰ বাঁহেৰে সজা ঘৰ, খৰাহী, পাটী আদি সামগ্ৰীবোৰ বড়োসকলৰে
অৱদান। তদুপৰি বাঁহেৰে সাজি উলিওৱা বাঁহী, বেণু আদিও বড়োসকলৰে অৱদান।
অসমীয়া মানুহেনান বস্তু সাঁচি থাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা বাঁহৰ চুঙ্গাও বড়োসকলৰে অৱদান।
তদুপৰি বাঁহৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা অসমীয়া প্ৰিয়খাদ্য বাঁহৰ গাজটেঙ্গাও বড়োসকলৰ পৰা
আহৰণ কৰা। পণ্ডিতসকলৰ মতে, বাঁহকেন্দ্ৰিক জনবিশ্বাসমূহো অসমত বড়োসকলেই
প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল।

অসমীয়া সমাজত তিৰোতাৰ যি স্থান বড়ো জনগোষ্ঠীৰ অৱদান অনন্ধীকাৰ্য।
তেওঁলোকেৰ সমাজত নাৰীৰ আসন পুৰুষৰ প্ৰায় সমান। সমাজৰ পৰিয়ালত সকলো
কামতে নাৰীসকল পুৰুষৰ সোহাঁতস্বৰূপ। পথাৰত ধান ৰোৱা, বাঞ্ছনিঘৰত বন্ধা-বঢ়া
কাম কৰাৰ উপৰি এৰীসূতা উৎপাদন কৰা, কাপোৰ ৰোৱা বড়োতিৰোতাৰ উল্লেখযোগ্য
কাম। বিধৰা বিবাহ গা-ধন দিয়া আদি পথাই বড়ো সমাজত তিৰোতাৰ উচ্চ আসনৰ
আভাস দিয়ে। আজিও কম-বেছি পৰিমাণে অসমীয়া সমাজত ছোৱালী পলুৱাই আনা,
ঘৰ জোৱাই বখা, বাক্ষস আৰু পৈশাচ বিবাহ পদ্ধতি বড়োসকলৰ প্ৰভাৱত প্ৰচলিত
হৈছে। অসমৰ ধৰ্মীয় জীৱনতো মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ বড়োসকলৰ প্ৰভাৱ বিদ্যমান।
অসমত কেঁচাইখাতী গোঁসানীৰ পূজা তেওঁলোকে প্ৰৱৰ্তন কৰে। ইয়াৰ লগতে নৰবলি
আৰু জন্ম বলি দিয়া প্ৰথা বড়োসকলৰ ধৰ্মবিশ্বাসৰ লগত জড়িত। সিজু পূজা, মানসা
পূজা, শিলপূজা আদিও বড়োসকলৰ ধৰ্মীয় উপাসনা পদ্ধতি। এই প্ৰথা, বিশ্বাস আৰু
পূজাবোৰ আজিও অসমৰ বড়ো জনজাতি আৰু অসমীয়া জাতিৰ মাজত প্ৰচলিত আছে।
আকৌ নামনি অমত প্ৰচলিত মহোহো উৎসৱ বড়োসকলৰ অৱদান বুলি ডঃ বিৰিধিকুমাৰ
বৰুৱাদেৱে উল্লেখ কৰিছে। আনহাতে, সাজপাৰৰ বাতানহাতে ক্ষেত্ৰত অসমৰ তিৰোতাৰ
সাজপাৰ বিশেষকৈ বিহা আৰু মেখেলা বড়োসকলৰে অৱদান বুলি ক'ব পাৰি। অৱেশ্যত

ক'ব পাৰি যে বড়োসকলৰ ওচৰত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি বিশেষভাৱে খণ্ডী।

২.০০ উপসংহাৰ :

বৰ অসমৰ সাস্কৃতিক পথাৰত অসমৰ পাহাৰ ভৈয়ামক বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ বৰ্ণাজ সংস্কৃতিৰ পলস পৰি বৰ অসমীয়া সংস্কৃতি জীপাল হৈ উঠাৰ বৰ অসমীয়া অৰ্থাৎ বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিসম্ভাৰ বৰ ভেটি গঢ়ি উঠিছে। ইয়াৰ প্ৰাচীন-অৰ্বাচীন সৰু বৰ সকলো জনগোষ্ঠীৰ সংমিশ্ৰণত তথা সমাহৰিত যৌগিক সংস্কৃতিৰে। অকল অসমীয়া ভাষী বৰ্ণ-হিন্দু সকলৰেই নহয়, অসমীয়া মাতৃভাষীয়েই হওঁৰ নাইবা সকলো থলুৱা ভাষা-ভাষীৰেই অসমীয়া ভাষা, সমাজ আৰু সংস্কৃতিক বৰ্ণাজ ক্ষেত্ৰত গঢ়ি তোলাত ইতিবাচক ভূমিকা আছে।

দৰাচলতে বড়োসকল অসমৰ অন্যতম প্ৰাচীন থলুৱা জনগোষ্ঠী হ'লেও বড়োসকলৰ ভাষা-সমাজ-সংস্কৃতিৰ সকলো বিলাক উপাদান অসমীয়া ভাষা বা সমাজৰ উপাদান নহ'বও পাৰে। কিন্তু বড়োভাষাত উচ্চাবিত সকলো বৰ্ণ বা ব্যৱহৃত ব্যাকৰণিক ৰূপ ইয়াৰ শব্দ সন্তাৱৰ দৰে অসমীয়া ভাষাৰ কালিকাস্পৰ্শক, ইয়াৰ নিভঁজ কৃপ-বৰ্ণ-ব্যাকৰ সৃষ্টিত বড়ো আদি থলুৱা জনজাতীয় আৰু তিৰিতবৰ্মীয় ভাষাৰ অৱদান থকাৰ কথা অঙ্গীকাৰ কৰিব নোৱাৰিব। ভাষাৰ দৰে সমাজ-সংস্কৃতি আৰু সাহিত্যৰ দিশতো বড়ো আৰু অজনজাতীয় লোকৰ মাজত বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি নোপোৱা দিনৰে পৰা এক মধুৰ সম্পর্ক দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেয়েহে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিগঠনত বিশেষকৈ আচাৰ-বৰ্তীতি, ধৰ্ম, ভাষা আদিত বড়োসকলৰ অৱদান নুই কৰিব নোৱাৰিব। একেখনি কথা কাৰ্বি, ডিমাচা তিৰা, ৰাভা, দেউৰী, মিচিং আদিৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰযোজ্য। অসমৰ ভূমিপুত্ৰ এই সকল জনগোষ্ঠীয়ে স্বতঃস্ফুর্তভাৱে অসমীয়া ভাষা প্ৰহণ কৰি অসমীয়া জাতি গঠন পক্ষিয়াত অন্যতম অংশীদাৰ হিচাপে ভাগ লৈছিল বুলি এই ক্ষুদ্ৰ গৱেষণা কৰ্মটিৰ জৰিয়তে জানিব পাৰি।

গ্ৰন্থপঞ্জী

ৰাভা হাকাচাম, উপেন। অসমীয়া আৰু অসমৰ জাতি-জনগোষ্ঠী : প্ৰসংগ-অনুসংগ, ।

গুৱাহাটী : প্ৰথম প্ৰকাশ : জানুৱাৰী, ২০১৩

নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ। অসমৰ জনগোষ্ঠীয় ঐতিহ্য : সাংস্কৃতিক বিনিময় আৰু সংহতি।

গুৱাহাটী : বাণী মন্দিৰ, প্ৰথম প্ৰকাশ : জানুৱাৰী, ১৯৯২

দন্ত গোস্বামী, প্ৰফুল্ল। সাহিত্য সংস্কৃতি, ইতিহাস। গুৱাহাটী : প্ৰথম প্ৰকাশ : জুলাই,

১৯৯২

শৰ্মা, নবীনচন্দ্ৰ। অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস। গুৱাহাটী : বাণী প্ৰকাশ, ২০১১

বৰুৱা, প্ৰফুল্লদ কুমাৰ। অসমীয়া লোকসাহিত্য ডিক্ৰগড় : বনলতা ২০০৯

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 93-111

অনুবাধা শর্মা পূজাৰীৰ ইয়াত এখন অৱগ্য আছিলঃ এক অধ্যয়ন

ড°দুলাল চন্দ্ৰ দাস

সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, দৰং কলেজ

সংক্ষিপ্ত সাৰ

ভাৰতীয় উপন্যাস সাহিত্যত অসমীয়া উপন্যাসৰ এটা বিশেষ স্থান আছে। বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ মৃত্যুঞ্জয় উপন্যাসৰ খ্যাতিৱৰেই তাৰ যথাৰ্থ নিৰ্দৰ্শন। সাহিত্য আকাডেমীয়ে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যৰ শক্তিশালী দিশাটোৰ পৰিচয় দি আহিছে। অসমৰ পৰিচিত আৰু প্রতিষ্ঠিত ঔপন্যাসিকসকলৰ ভিতৰত অনুবাধা শর্মা পূজাৰী অন্যতম। তেওঁ দহখনৰো অধিক উপন্যাস ইতিমধ্যে বৰনা কৰিছে। তেওঁৰ শেহতীয়া উল্লেখযোগ্য আৰু সাহিত্য আকাডেমী বাঁচা উপন্যাসখন হ'ল ইয়াত এখন অৱগ্য আছিল। এই উপন্যাসখন কেইবাটাও দিশৰ পৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ। ঔপন্যাসিকৰ প্ৰকৃতি সচেতনতাৰ ছবিখন যিদৰে স্পষ্ট কৰত প্ৰকাশ পাইছে ঠিকসেইদৰে সাধাৰণ মানুহৰপৰা আৰস্ত কৰি দালাল, ৰাজনৈতিক নেতা, সাংবাদিক আদিয়ে বন্যাধণ্ডল কিদৰে ধৰংস কৰিছে, তাৰো ছবিখন স্পষ্টভাৱে দাঙি ধৰিছে। উপন্যাসখনত জৈৱ বৈচিত্ৰ্যত বনাধণ্ডল ধৰংসই কেনেদৰে প্ৰভাৱ পেলাইছে, ঔপন্যাসিকাই উপন্যাসখনত উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি ৰাজনৈতিক নেতা, দালাল চক্ৰ হাতত পৰি সাধাৰণ জনতাই জীয়াতু ভোগাৰ উপৰি জীৱনৰ সৰ্বস্ব হেৰুৱাৰ লগা হৈছিল। উপন্যাসখন সামগ্ৰিক আলোচনা কৰি বনাধণ্ডল ধৰংসত মানুহৰ অবিহণ কিমান আৰু ৰাজনৈতিক নেতা, দালাল আদিৰ প্ৰভাৱে বনাধণ্ডল কিদৰে জনাধণ্ডলৈ পৰ্যবসিত কৰিছে, তাৰ এক প্ৰশালীবদ্ধ আলোচনা দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

সূচক শব্দ : অৱগ্য, আমচাং, ধৰংস, ৰাজনীতি, দালাল।

Sampriti, Vol. IX, Issue-I ✴ 93

অৱতৰণিকা :

অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী অসমীয়া সাহিত্যৰ এগৰাকী জনপ্ৰিয় উপন্যাসিকা। অসমৰ সমস্যাসমূহক লৈ উপন্যাসিকা অত্যন্ত সচেতন। এই সচেতনাই উপন্যাসিকাক এগৰাকী দায়িত্বশীল সাহিত্যিক হিচাপে চিহ্নিত কৰিছে। বামসিংহৰ নেতৃত্বত মোগলৰ আক্ৰমণ, ১৮৩৬ চনত বঙালীসকলৰ কুৰুদ্বিত অসমীয়া ভাষাই স্ব-স্থান হেৰুৱা সমস্যাকে ধৰি অসমক এশ এবুৰি সমস্যাই জুমুৰি দি ৰাখিছে। অসমৰ এই এশ এবুৰি সমস্যাৰাজিৰ ভিতৰত অৱণ্য ধৰণসৰে পৰিৱেশ বিনষ্ট কৰা অন্যতম। প্ৰদূষণৰ মাত্ৰা যিধৰণে ক্ৰমাঘঢ়য়ে বাঢ়িৰ ধৰিছে, হয়তো সেইধৰণে বাঢ়ি গৈ থাকিলে প্ৰথৰীখন এটা সময়ত মানুহৰ বসবাস কৰাৰ অনুপযোগী বা বিপদজনক হৈ পৰিব।

অসম অতীজৰে পৰা হাবি-জংঘলোৱে পৰিপূৰ্ণ বাজ্য। কিন্তু অসমৰ হাবি-জংঘল অৰ্থাৎ অৱণ্য ধৰণ কৰি বাঢ়ি আহিছে আধুনিক সভ্যতা। যোগাযোগৰ ক্ষীপ্ত উন্নয়ণ সাধনৰ নিমিত্তে ফ'বলেন নিৰ্মাণৰ নামত গছ-বন কাটি এফালৰপৰা তহিলং কৰিছে। পাহাৰ ধৰণসৰে কৰি সভ্যতাৰ চানেকি বৰ বৰ আটালিকা সাজি গঢ় দিছে কংক্ৰিট নগৰী। সেউজী পাহাৰৰ বুকু এতিয়া সভ্য আধুনিক সমাজখনে লঠঞ্চা আৰু ৰংক্ষতালৈ সলনি কৰিছে। দৈনিক অৱণ্য ধৰণসই অসমৰ পৰিৱেশ বিনষ্ট কৰিছে, বৰষুণৰ পৰিমাণ কমিছে, খৰাওৰ সমস্যা বাঢ়িছে। কিন্তু জীৱ শ্ৰেষ্ঠ মানৱৰ এই বিলাক সমস্যালৈ কোনো অক্ষেপ নাই। অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীয়ে তেওঁৰ জীৱনকালত অসমৰ এই সুলভ দৃশ্য বৰ চৰৰ পৰা দেখিছে আৰু বন ধৰণসৰ হৃদয়-বিদাৰক যজ্ঞখন হৃদয়ৰে অনুভৱ কৰিছে। এগৰাকী সমাজ সচেতক, প্ৰকৃতিপ্ৰেমী আৰু পৰিৱেশ সচেতক উপন্যাসিকা হিচাপে অৱণ্যক আধাৰ কৰি ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল শীৰ্ষক উপন্যাসখন বচনা কৰি উলিয়াইছে।

গৱেষণাৰ উদ্দেশ্য :

ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল উপন্যাসখনৰ সামগ্ৰীক আলোচনাই এই অধ্যয়নৰ মূল উদ্দেশ্য। অৱশ্যে উপন্যাসখনত পৰিস্ফুট অৱণ্য ধৰণ আৰু ইয়াৰ সৈতে জড়িত মানুহবোৰ দুমুখীয়া চৰিত্ৰ পোহৰলৈ অনাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

অধ্যয়নৰ পৰিসৰ :

অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ ইয়াত এখন অৱণ্য আছিলঁ' এক অধ্যয়ন শীৰ্ষক বিষয়টি অধ্যয়নৰ বাবে অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰ ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল উপন্যাসখনৰ অধ্যয়নৰ মাজতে সীমাবদ্ধ থাকিব।

অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

আলোচ্য গৱেষণাৰ বিষয়টো আলোচনাৰ বাবে বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি অনুসৰণ কৰা হ'ব।

বিষয়বস্তুর বিশ্লেষণ :

ইয়াত এখন অবগ্য আছিল উপন্যাসখনৰ পটভূমি আমচিং বনাধ্বল। উপন্যাসিকাই উপন্যাসৰ কাহিনী আৰস্ত কৰাৰ পূৰ্বে তেওঁ বসবাস কৰা মহানগৰৰ বৰ্ণনা দিছে— ‘মহানগৰৰ যি ঠাইত মই বাস কৰোঁ, তালৈ পূৰ্বতে আহিছিল অজস্র চৰাই। ...

আজিকালি পূৰ্বৰ দৰে চৰাই, জীৱ-জন্ম নাই। হাতী আহে বছৰজুৰি।এই ঠাইত থাকি তিনিবাৰকৈ হোৱা ‘উচ্চেদ’ৰ প্ৰত্যক্ষদৰ্শী হৈছোঁ। ইয়াত এখন অবগ্য আছিল মহানগৰৰ এটা যুগৰ সাক্ষী। মানুহ, অবগ্য আৰু মহানগৰৰ সংঘাতৰ সন্ধিক্ষণৰ মই যিদৰে সাক্ষী, আপুনিও নিশ্চয় আজি নহ'লেও কাহিলৈ হৈ পৰিব অসহায় সাক্ষী।’(শৰ্মা পূজাৰী, পাতনি)

ইয়াত এখন অবগ্য আছিল উপন্যাসখন সঁচাকৈ এটা যুগৰ সাক্ষী। উপন্যাসিকাই নিজৰ স্ব-চক্ষুৰে প্ৰত্যক্ষ কৰা বনাধ্বল জনাধ্বললৈ পৰ্যবেসিত হোৱা, জীৱ-জন্ম আৰু মানুহৰ সংঘাত, সেউজী পাহাৰৰ বুকু চকুৰ পচাৰতে লঠঙ্গা ৰূপ লোৱা, পাহাৰ খহাই প্ৰকৃতিৰ বুকুত পাহাৰ লীন নিওৱা দৃশ্য অসম মূলকত তেনেই সুলভ। উপন্যাসিকাই আমচিং বনাধ্বলক আধাৰ কৰি বৰ্তমান এখন সঁচা ছাবি উপন্যাসখনত ৰূপায়ণ কৰিছে। উপন্যাসিকাই উপন্যাসখনৰ প্ৰতিটো অধ্যায় বিভাজন একো একোটা তাৎপৰ্যপূৰ্ণ আৰু ইঙ্গিতধৰ্মী শিৰোনাম ৰাখিছে। আৰস্তণিৰ পৃথিৰী বিচাৰি...’ অধ্যায়ত উপন্যাসিকাই বিচিৰ পৃথিৰীখনৰ বিচিৰ কৰপৰেখাৰ বিৱৰণ দাঙি ধৰিছে। বিশাল সাগৰ আৰু মহাসাগৰ, সাগৰ-মহাসাগৰৰ প্ৰান্তত সংযোগ হোৱা নীলিম আকাশ, ব'দত জিলিকা বালিৰ সোণালী আভা, অশোকাক্ষীমীত নিমাতীঘাটত কটোৱা সময়খনি, নৈৰ বুকুৰ সোণালী বালিচন্দা আদিৰ স্মৃতিয়ে উপন্যাসিকাক নষ্টালজিক কৰি তুলিছে। পৃথিৰী মানেই বিচিৰ, নানান জীৱৰ আশ্রয় স্থল পৃথিৰী অনন্ত বহস্যৰ আকাৰ। ‘পৃথিৰীখন কিমান বিচিৰ প্ৰাণী, কীট-পতঙ্গৰ বাসস্থান। সমুদ্ৰৰ অন্তৰ্ভাৗো দেখোন অনন্ত বহস্যৰ পৃথিৰী।’(শৰ্মা পূজাৰী,)

উপন্যাসিকাই ভাবনাৰ কোঠালীত পৃথিৰীখন সাজি সেই আনন্দৰ পৰিৱেশৰ সৈতে পাঠকক পৰিচয় কৰাই দিছে। সমাজত নাৰীৰ কৰ্মক্ষেত্ৰখনৰ পৰিসৰ বৰ বিশাল। এই বিশাল ক্ষেত্ৰখনত নাৰীৰ শৰীৰ হৈ পৰে যন্ত্ৰ। উপন্যাসিকাৰ দৃষ্টিত নাৰীৰ শৰীৰ—

‘নাৰীৰ শৰীৰটো এটা কাৰখনাৰ দৰেই বুলি মই ভাৰোঁ। স্বামী-সন্তান সকলোকে প্ৰয়োজন অনুসৰি সন্তুষ্ট কৰিব লগা হয়। সন্তানবোৰ দাঁত গজাৰ পাছত, সন্তানৰ নতুন ধাৰাল দাঁতে শনত দিয়া যন্ত্ৰণাত শ্ৰিয়মাণ হৈও মাকবোৰে সন্তানৰ উজ্জল মুখ চাই দুঃখপান কৰাই সকলো পাহাৰে বুলি মই জানোঁ।’(শৰ্মা পূজাৰী, ১২)

দক্ষিণৰ খিৰিকীৰে... শীৰ্ষক অধ্যায়ত উপন্যাসিকাই তেওঁৰ ঘৰখনৰ খিৰিকীৰে প্ৰত্যক্ষ কৰা প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ ঐশ্বৰ্য ভাগোৰ আভাস দিছে। তেওঁৰ ঘৰৰ নিচেই কাষৰ পুখুৰী, তাত ফুলি থকা ভেঁটফুল, চৰি ফুৰা হাঁঠ, পুখুৰীৰ পাৰৰ জুপুৰি ঘৰবোৰ,

জুপুরিটোৰ কাষেদি বৈ অহা জুবিটো ইত্যাদিৰ বৰ্ণনাই উপন্যাসিকাৰ পাৰ্শ্বৰত্তী অঞ্চলৰ ঐশ্বৰ্যশালী প্ৰাকৃতিক শোভাৰ উমান দিছে। কিন্তু দ্রুতগতিত মানুহৰ সমাগমত এই প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ সলনি হ'ব ধৰিছে।

চৰকাৰী নীতিৰ সমালোচনা :

পথিৰীখনে মানুহক কি দিয়া নাই! নীলাভ আকাশ, সুৰঞ্জৰ পুৱাৰ সোণালী আভা, সেউজ ভূমি, শিলৰ বুকুৰ নিৰ্মল জলধাৰা, চৰাই-পথিলাৰ নিৰ্ভেজাল সামিধ্য ইত্যাদিৰে স্পৰ্শৰে মানুহক ধন্য কৰিছে। খিৰিকীৰে দেখি থকা পাহাৰটো তাৰেই সাক্ষ্য। মাধুৰী, উপন্যাসিকাৰ পৰিচারিকা। চৰকাৰে সিহঁতৰ ঘৰ উচ্ছেদ কৰিব। মাধুৰীৰ উপাৰি এই পাহাৰটোত বাস মানুহখিনিয়েই তেওঁক আহি বিপদ-আপদে সহায় কৰে। উচ্ছেদিত সকলৰ দুৰ্দশাৰ কথা ভাৰি উপন্যাসিকাৰ মনটো গধুৰ হৈ পৰিছে আৰু চৰকাৰী নীতিৰ সমালোচনাবে নিজৰ মনৰ ক্ষোভ উজাবিলে এনেদৰে—

যদি এই মানুহবোৰ আবেধ বাসিন্দা, বিদ্যুতৰ খুঁটা, লাইন কোনে দিছিল? বন্ধন গোছ কেনেকৈ পালে! ভোটৰ সময়ত, পৌৰ নিৰ্বাচন, পঞ্চায়ত নিৰ্বাচন, বিধান সভা-লোকসভা নিৰ্বচনত বাজনৈতিক নেতাই এই পাহাৰটো বগাই মানুহবোৰৰ পৰা কিয় ভোট খোজে! এই পাহাৰৰ মানুহবোৰক, আঁঠুৱা-কম্বল কিয় দিয়েছি! এতিয়া মানুহবোৰ ক'লে যাব? (শৰ্মাপূজীৰী, পঃ-১৯)

মানুহে আবেধভাৱে বনাঞ্চল দখল কৰি যি সমস্যা সৃষ্টি কৰিছে, তাৰ অন্তৰালত প্ৰশাসন-চৰকাৰী পক্ষ বহু পৰিমাণে দোষী। তেওঁলোকে যথা সময়ত এইসকল আবেধ বনাঞ্চল দখলদাৰীৰ ওপৰত চকু ব্যাহারেতেন আজি এই সমস্যা সৃষ্টি নহ'ল হয়।

নিম্নশ্ৰেণীৰ সমাজ আৰু দৈনন্দিন জীৱনত তেওঁলোকৰ প্ৰভাৱঃ

উপন্যাসিকাই আবেধ দখলৰ কবল পৰি আমচিঙ বনাঞ্চল আৰু জীব-জন্মৰ ধৰংসৰ ছবিখন দাঙি ধৰিবলৈ গৈ শ্ৰমিক, বিক্রাালা, ঠেলাবালা, হাজিৰা কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰা সাধাৰণ দুখীয়া মানুহখিনিৰ জীৱন পৰিক্ৰমাৰ বাস্তৱ ছবিখনো দাঙি ধৰিছে মানৱীয়তাৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে। ইয়াৰ উপাৰি এই মানুহ দৈনন্দিন জীৱনৰ ছবিখনো আঁকি উলিয়াইছে য'ত মাধুৰীৰ শাহৰেকৰ মদ খোৱা অভ্যাসৰ কথাৰে উপন্যাসিকাই সেই সমাজখনৰ ছবিখন দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে।

মাধুৰী উপন্যাসিকাৰ সিহঁতে বসবাস কৰা পাহাৰটোৰ বিভিন্ন কথা-বাৰ্তাৰ সংবাদসেৱী। শ্ৰমিক পৰিয়ালবোৰ এজনে আনজনৰ যৈগীয়েক পলুৱাই নিয়া বা আনলৈ পলাই যোৱা তেনেই স্বাভাৱিক। মাধুৰীৰ দেওৰেকৰো যৈগীয়েক তাৰ বন্ধু এটালৈ পলাই গ'ল। এই শ্ৰেণী মানুহ নিচাসক্ত। মদ খাই কাজিয়া পোচাল কৰা, আনৰ যৈগী পলুৱাই নিয়া বা পলাই যোৱা ঘটনাবোৰ তেনেই স্বাভাৱিক।

মনববহুত্ব নিচিনা খাটিখোরা সাধাৰণ মানুহখনিৰ গাত অলগো দোষ নাই। ভূমিহীন অৱস্থাত এচামৰ দালালৰ পৰা হাড়ভঙ্গ শ্ৰম কৰি পোৱা কষ্টৰ ধন কেইটামান দি এই সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ মানুহে এটুকুৰা ভূমি ক্ৰয় কৰিছিল। কেতিয়াবা আকৌ এই ভূমিকগো কোনো পুলিচৰ বিষয়া, বন বিষয়াৰ কোপ দৃষ্টিত হেৰুৱাৰ লগা হৈছিল। কেতিয়াবা আকৌ ইহাতক উচ্ছেদ কৰাৰ ভয় দেখুৱাই দুই-এগইটা সৰকাইছিল আৰু কেতিয়াবা বিনা পইচাত মদ খাই দুখীয়া মানুহক হাৰাশাস্তি কৰিছিল। ঔপন্যাসিকাই মনবৰ দলেয়ে পুলিচক উদ্দেশ্য কোৱা কথাখনিনৰে তাৰে উমান দিছে। ‘ঐ-ঐ শ্ৰেণীৰ লেংকানি ধোৱা, মেখেলা তলীয়াহাত্ত— হাতত বন্দুককেইটা পাই মোৰ ঘৰত আহি চুৱা চেলেকাৰ কথা পাহাৰিল...’ (পূজাৰী, পৃ ৮৪)

পাহাৰৰ প্ৰতিজন তেওঁৰ চিনাকি আৰু এই মানুহখনি বিভিন্ন কামত নিপুন। ৰফিক, বিষ্ণু বিহাৰী, পুতেক নিৰঙন, কাঠমিস্ত্ৰী বাব্লা, প্ৰাস্তাৰ মনচুৰ আলি, ইলেক্ট্ৰচিয়ান ৰেজাক, গ্ৰীল মিস্ত্ৰী সাধন— ইহাত প্ৰতিজনেই আমাৰ প্ৰাত্যাহিক জীৱনৰ সৈতে জড়িত। ইহাত নহ'লে নচলে। তামোল পৰা, গছ কটা, বৰিং কৰা, পানী টেপ লগোৱা, পানী পাইপ সলোৱা, চেনিটোৰী লেট্ৰিনৰ পুৰণি কমোদ খলোৱা, কুঁৰা খন্দা, লাইট-ফেন ঠিক কৰা, কাঠৰ কামকে ধৰি ঘৰখনৰ প্ৰতিটো সৰু-বৰ কামত পাহাৰটোৰ মানুহখনি প্ৰয়োজন হৈ থাকে। সেইবাবেই এই মানুহখনিৰ লগত সমতলৰ প্ৰতিজন মানুহৰে সম্পৰ্ক নিবড়। কেৱল পাহাৰটোৰ মানুহখনিয়েই নহয়, ইহাতোৰ নহ'লে অসমীয়া মানুহবোৰেই আওমৰণে মৰিব।

‘সিহাতে অসমীয়া ভাষা কয়, আৰু মূল অসমীয়া মানুহৰ অত্যাৱশ্যকীয় প্ৰয়োজনবোৰ পুৰাই থাকে। সিহাত নাথাকিলে আমি তথাকথিত মূল অসমীয়া মানুহবোৰ আওমৰণে মৰিব লাগিব।’ (শৰ্মা পূজাৰী, ৪৭)

সাংবাদিকৰ দায়বদ্ধতাঃ

উপন্যাসখনত গণতন্ত্ৰৰ চতুৰ্থ স্তৰ সংবাদসেৱা আৰু সাংবাদিক সম্পর্কেও বল্পুখনিৰ কথাৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। সাংবাদিক এখন দেশৰ অত্যন্ত প্ৰহাৰী আৰু আৱেগবৰ্জিত সৈনিক। তেওঁলোকৰ দায়িত্বও বহুত। ঔপন্যাসিকৰ ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল’ উপন্যাসখনত সাংবাদিকৰ দায়িত্বৰ সন্দৰ্ভত কোৱা কথাখনি মন কৰিবলগীয়া—

‘সাংবাদিক সৈনিকৰ দৰেহ'ব লাগে। ন’বিপ্ৰেট, অন্লী নিউজ— টুথফুল নিউজ। সৈনিকে যুদ্ধক্ষেত্ৰত আৱেগবৰ্জিতভাৱে যিদৰে যুদ্ধ কৰে। আৱেগ মাত্ৰ এটাই— সেই সময়ত দায়িত্ব আৰু ভালদৰে পালন কৰা। সাংবাদিক হ'ব লাগিব আৱেগবৰ্জিত। বাতৰি পৰিবেশনৰ সত্যতা আৰু দায়িত্বই মূল কথা।’ (শৰ্মা পূজাৰী, ২৩)

আকৌ সংবাদসেৱীসকল—‘শক্ৰৰ সৈতে একেখন বিছানাতে নৈশ সহ্বাস কৰে।’

পরিবর্তিত সমাজ ব্যবস্থা :

উপন্যাসখনত পরিবর্তিত সমাজখনৰ ছবিখনো সুন্দৰভাবে দাঙি ধৰিছে। পরিবর্তিত সমাজখনত অৱণ্যৰ প্রাসঙ্গিকতা কমি আহিছে, যাৰ বাবে অৱণ্য আৰু মানুহৰ মাজৰ যুঁজখনে উপন্যাসখনত এক বিশেষ ক্ৰিয়াশীল হৈ পৰিছে। উপন্যাসিকাক বাকুকৈয়ে এইবোৰ পৰিবৰ্তনে বাকুকৈ প্ৰভাৱিত কৰিছে। পৰিবর্তিত অৱণ্যৰ ছবিখন উপন্যাসিকাই স্পষ্ট ৰূপত দাঙি ধৰিছে আলোচ্য উপন্যাসখনত।

‘অৱণ্যবোৰ গাঁও হৈছে, গাঁও নগৰ হৈছে, নগৰ বাওনা হৈছে মহানগৰলৈ—
কিন্তু অৱণ্য স্তৰ হৈছে। অৱণ্যৰ গতিপথ নাই। আছে মাঠোঁ নীৰৱতা। মানুহ বনাম
অৱণ্য। এই মনস্তাত্ত্বিক যুদ্ধখন আগবাঢ়িছে তড়িৎ গতিৰে। অৱণ্যৰ জীৱকুলৰ বিৰুদ্ধে,
গচ্ছবোৰ, পাহাৰবোৰৰ বিৰুদ্ধে মানুহৰ আগ্ৰাসী যুদ্ধ আৰম্ভ হৈ গৈছে। মানুহৰ বাহিৰে
সকলো প্ৰাণীয়েই দুৰ্বল হৈ পৰিছে। গচ্ছবোৰে আশ্রয় দিব নোৱাৰা হৈছে অৱণ্য
আধিকাৰীবোৰক। মানুহ ৰক্ষণীজ হৈছে।’ (শৰ্মা পূজাৰী, ২৪)

উপন্যাসিকাই উপন্যাসখনত এক বিংশ শতকৰ পৰিবর্তিত অসমীয়া সমাজখনৰ
ছবি পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰিছে।

‘পৃথিবীৰ সকলো সম্পর্কই নতুন ৰূপ লৈছে। আপোন সন্তানে বৃন্দ পিতৃ-মাতৃক
বাটত এৰি আহে সমস্যা বুলি। ককাই-ভাই চিৰবৈৰী হয় সম্পত্তি ভাগ-বটোৱাৰাৰ
সময়ত। কেতিয়াৰা মানসিক, কেতিয়াৰা শাৰীৰিকতাৰে হত্যা কৰা হয় আপোনজনকোঁ’
(শৰ্মা পূজাৰী, ২৫)

উচ্ছেদ কালত সৃষ্টি হোৱা মানুহৰ দুৰ্দশাৰ ছবি :

প্ৰকৃতিপ্ৰেমী আৰু ন্যায়ালয়ৰ হস্তক্ষেপত পাহাৰত বহুবাৰ উচ্ছেদ হৈছে। এই
উচ্ছেদসমূহত সাধাৰণ মানুহখনিৰ অৱস্থা অবণনীয়। উপন্যাসিকাই উচ্ছেদৰ পৰৱৰ্তী
ছবিখনৰ কথা ভাৰি তেওঁৰ মনলৈ বলকেইখন ছবি আহিছে; যিকেইখন অত্যন্ত বেদনাদায়ক
আৰু মার্মাণ্ডিক।

‘কাইলৈ সঁচাকৈ পাহাৰৰ মানুহবোৰ ঘৰ ভাঙি পেলালৈ সিহঁতৰ ল’ৰা-
ছোৱালীবোৰ কি হ’ব? ল’ৰা-ছোৱালীবোৰে ইমান কষ্ট কৰি পঢ়া-শুনা কৰিছে, ...
মাধুৰীহিঁত থকা পাহাৰটোত এতিয়া জীৱ-জন্ম একো নাই। চৰকাৰে মানুহবোৰ খেদি
জীৱ-জন্মবোৰ ধৰি আনি মেলিবহি নেকি! জীৱ-জন্মৰ বাবে পাহাৰটোত একো খাদ্য
নাই। তাতকৈ পাহাৰৰ মানুহবোৰক যেনে আছে তেনেকৈ থাকিবলৈ দিলেই হ’ল!
উচ্ছেদ কৰিব লাগে?’ (শৰ্মা পূজাৰী, ২৫)

উচ্ছেদৰ ঘটনাই পাহাৰ মানুহখনিৰ আলাই আথানি হৈছে, কিন্তু বেছি হৈছে
স্বুলীয়া ছাত্-ছাত্ৰীসকল। মেট্ৰিকৰ পৰীক্ষার্থী সকলে কিতাপ-কানি বাঞ্ছি টোপোলা
কৰি বেগত ভৰাই ৰাখিছে। উপন্যাসিকাৰ পৰিচাৰিকা বিহাৰী সম্প্ৰদায়ৰ মাধুৰীহিঁতৰ

ঘৰ উচ্ছেদৰ কথা শুনি তেওঁ যি মনোকষ্ট পাইছিল, সেইয়া আছিল এগৰাকী মানৱীয় অনুভূতিৰে সিঙ্গ নাৰীৰ হৃদয়ৰ মনোবেদন।। কিন্তু সামাজিকভাৱে দায়বদ্ধ এগৰাকী নাগৰিক হিচাপে তেওঁ এই উচ্ছেদৰ বিৰোধিতা কৰাৰ কাৰণ বিচাৰি পোৱা নাই।

সুবিধাবাদী ৰাজনৈতিক নেতা, বিষয়া আৰু দালালৰ ভঙ্গামীৰ ছবি :

ওপন্যাসিকাই অতি সাহসৰে ৰাজনীতিক কলা অধ্যায়বোৰ ইয়াত মুকলিকৈ সমালোচনা কৰিছে। ভোটৰ আশাত আৰু গাদী খামোচা মাৰি থৰি বখা তাড়ণাত ৰাজনৈতিক নেতাবোৰে য'বৈ ত'বৈ মানুহ আনি পাহাৰবোৰত বহুৱাইছে। ৰাজনৈতিক নেতাই একেটা ভোট বেংক গঢ়িছে যাতে তেওঁলোকৰ ভাৰিয়ৎ এইসকল লোকৰ জৰিয়তে সুৰক্ষিত হৈ থাকে। ওপন্যাসিকাই ৰঞ্জনৰ জৰিয়তে এইবোৰ গোহৰলৈ আনিছে। ৰঞ্জনৰ ভাষাত—

এতিয়াও পাৰ গুইৰ মাংস আৰু ছাল, শৰালি হাঁহ।....এই অৰণ্যত পূৰ্বতেও মানুহ আছিল। জীৱ-জন্মৰ সৈতে সহৰস্থান আছিল।মন্ত্ৰী, বিষয়াই নিজ স্বার্থ পূৰণৰ অভিন্নাবে দলে দলে মাতি আনি মানুহবোৰেই এদিন বিপদ মাতি আনিলে হাবিতলীয়া পূৰণি মানুহবোৰৰ। ...ভূমি দালাল, ৰাজনীতিকে আৰণ্য, জীৱ-জন্ম সকলোৰে অধিকাৰ খৰ্ব কৰিলে। ...বন বিভাগৰ একাংশ মানুহ ৰাজহ, প্ৰশাসন, আৰক্ষী, নেতা-মন্ত্ৰী এই সকলোৰেৰ দালালৰ শ্ৰেণীত পৰে। ...কিন্তু বৃহৎ ব্যৰসায়িক গোষ্ঠীক বিৰ্জেট, কল-কাৰখানা সাজিবলৈ এওঁলোকে মাটিৰখীয়াৰ পৰাই মাটি মোকলাই দিয়ে। ... মন্ত্ৰী-বিধায়ক হোৱাৰ সপোন দেখি এই গাঁওবোৰক ভোট বেংক তৈয়াৰ কৰি আছে।(পূজাৰী পৃ-১০৬)

বহু ৰাজনীতিকৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰে পাহাৰ আৰু বনাঞ্চলত আবৈধভাৱে বসতি কৰা মানুহখিনিয়েই। তেওঁলোকেই পাহাৰত মণ্ডিৰ, নামঘৰ, মছজিদ সাজে! নিৰ্বাচন আহিলেই পাহাৰৰ মানুহখিনিৰ মাজত টকা-পইচা, আঁটুৱা-কম্বল বিলোৱা, মাটিৰ পটা দিয়াৰ দিয়াৰ প্রলোভনেৰে ভোট বিচাৰে। ওপন্যাসিকাই ৰাজনৈতিক নেতাৰ ছত্ৰছায়াত কিন্দৰে চৰকাৰী ভূমি আবৈধভাৱে দখল কৰিছে, বনাঞ্চল কিন্দৰে ৰাজনৈতিক নেতাৰ বাবে ধৰ্ম হৈছে তাৰ জীয়া দস্তাবেজ হৈছে ইয়াত এখন অৰণ্য আছিল' উপন্যাসখন। উচ্ছেদৰ সময়ত ৰাজনৈতিক দলৰ মাজত ইজনে সিজনলৈ বোকা চটিওৱাৰ পৰম্পৰাগত খেল! মহানগৰখনৰ পৰিৱেশ কাৰ ছত্ৰছায়াত কোনে ধৰ্ম কৰিছে? ইয়াৰ বাবে দায়ী মানুহ! কিন্তু তাতোকৈ বেছি দায়ী প্ৰশাসন আৰু চৰকাৰ অৰ্থাৎ ৰাজনৈতিক নেতা। অপৰিকল্পিত বাসস্থান, বিল-জলাশয়, পাহাৰ আদি আবৈধ দখলে মহানগৰখনলৈ ধৰ্ম মাতিছে। মহানগৰ এতিয়া মানুহৰ অধিকাৰত পৃতিগন্ধময় পৰিৱেশ। ওপন্যাসিকাই মহানগৰৰ এই পৰিৱেশ গঢ়াত হাত উজান দিয়া প্ৰতিভাশালী মন্ত্ৰী, বিষয়াৰ কথা স্পষ্টভাৱে বৰ্ণনাই উপন্যাসখনত—

‘....জলাশয়ৰ বৃহৎ অংশবোৰ দখল কৰা, পাহাৰবোৰৰ সুচল মাটি দখল কৰা
প্ৰভাৱশালী মন্ত্ৰী, বিষয়া আৰু ব্যৱসায়ীসকলৰ অংশবোৰ এতিয়াও সুৰক্ষিতই হৈ আছে।’
(শৰ্মা পূজাৰী, ৪১)

উচ্ছেদ হ'বই! কিন্তু এই ক্ষেত্ৰত এজন মন্ত্ৰী-পুত্ৰ অধিক আগ্রহ প্ৰকাশ দেখুৱা
কাৰ্যত মানুহে গোৰু পাইছে। খানাপাৰাত গৈ সংযোগ হোৱা আমচিং অৰণ্যত বন
বিভাগে হাজাৰ হাজাৰ চেণ্ণন গচ ঝইছিল যদিও সেইবোৰ কাটি তহিলং কৰিলে।
এতিয়া তাত গাঁও হ'ল; মণিপুৰ বস্তি, মিচিং বস্তি, বড়ো বস্তি হ'ল! উপন্যাসিকাই
ৰাজনীতিকৰ এই কুটিল চক্ৰান্ত দাঙি ধৰি ৰাজনৈতিক নেতাৰ ভঙামীৰ দিশটো উন্মোচিত
কৰিছে এনেদৰে—

‘পাহাৰ উদং। তাত মণিপুৰী বস্তি হৈছে, মিচিং বস্তি হৈছে, বড়ো বস্তি হৈছে।
...এজন মন্ত্ৰীয়ে আনি বহুৱা। তেওঁ নিজৰ সমষ্টিত থিয়াকৰ পদটো নিৰাপদে ৰাখিবলৈ
এয়া কৰিলে। আমাৰ বিধায়কেই অনা মানুহ, কি কৰিম আমি? ইয়াৰ মাজত এজনী
ডাংকাটি তিৰোতা লীডাৰ আছে।’ (শৰ্মা পূজাৰী, ৫৬/৫৭)

উপন্যাসিকাৰ প্ৰশাসন আৰু চৰকাৰৰ উচ্চ বিষয়াৰ এই দুৰ্নীতিকো সাহসেৰে
উপস্থাপন কৰি চৰকাৰখনকো সমালোচনা কৰিছে বঞ্জনৰ জৰিয়তে—

দখল লোৱা মানুহক আগেয়ে উচ্ছেদ কৰিছিলোঁ। পিছে মোৰ ওপৰৱালা আহি
পইচা লৈ সিহঁতক আকৌ থাপে। এই মানুহবোৰে পুলিচকো ঘোচ দিয়ে। সিহঁতবোৰ
পইচা আমাৰ ডাঙৰ বিষয়াবোৰলৈও যায়। বহুত মানুহক ‘পলিটিচিয়ান’ আনি
অৱণ্যবোৰত গচ-বন কাটি থাকিবলৈ দিয়ে। ভোটবেংক সিহঁত। (শৰ্মা পূজাৰী, ৫৫)

অল ব'ডছ লীডছ টু পলিটিচ্ছ। আপোনাৰ ঘৰৰ ওচৰৰ পাহাৰটোৱ উন্নৰফালৰ
পাহাৰ জনজাতীয় মানুহথিনিয়ে হাইকৰ্টত পাল্লিক পিটিচন ফাইল কৰিলে কালি।
বিষয়টো এতিয়া বিবেচনাধীন হ'ব। ইফালে এই বিশেষ জনগোষ্ঠীটো চৰকাৰখনৰ মূল
ভোট নিৰ্ণয়ক। তেওঁলোকৰ লীডাৰে আমাৰ চৰকাৰত যোগ দিছে। এওঁলোকক সন্তুষ্ট
কৰিলে উজনিৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ সমষ্টি দুটামানত হাৰি যাব আহা ইলেকচনত। (শৰ্মা পূজাৰী,
৫৬/৫৭)

এই অভয়াৰণ্য ধৰংস কৰিছে এচাম দালাল, মধ্যভোগীয়ে। আৰক্ষী প্ৰশাসন, বন
বিভাগ, বাজহ চক্ৰ, মন্ত্ৰী-বিধায়কৰ একাংশ এই অভয়াৰণ্য ধৰংসৰ মূল খলনায়ক।
(পূজাৰী পৃ-১০১)

উপন্যাসিকাই ৰাজবংশীৰ জৰিয়তে আমচাঙৰ বনাথল ধৰংসত পুলিচ-প্ৰশাসনৰ
বৰমূৰীয়া, মন্ত্ৰী-বিধায়ক, ৰাজনৈতিক দালাল, ভূমি মাফিয়া আদিয়ে আমচাং অভয়াৰণ্য
কিদৰে জড়িত হৈ আছে, তাৰ ছবিখনো উপন্যাসখনত দাঙি ধৰি তেওঁলোক
সমালোচনাৰ কৰাৰ লক্ষ্য কৰি লৈছে।

দাম্পত্য জীবনৰ সৰক্ষুৰা ছবি :

সন্দেহে দাম্পত্য জীৱন নীৰস কৰে। ঔপন্যাসিকাই উপন্যাসখনৰ মূল কাহিনী ভাগৰ লগতে বৰ্তমানৰ অসমীয়া সমাজখনৰ পৰিয়ালত প্ৰত্যক্ষ কৰা সৰ্ব-সুৰা অথচ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাৰ অৱতাৰণা কৰিছে। ঔপন্যাসিকাৰ বান্ধৰী যুতিহাঁতৰ পাৰিবাৰিক সমস্যাটি এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিব পাৰি। যুতিৰ স্বামী শংশাক এজন ডাঙৰ বিষয়া। চৰিত্ৰ বৰ ভাল নহয়। আনৰ পত্নী আৰু নাৰীৰ ওপৰত চকু দিয়া বাবেই সিহাঁতৰ মাজত পাৰিবাৰিক কন্দল লাগি থাকে। আনহাতে যুতি হ'ল স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি সচেতন। গতিকে জিম, ডায়েটিং আদি যুতিৰ প্ৰাত্যাহিক জীৱনৰ অঙ্গ। যুতিৰ লগত ঔপন্যাসিকাৰ মধুৰ সম্পর্ক। দিন-ৰাতি বুলি কথা নাই কিবা বিপদত পৰিলে বা শংশাকৰ লগত কিবা থোতামোজা লাগিলে ঔপন্যাসিকালৈ ফোন কৰে আৰু কেতিয়াৰা সোঁ শৰীৰে আহি তেওঁৰ ঘৰত উপস্থিত হয়ছি। শংশাকই আনকি ঘৰৰ বন কৰা মহিলাগৰাকী, সহকৰ্মী বিপুল পত্নীৰ ওপৰতো বেয়া নজৰ দিয়ে! নিজৰ চৰিত্ৰ অসততা শশাঙ্কই ছলনাময়ী কথাৰে ঢাকিব বিচাৰে। মানসিক অশাস্ত্ৰিপৰা পৰিত্রাণ বিচাৰিয়েই নিশা ৯.৩০ বজাতো তাই ঔপন্যাসিকাৰ ওচৰলৈ আহিছে। শংশাকৰ মতে সি নিৰ্দোষী! সিহাঁতে বেয়া! —

ইমান বদ্মাচ তিৰোতানে! ছিঃছিঃ! তোমাৰ দৰে পত্নী আছে বাবেই মোক চৰেই সৰ্দা কৰে, এইবোৰ তাৰে ফল। (শৰ্মা পুজাৰী, ৩৩)

শংশাকই অফিচৰ ছেক্রেটেৰী জনীক লৈ কোম্পানীৰ কামত বাহিৰলৈ যায়। ইও এক অশাস্ত্ৰি কাৰণ যুতিৰ। ঔপন্যাসিকাই এইবোৰ ঘটনা উল্লেখেৰে বহু কেইটা কথাৰে ইঙ্গিত দিছে। সাম্প্ৰতিক সময়ত আমাৰ সমাজত একাধিক পৰিয়ালৰ দাম্পত্য-জীৱন ধৰংস হোৱাৰ মূলতে যে পৰকীয়া প্ৰেম আৰু সন্দেহ তাৰো আভাস পাওঁ। ঔপন্যাসিকাই যুতিৰ তাইৰ প্ৰসঙ্গ তুলি ধৰিয়েই তাইৰ মনৰ অশাস্ত্ৰি দূৰ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। যুতিৰ ভাষাত—

শংশাকই মোক যদি মোক ক'লেহেঁতেন যে ছেক্রেটেৰী নিশা মোৰ লগত যাব, মই সন্দেহ নকৰিলোহেঁতেন। মই শংশাকৰ মেইল বক্স এনেয়ে চেক কৰিছিলোঁ। শংশাৰ কনফাৰেন্স আছিল যোল্ল আৰু সোতৰ তাৰিখে, টিকট দিয়া এজেন্সীৰ এখন মেইল আছিল, নিশা সিঙ্গৰ ফ্লাইটৰ টিকট সোতৰৰ ডেৰ বজাত। অৰ্থাৎ নিশাৰ টিকট কোম্পানীয়ে দিয়া নাছিল, শংশাকৰ চিনাকি ট্ৰেডেল এজেন্টে কৰি পঠাইছিলয় কনফাৰেন্স শেষ হোৱাৰ দিনা নিশা সিং পুলোলৈ গৈ সন্ধিয়া পাইছেগৈ— ইয়াৰ মানে কি! শংশাক উভতি আহিছে উনিষ তাৰিখৰ দিন। অৰ্থাৎ সোতৰৰ নিশা আৰু ওঠৰ তাৰিখটো শংশাক আৰু নিশাৰ নিজৰ পৰিকল্পনাত হোৱা নাই জানো! ধূৰ্তালিৰ এটা সীমা আছে! (শৰ্মা পুজাৰী, ৩৫)

সংসাৰ ধৰি বখাত বিশ্বাসে যি মঠৌষধৰ কাম কৰে, ঠিক সেইদৰে সন্দেহে

সংসারৰ বৰ খুঁটা ভাঙি চৰমাৰ কৰে।

‘.....সন্দেহ কৰি থাকিলে তই বেমাৰী হৈ যাবি। তহ্তৰ সুন্দৰ সংসার শেষ হৈ যাব।’ (শৰ্মা পূজাৰী, ৩৬)

কিন্তু যুতিয়ে স্বামীৰ মৰম-স্নেহৰ পৰা উচ্ছেদ হৈ তাইৰ মনত জাগৰিত যি বেদনা সেইয়া পাহাৰপৰা উচ্ছেদিত হোৱা মানুহখনিৰ বেদনাৰ সৈতে একে। কিয়নো—‘আৱেগ, প্ৰেম-ভালপোৱাৰ উচ্ছেদেও একোজন মানুহক ধৰণ কৰে, ঘৰ থাকিও অঘৰী হয়।’

ওপন্যাসিকাই যুতিৰ প্ৰসঙ্গ উথাপনেৰে তেওঁৰ সংসারৰ বহু কেইটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা উপস্থাপন কৰিছে। দাম্পত্য জীৱনত ছেঁক লাইফৰ এটা সুকীয়া মহত্ব আছে। ই বিবাহিত জীৱনক জীয়াই ৰাখে। ওপন্যাসিকাই ফ্ৰয়েডৰ কথা উল্লেখেৰে লছ অৱ লিবিডৰ জ্ঞান দিছে যুতিক। সংসার বাখিবলৈ স্বামী-স্ত্ৰী দুয়ো উদাৰ হ'ব নালাগে। কাৰণ স্বামী-স্ত্ৰী দুয়ো উদাৰতাই সংসারত সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে। ড'নাল্ড ক্ৰেচীৰ ‘ফ্ৰড টাইৎগল থিয়ৰী’ৰ উল্লেখেৰে তেওঁ উল্লেখ কৰিছে যে ঠগ-প্ৰবণনাৰ কাৰণ তিনিটা—Pressure, Opportunity আৰু Rationalization। অৰ্থাৎ চাপ, ঠগিবলৈ দিয়া সুবিধা আৰু বেয়া কামবোৰ বুজিও নুবুজাৰ দৰে। চাফাই দিয়া কাৰ্য। স্বামী বা স্ত্ৰীয়ে এজনে আনজনক চাপত বাখিবলৈ বিচাৰিলে স্বামী বা স্ত্ৰীয়ে মুক্ত প্ৰেমৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হয়। গতিকে নিজৰ ভুল ক'ত হ'ল, তাৰ বিচাৰ কৰিবলৈ ইচ্ছাক হ'ব লাগিব। ওপন্যাসিকাই এই বাস্তৱ জ্ঞানেৰে যুতিক কৈছে—

এতিয়া তই ইয়াৰ মাজত নিজকে থিয় কৰাই ভাবি চা, ক'ত ভুল হ'ল। ভুলৰ সমষ্টিয়েইতো জীৱন, সেয়ে ভুলবোৰ বুজিলেই হ'ল, বেছি বিশ্লেষণ নকৰিবি। নিজক সংযত কৰ। (শৰ্মা পূজাৰী, ৩৮/৩৯)

ধৰণস কাৰ্যত ‘অধিকাৰ’ৰ মহত্ব :

‘অধিকাৰ’ শব্দই মানুহক ধৰণস মুখলৈ ঠেলি পঠিয়ায়। অধিকাৰেই গোটেই পৃথিৰীখন অস্থিৰ কৰি বাখিছে। মানুহে কেতিয়াৰা নিজৰ উপকাৰিতাৰ হেতু কিছুমান বস্তু পৰিহাৰ কৰে কিন্তু পৰিহাৰ আন জনৰ বাবে অনিষ্টকাৰীও হ'ব। সেয়েহে সংসারত স্বামী-স্ত্ৰী নিজৰ নিজৰ উপকাৰিতাৰ বাবে কোনো বস্তু ত্যাগ কৰিলো, সি আনজনৰ মনত বিষাদগাব সৃষ্টি কৰিব পাৰে। এইয়া দাম্পত্য-জীৱনত সৃষ্টি স্বাভাৱিক পৰিস্থিতি। আচলতে সমগ্ৰ বিশ্বখনতে গঢ়লৈ উঠিছে অধিকাৰৰ ভোক! এই অধিকাৰৰ ভোকৰ বাবেই কোনোবা যদি উচ্ছেদিত হৈছে; আন কোনোবা সংস্থাপিত হৈছে—

মাটি আৰু সীমাৰ অধিকাৰৰ দাবীত অস্থিৰ। পৃথিৰীখনেই অধিকাৰৰ ভোকত যুদ্ধসন্ত্রস্ত। ছিৰিয়াৰ পৰা ম্যানমাৰলৈকে—কোনোবাই যদি অধিকাৰ ভোক কৰিছে, কোনোবা আকৌ উচ্ছেদিত হৈছে। এই ভোক পেটৰ ভোকতকৈ ভয়ংকৰ। (শৰ্মা পূজাৰী, ৪০)

সাম্প্রতিক সময়ত মানুহ নিজের ঠাইর পৰা উচ্ছেদিত বা প্ৰেজিত হ'ব লগা হৈছে বিভিন্ন কাৰণত। সভ্য বিশ্ব সভ্যতাত মানুহ কিহলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে তাৰ বাস্তৱ বিৱৰণ উপস্থাপনেৰে ঔপন্যাসিকাই মনৰ ক্ষেত্ৰ উজাৰিছে এনেদেৰে—

আন্তজীতিক সীমাবিবাদ, গৃহযুদ্ধ, ৰাজনৈতিক হেঁচাত বাধ্যতামূলক প্ৰেজন আৰম্ভ হৈছে। ধৰ্মৰ বাবে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ বাবে, কৰ্মসংস্থানৰ সন্ধানত প্ৰাকৃতিক দুর্যোগত মানুহ গাঁৰৰ পৰা চহৰ, চহৰৰ পৰা আন ৰাজ্য বা দেশলৈ বাধ্য হৈছে যাবলৈ।প্ৰেম, সহানুভূতি অঘৰী হৈছে। মানুহ, কচাইখানাৰ মুগৰ্ণি-পঠা ছাগলী হৈছে, বৰফ দি চালান দিয়া মাছ হৈছে, ...ৰেল নতুবা উৰাজাহাজৰ সন্তোষীয়া টিকটত মানুহ দেশান্তৰিত হৈছে মৃত বা অৰ্ধমৃত হৈ। (পূজাৰী পঃ-৯১)

জীৱন পৰিক্ৰমাত সহৰস্থানৰ গুৰুত্ব :

সহৰস্থান কৰিব জানিলে কাৰোৱে মৰণ নাই। ই আমাক জীয়াই থকাৰ অমৃতবাণী শিকায়। ঔপন্যাসিকাই দুজনী শিক্ষিতা ছোৱালীৰ ভাৰাঘৰ বিচৰা ঘটনাৰ বিৱৰণ দি বহু কেইটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথক অৰতাৰণা কৰিলৈ। পঢ়া-শুনাত চোকা আৰু পঢ়া-শুনাৰ প্ৰতি আতিশয় আগ্ৰহ আছিল যদিও দৰিদ্ৰতাৰ বাবে পঢ়া-শুনা আধাতে এৰি মহানগৰত কাম কৰি জীৱিকা নিবাহ কৰিছে। তেওঁলোকৰ মাজত ভাৰাঘৰৰ ভাড়া ভাগ হয়, খোৱা-বোৱাৰ খৰচ ভাগ হয়। হঠাতে সিহঁতৰ জিনীয়ে ছোৱালীয়ে ঘৰভাৰা দিছিল তাইৰ বিয়া আৰু বিয়াৰ পাছত গিৰিয়েকৰ লগত কোঠাটোত থাকিব। সেয়েহে সিহঁতক এতিয়া ঘৰভাৰা এটাৰ প্ৰয়োজন হৈছে। মুঠতে, অতি কষ্টৰে সিহঁতে জীৱনক গতি দিয়ে। একেখন টক্টাপোছত দুজনীকৈ গাভৰ ছোৱালীয়ে সহৰস্থান কৰাতো কিমান কষ্টকৰ সেইয়া সহৰস্থান কৰা জনহে জানে। যিদিবে পাৰ আৰু ফেঁচাৰ বুজাবুজি অপ্রাকৃতিক বা অস্বাভাৱিক ঠিক সেইদৰে পৰিস্থিতিৰ তাগিদাত ছোৱালীকেইজনীয়ে সহৰস্থান কৰাতোও আচলতে অপ্রাকৃতিক বা অস্বাভাৱিক। মহানগৰখনত কিমান অট্টালিকাৰ কোঠালি শৃং হৈ পৰি আছে। এই ছোৱালীকেইজনীৰ দৰে কিমান সন্তান জীৱিকাৰ তাগিদাত অন্য ৰাজ্য বা দেশত গৈ আছে! ঘৰবোৰ অপেক্ষা কৰি দহদিনমান বুজা-বুজি মাজেৰেই শান্তিৰে সহৰস্থান কৰি আছিল।

সংগ্ৰামী যুৱ সমাজৰ ছবি :

ঝতুৰাজৰ উল্লেখেৰে ঔপন্যাসিকাই আমাৰ সমাজৰ নিঃসহায়, পৰিশ্ৰমী, স্বাভিমানী যুৱকৰ জীৱনৰ কঠোৰ সংগ্ৰাম আৰু আত্মবিশ্বাসৰ ছবিখন দাঙি ধৰিছে। ঝতুৰাজ ঘাঁওৰেপৰা আহা যুৱক। এখন নার্চিং হোমত টেকনিচিয়ানৰ কাম শিকি সম্পূৰ্ণ ছোৱাৰ পাঠত ঘৰলৈ উভূত নিজে কিবা এটাকৰাৰ মানসেৰে ঘৰলৈ যোৱাৰ কথা ভাবি ঔপন্যাসিকাৰ আশীৰ্বাদ ল'ব আহিছে। যিসময়ত এচাম উঠি অহা যুৱক-যুৱতীয়ে

माक-देउताकक आरेगिकभारे धर्षण करे, एथन लेटेट्र मडेलव वाईक वा निजव पचन्दर किवा बस्त्र नापाले, सेहि समयात खतुबाजहँतर दरे युरके निजक प्रतिष्ठा कवार संग्रामी युरको आছे; ताव साक्ष्य एहि महानगरखनेइ दिव।

‘उपन्यासिकाइ क’बवार परा आहि वाह लोरा पाव चराइ जोवव जवियते वहकेइटा तांपर्यपूर्ण बक्तव्यव इक्षित दिछे। जहामालव आतिशय्य आक उंपीडगत लगवी हेरोवा पाव चराइटोरे पुनर एटा नतुन लग पाइ निजक परिवेशव सेते खाप खुराइ लैन्छे। पाव चराइ हालव माजत एक मधुर सम्पर्क गतेऽलै उठिल। किन्तु माजे समये सिहँतर माजत मान-अभिमान, ठेह-पेच लागि थाकिल यदिओ तेओळोकव माजव आत्मिकता कोनो गुणे नकमिल। उपन्यासिकाइ पाव चराइहालव एहि दृश्यवोव चाई वर आनन्द पाले। इहँतर माजव प्रेम-भालपोरावोव निर्भेजाल। जीरजगतव रहस्यमय सम्पर्कवोव आमि निरीक्षण नकरौं वावेहे, सेहिवोव आमाव अज्ञाते थाक याय। पावचराइ हालक लै उपन्यासिकाइ जीर-जन्म्त्र जीरनशेलीव किछु प्रकृत रहस्य पोहबलै आनिछे।

कोनो जीर-जन्म्त्र विवाह, धर्म, अनुष्ठान नाही; अर्थात एक प्रेमव सम्पर्कत सिहँत वन्दी हय। पाव जातव पक्षीवोव एहि लिभ-इन-टुगेदाव रिलेश्यनश्चिप दृढ। (पूजावी पृ-९२)

शान्तिव पथव सम्भानः

‘शान्तिव पथ तेज आक चकुपानीवे गढा’ एक तांपर्यपूर्ण शिरोनामेरे इयाव परवर्ती अध्याय नामकरण करिछे। इयात उपन्यासिकेशान्तिव उह विचारिछे। शान्ति कोन पथे आहे, सन्त्रास ने अहिंस पथेरे, युक्ति रे ने मानवताव माजेरेदि, वामपक्षारे, सेंपक्षारे, ने मध्यपक्षारे, हिन्दू-इच्छाम, ख्रीष्टान, ने जैन धर्मव माजेदि? समय सलनि हैचे। पुंजिवादेव शान्ति आनिव विचारे? अत्याधुनिक अस्त्रवोव प्रयोजन कत? शक्त नाशि शान्ति प्रतिष्ठा करिवलै! किन्तु आनव घवत जुइ दि निजे शान्तिव थाकिव पावे जानो? उपन्यासिकव स्पष्ट कथा—

मनव शान्ति, समाजव शान्ति, देशव शान्तिव वावे भावोताजन खं, क्षेत्र आक अशान्तिवे जर्जवित व्यक्ति ह’ले फलाफलो अशान्ति होराटोरइ स्वावारिक। (पूजावी पृ-९२)

पाहावखन आमचिं अभयावण्यव एटा अंश—आमचिं अवण्यखन यदि एटा हाती बुलि कळना करे, एहि अंशटो ह’व हातीव नेजव आग। आमाव महानगरीखनव उशाह एहि अवण्यखन। कामरुप जिलाव अन्यतम बन्यप्राणीवाभयावण्यखनेइ आमचिं। राजधानी शिलंगव परा आहि गुराहाटीत स्थापन होराव परा असमव बिभिन्न जिलाव आक कायव राज्यवोव वरा मानुह आहि एहि अवण्यव भूमि जधेमधे दखल करिवलै धरिलेहि।

তেতিয়া অভয়ারণ্য ঘোষণা হোৱা নাছিল। আনকি আজিও বাজহ আৰু বন বিভাগৰ দখলত থকা মাটিবোৰৰো সীমা চিনাক্ত হোৱা নাই। কিন্তু অতি ধূনীয়াএখন অৱণ্য আছিল; জীৱ-জন্তু, চৰাই সকলোৱে নিৰ্ভয়ে বসবাস কৰিছিল; এই সমগ্ৰ অঞ্চলটোত বহুত জলাহ আৰু নিৰ্মল পানীৰ জুবি আছিল। (পূজাৰী পৃ-৯৫)

আমচিং নামৰ উৎপত্তি আৰু ইয়াৰ ইতিহাস :

আমচিং বা আমচাঙৰ মাটিকালি ৭৮৬৪ বৰ্গ কিলোমিটাৰ। দক্ষিণ আমচাঙ, আমচাঙ আৰু খানাপাৰাক একত্ৰিত কৰি এই অভয়ারণ্য গঠিত হৈছে। মহানগৰৰ আটাইকেইটা পাহাৰৰ মাটি এতিয়া মানুহে দখল কৰিছে। চিৰিয়াখানাৰ মাটিখিনি বাদ দি হেঞ্জেৰাবাৰীৰ সকলো মাটিত এতিয়া মানুহৰ দণ্ডপনি। উপন্যাসখনৰ কাহিনী কথকে তেওঁৰ ঘৰৰ দক্ষিণৰ খিৰিকীৰ পাঞ্জাত বহা এজোৰ পাৰ চৰাইৰ উল্লেখেৰে পাহাৰৰ শান্তিপুঁয় প্রাণীসমূহো যে উচ্ছেদিত হ'ব লগা হৈছে, তাৰ বিৱৰণ দাঙি ধৰিছে। মহানগৰত বাস কৰিও তেওঁ কুলি, সাথিয়তী, দহিকতৰা, চুতীয়া শালিকা, মইনা, ভাটো, ডাউক আদি চৰাইবোৰ দেখিছে। কিন্তু এই পাৰ চৰাই হ'লে আগতে দেখা নাই। উপন্যাসিকাৰ মনত কৌহলৰ অন্ত নাই এই পাৰ চৰাই হালক লৈ। তেওঁৰ চিঞ্চলত ধৰা দিচ্ছে মাধুৰী আৰু পাৰ চৰাই জোৱৰ সমস্যা একেটাই। বাজবংশী বিভিন্ন কথাক প্ৰসঙ্গত আমচিংৰ ঐতিহ্য, আমচিং নামৰ উৎপত্তি, শ্যাম পথাৰ নামৰ উৎপত্তি ইত্যাদি বিভিন্ন কথাৰ তথ্য দি গৈছে। কাৰ্বিসকলৰ আম বাগিছাৰ আমচিং বুলি অনুমতি নিদিয়ালৈ আমঙ্গিব নোৱাৰিছিল। মুখ বাগৰি বাগৰি পিছলৈ অভয়ারণ্যখনৰ নামেই হ'লগৈ আমচিং।

আমচিংৰ সীমা খানাপাৰালৈকে বিস্তৃত আছিল। জাকে জাকে হাতী ইয়াৰ পৰা ভৈয়ামলৈ নামি মানুহৰ ওপৰত উপন্দৰ চলাইছিল। আমচিংৰ হাবি-জংখল মানুহে কাটি খাস্তাৎ কৰিছে। খানাপাৰাত সংযোগ হোৱা আমচিংত বন বিভাগে হাজাৰ হাজাৰ চেণ্ণন গছ কৰিছিল যদিও কিন্তু সেই গছ কাটি তহিলং কৰি তাত এতিয়া মানুহ বহিল। অৱণ্যৰ প্ৰতি উপন্যাসিকাৰ হেঁপাহ বৰ প্ৰবল। তাহানিৰ আমচিং আৰু আমচিংৰ মাজত আকাশ পাতাল তফাৎ। বৰ্তমানৰ নারেঙ্গীৰ সৈনিক ছাউলনী অতীতে পাহাৰটোৰ নামনি অংশহে আছিল। আনহাতে এই অঞ্চলটো আছিল ধাঁহ-বন, তৰানি আৰু বিলেৰে ভৰপূৰ আছিল। শিলৰ কুৱেৰীটোও নাছিল। আমচাঙ আৰু দক্ষিণ আমচাঙৰ মাজৰ অংশ হ'ল সাতগাঁও আৰু সেইফালেদিয়েই সোণাপুৰলৈকো যাব পাৰি। এই পথছেৱাক আমচিং যোৰাবাট বুলি কয়। জনজাতীয় লোক সকলে আমচিং যোৰাবাটক ‘চেঁ’ বুলিছিল। চেঁ মানে যোৱা। আমচিং অভয়ারণ্য কেনেকৈ হ'ল সেইয়া বাজবংশীৰ কঢ়স্থ। পাঞ্জাবাৰীত সেই সময়ত মানুহৰ বসতি নাছিল; আছিল জীৱ-জন্তুৰ মুকলি বিচৰণ। ২০০৪ চন মানতহে তিনিখিন সংৰক্ষিত বনাঞ্চল সংযোগ কৰি আমচাঙ অভয়ারণ্য গঠন কৰিলে। অৱশ্যে ই কাৰ্য্যকৰী হ'ল ২০০৬ চনৰ পৰা। এই অভয়ারণ্যত হাতী,

বনৰীয়া ম'হ, শৰপঙ্খ, সুগৰী পঙ্খ, নাহৰফুটুকী, লতামাকৰি, জহামাল, বনমেকুৰী, টুপীমূৰীয়া বান্দৰ, লাজুকী বান্দৰ, খঁৰানেজীয়া বান্দৰ, আছামিজ মেকক, বনগৌৰি, কেঁটেলা পঙ্খ, বনগাহৰি, বনৰৌ, কেবাজাতৰ গুঁই, অজগৱ, ফেঁটী, গোম, কেঁকো শাৰলি হাঁহ, বগলী, শিলকপৌ, হারুৱা কপৌ, মাছৰোকা, বুলবুলি, মইনা, কেবাজাতৰ ভাটো, কণামুচিৰি, সখিয়তীকে আৰু কিমান ধৰণ যে জীৱ-জন্ম ইয়াত পোৱা তাৰ কোনো লেখ নাই। সঁচা অৰ্থত আমচাঁ বিভিন্ন জীৱ-জন্ম আৰু চৰাই-চিৰিকটিৰ নিৰ্ভৰযোগ্য বাসস্থান আছিল। ঔপন্যাসিকাই বাজবৎশীৰ জৰিয়তে এই কথাখিনি অতি সুন্দৰভাৱে উপন্যাসখনত উপস্থাপন কৰি আমচাঁ অভয়াৰণ্যৰ গুৰুত্ব পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰিছে।

এই হাঁফাঁওঁচুৰা বচাওক, জীৱ-জন্মৰ বাবে, ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মই উশাহ ল'বলৈকে বচাওক অৱণখন। (পূজাৰী পৃ-১০১)

বনকৰ্মীৰ বেদনা :

সৎ-নিষ্ঠাবান বনকৰ্মীসকলৰ মনোবেদনাৰ ছবিখন ঔপন্যাসিকাই অতি সুন্দৰ ৰূপত ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল' উপন্যাসখনত দাঙি ধৰিছে। আমচাঁ পূৰ্বৰ ৰূপ সলালে। আমচাওৰ বুকুত মন্দিৰ, মজজিদ, স্কুল সাজিলে। উচ্চ ন্যায়ালয়ে বাৰম্বাৰ কোৱা সত্ত্বেও ইয়াৰ মানুহবোৱে কোনো গুৰুত্ব নিদিলে। এতিয়া স্কুল, মন্দিৰ, মছজিদৰ কথাকৈ প্ৰতিবাদ কৰে। সংবাদ মাধ্যমে এতিয়া তেওঁলোকৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীল দেখুৱায়। এবাৰলৈ নোসোধে এই স্কুল, মন্দিৰ-মছজিদবোৱ কোনে নিৰ্মাণ কৰিবলৈ দিলে? উচ্চেদৰ সময়ত মানুহৰ বিলাই-বিপত্তি দেখিছে। কিন্তু মানুহে বিহ দি গছ মৰা, পহ-চৰাই-চিৰিকটি বধ কৰা, হাতীৰ গালৈ বাৰুদ দলিলোৱা এইবোৰ কথালৈ কোনোবাই এবাৰলৈ মনকাণ দিছে নে? বাজবৎশীৰ নিচিনা আৰু বহুজন সৎ নিষ্ঠাবান বনকৰ্মীয়ে সততাৰে বনৰ সুৰক্ষাত নিয়োজিত হৈছে। বনাঞ্চল ধৰংসত মানসিকভাৱেতেও তেওঁলোক বিধ্বস্ত যদিও পৰিয়াল পোহপাল দিয়াৰ স্বার্থত গতানুগতিকভাৱে চাকৰি কৰিব গৈ আছে। ঔপন্যাসিকাই প্ৰতিজন সৎ নিষ্ঠাবান বনকৰ্মীৰ মানসিক ঝুঁঝখন আৰু পৰিস্থিতিৰ তাগিদাত চাকৰি কৰাৰ বাস্তৱ ছবিখন বাজবৎশীৰ আধাৰত উপস্থাপন কৰিছে এনেদৰে—

এই গছ-গছনি আৰু জীৱ-জন্মৰ অসহায় অৱস্থা দেখি এনে লাগে, মই যেন সন্তানক সামান্য সুৰক্ষাও দিব নোৱৰা কাপুৰুষ! এই ভাৰণা নথকা হ'লে মই বৰ সুখেৰে চাকৰি কৰিব পাৰিলোঁহেতেন। বৰ কষ্টত এতিয়া চাকৰি কৰিছোঁ। হাত-ভাৰি বন্ধামোৰ। দৰমহাৰে পেট প্ৰৱৰ্তাইছোঁ; কিন্তু যাৰ বাবে দৰমহা পাহিছোঁ, সিহঁতক মই সুৰক্ষা দিব পৰা নাই—ইয়াতকৈ কি বেদনা থাকিব পাৰে? (পূজাৰী পৃ-১০৩)

ৰঞ্জনহঁতক বন বিভাগৰ চাকৰিত মকৰল হোৱাৰ সময়ত তেওঁলোকক শপত-বাক্য লুৱাইছিল। বাইল্ড লাইফ প্ৰটেকশ্যনৰ পাঠ মুখস্ত কৰিব দিছিল। কিন্তু সময় আগবঢ়াৰ লগে লগে পিছলৈ এচাম ধূৰ্ঘৰ বনবিষয়াট বনাঞ্চলখনকে বেঁচিবলৈ কৰিলে।

সঁচাকৈ মানুহ ডাঙৰ নে গছ ডাঙৰ ?

আমচিৎং ধৰংসৰ বাবে একাংশৰ মাজত প্রতিযোগিতা বাঢ়িছে। ইয়াৰ বাবে বাজনীতিক নেতা, মন্ত্ৰী-বিধায়ক হোৱাৰ সপোন দেখা একাংশ নেতা-পালিনেতা, মাটিৰ দালাল, ফ্লেট ব্যৱসায়ী আদিয়ে উৎসাহ উদ্দিপনা যোগাই আহিছে। ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল' উপন্যাসখনত এইসকলক মুকলিকৈ সমালোচনা কৰিছে। বাগুৰে ঔপন্যাসিকাক লগ ধৰিবলৈ অহা মানুহকেইজনৰ এজনে কৰা প্ৰশ্ন এটা তেওঁক সুধিলে—‘সঁচাকৈ মানুহ ডাঙৰ নে গছ ডাঙৰ ? ’ গছৰ প্ৰয়োজনীয়তা মৰভূমিৰ মানুহথিনিয়ে বুজে, গছ-গছনিবে ভবি থকা ঠাইখনৰ মানুহে গছৰ মূল্য কি বুজিব ? মৰভূমিত গছ কৰলৈ কোটি কোটি টকা খৰছ কৰে ! মানুহে সকলোখনি প্ৰকৃতিৰ পৰা অনায়েসে হাততে পাইছে কাৰণে ইয়াৰ মূল্য বুজি পোৱা নাই। প্ৰকৃতিৰ ওপৰত মানুহৰ এই অত্যাচাৰৰ পৰিণতি যেতিয়া এদিন বিষময় হ'ব আৰু তাক উপলব্ধি কৰিব তেতিয়া আমাৰ শিশুৰে পিঠিত আঙ্গিজেনৰ মোনা পিঠিত ঘূৰিব লাগিব ! এইয়াই সময়ৰ বাস্তৱ ছবি !

নৰপত্ৰজন্মৰ চিঞ্চাধাৰা ছৰি :

ছন্দোৰ যুতিৰ ছোৱালী। তাইক লৈ পিতৃ-মাতৃ উভয়ৰে আছিল বিৰাট সপোন। শশাংকই ছন্দক ফৰেইনত এম বি এ পঢ়াব ! এজন ভাল পাত্ৰলৈ তাইক বিয়া দিব ! ভাল ল'ৰাৰপৰা বিয়াৰ প্ৰস্তাৱো আহিছিল। কিন্তু ছন্দাই সেইবোৰ বাদদি এটা ক'লা-ম'লা মালায়ালি গাঁৱৰ ল'ৰাৰ লগত লিভ টুগোদাৰত আছে। ইয়াতকৈ আৰু কি মাক-বাপেকৰ বাবে বেদনা হ'ব পাৰে। ছন্দাই 'মাডাৰ নেচাৰ' নামৰ এটি এনজিআ' সোমাইছে। তাৰে কামত তাই গুৱাহাটীলৈ আহিছে। যুতিৱে মালায়ালি ল'ৰাটো লৈ সান্তষ্ট নহয়। তাই যিকোনো প্ৰকাৰে ল'ৰাটো ছন্দোৰ পৰা একৰাব লাগে। কিছুমান ভিত্তিহীন অলাগতিয়াল কথাৰে যুতিৱে তেওঁৰ কাণ ঘোলা কৰাত তাইক বৰকৈ ধমক দিলে। যুতিৱে ঔপন্যাসিকাক লিখা-পঢ়া কৰা মানুহ হিচাপে তহঁত 'খতৰনাক বস্ত' আৰু কেমেৰাৰ ফটোৰ নিচিনা অৰ্থাৎ 'real but not original' বুলি কৈ ফোন কাটি দি নিজৰ ক্ষেত্ৰখনি প্ৰকাশ কৰিলে।

যুতিৰ পৰিয়ালৰ সমস্যা দৰাচলতে যুতিহঁতৰে সমস্যা হৈ থকা নাই, এই সমস্যাবোৰ লাহে লাহে প্ৰতিটো পৰিয়াললৈ সম্প্ৰসাৰিত হৈছে। ঔপন্যাসিকাৰ ঘৰলৈ ছন্দা আহিল। মাকক লৈ তাইব মনৰ কিছুমান দুখ প্ৰকাশ কৰিলে। মাকে ফোন কৰিলে কেৱল এখন কেবিয়াৰ লিষ্টৰ কথা কয়, আনৰ ল'ৰাই কি পাছ কৰিছে, স্কলাৰশিপ লৈ কোন ক'লৈ পড়িব গৈছে, তাৰ এখন তালিকা দি যায়। ছন্দাই সিহঁতৰ এনজিআ'টোৰ উদ্দেশ্য, মালায়ালি ল'ৰা বৰু আৰু তন্ময় আংকলৰ বিষয়ে তেওঁক জনালে। ছন্দাই ক'লে যে বংশ তাইব জীৱনৰ লাইফ লাইন। সন্তানবোৱক পিতৃ-মাতৃয়ে কিয় তেওঁলোকৰ 'প্ৰডাক্ট' বুলি 'ব্ৰেঙ্গিং' কৰিব খোজে। এই সাম্প্রতিক সময়ৰ নৰপত্ৰজন্মৰ নতুন চিঞ্চাৰ

বহিস্ফুরণ। ছন্দার জরিয়তে উপন্যাসিকাই আজির প্রজন্মের মনব বতৰা উন্মুক্ত কৃপত তুলি ধৰিছে পাঠকৰ আগত এনেদৰে—

আমৈ মা-পাপাই জন্ম দিয়াৰ বাবেই সন্তানৰ জীৱনটোকো তেওঁলোকৰ ‘প্ৰডাঙ্ট’
বুলি ‘ব্ৰেঙ্গিং’ কৰিব এয়া কেনেকুৱা কথা ? মই মা-পাপাক সদায় ভাল পাম, সন্মান
কৰিম তেওঁলোক মোৰ জন্মদাতা বুলি। কিন্তু মোৰ চিন্তাৰ সৈতে খাপ নোখোৱা
চিন্তাবোৰ মানি ল'ব নোৱাৰিম। মিছেছ যুতিমালা বৰুৱাই কেনেকৈ ভাৱিলে, তেওঁৰ
ছোৱালী ছন্দা অন্য এজনী যুতিমালা বৰুৱা হ'ব বুলি ! (পূজাৰী পৃ-১৩৯)

ছন্দার জরিয়তে উপন্যাসিকাই সাম্প্রতিক সময়ৰ আৰু কেইটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ
নৰপ্রজন্মৰ চিন্তাৰ প্ৰকাশ ঘটাইছে। পশ্চিমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰা আহি ভাৰতবৰ্ষত ক্ৰমাঘয়ে
স্থিতি লোৱা লিভ ইন টুগেদাৰ সংস্কৃতিয়ে নৰপ্রজন্মক বাকুকৈ প্ৰভাৱিত কৰিছে। লিভ
ইন টুগেদাৰ আৰু বিয়াৰ সন্দৰ্ভত ছন্দার চিন্তা আৰু যুক্তিক একেবাৰে দলিয়াই পেলাব
নোৱাৰি।

সন্তানক লৈ যুতিহাতৰ ঘৰত যি পৰিস্থিতি, সেই একে পৰিস্থিতি মাধুৰীৰ ঘৰতো।
আচলতে সন্তানক লৈ সকলোৰে ঘৰত সময় অনুসৰি কিছুমান সমস্যাই দেখা দিয়ে,
সেই সমস্যাক প্ৰতিহত কৰিব পাৰি এৰা ধৰাৰ মাজেৰে। তেতিয়াহে পৰিয়াল বাছে।
সেই কথাকে উপন্যাসখনৰ ‘সকলো পৰিবৰ্তন ভালৰ বাবে নহয়...’ অধ্যায়ত পাওঁ।
পৰিৱেশ পৰিস্থিতি অনুযায়ী জীৱ-জন্ময়ে মোকাবিলা কৰিবলৈ শিকিছে। মানুহৰ লগত
সহৰস্থান কৰিব পাৰিছে কেৱল কাউৰীয়ে। বাকীবোৰ চৰাই ইতিমধ্যে মহানগৰৰ পৰা
আস্তধ্যান হৈছে।

স্বাধীনতা কালৰ আমচিং আৰু বনাঞ্চল ধৰংসী মানুহৰ লুকা-ভাকু খেলা :

পাহাৰটোত উচ্ছেদ হয়, মানুহবোৰ আঁতৰি বায় আৰু আকো সুযোগ বুজি উলটি
আহে। কিন্তু পাহাৰটো উভতা নাই চৰাই, শিয়াল, বনমেকুৰী, আৰু হলৌ বান্দবোৰ,
হেৰাল কেঁকোসাপো। মাদিৰ মূল্য খিলঞ্জীয়া মানুহতকৈ কোনে বুজিব ? এতিয়া খিলঞ্জীয়া
ভূমিপুত্ৰসকল হাতী, বাঘ, পল্ল ম'হ, শিয়ালবোৰৰ দৰে অঘৰী হৈ পৰিছে। স্বাধীন
ভাৰতত দেশীয় বিষয়া, আমোলা, মহৰীৰ বাজ আৰস্ত হ'ল। বৰহাংহাঁতে এইবোৰ কথা
ভালকৈ জানে। পাঞ্জাবাৰী, নাৰেঙ্গী, সাতগাঁও আদি অঞ্চলৰ জলাশয়বোৰ নিমিষতে
আদৃশ্য হ'বলৈ ধৰিছে। তাৰ ঠাইতে তিনি-চাৰি মাহৰ ভিতৰতে বিশালকায় বহুতল
আৰাসে মূৰ দাঙি উঠিছে। মুঠতে চাৰিওদিশে পৰিবৰ্তনেই পৰিবৰ্তন।

এটা হাতী কেন্দ্ৰিক ঘটনাৰে মানুহৰ চৰিত্র পৰিবৰ্তন দিশটো উমোচিত কৰিছে
'জোনাকত এটা হাতী' নামৰ অধ্যায়টোত। পাহাৰবোৰ জীৱ-জন্ম আৰাস ভূমি। কিন্তু
এই ভূমি মানুহে অধিগ্ৰহণ কৰিবলৈ লোৱাত সিহাঁতৰ থাকিবলৈ ঠাই নোহোৱা হৈছে।
উপন্যাসিকাৰ কাষৰ পাহাৰটোত এটা হাতী ওলোৱাত মানুহবোৰ মাজত উৎকৰ্ষ।

আৰু ভয়-ভিত বিৰাজ কৰিছে। বন বিভাগৰ মানুহে হাতীটো খেদিবৰ যত্ন কৰিছে যদিও সফল হোৱা নাই। ঔপন্যাসিকাই নিৰপৰাধী হাতীটোৰ ওপৰত জীৱশ্ৰেষ্ঠ মানুহৰ অবগনীয় অত্যাচাৰৰ ছবিখন যথাৰ্থ কৃপত তুলি ধৰিছে। মানুহে হাতী খেদোৱাৰ নামত নাবকীয় উল্লাস উদ্ঘাপন কৰিছে। ‘হাতে হাতে লাঠি-দা, ফটকা, জুই। হাতী সহজেই গুচি যাৰ, কিন্তু সমস্যা এই বীভৎস আচৰণ দেখুৱা মানুহৰোকৰক লৈ হৈছে। আচলতে জন্ম কোন? এই দৃশ্য নেদেখিলে বুজা নাযায়।’ (পূজাৰী পৃ-১৪৭)

পাহাৰবপৰা নামি আহা হাতীটোক কেন্দ্ৰ কৰি ঔপন্যাসিকাই বহুকেইটা প্রাসঙ্গিক কথাৰ উল্লেখ কৰিছে। পৃথিবীৰ অন্যতম বৃহৎকায় জীৱ হাতীৰ বাসস্থান যেতিয়া মানুহে ল'ব, তেতিয়া হাতী জনাঞ্চললৈ নাহি কলৈ যাৰ? হাতীৰ খাদ্য স্থলী আৰু বিচৰণৰ ক্ষেত্ৰ মানুহে অধিকাৰ কৰিলে সিহতৰ উপদ্রুত আমি সহ্য কৰিবই গিব। এতিয়া অৱণ্য, নদ-জলাশয়, বিল আদিত মহানগৰ গঢ়লৈ উঠিছে। গতিকে মানুহে বনৰীয়া জীৱ-জন্ম আৰু প্ৰকৃতিৰ তাওৰ সহ্য কৰিবই লাগিব!

শিয়ালৰ অস্তিত্ব ক্ৰমান্বয়ে হেৰাই যাব ধৰিছে। বাণুৱে এটা শি থল দেখাক কেন্দ্ৰ কৰি ঔপন্যাসিকাই ‘শিয়ালী এ...’ নামৰ অধ্যায়টোত শিয়াল সম্পর্কে কিছু তথ্য দাঙি ধৰিছে। আগেয়ে শিয়াল আছিল সুলভ। কিন্তু যোৱা বাৰটা বছৰৰ মূৰত মহানগৰত শিয়াল অস্তিত্ব ওলাল। শিয়ালৰোৰো ক্ৰমবৰ্ধমান মহানগৰে গিলি পেলালে।

কৃত্ৰিম প্ৰকৃতি জগতৰ প্ৰতি মানুহৰ আকৰ্ষণ :

মানুহৰোৰ এতিয়া বাস্তৱ প্ৰকৃতি জগতখন বাদদি আঁকোৱালি লৈছে কৃত্ৰিমভাৱে সাজি লোৱা প্ৰকৃতিখন। এয়া মানুহৰ মানসিকতাৰ পৰিবৰ্তন। কিন্তু এই কৃত্ৰিম প্ৰকৃতিখনে মানুহক বক্ষা কৰিব জানোঁ? বকুল গণ্ডেৰ এপার্টমেণ্টত চিমেটেৰে সজা সেউজীয়া বং সনা গচ্ছালৰ উল্লেখেৰে মানুহৰ সংকীৰ্ণ আৰু কৃত্ৰিম মানসিকতাৰ পৰিচয় ডাঙি ধৰিছে।

মানুহৰ কৃত্ৰিমতাৰোধৰ ছবিখন উপস্থাপন কৰিছে ‘চিমেট’ৰ গছ’ শীৰ্ষক অধ্যায়তো। বকুল গণ্ডেৰ প্ৰসঙ্গ টানি আনি তেওঁ মানুহৰ পৰিৱৰ্তিত মনোজগতখন প্ৰকাশ কৰিছে। আগতে প্ৰতিষ্ঠাৰ মানুহৰ বাৰীতে বিভিন্ন ফল-মূল গছ আছিল। গণ্ডেৰ বাৰীখনতে আম, জাম, লিচু, কুঁহিয়াৰ সকলো বসাল ফলৰ গছ আছিল। কিন্তু আধুনিক মনৰ মানুহে অসম আহি ঘৰ পৰিহাৰ কৰি আৰচিচি ঘৰ সাজিবলৈ লোৱাত গণ্ডেৰ দৰে কিমান এনেধৰণৰ ফল-মূলৰ বাগিচা কাটি খাস্তাং কৰিছে। কংক্ৰিট’ৰ ঘৰ সজাৰ নামত একোটা অঞ্চল ধোঁৱা-ধূলিৰে প্ৰদূষিত কৰি তোলে। গচ্ছন্য এপার্টমেণ্ট’ৰ নাম বাখে গ্ৰীণ ভিউ। আমাৰ ৰোগমুখী ভৱিষ্যৎ আৰু পাহাৰবোৰ ভৱিষ্যৎ:

ৰাজবংশী, বঙ্গনৰ লগত আমচিঙ্গৰ দিহিঙে দিপাঙে ঘূৰি ফুৰিছে। আমঙ্গিৰ প্ৰতি অঞ্চলৰ দুৰৱস্থা দেখিছে। আমচিঙ্গৰ যিথন বাস্তৱ প্ৰত্যক্ষ কৰি ঔপন্যাসিকাই কৰিছে,

সেইখন ছবি বাজবৎশীয়ে আৰু আগৰ পৰা দেখিছে। আচলতে তেওঁ আমচিঙ্গৰ পাহাৰ, পথাৰ, জলাহ, নদীৰ, জান-জুবিবোৰৰ নক্কা হাদয়ত আঁকি লৈছে। সেয়েহে তেওঁ অনুভৱ কৰিছে—

আমচিঙ্গৰ কেইবাটাও শিবিৰত থাকি মই যি বুজিছোঁ, আমাৰ এই হাওঁফাওঁ টুকুবাত কৰ্কট বোগে বাহ লৈছে। এই মহানগৰখনক ঘোলখন পাহাৰে আগুৰি আছে। কিন্তু আমচিঙ্গৰদৰে চিৰসেউজ, বসাল পাহাৰ নাই। কিমান নিজৰাৰ উৎস ইয়াত আছে সীমা সংখ্যা নাই। (পূজাৰী পৃ-১৫৫)

ওপন্যাসিকাই বান্ধৰী যুতিৰ অবিযোগ তাই ছন্দা আৰু বংশুৰ মিলন প্ৰসন্ন কৰিলে। লগে লগে তেওঁ যুতিৰ ফোন কাটি তাইৰ কাহিনীৰ যৱানিকা গেলাইছে। মনবৰ দলেয়ে বাতি হাতী খেদিবলৈ গৈ হাতীৰ ভৱিত পৰিলগৈ। কিন্তু আচৰিত ধৰণে হাতীয়ে তাক একো নকৰিলে। মনবৰৰো মনৰ আশা পূৰণ হ'ল। নিৰঙন-চায়াৰাকো ঘৰখনে আদৰি ল'লে। পাহাৰটো টকলা হৈ আহিছে। পাহাৰটোৰ বৎশধৰ, গচ্ছলতা, চৰাই পছ, নিজৰা, বিল একোৱেই নাই তাত এতিয়া। কিন্তু পাহাৰটোৱে আশ্রয় দি বাখিছে মানুহক, মানুহৰ বৎশধৰক! ভৱিয়তৰ মানুহক। কিন্তু পাহাৰটোৰ ভৱিয়ৎ? ওপন্যাসিকাই উপন্যাসখনৰ শেষত তেওঁৰ দৰ্শন দাঙি ধৰিছে; য'ত পাঠকে ভৱিয়তৰ পৃথিবীখনৰ ছবিখন সৈতে পৰিচিত হৈছে—

‘মানুহেই এদিন সকলোকে অঘৰী কৰিব। অঘৰী হ'ব অৱণ্য, অঘৰী হ'ব মানুহ— ঠিকনাহীন হ'ব পৃথিবী। মানুহবোৰ দাঁত-নখবোৰ এতিয়াতকৈয়ো ধাৰাল হৈ আন এখন যুদ্ধ আৰন্ত কৰিব।’ (পূজাৰী পৃ-১৭৫)

আমচিঙ্গে যে সকলোকে আশ্রয় দিয়ে, দুখ নিদিয়ে তাৰেই পূৰ্ণৰূপ দিবলৈ ওপন্যাসিকাই মাধুৰীৰ ভনীয়েকৰ কথা অৱতাৰণা কৰিছে। পাহাৰটোতে ক'ববাত ঠাই অকনমান ঠিক কৰি দিব। ওপন্যাসিকাই মাধুৰীৰ কথাখিনি শুনাৰ পাছত তেওঁ পাহাৰটোলৈ চালে আৰু স্বৰ্গতোক্তি কৰিলে—

কাহিলৈৰপৰা আৰু এঘৰ মানুহ বাঢ়িৰ তাত। কিছুদিনৰ পিছত নতুন কেঁচুৱাবোৰ জন্ম হ'ব। মাধুৰীৰ ভনীয়েকৰ, নিৰঙন-চায়াৰাব....পাহাৰটোতো নাবাটে! ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ থাকিবলৈ ঘৰ লাগিব আৰু দুজোপামান গচ কটা যাব। (পূজাৰী পৃ- ১৭৫)

এইয়াই হৈছে উপন্যাসখনৰ মৰ্মবাণী।

উপসংহাৰ :

ইয়াত এখন অৱণ্য আছিল উপন্যাসৰ মূল বিষয়বস্তু আমচিং বা আমচাং অভয়াৰণ্য। বনাথৰল, জলাশয় আৰু পাহাৰ ধৰণসৰ বাস্তৱ ছবিখন ওপন্যাসিকাই ইয়াত তাতি সুন্দৰভাৱে দাঙি ধৰিছে। এইবোৰ ধৰণসই অৱণ্যবাসী জীৱকুলৰ ভৱিয়ৎ বিপদাপন্ন

কৰি অনাৰ উপৰি ভালেসংখ্যক অৱগ্যবাসী জীৱ চিৰকাললৈ হেৰাই গৈছে। মানুহে বনাঞ্চল, জলাশয় আৰু পাহাৰ কিদৰে ধৰংস কৰিছে আৰু এই ধৰংস যজ্ঞত বাজনৈতিক নেতা, দালাল, প্ৰশাসনিক বিষয়া, বন-বিষয়াৰ ভঙ্গামী আৰু ভূমিকা সম্পর্কেও ঔপন্যাসিকাই মুকলিকৈ আলোচনা কৰিছে। সংবাদসেৱা গণতন্ত্ৰৰ চতুৰ্থ স্তৰ কিন্তু আজিৰ সংবাদ মাধ্যমে তাক ধৰি বাখিৰ পৰা নাই। এচাম সাংবাদিকেই এইবোৰ কাৰ্যত আওপকীয়াই বা পোনপতীয়াকৈ সহায় কৰি আহিছে। নৰ-প্ৰজন্মৰ পৰিৱৰ্তিত মানসিক চিন্তা, পৰিৱৰ্তিত সামাজিক ব্যৱস্থা, সাধাৰণ মানুহথিনিৰ জীৱন পৰিক্ৰমা, দাম্পত্য জীৱনৰ সংঘাত, বনকৰ্মীৰ মনোবেদনা, খিলঞ্জীয়া মানুহৰ দুৰ্দশা, আমাৰ ভৱিষ্যতৰ ৰোগমুখী জীৱন, কৃত্ৰিম বস্তৰ প্ৰতি মানুহৰ ধাউতি, বন্যপ্ৰাণী আৰু মানুহৰ সহৰস্থান ইত্যাদি বিভিন্ন দিশৰ আলোচনা 'ইয়াত অৱগ্য আছিল' উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকাই বিতংভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। উপন্যাসখন নব্য ইতিহাসবাদ আৰু পৰিৱেশ সমালোচনাৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰেও উপন্যাসখন আলোচনা কৰাৰ স্থল আছে।

গ্ৰন্থপঞ্জীঃ

ঠাকুৰ, নগেন(সম্পা.)। এশ বছৰৰ অসমীয়া উপন্যাস। গুৱাহাটী : প্ৰকাশকজ্যোতি
প্ৰকাশন, পাণবজাৰ, প্ৰথম প্ৰকাশ-২০০০।
শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ। অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা। কলিকতা : প্ৰকাশক-অৰণ চন্দ্ৰ গুহ,
অসম বুক ডিপো, পটুৱাটোলা লেন, প্ৰথম প্ৰকাশ-১৯৬৫।

————। অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত। গুৱাহাটী : সৌমাৰ প্ৰকাশ, দশম
সংস্কৰণ, ২০০০।
শৰ্মা পূজাৰী। অনুৰাধাৎ ইয়াত এখন অৱগ্য আছিল। গুৱাহাটী, বনলতা, দ্বিতীয় সংস্কৰণ,
২০১৯।

গবেষণা আলোচনী, ৰেৱ জার্ণেলঃ

Mishra, Sandip Kumar. *Ecocriticism: A Study of Environmental Issues in Literature*, ResearchGate, published Nov' 2016.
(<https://www.researchgate.net/publication/318350741>)
Dakamsih, Nusaibah. *Ecocriticism in Modern English Literature*.
ResearchGate, published March' 2023,
(<https://www.researchgate.net/publication/368971618>)

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 112-123

Administration and the Society During the Reign of King Naranārāyaṇa- A Note

Ms. Karchika Mahanta

Research scholar, Department of Sanskrit, G.U

Dr. Sudeshna Bhattacharjya

Professor, Department of Sanskrit, G.U

Abstract

Administration refers to the act of management of the kingdom by the king. The information regarding the achievement of a king can be gathered from the administrative mechanism used by the king and from the status of the society during that period. The Koch dynasty had efficient administrative machinery. Naranārāyaṇa had made various reforms in his administration. It is worthy to note here that the most important reform introduced by Naranārāyaṇa seems to have been the introduction of the Paikan system in Darrang. The department of war in the Koch kingdom was headed by a minister with the capacity of a *Senāpati*. Chilārāi was the commander-in-chief during the reign of Naranārāyaṇa. Chilārāi possessed all the qualities of a commander-in-chief and he had accepted the duties adequately. So, being the commander-in-chief, Chilārāi reorganized the armed forces into a number of divisions to strengthen and improve the military organization. He constituted certain new divisions like Infantry, Cavalry, Elephantry and Naval etc. Being the commander-in-chief, Chilārāi had suitably controlled the strength of both the land and naval forces. It can be said that due to the proper administration of Chilārāi, the kingdom of Naranārāyaṇa was capable of invading various countries.

Keywords: Koch Kingdom, Administration, Society, Invasion, Land forces, Naval forces

Sampriti, Vol. IX, Issue-I † 112

Introduction

Administration refers to the act of management of the kingdom by the king. From the historical testimonials, it is seen that the success of a kingdom remains depended basically on the strategies of the king. The information regarding the achievement of a king can be gathered from the administrative mechanism used by the king and from the status of the society during that period. Thus, it can be said that the administration and the society can be regarded as the important factors in a kingdom.

The Administration during the Reign of Naranārāyaṇa

The administrative policies used by a king had played a very significant role in the achievement of a kingdom. The Koch dynasty had efficient administrative machinery. Naranārāyaṇa had made various reforms in his administration. During his reign, Naranārāyaṇa continued to strike coins which were known as *NārāyaGī* rupees. These rupees were the most popular currencies for circulation in both Koch Behar itself, and in the neighboring areas of Assam and Bhutan.¹ History says that Naranārāyaṇa obtained a great amount of silver as tribute while extending his kingdom. So it can be assumed that Naranārāyaṇa would have obtained the raw materials to struck coins from such tributes. Thus, some clues can be gathered that Naranārāyaṇa may had stroke coins either during or after his military campaign.² The language used in these coins was Sanskrit and the script was *Devanāgarī*. In the obverse side of the coins, it was written as *úrī úrī úivacaraGa kamala madhukarasya* and *œrī úrī mallanārāyaGasya* in the reverse side.³ The following picture shows the both side of the *NārāyaGī* rupees-

Nārāyaṇī rupees during the reign of Naranārāyaṇa

Fig: *Nārāyaṇī* rupees during the reign of Naranārāyaṇa⁴

It is worthy to note here that the most important reform introduced by Naranārāyaṇa seems to have been the introduction of the Paikan system in Darrang. Pāikan system was a type of labor system on which the economy of the State depended during that period. The *Darrang RājvaAsāvalī* mentioned about the Pāiks which were attached with the Royal officers of the state.⁵ In the Koch kingdom, there was a post called Nazirdeo who was a commander in the field. This post existed since the days of Naranārāyaṇa who appointed a Brahmin to it.⁶ It was thus an innovation of this great King during his administration.⁷ There were also other administrative departments for Royal household, Foreign affairs, Military section etc. for which different ministers were assigned under the personal supervision of the King.⁸ The department of Foreign affairs was responsible for making alliances and friendships with other countries.⁹ There were also some officials named *cāra* whose duties were to collect secret information about other countries with which they had diplomatic relations.¹⁰ In the *Arthaūāstra*, Kaumilya had narrated about the *cāra* while describing the mission of envoys.¹¹ Thus it can be assumed that Naranārāyaṇa tried to follow many doctrines of administration as narrated in the *Arthaūāstra*. It remained a stamp of the legacy of traditional administration policies of India.

The strength and stability of a kingdom remain depended upon its military power. The department of war was the most important branch in the administrative machinery. In the Kaumilya's *Arthaūāstra*, a detailed description related to the war is projected which is named as *Úasanādhikāra*. In this chapter, Kaumilya had discussed the *upāyas*, i.e ideas related to war. He stated that there are four *upāyas*, viz., *sāma*, *upapradāna*, *bheda* and *daGa*.¹²

The department of war in the Koch kingdom was headed by a minister with the capacity of a *Senāpati*.¹³ It was stated earlier that Chilārāi was the commander-in-chief during the reign of Naranārāyaṇa. In the Kaumilya's *Arthaūāstra*, the duties of a commander-in-chief had been discussed. It was said that the commander-in-chief should keep an eye to the position of his entire army. He should be trained in all kinds of weapons. He should also be trained in leading elephants, horses, chariots etc.¹⁴

From these facts, it is clear that, Chilārāi possessed all the

qualities of a commander-in-chief and he had accepted the duties adequately. So, being the commander-in-chief, Chilārāi reorganized the armed forces into a number of divisions to strengthen and improve the military organization. He constituted certain new divisions like Infantry, Cavalry, Elephantry and Naval etc. In the *Mahābhārata*, the divisions of the army forces are discussed while stating about the measurement of an army, i.e akcauhiGī.¹⁵ In the *Arthaūāstra*, it is stated that Infantry, Cavalry, Chariots and Elephantry should be kept under the leadership of great superintendent.¹⁶ So, it is clear that Infantry, Cavalry, Chariots and Elephantry are four divisions of an army during ancient times. Thus, it can be said that Chilārāi had tried to follow these works while making the divisions of his army. These divisions of Chilārāi were broadly divided into two groups, viz., the Land Forces which includes the Infantry, Cavalry and Elephantry, and the Naval Forces that include the naval division.

The cavalry warriors were those who fought by riding on a horse back. In the *Arthaūāstra*, Kaumilya had mentioned about the superintendent of horses and their duties.¹⁷ Chilārāi was a great cavalry warrior. It is a matter of regret that very scanty records are available about the cavalry force of the Koch kingdom in the hostorical works. It was said that Chilārāi earned this name because of his proficiency as a cavalry warrior.¹⁸ Horses were not locally available in the area but a fine breed of ponies was found in Bhutan.¹⁹ So, the horses had to be imported from the Bhutan hills.²⁰ Even then the cavalry forces of the Koch king were quite strong. It was also narrated that Chilārāi had defeated the Ahoms mainly with this cavalry forces.²¹

The elephantry constituted an important unit of army. The *Darrang RājvaAsāvalī* also mentions about this forces but did not provide any detail.²² In the *Arthaūāstra*, Kaumilya had mentioned about the superintendent of elephants and their duties.²³ From the earliest times, Kāmarūpa is famous for its elephants. In the *RaghuvāAœa*, Kālidāsa said about the elephants which are found in the jungles of the Kāmarūpa.²⁴ History says that Naranārāyaṇa gave much importance on the training of elephants. Naranārāyaṇa appointed some skilled persons to catch elephants from the hills and forest of the North-East India and trained them for the purpose of war. From these facts, it became clearer that Naranārāyaṇa tried to

follow the tradition and legacy of the Indian Sâstras like the *Arthaûâstra* during his administration as said earlier. In the Koch kingdom elephants were used for various puposes. They were primarily used to clear the road, destroy enemy forts, launch night attacks etc. They were also used for defending the own forts of the Koch kingdom and for transporting war materials.²⁵ In some historical works, it is said that the elephantry force massively helped Naranârâyañā in winning the battles fought in his south-eastern campaigns.²⁶

The Navy was an important means of transport during the war in the Koch kingdom. It is because the land of Kamatâpur had numerous rivers and marshes. Large quantities of woods were available in the forest of the kingdom which helped in construction of various war-boats of different sizes.²⁷ In some historical works, it is stated that a strong navy force was prepared under the leadership of Chilârâi.²⁸ It is said that Chilârâi was like a father figure in the Navy force of the Koch Dynasty. During the invasion of Âhom kingdom, Chilârâi had planned to attack the enemies simultaneously by both land and river. Thus a large flotilla boats were preceded by river under the two naval commanders named Bhaktamâla and Tepu.²⁹ In some historical works, it is stated that the Koch Naval fleet had thosand war boats during their invasion of Âhom kingdom.³⁰

Thus, it is clear that both the land and naval forces were properly organized under the leadership of Chilârâi. Being the commander-in-chief, Chilârâi had suitably controlled the strength of both the land and naval forces. It can be said that due to the proper administration of Chilârâi, the kingdom of Naranârâyañā was capable of invading various countries.

1.8.b. The Society During the Reign of Naranârâyañā

The society of a country always remains an important aspect in a government. The society and the standard of living of the people reflect the ruling system of a king. From the information gathered from the historical works, it can be said that Naranârâyañā always

thought about the facilities needed by the public. Naranârâyañā gave very much importance to hospitality of the public. During his reign, NaranârâyaGa made provisions of guest house, community

kitchen etc. The drinking water facilities were set up to entertain the guests and travelers.³¹

In the kingdom of Naranārāyaṇa, the people of different tribes and sub-tribes performed their respective functions. The Brāhmaṇas recited the *Vedas*, Daivagyas, i.e the astrologers looked after the calculation of planetary influences, the *VaicGavas* devoted to Nâma-kîrtâṇa etc.³² The common people were independent and do all their works. The craftsmen used to make all the required items useful for the consumers. Royal patronage and financial assistance were also offered to professionals like gunsmiths, goldsmiths, potters, artisans etc. All these people together take care of all the needs of the society and contribute to strengthen the economy of the country.³³

From various historical facts, it is known that Naranārāyaṇa Ga was also a highly spiritual person.³⁴

Thus for the development of the society, Naranārāyaṇa not only built various temples, but also took initiatives to rebuild the ancient devastated temples, *Satra*, *Thân* etc..³⁵ Naranārāyaṇa discovered the ancient Hayag[va- Mâdhava temple situated at Hajo and gave a huge amount of land for the worship of Mâdhava.³⁶ At the suggestion of Úrimanta ÚaEkaradeva, Naranārāyaṇa also built a VicGu temple and recruited Ananta Kaṇali for performing daily religious rites there.³⁷ Naranārāyaṇa also built temples like the Vânesvar Úiva temple at Hajo, Kâmateúvarî temple at Koch Behar and various other temples in different places.³⁸ History said that the Kâmâkhyâ temple was built by Viúva ÚiAha during his reign. But it was destructed by a Muhammad Sultanate named Kalapahar in 1553 A.D.³⁹ When Naranārāyaṇa and Chilârâi saw the ruined pieces of the temple, they thought of rebuilding the temple.⁴⁰ At first, Naranārāyaṇa and Chilârâi gave the duty of rebuilding the temple to an employee named Mahat Râma Vaidya. But, he was alleged of misappropriation of funds. Then the duty was assigned to another employee named Meghâmakaduma.⁴¹ There was also a popular tale regarding the building of the temple. It is said that Meghâmakaduma saw Devî Kâmâkhyâ in his dream who gave him the instructions of rebuilding the temple. Thus he followed the instructions given by Devî Kâmâkhyâ and completed the construction of the temple within six months.⁴² When the construction of the temple was completed,

Naranārāyaṇa and Chilārāi inaugurated the temple and they sacrificed and offered various valued items while worshipping.⁴³ In some historical works, it is said that Chilārāi spent almost all the tributes received from the neighboring countries for the construction of the temple.⁴⁴

The temple contains two stone figures which are said to be representatives of Naranārāyaṇa and Chilārāi.⁴⁵ In the left side of the entry door, there is a stone inscription which illustrates the glory of Naranārāyaṇa and Chilārāi.⁴⁶ It is said in the *Darrang RājvaAúávalī* that the King Malladeva was kind to the people. He was like Arjuna in archery.⁴⁷ His quality of charity can be compared with Dadhichi and KarGa.⁴⁸ He was also well versed in many Úastras. He had an excellent character. His beauty was as bright as Kandarpa. He was a worshipper of Kāmākhyā.⁴⁹ In the same source it is clearly said that the younger brother of the king, i.e.Úukladeva built the temple of Kāmākhyā on the Nīla hillock for the worship of the goddess Dūrgā. Úukladhvaja was regarded as the crown of the greatest heroes. He was also compared with the fabulous Kalpataru because he gave all that was devoutly asked of him. Úukladhvaja was regarded as the chief of all devotees of the goddess. And he constructed the beautiful Kāmākhyā temple with heaps of stones on the Nīla hill in 1487 Úaka year.⁵⁰ But it is a matter of regret that the ancient doors are replaced with new one due to which the stone inscription was not available now. But history relates the fact. From the above discussion, it can be said that the activities of constructing temples show the interest of Naranārāyaṇa in art work as well as his devotion towards God.

Conclusion

Thus it can be said that Naranārāyaṇa had adopted an elaborative method of administration in his kingdom. Though Naranārāyaṇa as a king was in charge for these developments, but it can also be said that Chilārāi was equally responsible for these constructions and the developments. From the aforesaid study, it is clear that Chilārāi was with Naranārāyaṇa in every step during his administration and for the development of the society. Without the help rendered by Chilārāi, it would not be possible for Naranārāyaṇa to develop the society and the culture to such extent.

Endnote

- 1 Nicholas Rhodes & Shankar K. Bose, *The coinage of Cooch Behar*, p.4
- 2 *Ibid.*, p.9
- 3 Dr. Ajit Kumar Barua, *Koch Rājyar Burañjî*, p.80
- 4 Source: Google, Link: <https://indiancoins.com/product/cooch-behar-nara-narayan-silver-tanka-se-1477-km-36-drr-405/>
- 5 Kavi Baladeva Suryakhari Daivagya, *Darrang RājvaAsāvalî*, p.34
- 6 Khan Choudhary Amanatulla Ahmed, *Cooch Beharer Itihasa*, p.133
- 7 Dr. Dambarudhar Nath, *History of the Koch Kingdom 1515-1615* p.115
- 8 *Ibid.*, p.116
- 9 *Ibid.*
- 10 Kavi Baladeva Suryakhari Daivagya, *Darrang RājvaAsāvalî*, p.39
- 11 *bandhuratnāpaharaGam cārajñānam parākrama% / samādhimokco dūtasya karmayogasya cāūraya% / Arthaúāstra*, p.32
- 12 *upāyā% sāmopapradānabhedadaGā% / Arthaúāstra*, 74
- 13 Kavi Baladeva Suryakhari Daivagya, *Darrang RājvaAsāvalî*, pp.34-35
- 14 *tadeva senāpatissarvayuddhapraharaGavidyāvinīto hastyaœvarathacaryāsamp[cmāecaturaEgamyabalyānucmhānādhicmhānam vidyāt/ Arthaúāstra*, p.140.
- 15 *akcauhiGyā% parīmāGam narāūvarathadantinām/yathāvaccaiva no brūhi sarvam hi veditam tava// I.2.18// Úrīmanmahābhārata*
- 16 *hastyāœvarathapādātamanekamukhyamavasthāpayet/ Arthaúāstra*, p.57
- 17 *Arthaúāstra*, p.132
- 18 *tāre eka gomā sota gho āye sahitā / satvare saEgrāmasiAhe cerāilā tvarita // jhāmpa diyā vīre yadi bhairavī cerāilā / prāœaEsiyā save chilārāi nāma thailā //340// Darrang RājvaAsāvalî*, p.69
- 19 Anundoram Borooah, *Ancient geography of India*, p.68
- 20 Dr. Dambarudhar Nath, *History of the Koch Kingdom 1515-1615*, p.118
- 21 *Ibid.*
- 22 *hastī gho*
ā ādi yata yuddhara sambhāra /
uma baladhita laiyā kharaca apara //
sainyasava saEge laiyā pāce nareœvara /
ga
gāon māribāka calilā sattara //201// Darrang RājvaAsāvalî, p.41
- 23 *Arthaúāstra*, p.137

- 24 *tamīúa% kāmarūpāGamātyākhaG
alavikramam/
bheje bhinnakamairnāgairanyānuparurodha yai%// IV.83//
RaghavaAœa,p.97*
- 25 Kāmarūpa Anusandhâna Samiti, *Journal of the Assam Research Society*, vol.v,p.65
- 26 *œunā mantrisaba mora âdeoœaka dharā/
gaja bâji sainyasaba úighre sâja karâ//
n[patira œuni hena pracaG
a vacana/
astre œaste sainya saba sâjilâ tekhana//200// Darrang
RâjvaAsâvali,p.41*
- 27 Dr. Dambarudhar Nath., *History of the Koch Kingdom 1515-1615*, p.119
- 28 Jyoti Prasad Rajkhowa, *Generalissimo Chilarai and his times*, Introduction.,p. iv
- 29 Sarat Chandra Ghoshal, *A History of Cooch Behar*,p.134
- 30 Sri Ambikacharan Sarkar, *Koch râjbonshî jâtir itihâsa âru saAsk[ti*,p.159
- 31 *annaúâlâ pânîúâlâ karâi deûe deûe/
bhojana karanta tâte atithi niûece//
hena râjâ caritra úunite anupâma/
pâteka cároka
âki bolâ râma râma//559// Darrang RâjvaAsâvali,p.114*
- 32 *brâhmaGa daivajña santa mahanta yateka/
gâve gâve sabâhâke tucilâ pratyeke//
adaridra kari dâna sabâke dilanta/
yateka dakciGâ nâhi âdi anta//314// Darrang RâjvaAsâvali,p.64*
- 33 *rajaka soGârî tantubâya nama telî/
camâra kumâra âdi âno yata mâli//
i sabaka bâje loka kaskara aneka/
saEkcepa padata tâka kahibo kateka// 316//ibid.*
- 34 *œuniyoka sabhâsada râjâra caritra/
naranârâyaGa râjâ parama pavitra%//
dharmatese mati adharmata mati nâi/
nârâyaGa aEœe janmichanta dui bhâi//556// ibid.,p.113*
- 35 *gau
a kâmarûpa yata paG
ita âcîlâ/
samastake âni satra devâla pâtilâ//
bole bipra paG*

- ita samaste œuniyoka/
 kalir yugat v[ddhi haiva bhaya œoka//604// ibid.,p.123*
 36 Neog, Maheœvar, *Prâcyauâsanâvalî*,p.5
 37 Ramacharan Thakur, *Gurucarita*, pp.500-502
 38 *Ibid.*
 39 *Ibid.*
 40 *ehi buli âlociyâ râjâ mahâmati /
 gosânîra thâne duto calila samprati //
 nila parvatar madhye mahâramya sthâna /
 bhagna mamha cihna dekhilanta vidyamâna // 492// Darrang
 RâjvaAsâvalî*,p.101
 41 *Ibid.*,pp.110-111
 42 *Ibid.*
 43 *Ibid.*
 44 *teve n[patira mana ânandita hailâ/
 ucargâ karibe duyo bhâi cali gailâ//
 vidhvivate mamhata praticmhâ karâilanta/
 yateka dakciGâ dilâ nâhi âdi anta// 546// Darrang RâjvaAsâvalî*,p.111
 45 *Ibid.*,p.113
 46 *Ibid.*
 47 *Ibid.*
 48 *Ibid.*
 49 *Ibid.*
 50 *Ibid.*

Bibliography

- Apte, Vaman Shivram. *The Student's SANSKRIT- ENGLISH DICTIONARY*. Delhi: Motilal Banarsiadas Publishers Pvt. Ltd.,2012.
- Barpujari, H.K. *The Comprehensive History of Assam*. Vol.I & III. Assam: Publication Board, 1990.
- Baruah, Ajit Kumar, *Koch Rajyar Buranji*. Guwahati: Purvanchal Prakash, 2016.
- Baruah, Gunabhiram, *Assam Buranji*. Assam: Assam Prakashan Parishad,1972.
- Borooh, Anundoram. *Ancient geography of India*. Gauhati: Publication Board Assam, 1st Ed.,1877, Reprint.,1971.
- Choudhary, Harendra Narayana. *The Cooch Behar state and its revenue settlements*. Siliguri, West Bengal:N.L. Publishers, 1903.

- Gait, Sir Edward. *A History Of Assam*. Guwahati: Lawyer's book stall, 1962.
- Ghosh, Moonshi Joynath. *The Rajopakhyan or History of Kooch Behar*. Ed., Pal, Dr. Nripendra Nath. West Bengal: N.L. Publishers,2013.
- Hunter, W.W. *A statistical account of Bengal:State of Kuch Behar*. Siliguri, West Bengal:N.L. Publishers,2012.
- Journal of the Assam Research Society*.Vol.28. Assam: Kamrupa Anusandhan Samiti, 1985.
- Kaumilya. *Arthaúâstra of Kaumilya*,Ed.,Sastri, R. Sharma. Mysore: The Government Branch Press, 1919.
- Kaumilya. *Arthaúâstra of Kaumilya*,Ed., Gairola, Shri Vachaspati. Varanasi: Chowkhamba Vidyabhawan,3rd Ed.,1984.
- Kavi Baladeva Suryakhari Daivagya. *Darrang RâjavaAúâvalî*, Ed., Sarma, Sri Navin Chandra.Assam:Bani Prakash,1973.
- Konwar, Dipendra Narayana. *Koch Kamatâr Itikathâ*. Assam: Assam Book Trust, 2016.
- Lekharu, Upendra Chandra. *Kathâgurucarita*. Assam: Dutta Barua Publishing Company PVT.LTD., 2011.
- Mammata Bhamma. *Kâvyaaprakâúa*. Ed.,Sarma,Sri Harisankara.Varanasi:Chaukhamba Prakashan, 2007.
- Ghoshal, Sarat Chandra. *A history of Cooch Behar*. Ed.,Nag, Prof. Hiten.West Bengal: N.L. Publishers, 2005.
- Nath, Dambarudhar. *History of the Koch kingdom 1515-1615*.Delhi: Mittal Publication, 1st Ed.,1989.
- Neog, Dimbeswar. *Asamîyâ Sâhityar Adhyayan*. Assam: Suwani Prakash,1963.
- PadmapurâGa*. Ed., Bhattacharjya, Sarvabhauma. SvargakhaGda. Assam:Dibrugarh Bhattacharjya Agency,9th Ed.
- Pathak, Niranjan Ch. *History and historiography of Assam*. New Delhi: Lakshi Publishers and distributors, 2014.
- Prâcyauâsanâvalî*.Ed., Neog, Maheœvar. Assam: Assam Prakashan Parishad.1974.
- Rajkhowa, Jyoti Prasad. *Generalissimo Chilarai and his times*. Assam: Vikram Publishers, 2003.
- Rhodes,Nicholas &Bose,Shankar K.*The coinage of Cooch Behar*.Dhubri:Literary of Numistic Studies,1999.

- Rennie, Surgeon. *Bhotan And The Dooar War*.London:Joiin Murray,
Albemarie Street, 1866.
- Sarkar, Sri Ambikacarana.*Koch RājbaEúî játir itihâsa āru
saAsk/ti*. Assam:Ratnapith Prakashan,1st Ed.,1969.
- Sarma, Anjan. *Samyukta Sainyavâhinir Sarvâdhinâyak Chilârâi Āru
Teur Samaysua*.Guwahati: N.L.Publications, 2003.
- Srî Râjaúekhara. *KâvyamîmâAsâ*.Ed., Bhattacharyya, B. Baroda:
Gaekwad's oriental series, 1st ed., 1916, 3rd ed.1934.
- Thakur, Ramcharan. *Gurucarita*. Assam: Dutta Barua and company,
3rd ed., 529 c eaEkarâbda.
- Vasu, Nagendra Nath. *The social history of Kâmarûpa*. Vol.I & II.
Delhi:Low price publication,1990.

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 124-136

Understanding and Measuring Women Empowerment in India : A Study from Ramban District (J&K)

Hiba Tun Noor

M.A, Ph.D (Pursuing)

Department of Sociology, University of Kashmir

Prof. Pirzada M. Amin

*Director, Mantaqi center for science and society
Islamic University of Science and Technology (IUST)*

Awantipora, Pulwama (UT of J&K)

Abstract

The empowerment of women is one of the engrossed issues in the process of maturing of countries across the globe in the last few decades. Women all over the world have been challenging and changing gender inequalities since the inception of Indian history. The paper attempts to analyze the status and position of women through ages, the transition from welfare to development to empowerment. The paper examines women empowerment in India at multidimensional level through various constitutional safeguards as well as plans and policies by the Government of India. The paper develops arguments on the basis of secondary sources as review of existing literature published in books, journals, reports of various NGO's, Government and international organizations and websites. After measuring and analyzing Governmental policies and plans, the researcher done empirical analyses of policy implication from the

district of Ramban of Jammu division However, empowerment of women is essentially the vehicle of change to achieve gender equality and development goals that is meaningful and sustainable.

Keywords : Welfare, Women Empowerment, Development, Legalmachinery

Introduction

Empowerment of women is a socio-political ideal, encompassing notions of dignity and equality, contemplated in relation to wider framework of women's rights. It is a process of gaining control over self, over resources and over existing societal perceptions and attitudes and would be achieved only when an improvement in the 'condition' of women is accompanied by an advancement in their 'position' by enlarging the economic, social and political freedoms and choices available to them¹. Women's empowerment is a fundamental human right that's also key to achieving a more peaceful, prosperous world. The United Nation outlined five key components of empowerment i.e. women's sense of self-worth right to have and determine choices, right to have access to opportunities and resources, right to have the power to control their own lives, both within and outside the home and women's ability to influence the direction of social change to create more just social and economic order, nationally and internationally². Empowering women is essential to the health and social development of the families, communities and the countries across the globe. Kabeer(2001), whose definition is the most widely accepted, defines empowerment as "the expansion of people's ability to make strategic life choices in a context where this ability was previously denied to them"³. This framework depicts empowerment as a dynamic process, in which women acquire resources that enable them to develop voice-the capacity to articulate preferences and agency-the capacity to make decisions-to fulfill their own aspiration. Keller and Mbwewe (1991) described women empowerment as "a process whereby women become able to organize themselves to increase their own self-reliance, to assert their independent right to make choices and to control resources which will assist in challenging and eliminating their own subordination"⁴. These lines are indeed

true as women's economic empowerment is central to realizing women's rights and gender equality. Bennett (2002) described empowerment as "the enhancement of assets and capabilities of diverse individuals and groups to engage, influence and hold accountable the institutions which affect them"⁵. The Ministry of Human Resource Development (MHRD-1985) and The National Commission for Women (NCW) have been working to safeguard the rights and legal entitlement of women. However, issues related to welfare of women have always been a priority among policy makers since independence, there has been a remarkable shift in the approach to women's issues from welfare to development during Fifth Five Year Plan (1974-78).

India has also ratified various international conventions and human rights instruments committing to secure equal rights to women. These are-the Mexico Plan of Action, the Nairobi Forward looking Strategies (1985), the CEDAW (1993), the Beijing Declaration as well as the platform for Action (1995) and such other instruments,⁶. The year of 2001 was observed as the year of women empowerment. During the year, a landmark document has been adopted, "The National Policy for the Empowerment of women", 2001 with the objective to bring about the advancement, development and empowerment of women and to eliminate all forms of discrimination against women. At the 2005 world summit, Governments of all nations agreed that "progress for women is progress for all". Now the women in India enjoy a unique status of equality with men as per constitutional and legal provisions. But the Indian women have come a long way to achieve the present position.

Status of women in India

This section gives a glimpse of the status of Indian women from Vedic age down to the modern days and also reflects on the problems haunting our women. There is also an attempt to look ahead into current prospects of position of women. Historical evidences prove that the position of women in India had been deteriorated since the inception of Indian history. During Rig Vedic period women enjoyed equal respect and liberty along with men in society. Since the inception of later Vedic period along the emergence of Varna system, women were denied the rights of inheritance and ownership of property, denied the right to education and widow remarriage,

custom of sati became increasingly prevalent and so forth. Women lost all their liberal activities and became a property of their male masters, thereby becoming a commodity and therefore came to be considered a liability instead of an asset to the family. The eighteenth century, perhaps, was the darkest period so far as the women was considered.

During medieval period, “her freedom was curtailed, knowledge of not only the scriptures but even letters was denied to her and her status was reduced to that of an appendage on man”. P Thomas. The practice of child marriage, the revival of sati, the spread of purdah made her position steadily deteriorated for nearly 2000 years.

After the lapse of several centuries for the first time during the British period, the various efforts of Social reformers of successive periods with patriotic spirit on the one hand and British government on the other hand, together took several measures to improve the status of women. The efforts of Raja Ram Roy led to abolition of sati; by the efforts of Vidyasagar widow remarriage act was passed. Other reformers like Dadabai Naroji, MK. Gandhi and others advocated for the women rights. Development of science and technology, through the British rule, changes in the attitude and aspirations, in the social structures and family living patterns have all concurred to relieve the burden of women to some extent. Their efforts succeeded in arousing the social consciousness for the liberation and equal rights to women. In short, the nineteenth century was to be a watershed for women’s history.

The status of Indian women has radically changed since independence. Right from the inception of the Indian Republic in January 1950, the right of women to vote was recognized and women have exercised that right since then. The Indian constitution guarantees about a number of legislative measures to safeguard the interests of women, these are The Hindu Marriage Act,1955, The Hindu Succession Act, 1956, The Special Marriage act, 1954, The Dowry Prohibition Act, 1961, The Suppression of Immoral Traffic of Women and Girls Act, 1971, The Medical Termination of Pregnancy Act, 1971, The Criminal Law Amendment Act,1983, The Family Court Act,1984, and so forth”. During late 1970’s the

feminist activism got momentum and amalgamated the issues of gender bias, female literacy, female infanticide and women health and compelled the Government to enact laws regarding these issues. In the late 1970s several women organizations also emerged. The Self Employed Women's Association (SEWA), Self Help Groups. Progressive Organization of Women (POW) etc worked towards organizing women against gender oppressive structures in society. Furthermore, Protection of women from Domestic violence Act 2005, Prohibition of Indecent Representation of Women Act, National Commission for Women, Prevention of Sexual Harassment of Women at workplace, 2013,. etc are the results of the sustained efforts of women's movements. However, from 1970s onwards there has been a marked shift in the approach to women's issues from welfare to development. Government of India prepared a National document which lays down various strategies for women's development and declared the year 2001 as 'Years of Women Empowerment'.

Measuring women empowerment in India

In recent years, the empowerment of women has been recognized as the central issue in determining the status of women. This section deals with measuring women empowerment at multidimensional level i.e social, economic and political. Women and constitutional measures:

Women empowerment has been given required attention by the constitution committee headed by Dr. B R Ambedkar while framing the Indian Constitution. Some of the articles specially dedicated to women have been discussed below: The constitution of India guarantees to all women, right to equality[Articie 14)], No discrimination by the state[Articie 15(1), the constitution also the state to make special provisions in favour of women and chlldrenjsrtlcle 15(3)], Equality of opportunity[Articie 16], the State direct its policy towards securing for men and women equally the right for an adequate means of livelihoood [Article 39(a) Equal pay for equal work [Article 39(D)], securing just and humane conditions of work and maternity relief[Article 42] and Renounce practices derogatory to the dignity of women[Articie 59(a)(c)] and seats reserved for women in Panchayat [Article 243D(3)(4).⁹

Social sphere

Women and Education

Literacy level and educational attainment are vital indicators of development in a society. It greatly contributes in improving quality of life, particularly with regard to life expectancy, learning levels and so forth. Apart from enhancing women's self confidence, education provides women greater access to information and resources and enables them to challenge various forms of discrimination and engage with the development process. There has been a marked improvement in the proportion of literates in the last few decades.

Education of women is crucial for social empowerment. Efforts have been made to increase enrollment of women at all the levels of education. The Government took several measures/schemes to step up for the upliftment of women to equal footing with men in spear of education. These are:

The Sarva Siksha Abhiyan's-focus on creation of educational infrastructure and improving quality of education. It has led to increase in the Gender Parity Index (GPI) in primary and upper primary education. Enrollment of girls at primary level increased by 8.67%(86.91 percent in 2001-02 to 1044.7 % in 2009-2010) and at upper primary by 13%(52.1 % in 2001-02 to 65.1 % in 2004-05).

Kasturba Gandhi Balika Vidyaaya, launched in 2004, for setting up of residential schools for girls at upper primary level belonging to ST, SC, OBC and minority community.

Saakshar Bharat Mission laid emphasis on adult education. This has led to an increase in literacy, amongst women, from 53.67%(census 2001) to 65.46% (census 2011).

The advancement of Information and communication Technology(ICT) has brought new opportunities for knowledge gathering for both men and women.

Beti Bachao Beti Padhao January 2015, a campaign focus on prevention of gender biased sex selective elimination and ensuring education and participation of the girl child.

National education policy 2020,ha introduced “Gender inclusion funds” and “special education zones” to ensure education for the socially and economically disadvantaged groups, focus on

the safety and the security of school going girls both inside and outside of campus. Moreover residential schools/ hostels, provision of free text books to girls upto class 8th,uniform to all girls, gender segregated toilets in all schools.

The main target of Government behind the implementation of these schemes is to ensure women's ful engagement in the knowledge society in all areas including e-government, agriculture, e-learning, business development and entrepreneurship.

Women and health

Health being the pre requisite for improvement of survival indicators, priority will continue to be laid on increasing access to health services. On the health front implementation of the *N tional Rural Health Mission (NRHM)* has been focusing on providing accessible, affordable, accountable, effective and reliable primary health care facilities to all. One of its other major challenges has been to work towards reducing MMR to acceptable levels. The recent reduction achieved in MMR (from 130 per 100,000 live births in SRS 2014-16 to 122 in srs 2015-17 and to 113 per 100,000 live births in SRS 2016-18).

Janani Suraksha Yojana (JSY): had integrated cash assistance with delivery and and post delivery care to pregnant women as well as the ASHAs (link workers).

Indra Gandhi Matritva Sahayog Yojna (IGMSY) aims to compensate for wage loss and meet nutrition needs of pregna t and lacting women.

Rajiv Gandhi Scheme for Empowerment of Adolescent Girls (SABLA), which address the nutrition and health care needs of adolescent girls.

Poshan Abhyaan : a flagship programme to improve nutritional outcomes for children, adolescents, pregnant women and lacting mothers by reducing malnutrition and adopting a targeted and resulted.

Housing, drinking water, sanitation and energy needs impact the quality of women's life. While in rural areas programmes like Indra Awas Yojana(IAY) have increased women access to housing. Special attention was given to improve the the provisions of safe drinking water and sanitation within accessible reach of household,

especially in rural areas, through national programmes, like NRDWP and TSC.

Mahila Shakti Kendra (MSK) aims to create an environment in which women realize their full potential for equal access to health care, quality education, career and vocational guidance, employment, health & safety, social security and digital literacy.

One Stop Centres (OSC) are intended to support women affected by violence, in private and public spaces within the family, community and at the workplace.

Economic sphere

Economic independence is the key to improving the position of women within the family and in the society. The Government focuses on enhancing women's access to and control over resources, more importantly, improving the quality of women's work and ensuring their upward mobility on the economic ladder. Taken together, the decrease in workforce participation rates, large presence in the unorganized sector and increasing stake in agriculture is leading to the feminization of poverty and low level of asset building by women. This is recognized as an extremely "troubling" trend, resulting in "capabilities failure"(Dr. Martha N and Dr. Amartya Sen).¹² The Government has introduced a number of programmes to enhance employment and income opportunities for poor people with special targets for women. These includes:

The Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme(MGNREGA) has made a major difference by improving access of women to work, although unskilled in nature. Another major outcome of the scheme has been a reduction in gender gaps in rural wage rate.

Swarnjayanti Gram Rozgar Yojana (SGRY) is a holistic scheme covering all aspects of self employment such as organization of poor into Self help groups, training, credit, infrastructure and marketing.

The Ministry of Women and Child Development launched *Mahila E Haat* a bilingual portal on march 2016. This is a unique direct online marketing platform leveraging technology for supporting women entrepreneurs/ self help groups/ NGOs for showcasing the products and services which are made and manufactured or undertaken by them.

Political sphere

India witnessed the world's largest experiment in local democracy triggered by 73rd and 74th amendments to the constitution. The reservation of one-third seats for women has resulted in more than a million women elected leaders in decision making positions at grassroot levels. With the reservation already increased to 50% in several states e.g. Bihar, Chhattisgarh, M.P, Kerala, further bolstering the presence of women in decision making roles. The number of women in the upper echelons of power, however, continues to be very low. Thus, although number of women in elected local bodies in India has gone up significantly, the extent and quality of their participation in PRIs remains an issue of major concern.

Empirical analysis and policy implications: A study from Ramban district

Through all these years, the attention is only on developing and devising new schemes, policies and programs and have paid less attention to the proper monitoring system and implementation short-sightedness for e.g. despite the presence of The Pre-Natal Diagnostic Technologies Act and Rural Health Mission(NHRM" our country has a skewed sex ratio and a high Maternal Mortality Rate(MMR) in general and Ramban District in particular.

Empirical study keeping review the following schemes:

Ladli Beti 2015;13

A Jammu & Kashmir Government sponsored social assistance scheme meant for new born girl child of the union territories of j&k and ladakh.

The objective of the scheme is to arrest the declining female sex ratio. The scheme further intends to ensure that the girl child does not become a burden for the parents or guardian at the time of her marriage.

Benefits under the scheme: 1. A contribution of Rs. *1000/-per month* towards the birth of every girl child with the effect from 01-04-2015 for the next 14 years.

2. the scheme entails to provide a sum of Rs. 6.50lacs on maturity on attaining age of 21 years;

Basic eligibility conditions: girl child born to parents whose

annual income from all sources is less than *75000/- per annum* and shall possess valid permanent resident certificate of the selected district.

The scheme was implemented in six districts i.e. Kathua, Jammu, Samba, Budgam, Pulwama and Anantnag. The study analyses that Ramban district is one such district exhibiting low and declining child sex ratio. So the Government should take serious note over the delay in the implementation of the scheme ‘Ladli Beti’ in the Ramban District also.

State Marriage Assistance scheme 2015.¹⁴¹

The scheme entails one time financial assistance of Rs. 40000(i.e. Rs 25000+cost of 5 gram gold) to the identified poor girls below poverty line across the state. SMAS has come as a savior, providing enormous relief during marriage arrangements. The researcher explored from the social welfare department of the district that from 2015-2021 the eligible beneficiaries have been provided with marriage assistance only in 2015 and in 2019. Here the question arises what about those unmarried girls whose marriage occurs at different times as they have not availed the benefit for the same purpose. However, the Government should take serious note over this issue and should provide financial assistance at times.

Indira Gandhi National Widow Pension scheme(IGNWPS)(2009)¹⁵ Under this scheme widows who are between the age group of 40-79 yrs and belong to BPL category are eligible for pension@ Rs. 1000/pm(300/- as central share and Rs. 700/-as state share) w.e.f. April, 2016. As Ramban district is concerned, number of approved beneficiaries are 253 and cases pending for sanction are 207. As per this scheme pension is provided at the age of 40yrs. Here again question arises what about those women widow who became widow at the age of 35 or 36 and had no other income source. The researcher visited six widows from different villages of Ramban district, three of whom became widow at the age of 35 , one at 34 and two at 36yr. the researcher in this study found that widow suffer from multiple socio-economic problems, as they have to wait for attaining the age of 40 to get benefit from this scheme. Therefore, the Government should provide alternatives for those widows.

Findings & Discussion

The Government of India took many initiatives to empower the women at the National and State level. Women constitute almost half of the country's population, therefore improving their condition can immensely contribute to country's development. India's story on women empowerment is incomplete without focusing on grassroots initiatives adopted by the government of India. From the empirical perspective, the researcher revealed that the both the federal and state government to the great extent confronted with gaps between policy and practice. The gaps in these processes are widened by systematic bureaucracy and corruption. After empirical analysis, the researcher came to the conclusion that the beneficiaries have pointed out shortcomings in the conception and implementation of welfare scheme introduced by the government of India. However, selected beneficiaries of schemes such as State Marriage Assistance, Indira Gandhi Widow Pension Scheme, suggested the amount of Rs. 40000(marriage assistance) and Rs. 1000/pm (respectively) be increased considering the high cost of living. They demanded that the amount given to them are not enough to meet their basic requirements, although schemes are highly advantageous and to the great extent bringing changes in their lives, but the beneficiaries demanded for the timely release of the same. As long as the problems of women remain as 'women's problem' and not as 'societal problems' so long, attempt at the solution of these problems do not get the required speed.

Conclusion and suggestions

The roadmap for women empowerment is there, but still we have miles to go on this path of empowerment. The empowerment of women has become one of the essential concern of 21 st century not only at a national level but at the international level. The paper has covered about affirmative legislation, plans and programmes initiated by the Government, but government initiatives alone would not be sufficient to achieve this goal. Society must take action to create a climate in which there is no gender discrimination and women have full opportunities of self decision making and participating in the social, economic and political life of the country with a sense of equality. From the study it may be concluded that in the present scenario the condition of Indian women is not as good

as it should be and there is a need to accomplish such steps which will help to accommodate the rights and the basic needs of women population. “When women move forward, the family moves, the village moves and the nation moves” Jawaharlal Nehru. These lines are indeed true as a country cannot be said developed until or unless the women in that country are- given equal rights as men.

Suggestions: The empowerment and autonomy of women and the improvement of women’s social, economic and political status is essential for country’s development. Government should take measures to promote the fulfillment of women’s potential through education, skill development, affordable and qualitative health care facilities for women throughout their life cycle. Moreover government should focus on monitoring system, so that the benefits of schemes should reach at the ground level.

Endnote :

1. Ministry of Women and Child Development (2011) 12th Five year Plan report of the working group on Women’s agency and Empowerment, Government of India.
2. Dimensions to women empowerment-Times of India.[>...](https://timesofindia.indiatimes.com)
3. Kabeer N. “Resources, Agency and Achievement : Reflections on the measurement of women’s Empowerment.
4. Keller B. & DC. Mbwewe (1991) : Policy and Planning for the Empowerment of Zambia’s women farmers.
5. Narayan D. 2002-Empowerment and Poverty reduction : A sourcebook.
- 6 International Conventions laid emphasis on full gender equality and the elimination of gender discrimination.
- 7 P. Thomas: Indian Women Through Ages Page-217
- 8 [> ... Important constitutional and Legal Provisions for Women in India.](https://www.legalservice.india.com)
- 9 [> . The constitution of India-Legislative Department.](https://legislative.gov.in)
- 10 [> ..](https://lsarkariyojana.com)
- 11 NRDWP and TSC: National Rural Drinking Water Programme. & Total Sanitation Campaign.
- 12 12th Five year plan report on the working group on women’s agency and empowerment, government of India.
13. Ladli Beti Scheme Yojana in J&K. <https://>

- www.pradhanmantriyojana.co.in>
- 14 State Marriage Assistance Scheme-<https://jkdsdj.jk.gov.in>> social welfare department banihal.
 - 15 Indira Gandhi National Widow Pension Scheme-<https://jkdsdj.jk.gov.in>> directorate of social welfare.

Sources:

- 1. kabeer, N. "Reflections on the measurement of women's empowerment- Discussing women empowerment- theory and practice, 2001 ,pp.17-S7 .
- 2. Parvin Razia M. ' Empowerment of women- Strategies and systems for Gender Justice". 2012, published by Dominant Publishers Pvt. Ltd New Delhi.
- 3. Handy, F,& Kassam,M.(2004).Women's empowerment in rural India. Paper presented at the ISTR conference, Toronto Canada.
- 4. Madana V.S. 2014, "Women Empowerment: Some Issues" International Journal of Scientific Research.
- 5. Constitution of India,[gov.in. https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india](https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india).
- 6. kapur R & Narayan S.2020, "Women Empowerment in India: More needs to be done" published by Institute of South Asian Studies.
- 7. 'Gender Equality and Women Empowerment', UNDP. https://info.undp.org/sites/bpps/ses_toolkit/.
- 8. P Thomas 'Indian Women Through the Ages'pp217.
- 9. Handbook on social welfare statistics, Ministry of social welfare, Government of India.
- 10. Romina Thapar in article 'Looking back in history in Indian women'.
- 11. Ministry of Women and Child Development (2011)1 ih Five Year Plan report of the working group on Women's agency and Empowerment, Government of India .
- 12. Dr. Bhuyan Dasarati (2016). 'Empowerment of Indian Women: A Challenge of 21 st century' orissa review.
- 13. Mosedale, sarah (2005). Policy Arena. Assessing Women's Empowerment:Towards a conceptual Framework. Journal of International Development.
- 14. Syed,J.(2010). Reconstructing Gender Empowerment. Women studies International Forum.
- 15. Adams R. (2008). Empowerment, Participation and Social Work. New York, Palgrave Macmillian.
- 16. Dandikar, H. (1986). Indian Women's Development: Four Lenses. South Asia Bulletin, New Delhi.

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 137-00

Digital Entrepreneurship across Borders and Potential of Digital Technology for Migrants

Qurat Ul Ain

Research Scholar, Department of political science
University of Kashmir

Abstract

The past decade has witnessed a burgeoning growth of an entrepreneurship by migrants all over the world. This start-up behavior of migrants has earned them the title of economic agents by spurring productive activities in the host country. The literature is also evident to the fact that migrant entrepreneurs are driven by varying motivations to start their own ventures including low employment entry in the host country. While there are varied reasons for this trend, the explosion of digital technologies is another facet of global economy that has revolutionized not only the business world but also everyday discourses of human life. Digital technology has rendered venturing principles less cumbersome especially for socially marginalized groups by way of democratizing the entrepreneurial phenomena. It acts as a great leveler by reducing the spatial and temporal impediments in the way of entrepreneurs. To that end, the present paper is an attempt to explore the potential role of digital technology for the migrant entrepreneurs and the mechanisms they use for refugee integration and crisis management. To achieve the objectives, intensive literature survey has been conducted across the relevant streams of literature. In addition various secondary data sources have been tapped to identify technology based migrant entrepreneurs to arrive at valid conclusions based on their narratives.

Keywords: migrants, entrepreneurs, technology, Borders

Sampriti, Vol. IX, Issue-I ✪ 137

Introduction:

The increasing proliferation of migrant ventures has been a part of the urban landscape in some relatively developed countries of the world in recent decades (Rahman & Fee, 2011), while the literature is vociferous regarding the consequences on international migration on the host societies. It is equally underdeveloped and often neglects the emergence of immigrant run ventures. Majority of the studies on migrant entrepreneurship have mainly addressed North American belt (Ported, 1995; Thornton, 1999). These studies have traditionally dealt with the greater propensity of migrant groups than natives to engage entrepreneurship and the benefits it yields for migrants (Zhou, 2004). Alongside research attempts in migrant entrepreneurship, a growing body of research has reported the pervasive role of information & information technology (ICT) in the everyday discourses of migrants living in different parts of the world. Migrants maintain different types of networks transgressing borders through the unlimited and audio-cassettes, settling up diaspora newspapers, transnational radio stations, accessing satellite television, engaging in transnational telephone conversations and sending remittances (Leurs & Smets 2018). The proliferation of digital technology conversations influenced migration dynamics on a number of fronts. Looking from the governance point of view this conjuncture of migration and digital technology, the so-called ‘Digitally Mediatized Migration’ includes border control and migration management by state authorities using digital technologies (Leurs and Smets 2018). This helps governments all over the world to monitor and select the flow migrant with the help of data field discrimination and aggregate data from social media sites.(SNS) for revealing patterns of migration.

From the perspective of migrants, digital technology tools includes smart access to information and news across borders. Moreover, the affordances(Smith et al 2017) offered by social media can help these groups build emotional connection with like others, form inter cultural relations and transfer remittances. Another but often neglected research area is that of venturing into digital technology based platforms by migrants motivated by varied reasons. In line with this, the period of 2014-2015 has witnessed an increasing

trend in the development of technological solutions to address European Refugee Crisis (Benton & Glennie, 2016). With the advancements in digital technology, such initiatives have grown over the years with techfugees being a landmark initiative. These technology based initiatives are now covering the entire asylum process that a migrant goes through departure to long term integration.

While the extant research talks about the potential role of digital technology at the macro level, the micro level analysis of these digital entrepreneurs is scarce.

This paper is an attempt to address the research gap by investigating the underlying motivations of these digitally enabled migrant entrepreneurs and their unique ways for addressing the broader issue of refugee integration. For the purpose of achieving these research objectives. We first discuss the emerging field of digital entrepreneurship and digital migration. Following which the actual mechanisms of refugee integration, facilitated by digital technology will be investigated. Besides literature survey, various online and offline secondary data sources have been reviewed for generating the list of digitally enabled migrant entrepreneurs. We extensively used their interviewers and profiles from a number of sources including Entrepreneur Magazine. Online platforms of respective entrepreneurs.

Digital Entrepreneurship: Nexus between Digital Technology and Migrant Entrepreneurship:

Digital entrepreneurship is a sub category of entrepreneurship which entails the pursuit of opportunities based on the use of digital media and other information and communication technologies and in which some or all the entrepreneurial activities that are physical in traditional ventures has been digitized (Hull et al, 2007). This conceptualization of digital entrepreneurship is that of Schumpeter, who considers entrepreneurship as a source of creative destruction where entrepreneurs may destroy existing industries in the pursuit of creating new ones (Schumpeter, 1934). Internet world wide web, Social media and the related technologies have generated new business modals, refashioned ways of communication and remodeled entire industries (Davidson & Vaat, 2010; Dutot & Home 2015).

Digital entrepreneurship can be classified into mild, moderate

and extreme type. In mild version, the role of digital technology is supplementary to existing physical presence and to some of the important business functions e.g. marketing and sales. This type of venturing is referred to as Mild digital entrepreneurship as the form still has a physical presence and the delivery of goods is done through traditional mode. In moderate type, various value chain activities are completely digitized but not all of them e.g. digital marketing is the primary mode and the level of digital transactions are significant.

While extreme category is a pure digital venture where of firm including sales, marketing, stakeholder, management (Esmaeeki, 2011) developed a typology of digitalization of a company. The degree to which a company is digitized can be manifested in

- 1) the digital nature of goods & services,
- 2) the digital distribution potential of good and service,
- 3) the potential of virtual internal activities associated with a firms operation.

To that end, digital entrepreneurship involves creation of a new venture based on digital goods and services, digital distribution, a digital workplace, a digital marketplace or some combination of these (Hafezieh et al 2011). In addition, (Gioned et al, 2017) advocated a technology centric view by considering “Technology as an input” by listing “New products and services based on the internet. Services running only in the cloud, using big data or artificial intelligence” as potential types of digital entrepreneurship.

Davidson and Vaast theorize digital entrepreneurship entailing three types of opportunities being carried out simultaneously namely Business, Knowledge and Institutional Entrepreneurship (Davidson & Vaast 2010), Besides these studies, various other studies have addressed the space of digital contexts including digitalization of key business processes (Dutot & Horne 2015), sharing economy (Richter et al 2017), gaming industry (Ojala 2016). An important point to note here is that digital entrepreneurship has been addressed by varying definitions and terminology. For the present study we adopt the working definition for digital entrepreneurship by Davidson and Vaast, “ the practice of pursuing new venture opportunities presented by new media and internet technologies”, The term

encompasses myriad opportunities generated by information and communication technology including world wide web, social media, smart phones and artificial intelligence (Ngoasong 2017) for carrying out business activities and functions such as production, marketing distribution and stakeholders management (Hair et al, 2012)

Digital Migration: Nexus between Digital technology and Migration

The conjuncture of digital media and migration has been studied from different perspectives. The first one pertains to the broader role that technology plays at policy level as well as for migrants from route planning to long term integration in the host country. At policy level, digital technology is harnessed for datafication, maintenance of databases for migration management, border control, surveillance, predictive analytics, deterrence campaigns, algorithmic decision making using biometrical data and authenticating asylum claims using social media data (Latonero & Kift 2018; Leurs and Smets, 2018, Whitley 2018). At the same time, technology has entered into all the phases of the refugees journey from leaving their homes to the process of finding and settling into a new home. As pointed out by (Latonero, 2015), digital tools including social media, online maps, instant messaging, and translation websites are becoming inherently important in the lives of the refugees. Various studies have refugees in their subsequent journeys (Gillespie et al., 2018). Another school of thought pertains to the migrant community as a viable market segment which is relatively untapped. This includes corporations providing products and services including SIM cards, transnational connectivity (Gordano Peile, 2014) targeted at migrant groups (Gillespie et al, 2018). Yet another conceptualization has addressed the perception behold by Europeans about refugees as poor and lacking capabilities to use technology. This line of thought presented another form of digital divide that considered asylum seekers devoid of technological know-how and questioned refugees owning smart phones (Van Leimpt, 2018). Contrary to this view, various SNS affordances (Smith et al., 2017) including self-presentation curating helps the migrant groups gain visibility and recognition. These Self-representations by refugees, by way of circulating selfies in the form of circulating selfies and developing

friendship networks again promise them empowerment and voice (Borkert et al., 2018). These social and psychological needs of refugee groups have been documented to be fulfilled through the emerging digital technologies by sharing information with the most trustworthy networks and communicating with the refugee community on Facebook and other social networking sites (Alencar et al., 2019). The last perspective fits well into the plethora of hackathons and technology organizations rigorously developing online applications for the refugees (Benton & Glennie, 2016). It has been pointed out that most of these apps are rarely used by the refugees either due to lack of technical know-how or non-involvement of refugees in their development (Leurs & Smets, 2018). This paper has dwelled into the last categorization of this conjuncture. We investigate the emergence of migrant digital entrepreneurs and how, through their social digital innovations (Kraus et al., 2018) refugee integration and crisis management is dealt with.

Migrant Digital Entrepreneurship: Nexus between Digital Technology and Migrant Entrepreneurship

The entrepreneurial behavior manifested by migrants in their quest of becoming self-employed has been referred to as migrant entrepreneurship or ethnic entrepreneurship (Baycan-levent & Nijkamp, 2009). Migrant entrepreneurship has been documented to play a pivotal role in generating employment opportunities for migrants all over the world. At the same time it has been considered as a driving force in augmenting growth of national and regional economies (Berett et al, 1996; Borjas 1986, 1990). The plasticization of ethnic groups in self-employment has also rescued the structural labour market imbalances in many industrialized countries (Baycan-levent & Nijkamp 2009). Most of the studies pertaining to migrant entrepreneurship covered the broader themes of opportunity identification and barriers in the face of these ethnic groups (Chaganti & Greene, 2002, Fairlie, 2004; Masurel et al, 2002; Van Delft et al, 2000; Zhou 2004). Two sets of factors were identified in these studies; structural factors including social capital, flexibility and personal motivation. (Waldinger et al 1990) developed an interaction model that demonstrated the interplay of these factors. Various studies have found immigrants to have higher propensity to start their

ventures compared to native-born workers primarily owing to the level of education of these migrants (Borjas, 1986; Farlie & Mayer, 1996). A More promising explanation of migrant entrepreneurship considers the role of a migrant in mobilization of resources together with the context in which he/she has to operate. This perspective takes social embeddedness and institutional embeddedness into account while investigating migrant entrepreneurship (Kloosterman 2010)

Taking into consideration what has been reported about migrant entrepreneurship above, we turn to the infusion of digital technology into these entrepreneurial endeavors by migrants. It is important to mention here that digital technology has been considered as a great leveler and promotes democratization of the entrepreneurial phenomena (Nambisan 2016). At the same time it provides much greater access to necessary resources and inclusion of socially marginalized groups who face obstacles to engage in traditional entrepreneurship (McAdam et al 2018). Accordingly the time and space boundaries are less constrained with the technical capabilities online/digital platforms surpassing local restrictions (Nambisan 2016; McAdam et al 2018). Furthermore the affordances of this technology have changed the process of social innovations by way of providing greater access to resources and the community to be addressed. Since social embeddedness of migrant entrepreneurs is a source of their capital requirements through the provision of social capital, it is contended that digital affordances provide an excellent mechanism for further strengthening these network ties. In order to further dwell into this dimension, we identified nine migrant entrepreneurs who ventured into technology sectors (Refer to Table I). Based on these cases, we arrived at the following themes, to categorize their roles in refugee, integration an crisis management.

1. Digital Solution for identity of Migrants:

Refugees all over the world especially those who are displaced by war face a pressing problem of verifying the authenticity of their documents as majority of them loose their land titles and academic certificates on the road. Tey ElRjula having faced the same problem started a venture by the name Tykn tech to address the issue faced by migrants. His birth registries were lost during the Gulf War and he was motivated by the plight of these ethnic groups whom the

considered as ‘invisible people. He started the venture with Khalid Maliki and Business Development Lead Jimmy J.P.Snoek in November 2016. It basically is a digital platform based on block chain technology and smart technology. This platform provides a convenient mechanism through which migrants can obtain their personal data proofs. The overarching vision of the company is to provide digital access through digital identities.

2. Digital Solution for Family Reunification:

According to a study by the Missing Children Europe Foundation, the count of missing children is alarming as every two minutes a child goes missing in Europe. Raafat Hantoush sensed an opportunity and created a start-up by the name. Bote to help parents track their children. Being himself a migrant, he was inspired by his own story of getting lost in Syria when he was a kid. They developed a digital tracking device which is inserted in the child’s shoes that helps parents track the real time location of their children. This social innovation got huge response from countries all over the world including the US when 800,000 children are reported missing annually.

3. Digital Solution for Money Transfer:

According to some estimates, more than US\$ 600 is sent worldwide each year on account of remittances and aid for migrants displaced due to varying reasons. Most of this money is lost due to corruption and misuse as well as due to transfer fees including overheads. VipiCash is a digital venture motivated by the reason to provide equally opportunities. It is a platform that helps migrants send money home back and is driven by the passion for benefitting society through technology. VipiCash is a team venture that hires talent from across diverse cultures including Democratic Republic of Congo, India, Pakistan, Kenya etc., this venture is a typical example of a digital venture that fits well into the two dimensions of Davidson and Vaast’s typology of digital entrepreneurship. This venture holds “Society at heart, Commercial in mind” two fold objectives that are conceptualized as well as operationalized through digital technology.

4. Digital solution for Essential Services:

Majority of the online platforms that are designed for migrants address medical services. As per MPI report, in UK there are apps

that are specifically targeted at pregnant women (Hubably) and help migrants register with a doctor online. We found two migrant digital ventures that were catering to this sector.

5. Digital solution for Migrating refugees Transition:

The entire journey of a refugee from leaving home to finding a suitable place to settle in is a very haunting experience recalls Simon who had left his birth place Syria and settled in Australia. Motivated by this growing concern, he turned to technology to roll out a social innovation project which would make this transition less traumatic for a refugee. This app, Settlein helps refugees connect with case workers share paper work and plan their future settlement in the area. This social innovation project is a result of the lived experiences of a refugee who found technology as a neutral platform. This startup was selected at the incubator programmes at Pollenizer. It also won Australia's Techfugees in 2018.

Conclusion:

Migrant entrepreneurship has been documented as a productive of migration having emancipatory potential for migrants as well as host countries that are the receiving end of this phenomenon. Time and again it has been investigated to positively contribute to the economic indicators of the regions as well as address the structural imbalances that accompany migration. In this paper, the infusion of digital technology into ethnic entrepreneurship has been examined. Digital technology has been considered as a meritocratic platform and advanced as a leveler that leads to democratization of entrepreneurial venturing access to resources. It also has been studied to make the process of entrepreneurial venturing more favourable to those who are marginalized including women, people of color and people belonging to a particular ethnicities. (McAdam et al 2018). This paper documented the role that digital technology plays in migrant entrepreneurship. The paper is conclusive of the fact that these entrepreneurs considered digital platforms as viable options to pursue their entrepreneurial careers. As a neutral platform, it enabled them to start their own ventures and helped them to maintain social networks. From the social embeddedness perspective, social capital could be potential source of finance and even psychological support that entrepreneurs in general need. Additionally, another substantive

finding of the study pertains to the motivations that these entrepreneurs had while starting their ventures. It is evident from the paper, that these entrepreneurs having being migrants themselves were driven more by social causes that is, to cater the migrant community and their associated problems. Interestingly, the entrepreneurs that were studied in this paper developed innovative solutions to the problems that they faced while going through the entire journey of migration. This helped them to cater to the problem in a much better perspective and because of its grass root implication, these initiatives were successful too. A point noteworthy here is that digital media, digital infrastructure was the mechanisms through which these social innovations were conceptualized as well as executed. This goes with the growing literature on social entrepreneurship that considers technology as an essential input factors in these socially driven entrepreneurial endeavors (Maiolini et al, 2016; Huang & Cox, (2016)

References :

- Alencar, A, Kondova, K. & Ribbens, W. *The smartphone as a lifeline an exploration of refugees use of mobile communication technologies during their flight.* (2019)
- Barrett, G. Jones, T.,.. & McEvoy, D. Ethnic minority business: Theoretical discourse in *Britain and North America Urban Studies.* 33. (1996). 7833- 809
- Bayucan -levent, T.,.. & Nijkamp, P. Characteristics of migrant entrepreneurship in Europe. *Entrepreneurship and Regional Development.* 21 (4),(2009) . 375-397.
- Benton, M.,.., & Glennie, A. *Digital Humanitarianism. How Tech Entrepreneurs Are Supporting Refugee Integration.* (2016).
- Borjas, G.. The self-employment experience of immigrants. *The journal of Human Resources,* 21, (1986) 485-506.
- Borjas, G. J. Friends or strangers: The impact of immigrants on the US economy. Basic Books. (1990).
- Borkert, N. Fisher, K.E., & Yafi, E. The best the worst and hardest to find: how people, mobiles, and social media connect migrants in (to) europe. *Social Media + society.* (2018).
- Chagnati, R.,.., & Greene, and P.G. Who are ethnic entrepreneurs? A study of entrepreneurs' ethnic involvement and business

- characteristics. *Journal of small Business Management*, 40, (2002).126-43.
- Davidson, E., & Baat, E. Digiatal Entrepreneurship and its Sociomaterial Enactment. *Proceedings of the International Conference on sistem sciences*, (2010). 1-10.
- Dutot. V., & Horne, C. Van. Digital Entrepreneurship intention in a Developed vs. Emerging Country : An Exploratory Study in France and the UAE. *Transnational Corporations Revies*, 7(1), (2015). 79-96.
- Esmaeeli, H. The study of effecting factors on digital entrepreneurship (a case study). *Interdisciplinary journal of Contemporary Research in Business*, 2(120) (2011). 163-172.
- Fairlie, R.,,, & Meyre, B. D. (19960. Ethnic and racial self-employment differences and possible explanations. *The Journal of Human Resources*, 31, 757-793.
- Fairlie, R. W. (2004) Recent trends in ethnic and racial business ownership, *small Business Economics*, 23. 203-18.
- Gillepie, M., Osseiran, S., & Cheesman, M. (2018). Syrian refugees and the digital passage to Europe: Smartphone infrastructures and affordances. *Social Media + society*.
- Giones, F., Brem, A., & Clark, J. H. Digital Technology Entrepreneurship: A Definition and Research Agenda. (795), (2017). 44-51.
- Gordano Peile, C. The migration industry of connectivity services: A critical discourse approach to the Spanish case in a European perspective. *Crossings: Journal of Migration and Culture*. 5(10), (2014). 57-71.
- Hafezieh, N., Akhavan, P., & Eshraghian, F. Exploration of process and competitive factors of Entrerpreneurship in digital space: A multiple case study in Iran. *Education, Business and society. Comtempory Middle Eastern Issues*. 4(4).(2011). 267-279.
- Nair, N., Wetsch, R.. L., Hull, E. C., Perotti, V., & Casy Hung, Y-T Market orientation in digital entrepreneurship: advantages and challenges in a web 2.0 networked world. *International Journal of innovation and Technology Mangement*. 9(6) (2012)
- Huang. S. C. & Cox, J.L. Establishing and social entrerpreneurial

- system to bridge the digital divide for the poor a case study for Taiwan. *Universal Access in the information society*. 15(2). 219-236. (2016)
- Hull, C., Hung Y.T. Hair N., Perotti, V., & DeMartino, R. Taking advantage of digital opportunities: a typology of digital entrepreneurship. *International journal of Networking and Virtual Organisations.*, 4(3). (2007). 290.
- Kloosterman, R.C. Matching opportunities with resources: A framework for analysing migrant entrepreneurship from a mixed embeddedness perspective. *Entrepreneurship and Regional Development*, 22(1). (2010). 25-45.
- Kraus, S., Palmer, C., Kailer, N., Kallinger, F.L. Spitzer, J., Kraus, S., Kailer, N., Kalinger, F. L. & Spitzer., J. *Digital entrepreneurship A research agenda on new business models for the twenty-first century*. (2018)
- Latonero, M., & Kift,. P. On Digital passage and borders: Refugees and the new infrastructure for movement and control. *Social Media + Society*. (2018).
- Leurs. K., & Smets, K. *Five Questions for Digital Migration Studies: Learning From Digital Connectivity and Forced Migration in (to) Europe*. (2018).
- Maiolini, R., Marra. A., Baldassarri, C., & Carlei. V. Digital technologies for social innovations: an empirical recognition on the new enablers. *Journal of Technology Management and innovation*.11(4), (2016). 21-28.
- Masurel, E., Nijkamp, P., Tastan, M., & Vindigni., G. Motivations and performance conditions for ethnic entrepreneurship. *Growth & Change*, 33, (2002). 238-60
- McAdam. M., Crowley, C., & Harrison, R. T. “To boldly go where no [man] has gone before” – Institutional voids and the development of women’s digital entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*, July, 0-1. (2018).
- Nambisan, S. Digital Entrepreneurship: Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 414, (2016). 1-27.
- Ngoasong, M. Z. Digital entrepreneurship in a resource-scarce

- context. *Journal of small Business and Enterprise Development.*(2017).
- Ojala, A. Business models and opportunity creation: How IT entrepreneurs create and develop business models under uncertainty. *Information systems journal*, 26(5).(2016). 451-476.
- Portes. A. The economic sociology of immigration. Essays on networks. *Ethnicity and entrepreneurship*. Sage. (1995).
- Rahman, M. M., & fee. L. K. The Development of Migrant Entrepreneurship in Japan: Case of Bangladeshis international Migration and integration. 12. (2011). 2533-274.
- Richter, C., Kraus, S., Brem, A., Durst, S., & Giselbrecht. C. Digital entrepreneurship: innovative business models for the sharing economy. June, 300 .(2017).
- Schumpeter, J. *The theory of economic development*. Oxford: Oxford University Press.(1934).
- Smithc, C., Smith, J. B. & shaw, E. Embracing digital networks: Entrepreneur's social capital online. *Journal of Business Venturing*, 32(1), (2017). 18-34.
- Thornton, P . H. The sociology of entrepreneurship. *Annual Review of Sociology*, 25, (1999). 19-46.
- Van Delft, H., Gorter, C., & Nijkamp., P. In search of ethnic entrepreneurship opportunities in the city: A comparative policy study. Environmental and planning C. Government and policy, 18, (2000). 429-451.
- Van liempt, i. Book review idil Osman_Media, diaspora and the somali conflict. *Social Media + society*. (2018).
- Waldinger, R., Aldrich, H., & R. Ward, E. *Ethnic entrepreneurs*. Sage. (1990).
- Whitely, L. Book review N. Trimikliniotis, D. Parsanoglou & V.S. Tsianos mobile commons, migrant digitalities and the right to the city. *Social Media + society*. (2018).
- Zhou, M. Revisiting ethnic entrepreneurship : convergences, controversies and conceptual advancements. *International Migration Review*, 38(3), (2004). 1040- 1074.

Sampriti

Vol.-IX, Issue-I, March 2023

ISBN : ISSN : 2454-3837

Pages: 150-160

The politics of spatial segregation: Exploring the discourse of ‘difference’ in domestic work relationship in Guwahati

Shruti Talukdar

*Research Scholar, Department of Sociology
Tezpur University*

Abstract

Building on qualitative, semi-structured interviews with employers and part-time domestic workers in Guwahati, this paper seeks to illuminate the discourse of ‘difference’ that shapes the everyday work relations between employers and domestic workers. To understand the discourse of ‘difference’, the paper analyses the politics of segregation in employer’s household space, which has been central in defining the boundaries of distinction in the work. In doing so, the paper argues that, while the politics of spatial segregation within employer’s home are manifestations of extreme class inequality characterised by subordination of domestic workers, a closer observation reveals that, the characteristic ‘differences’ in the work relationship cannot be determined by a single dimension of class. Rather, the discourse of ‘difference’ in the relationship, as embedded in the politics of everyday spatial segregation is a complex interplay of multitude social dimensions of class, caste and religion of each domestic worker.

Keywords: Domestic work, Domestic worker, Employer, Class, Space

Sampriti, Vol. IX, Issue-I ₹ 150

Introduction

Across the globe, domestic work constitutes a significant area of study due to the space where the work is performed i.e. the employer's home. While the home serves as a private space for the employers, with the incorporation of domestic workers this essentially transforms into public workspace for the workers. Significantly, much like other workspaces, multiplicity of trajectories comes to co-exists within these spaces, wherein hierarchical relations are brought to bear. But, unlike other workspaces hierarchy established in these spaces appears to be problematic, wherein interactions between employer and domestic worker develop in a close physical proximity. As a lower-class outsider, the domestic worker, not only gets accessibility to the embodied living spaces of their middle-class employer, but, also serves the employer and their families, by undertaking the domestic tasks, which has traditionally been performed through familial ties. While, this on one hand, liberates middle-class women from the drudgery of domestic work, on the other hand, their presence in the space of middle-class homes are fraught with anxiety and discomfort prompting the employers to engage into certain everyday boundaries of distinction through which hierarchies are (re)established between the parties involved. In this, the boundaries of distinction in general get manifested through certain distinct practices of spatial segregation, for the overriding perception of domestic workers as 'different' continues to hold strong amongst all employers in this study.

Although, the practices related to spatial segregation in employer's home, has been widely reflected in the scholarship on domestic work in India and elsewhere (Rollins, 1985; Dickey, 2000b; Lan, 2003; Ray & Qayum, 2010; Mattila, 2011; Barua, et. al, 2017), the pertinent question is how do we make sense of this discourse of 'difference' in the context of Guwahati. Drawing insights from fieldwork with employers and part-time domestic workers in Guwahati, this paper aims to (re)focus on the question of 'spatial segregation', and, thereby, attempt to contribute to the nuanced discourse of 'difference' and 'othering' in domestic work relationship in India.

According to Judith Rollins, spatial segregation in a domestic

work relation primarily takes two forms: firstly, the unequal rights of the domestic and the employer to the space around the other's body; secondly, controlling of the domestic's use of house space (Rollins, 1985: 171). Notably, these forms find expression through certain rules that are internalised and reproduced on a daily basis by both employers and domestic workers. With this backdrop, the present paper primarily focuses on two objectives, wherein the first objective is to discuss the quotidian practices of spatial segregation that defines the work relationship between employer and their domestic worker, in Guwahati. And, the second objective is to decipher the discourse of 'segregation' and 'difference' in the relationship, which perpetuates everyday inequality characterized by employer prejudices towards domestic workers.

Area of Research :

The study is conducted in the Uzanbazar locality of Guwahati. Uzanbazar is deliberately selected as the study area, as it is one of the oldest residential areas of Guwahati, and, is marked by a heterogeneous demographic profile. This heterogeneity, therefore, makes Uzanbazar an interesting area of investigation in the context of paid domestic work, as it entails a nuanced understanding of the personalized interactions amongst people from diverse backgrounds - class, ethnic, religion, and caste - in the realm of everyday lives.

Methodology

The data has been collected through in-depth, semi-structured interviews and informal conversations with twenty-five Assamese¹ caste-Hindu women employers and thirty part-time domestic workers belonging to the communities of Bihari Paswan² and East-Bengal origin Muslim. All the women – employers and domestic workers - are interviewed in their respective homes, with each interview lasting about one-to-two hours. While the employers represented a wide spectrum of middle-class attributes, and are between the age group of thirty-four to seventy-five, the domestic workers are between the age group of twenty to fifty-five.

Result and Discussion

This section of the paper delineates the findings as per themes, which have been established after interacting with both employers and domestic workers. It reflects the spatial dynamics of the everyday

work relations between employers and domestic workers, wherein the first section discusses the practices of segregation in employer's household space. And, the second section elucidates the discourse of 'difference' that is central in influencing the everyday practices of distinction and segregation.

Practices of spatial segregation

The politics of sitting

One of the most dominating rules related to the act of spatial segregation is the 'politics of sitting' (Ray & Qayum, 2010). This implies to the positioning of employer and domestic worker's bodies in the employer's home. For instance, while, the employers sit on a higher position like sofa, chair or bed, the domestic workers never sit on the same position, thus, either sitting on the bare floor or a *mora* (a lower stool). This being a reflection of the inequality deeply entrenched in the relationship is an unspoken rule, which is reproduced by both employer and domestic worker on an everyday basis. However, any defiance to such rules results in discomfort amongst employers, as an employer puts it:

"The maids these days think very highly of themselves. For instance the one who used to work previously for us, you should have seen her attitude. The attitude with which she used to sit, with her legs crossed on the chair while having her tea. Frankly speaking, that scene used to irk me a lot. I just could not stop myself further, and after a few days of work I asked her to get the stool. And, that worked, she never used the chair again during the tenure of her work at my place".

As observed from the above testimony, it is a manifestation of the embodiment of a hierarchical relationship, which entailed the subordination of domestic workers at workplace. It reflects the insecurities of employers when they see any negation to the well-established rules of domestic work, thereby, demanding explicit reaction, as the case above. However, to be noted is that such situations of negation appeared mostly as an exaggeration, as all the domestic workers in this study said about willingly enacting spatial deference related to sitting arrangement at employer's home. Their testimonies are reflection of the consciousness of such unspoken rules of distinction, which do not entail to any challenge on their part. Significantly, on one hand, this reveals the

‘normalisation’ of such rules of difference, by the domestic workers. And, on the other hand, it reflects their sense of self-respect which prevented them from negating the particular unspoken rule in employer’s home. This specifically gets reflected from the fact that, even in homes where such avoidance practices are not followed, the workers restrained themselves from bypassing the particular spatial boundary, by sitting on an equal position as employers. Significantly, the consciousness of their unequal class position impelled them to maintain a physical distance from their employers. However, this does not entail one to believe that the workers accepted themselves as an inferior being in comparison to their employer. On the contrary, their deferential behaviour related to spatial arrangement of sitting can be inferred as a mechanism of protecting themselves from unsought humiliation. This becomes evident when most domestic workers reiterated: “Today if I start sitting on their sofa and chair, and tomorrow if for some reason they ask me to sit on the floor, I will not be able to take such an insult. It is better to avoid such situation beforehand”. This has been aptly noted by Muttarak as:

“Perhaps domestic workers accept the status discrepancy and therefore avoid crossing the boundary; yet at the same time, since they have learnt that they are different and have accepted the fact, they attempt to negotiate their own importance and independence” (Muttarak, 2004: 515).

The politics of eating

The politics related to sitting arrangement further converge with eating arrangement at employer’s home. However, unlike rules considering the act of sitting, in the latter, the rules are mostly pronounced explicitly by employers. This primarily consists of rules related to where and when a domestic worker should eat their meals, what food is to be served to domestic workers and in which set of utensils. Although, these rules are predominantly applicable for the full-time live-in domestic workers, as the part-time domestic workers spent only a few hours at employer’s home, it however, served as a powerful marker of subordination for both the categories of workers. In the case of the live-ins it is observed that, they usually had their meals in the kitchen floor, and it is practically impossible for them to have it before their employer’s family. For the part-

time domestic workers, offering of food and tea appeared to be a practice only in a few households, as most older domestic workers in this study are heard complaining about this lost aspect of 'humanity' amongst employers of present times.

Nevertheless, those part-time domestic workers who are served tea and snacks at workspace, mostly, said about having it either by hunching on the floor or on lower stools either in the veranda, drawing room, or kitchen. In this, the most humiliating experience shared by them is related to being served with stale food. This also included packing over-ripe fruits and left-over food for the worker's children. Subsequently, another humiliating experience with regard to segregation in terms of eating arrangement is food being served in separate utensils. Notably, in Indian households it is a common practice to use a separate set of crockery for people who do not belong to the family (Barua, et al. 2016). And, this includes both the lower class domestic workers and guests who are of same class position as employers. However, the difference emerges, wherein, guests are provided with the best crockery set, albeit separate, and domestic workers in typically worn out ones. Moreover, in order to keep this separation intact with their domestic workers, the employers are seen taking utmost care, wherein the utensils given to workers are kept in segregated spaces and are washed by workers themselves.

Domestic workers in this study are particularly vocal and expressed great offence in such practices of segregation, in which utensils used by them are kept either in the kitchen window pane or behind the gas cylinder. However, although, such practices - serving stale food and assigning separate utensil set - acted as a regular source of humiliation for all domestic workers, they refrained from any overt reaction considering their unequal power equation with employers. Nevertheless, there are a few domestic workers who negotiated such humiliation by restraining themselves from eating food in such households, on the pretext of their work rush, while a few overtly expressed their resistance. This typically involved workers who have been in the occupation since several years, and, through years of experience in multiple households, have therefore, better equipped themselves to overtly confront employer authority, albeit sporadically.

Furthermore, in addition to the practices of spatial segregation of sitting and eating, segregation of domestic workers in employer's household space also finds expression through practices like preventing them to use the same toilets as the employer's, and walking barefoot when inside employer's household space.

Understanding the discourse of 'difference'

It is worth noting that, employers in this study are rarely explicit when asked about the practices which acted as an indication of spatial segregation, yet, at the same time employers are quick in justifying their practices in terms of 'cleanliness' concerns of their domestic workers: "These people mostly suffer from internal ailments which are innate, and, they hardly share any details with us. They are also typically short on the factor of cleanliness. That is why, it is better to maintain some distance".

Echoing on a similar note, an employer hiring both a live-in and part-time domestic worker explained:

"My daughter mixes a lot with these people (servants), and I don't like that. She will allow them to sit on her bed and use her stuffs. I tell her to maintain distance as it is a concern of hygiene. These people, you see, they do not follow any rules of cleanliness and are usually dirty... They mostly suffer from skin diseases which is highly transmissible. So, it becomes very much essential to draw the line".

By generalising the domestic workers as "these people", the employers here, put forth an argument wherein all domestic workers are perceived as inherently 'dirty'. While the conception of 'dirty' can be applied to a multiple array of objects, people and activities, which are in general negatively evaluated (Froystad, 2003), in the context of paid domestic work this negative perception towards domestic workers mainly emanates from the assumption that all menial labour is degrading and inferior. In this light, both paid domestic work and its performers are particularly considered as inferior as it is associated with 'personalised service' (Sen & Sengupta, 2016), comprising specifically of tasks which are avoided and stigmatised as 'unclean' by the middle-class employers. This, therefore, accentuates the employers' perception of domestic workers

as ‘unclean’. Furthermore, employers’ overt concern on the aspect of domestic workers cleanliness also gets reflected from their daily rules of physical hygiene. For instance, employers are seen ensuring spatialised physical cleanliness from the clothes part-time domestic workers wear to workplace i.e. a neatly draped *saree* or *salwar kameez*; their neatly tied hair; washing of hands and feet immediately on their arrival.

Notably, employers’ concern of cleanliness has been discussed in great detail by earlier scholars on domestic work (Hondagneu-Sotelo, 2007; Dickey, 2000b; Barua et al 2017). In the context of Madurai, Dickey (2000b) noted that employers commonly perceived servants as embodiment of dirtiness, who acted as a vehicle to transport dirt and infection into middle-class homes, thereby, jeopardizing the health of clean and vulnerable family members. Notably, while, such concerns about dirt, diseases and practices of spatial segregation are manifestations of traditional caste based notions of pollution, Dickey’s (2000b: 476) study reveals that even the high caste domestic workers were considered as ‘hosts of dirt’. From this, it could be argued that the perceived ‘dirtiness’ of domestic workers derives primarily from class prejudices, with reflections of traditionally held caste pollution.

Typically, in this study too, although the domestic workers particularly the Bihari Paswans belonged to the lower caste group, practices of spatial segregation are not exclusively reserved for them. From the employer narratives discussed above, as well as from first-hand experiences encountered in the field, domestic workers belonging to higher caste are also found to be subjected to similar practices of spatial segregation. One such instance is observed in an employer’s home, where the domestic worker belonging to an upper caste is provided tea and food in utensils kept separately in a lower compartment of the kitchen. Interestingly, both the employer and worker in this household belonged to the Kalita caste³. In this sense, it could be argued that the inferior class position of domestic workers has been instrumental in subjecting them to spatial discrimination on a daily basis (Dickey, 2000a; 2000b; Mattila, 2011; Barua et al 2016). Ray and Qayum observed this as:

“...domestic servitude is a class relation rooted in extreme inequality and expressed through class distinctions that have

been carefully nurtured and maintained over time". (Ray & Qayum 2010: 145)

Furthermore, taking forward the argument, my findings reveal that, inferior class position of domestic workers is only one aspect of their social location in employer's household space. Intriguingly, their lower class positions intersect with their religious identity, which further determines their overall position in employer's home. This becomes evident from the observation in an employer's home, where two part-time domestic workers are employed - an East Bengal-origin Muslim and a Bihari Paswan - for the task of cleaning and cooking respectively. In this home, I was surprised by the difference in deliberate discrimination towards both the domestic workers. While, it is usual like in other households for both of them to have a separate set of utensils, the set used by the Bihari Paswan domestic worker is kept inside the kitchen, but, the utensils of the East Bengal-origin Muslim domestic worker failed to find a place inside the kitchen. It is kept outside the kitchen, in a rack which stood alone in a segregated corner. Significantly, while on one hand, this reflected the relative unequal positions of both the domestic workers in terms of their nature of work, on the other hand, it also reflected that their inequality is based on their religious affiliations. From this, it could be argued that, the practices of characteristic 'difference' in a domestic work relationship is an embodiment of a complex interplay of multitude social dimensions of class and religious identity. And, this therefore, influenced the individual employer practices of spatial segregation and subordination of domestic workers. Interestingly, this can further be accentuated from an employer's testimony when she narrated about the discriminatory practice towards a Muslim labourer of the past by her mother-in-law, wherein he was served food in banana leaf in a space near the bathroom. However, considering his family's upward class-mobility in recent years, with his son attaining higher education, there has been a visible change towards his treatment: "Now, whenever, he visits us occasionally, he is given a seat on the chair, and is served food in the dining table. It will be disrespectful to treat him like earlier times".

Thus, it appears that the Muslim labourer could do away with the perceived idea of 'dirtiness' in this particular house, with his relative enhancement of class position. But, attaining a similar

situation is a rare possibility for domestic workers in this study, considering their grim chances of similar upward class mobility. Moreover, their association with everyday stigmatised ‘dirty’ or ‘unclean’ domestic tasks in their employer’s home also added to their disadvantage. And, for East Bengal-origin Muslim domestic workers this is further complicated because of their religious identity in a Hindu household.

Conclusion

To conclude, this paper illustrates the discourse of ‘difference’ that shapes the everyday work relations between employers and domestic workers. In this, the paper specifically highlights the practices of segregation in employer’s household space, which have been central in defining the boundaries of distinction, in a domestic work relationship. Notably, the boundaries of distinction in employer’s household space, ranging from separate sitting and eating arrangement to serving of stale and left-over food are manifestations of everyday struggles of subordination of the domestic workers, wherein they are perceived as inherently ‘dirty’ by their employers. While, this in significant ways, reiterates the class differences in domestic work relationship, with lingering notions of caste pollution, however, a closer observation of such symbolic practices reveals that, the characteristic ‘differences’ in the work relationship cannot be determined by a single pattern of class or caste. Rather, it is a complex interplay of multitude social dimensions of class, caste and religion of each domestic worker, which, in turn, contributes towards cultivation of a work relationship, where stereotypes and relative process of ‘othering’ against certain groups are reproduced in the society.

Notes

- ¹ While, it is an ongoing debate in Assam, as to ‘who are the Assamese?’, in this paper, the Assamese employers comprises solely of the indigenous non-tribal people of Assam, united by a common linguistic identity, i.e. Assamese.
- ² Bihari Paswans who are also known as Dusadh is a Scheduled Caste (Dalit sub-caste) group hailing from the state of Bihar.
- ³ In Assam, Kalita is a forward caste. And, as per constitutional categorisation of reservation, Kalitas belong to the General or Unreserved category. In the tribe-caste continuum of Assamese society,

Kalita represents a category that is placed between Keot on the one side, and Kayastha, Ganak and Brahmin on the other.

References

- Barua, P., Haukanes, H. & Waldrop, A. "Maid in India: Negotiating and contesting the boundaries of domestic work." *Forum for Development Studies* 45.3 (2016): 415-436.
- Barua, P., Haukanes, H. & Waldrop, A. "From benevolent maternalism to the market logic: Exploring discursive boundary making in domestic work relations in India." *Critical Asian Studies*, 49.4 (2017): 481-500.
- Dickey, S. "Mutual exclusions: Domestic workers and employers on labor, class and character in South India." *Home and hegemony: Domestic service and identity politics in South and Southeast Asia*, Eds, Kathleen M. Adams & Sara Dickey, United States of America: University of Michigan Press, (2000a), 31-62.
- Dickey, S. "Permeable homes: Domestic service, household space and the vulnerability of class boundaries in urban India". *American Ethnologist* 27.2 (2000b): 462-489.
- Froystad, K. "Master-servant relations and the domestic reproduction of caste in Northern India". *Ethnos* 68.1 (2003): 73-91.
- Hondagneu-Sotelo, P. *Domestica: Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*. United States of America: University of California Press, (2007).
- Lan, P. C. "Negotiating social boundaries and private zones: The micropolitics of employing migrant domestic workers". *Social Problems* 50.4 (2003): 525-549.
- Mattila, P. *Domestic labour relations in India: Vulnerability and gendered life courses in Jaipur*. PhD Thesis, Institute of Development Studies, University of Helsinki, (2011).
- Muttarak, R. "Domestic service in Thailand: Reflection of conflicts in gender, class and ethnicity". *Journal of South East Asian Studies* 35.3 (2004): 503-529.
- Ray, R., & Qayum, S. *Cultures of servitude: Modernity, domesticity and class in India*. New Delhi: Oxford University Press, (2010).
- Rollins, J. *Between women: Domestics and their employers*. Philadelphia: Temple University Press, (1985).
- Sen, S., & Sengupta, N. *Domestic days: Women, work and politics in contemporary Kolkata*. New Delhi: Oxford University Press, (2016).

Sampriti
Vol.-IX, Issue-I, March 2023
ISBN : ISSN : 2454-3837
Pages: 161-174

Issues and Obligations of Copyright Protection in the Current Digital Age on the Indian Perspective

Dr. Bindu Bhushan Borah

Asst. Professor, Commerce College Kokrajhar

Mr. Bichitra Bordoloi

Asst. Teacher, Goreswar H.S. School

Abstract

In this current digital age, the ever-new inventions of technology are gradually taking mankind from scripts to screens. In cyberspace, where social media is taking over, supremacy of the Artificial Intelligence (AI) is increasing rapidly and deep faking is almost realistic, the protection of original creation becomes the most difficult job. So, the concept of Intellectual Property Rights (IPR) gains importance and relevance worldwide. Copyright is the one of the most important Intellectual Property Right (IPR) that accrues to creators at the point of creation. It is a legal right offered by the law of a nation so that the creator of the original work gets some exclusive rights over his creations. But various digital tools have caused strain in copyright protection due to the relative ease of replication, reproduction, distortion and circulation of copyrighted printed and digital materials within and outside the cyberspace. To overcome these issues different technological and legal frameworks have been taken up such as development of tools like watermark, Copyright Match Tool etc. and enacted Berne Convention, Anti-

Counterfeiting Trade Agreement(CTA), WIPO Copyright Treaty (WCT), The Indian Copyright Act, 1957 etc. to recognizing and protecting the rights.

This research paper explores the issues and obligations of copyright protection in this digital era. Through descriptive analysis we are trying to focus on some solutions that could be help to prevent unfair and illegal use of copyrighted material.

Keywords: *Copyright, Digital Age, Printed Property, Cyberspace, Intellectual Property Rights*

0.1 Introduction :

Copyright is a type of Intellectual Property (IP) right for protecting the talent and labour in creating and conveying an original concept. Copyright provides a creator an exclusive lawful right to fortify his/her creative work in literature, art, drama, music, sculpture etc. from being adapted, reproduced, distributed, translated or performed publicly without prior permission from the creator for a certain time limit. In the digital age, protecting copyright is becoming increasingly important across the world, including in India. Despite of various technological and legal efforts, copyright protection in the digital era remains a contentious issue. With the advancements in technology, digital platforms, and widespread internet access, it has become easier for users to distribute and copy copyrighted works, which poses several challenges for creators and copyright holders. Despite of various technological and legal efforts, copyright protection in the digital era remains a contentious issue. As digital technology continues to evolve, it is likely that copyright protection will continue to be a complex and evolving issue for years to come.

0.2 Aims and Objectives :

The aims and objectives of this study is to explore the issues and obligations of copyright protection in the digital era, especially in India. With the widespread availability of digital technologies, the protection of intellectual property has become an increasingly pressing concern.

1. This study will scrutinize the various problems that lead to copyright infringement in India and find ways to overcome those problems.
2. It will investigate the legal framework for copyright protection

- in India and assess the adequacy of existing laws.
3. This study will also review the impact of new technologies on copyright protection and will assess the effectiveness of these measures in protecting the intellectual property of copyright holders and explore potential alternatives and their implications.

Overall, this study aims to provide a comprehensive understanding of the issues and obligations of copyright protection in the digital era. It will identify the challenges presented by new technologies and explore potential strategies for addressing these challenges. By doing so, this study will contribute to the ongoing discussion around the protection of intellectual property in the digital age.

0.3 Methodology of Study :

The topic entitled “Issues and Obligations of Copyright Protection in the current Digital Age on the Indian Perspective” is presenting in a descriptive analysis . Through this approach, this paper aims to describe and analyze the real issues and obligations of copyright protection in Indian Perspective . This paper also uses analytical method to arrive at a conclusion.

Sources of Data :

Information related to copyright such as various copyright laws, journals, books, articles, papers or research works have been taken as the primary sources in the preparation of this paper. Also, various electronic magazines, blogs, websites, Wikipedia, social networking sites have been taken as secondary sources.

2. Indian Perspective on Copyright Protection

2.1 Indian Copyright Act,1957

In India, copyright protection is provided by the Copyright Act, 1957. The Act provides for the protection of literary, dramatic, musical, and artistic works, as well as cinematographic films and sound recordings. The Act also provides for the protection of performers' rights. It has been amended six times to keep up with the changing nature of technology and the creative industry. The latest amendment was in 2012, which introduced several new provisions to the Act.

The Copyright Act,1957 confers copyright protection in the following two forms:

- (A) Economic rights of the author, and
- (B) Moral Rights of the author

Economic rights primarily relate to the reproduction, distribution, public performance, and adaptation of the copyrighted work. Section 57 of the Act defines the two basic 'moral rights of an author' and these are-

- (a) Right of paternity, and
- (b) Right of integrity.

The right of paternity gives the author the right to claim authorship of their work and prevent others from claiming authorship of the same work .Right of integrity empowers the author to prevent any distortion, mutilation, or other alteration of their work that could harm their reputation or honor.

2.2 Indian Judiciary Response :

The Indian judiciary has been actively involved in copyright protection and enforcement. The Copyright Act, 1957, is the primary law governing copyright in India, and the judiciary plays a crucial role in interpreting and applying the provisions of this Act. Over the years, Indian courts have delivered several landmark judgments in copyright cases, setting important precedents and clarifying the legal framework for copyright protection.

Significant Judgment by Indian judiciary regarding copyright protection

JUDGMENTS ON Ownership of copyright	CASES
	1. Eastern Book company v Navin J.Desai(2002) 2. Godrej Soaps (P) Ltd v Dora Cosmetics Co(1998) 3. T-Series v. Roposo(2021) 4. Tips Industries Ltd. v. Wynk Music Ltd. (2018)
Jurisdictional aspect	1. Caterpillar Inc v Kailash Nichani(2001) 2. Lachhman Das Behari Lal v Padam Trading Co (1963) 3. Exphar SA and Anr v Eupharma Laboratories Ltd & Anr
Cognizance taken by the court	1. David Pon Pandian v State 2. Shree Devendra Somabhai Naik v Accurate Transheet Pvt Ltd(2002)

Infringement of copyright	1. Super Cassettes Industries Ltd. v. Myspace Inc(2011) 2. R.G. Anand v M/S Delux Films(1978) 3. Prem Singh v Cec Industries (1990) 4. Eastern Book Company v. D.B. Modak (2008) 5. Tata Sons Ltd. v. Greenpeace International (2012)
Availability of alternative remedy	1. Khajanchi Film Exchange and Another v State of M.P and others (2002)
Rectification of copyright	1. Lal Babu Priyadarshi v Badshah Industries(2012)

2.3 : International copyright treaties and India's Participations

India's participation in international copyright treaties and agreements has helped to promote creativity and innovation, protect intellectual property rights while ensuring access to knowledge and information for the public. These treaties have facilitated cross-border collaborations between Indian creators and creators from other countries. This has enabled Indian creators to work with others from around the world, leading to the development of new ideas and innovations.

International copyright treaties and India's Participations

Sl no	International copyright treaties	Formulated at	Adopted/ effective from	Membership of India
1	Berne Convention	Berne	12 May,1858	In 1928
2	Universal Copyright Convention (UCC)	Geneva	1952	In 1958
3	WIPO Copyright Treaty (WCT)	Geneva	December 20, 1996	In 2018
4	WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT)	Geneva	December 20, 1996	In 2018
5	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement)	Marrakesh, Morocco	15 April 1994.	In 1995

3. Issues that Lead to Copyright Infringement in India

Copyright protection is an important legal concept that grants exclusive rights to creators and owners of original works, giving them control over how their works are used and distributed. In the current digital age, the issues surrounding copyright protection have become increasingly complex due to the ease with which digital works can be copied and distributed online . As a result, authors, creators and copyright holders face numerous issues and obligations for protecting their works . Here we explore some common issues that lead to copyright infringement in India.

3.1 : Lack of awareness and education: One of the primary challenges in India is the lack of awareness and education on copyright laws. There is limited awareness of the complexities of copyright laws, including what constitutes infringement and fair use. It is crucial to increase awareness and educate people on copyright laws to promote respect for copyrights.

3.2 :Weak enforcement mechanisms: Despite having robust copyright laws, the enforcement of these laws remains weak in India. It has resulted in widespread copyright infringement and piracy, particularly in the film and music industries. The government must invest in effective enforcement mechanisms to protect copyrighted works. Another issue is the difficulty in enforcing copyright laws across different countries and legal jurisdictions. Because the internet is a global network, it can be difficult to control the distribution of copyrighted works in countries where copyright laws are weak or not enforced. This has led to a rise in online piracy, as individuals and organizations are able to distribute copyrighted works without fear of legal repercussions.

3.3 Digital piracy: Piracy can be understood as the unauthorized use of another's production, invention, or conception especially in infringement of copyright. It includes the illegal downloading and sharing of copyrighted works, such as music, movies, and software. With the widespread use of the internet, it has become easier than ever to make copies of copyrighted works and distribute them to a worldwide audience. This has created a range of new challenges for copyright holders, as they must find ways to protect their works from unauthorized copying and distribution. The

government and copyright holders need to work together to combat digital piracy and develop new strategies to protect copyrighted works in the digital age.

Here is a statistics summary on Piracy in India :-

- As reported by the Indian Music Industry (IMI) ,the music industry in India lost an estimated INR 1,050 crore (approximately \$142 million) due to piracy in 2020.
- The rate of music piracy in India is 68%, which is more than double the global average of 30%, as reported by the Indian Music Industry (IMI).
- India is ranked as the second-largest source of traffic to piracy websites worldwide, after the United States.
- According to the Ankura Piracy Statistics report 2022, India is ranked as the third highest contributor, after the U.S. and Russia, of visits to content piracy websites. The report reveals that in 2021, India had over 7 billion visits to torrent sites, specifically 7,99,071,291 visits.
- The film industry in India is estimated to lose up to INR 2,500 crore (approximately \$340 million) each year due to piracy.
- Over 30% of internet users in India access pirated content.
- In India Film piracy rose by 62% during the Covid pandemic.

In 2019, the film “Kabir Singh” was the most pirated movie in India, with over 1 million downloads on piracy websites within a few days of its release. In 2016, the movie ‘Udta Punjab’ was leaked online two days before it’s an official release. After a complaint filed by the movie producer, the Cyber Crime cell of Mumbai police arrested the 25 year old for uploading the movie on his website and was charged under the Information Technology Act. In 2012, a complaint was filed by a movie channel who had bought the distribution rights of the movie ‘Bachelor Party’. After that, the Kerala Anti-piracy cell traced down the IP addresses and registered a cases against 1,010 individuals/websites who were involved in the illegal upload and download of the movie and arrested 100 people.

Overall, digital piracy is a significant problem in India, and the country’s content industries continue to face substantial losses due to piracy. While efforts are being made to combat piracy through

legal action and technology, more needs to be done to create awareness among the public about the harms of piracy and to promote legitimate sources of content.

3.4 : Astonishing increase of Social Media and UGC : Social Media and User-generated content (UGC) platforms have become increasingly popular in India in recent years, allowing users to create and share their own content, such as videos, images, and music. While these platforms have provided a platform for creative expression and content creation, they have also raised concerns about copyright infringement.

UGC platforms in India, such as YouTube, Facebook, Instagram, and TikTok (now banned in India) have been accused of facilitating copyright infringement by allowing users to upload and share content without proper authorization from the copyright owner. In many cases, users upload videos or music that include copyrighted material, such as clips from movies, TV shows, or songs, without obtaining the necessary permissions.

UGC platforms in India are subject to the same copyright laws as any other entity that distributes or shares copyrighted material. However, they also enjoy certain legal protections, such as the safe harbor provision in the Information Technology Act, 2000, which shields them from liability for infringing content uploaded by users as long as they follow certain rules, such as promptly removing infringing content when notified.

Despite these protections, copyright owners have raised concerns about the ease with which copyrighted material can be shared and distributed on UGC platforms, and have called for greater accountability from platform operators.

To address these concerns, the Indian government has taken several steps to curb copyright infringement on UGC platforms. In 2019, the Ministry of Electronics and Information Technology introduced new rules under the Information Technology (Intermediary Guidelines and Digital Media Ethics Code) Rules, 2021, which requires UGC platforms to implement stricter content moderation policies and take down infringing content more proactively. The rules also require platforms to have a grievance redressal mechanism for complaints related to copyright infringement.

3.5 Complex licensing frameworks: The licensing framework for copyright protection in India is complex and can be difficult for creators and businesses to navigate. In India, obtaining and managing licenses for the use of copyrighted material can be a complicated and time-consuming process.

One of the reasons for the complexity of the licensing framework in India is the number of different types of licenses that exist, depending on the type of work and the intended use. For example, licenses may be required for public performances of music or the use of copyrighted images or text in advertising campaigns. The process for obtaining licenses can vary depending on the type of work and the intended use, and can involve negotiating with multiple parties, such as copyright owners, collective management organizations, and government bodies. In addition, the lack of a centralized licensing authority in India has led to a fragmented and decentralized system of licensing. Many different organizations, including government bodies and private companies, are involved in the licensing process, which can lead to confusion and delays.

Another issue that complicates the licensing framework in India is the lack of transparency in the licensing process. Creators and businesses may not always be aware of their rights and obligations, and licensing fees may be difficult to negotiate and enforce.

3.6 Unclear ownership of copyright: In India, there can be situations where ownership of copyright is unclear, especially when it comes to works created in the course of employment or commissioned works or in cases where several people have contributed to a work. This can lead to legal disputes and challenges in enforcing copyright, particularly when multiple parties claim ownership.

Under Indian copyright law, the general rule is that the author of a work is the first owner of the copyright. However, there are some exceptions to this rule. For example, in the case of works created in the course of employment, the employer is considered to be the first owner of the copyright, unless there is an agreement to the contrary.

Similarly, in the case of commissioned works, ownership of the copyright can be determined by the terms of the agreement between the parties. If there is no agreement, the author is considered

to be the first owner of the copyright. However, if the work is of a certain type, such as a photograph, the commissioner may be considered the first owner of the copyright.

In situations where ownership of copyright is unclear, it may be necessary to go to court to resolve the matter. This can be a lengthy and expensive process, and can involve complex legal issues. It is therefore important for parties to clearly define ownership of copyright in agreements, and to ensure that they have the necessary documentation to establish their ownership of the copyright.

3.7 Limited protection for non-traditional works: In India, copyright protection for non-traditional works is limited, and there are certain types of works that are not protected under the Indian Copyright Act, 1957. Non-traditional works may include things like computer software, databases, and multimedia works, among others. One example of a non-traditional work that may not be eligible for copyright protection in India is a database. Databases are typically compilations of data or information, and while they may involve a significant amount of creative effort to compile, they are not considered to be original literary or artistic works in the traditional sense. As a result, databases are not eligible for copyright protection as literary works under the Indian Copyright Act.

Similarly, computer software is also not eligible for copyright protection in India under the category of literary works. However, computer software may be protected as a “literary work” under the category of “computer programs” and certain aspects of software, such as user interfaces and databases, may be protected as artistic works.

4. Impact of new Technologies on Copyright Protection :

To face the new challenges in this digital era, a variety of new technologies have emerged to help protect copyrighted work. Digital Rights Management (DRM) can restrict access to digital content, while watermarking embeds a unique identifier into a digital file, making it possible to track the file back to its original source. Artificial Intelligence (AI) can detect copyright infringement by analyzing digital content, and Blockchain technology provides a tamper-proof system for managing copyright information. Encryption technologies scramble the data in a way that can only be unscrambled with a key or password, ensuring that only authorized users can access the content.

However, despite these technologies, challenges still exist in preventing unauthorized copying and distribution of copyrighted works. One challenge is that new technologies for copying and distributing digital content are constantly emerging. For example, file-sharing services and peer-to-peer networks have made it easier than ever to share copyrighted content without permission.

Another challenge is that not all users are willing to pay for copyrighted content, even if they know it is illegal to share it without permission. This is particularly true in countries where piracy is rampant and copyright laws are not strongly enforced.

Finally, some people may deliberately try to circumvent DRM or encryption technologies, either for personal reasons or as part of a larger effort to subvert copyright law. For example, hackers may develop tools that can crack DRM protections or reverse-engineer encryption algorithms to access copyrighted content without authorization.

In summary, while technologies such as DRM and encryption can help prevent unauthorized copying and distribution of copyrighted works, they are not foolproof, and challenges still exist. As new technologies emerge and users continue to seek out ways to access content without permission, copyright holders will need to continue developing new strategies to protect their intellectual property.

5 : The Adequacy of Existing Copyright Laws.

While India has a robust legal framework for copyright protection, there are several challenges with the implementation and enforcement of these laws. Addressing these challenges will require a coordinated effort by stakeholders, including the government, copyright owners, users, and digital platforms, to ensure that copyright laws are effectively enforced while also balancing the interests of different stakeholders. Some initial legal requirements in for the protection of copyright could be describe as-

5.1 :Required specific modification to the Law for new technologies : India's current copyright laws, including the Copyright Act of 1957, were drafted before the advent of digital media and do not adequately address issues related to copyright in the digital age. As a result, there is a need for specific modifications to the law that

would better regulate copyright in digital material . Some new technologies, such as ChatGPT, that are so intelligent that they can easily adapted,reproduced, manipulate or translated any copyright articles, books, journals, etc. using their Artificial Intelligence (AI) and the Act does not provide adequate remedies to address this brand new problem.

5.2:Enforcement of copyright law: Another area of concern is the enforcement of copyright law in the digital age. The Copyright Act of 1957 provides for civil remedies, such as injunctions, damages, and accounts of profits, for copyright infringement. However, the process of obtaining these remedies can be slow and expensive, and the burden of proof is on the copyright owner to show that their work has been infringed. In addition, it can be challenging to identify and take action against infringers who operate online, especially when they are based in other jurisdictions.

5.3:Clarify the scope of fair use: The Act also has provisions for fair use of copyrighted works, which includes reproduction of a copyrighted work for research or private use, criticism or review, reporting of current events, and educational purposes. However, the Act does not define the scope of fair use clearly, which can lead to confusion and inconsistent application of the law.

In conclusion, the existing legal framework for copyright protection in India in the digital era is reasonably adequate, but there is still room for improvement. Additionally, the government should explore new technologies and approaches to copyright protection that take into account the unique challenges posed by the digital age, such as blockchain-based solutions and decentralized copyright registries.

5. Findings :

The findings from this study can be pointed out as-

- (A) The issue of copyright protection in India is complex due to a lack of awareness and education on copyright laws, weak enforcement mechanisms, and digital piracy.
- (B) This study found that the incidence of copyright infringement is relatively higher in digital media than in print media.
- (c) Social media and user-generated content platforms have also raised concerns about copyright infringement.

- (D) The existing legal framework for copyright protection in India in the digital era is reasonably adequate, but there is still room for improvement.

6. Suggestions :

In addition, the emergence of digital media behemoths has further complicated matters and highlighted the need for more effective laws and regulations. The existing laws may not be sufficient to regulate the activities of these companies, which can have a significant impact on copyright and intellectual property rights. Some Suggestions to deal with these problems are-

(a) Awareness : Have to Foster a culture of respect for intellectual property rights and discourage piracy through public awareness campaigns and education. A combined effort from the Indian government, educational institutions, copyright owners, and social media platforms can raise awareness and education on copyright laws .

(b) International cooperation: Harmonization of procedures and laws for copyright infringement is an essential component of developing a uniform legal framework for addressing issues in cyberspace. By working together to establish common principles and standards, countries can promote innovation, protect intellectual property rights, and ensure a fair and secure digital economy for all stakeholders.

(c) Use of innovative technologies : There are several emerging technologies such as Blockchain,Artificial Intelligence (AI) , that can be used for copyright protection in the digital age to face the challenges .

(d) Modernization of Laws: The government should consider updating the law to include provisions related to digital rights management, online piracy, and other related issues.

(e) Strengthening enforcement: Increase the resources available to enforce copyright laws, such as providing additional funding to law enforcement agencies and the judiciary. This can help to deter copyright infringement and provide a more effective remedy to copyright owners who have been infringed.

7. Conclusion :

Copyright protection in the digital era is not just about

safeguarding the rights of creators and copyright holders, but also about promoting a culture of innovation, creativity, and respect for intellectual property. India's efforts towards copyright protection will play a crucial role in creating a conducive environment for the growth of the country's creative industry and its integration into the global creative economy.

Therefore, it is essential for India to continue to strengthen its legal and technological frameworks for copyright protection, raise awareness of copyright laws and best practices, and collaborate with international partners to develop global frameworks and policies for copyright protection in the digital age. By doing so, India can secure its position as a leading player in the global creative ecosystem while also safeguarding the rights of its creators and copyright holders.

References :

- Stim, Rich (27 March 2013). "Copyright Basics FAQ". *The Center for Internet and Society Fair Use Project*. Stanford University. Retrieved 21 July 2019.
<https://old.amu.ac.in/emp/studym/100020079.pdf>
<https://iclg.com/practice-areas/copyright-laws-and-regulations/india>
https://en.wikipedia.org/wiki/Berne_Convention
<https://en.unesco.org/courier/news-views-online/universal-copyright-convention>
https://en.wikipedia.org/wiki/WIPO_Copyright_Treaty#cite_note-0-7
https://en.wikipedia.org/wiki/Copyright_law_of_India#CITEREFDas,_Law_of_Copyright2021
<https://iarjset.com/wp-content/uploads/2021/07/IARJSET.2021.86105.pdf>

Bibliography :

- Ahuja,Ram. *Research Methods*,Rawat Publications,New Delhi,2010.
Kothari,C.R. *Research Methodology Methodsand Techniques*, New age international(p) Ltd, New Delhi,2010.
Narayanan, Parameswaran. *Intellectual Property Law*, Eastern Law House, 1990
Ahuja,V.K. *Law Of Copyright And Neighbouring Rights National And International Perspectives*, Lexis Nexis; First edition (1 February 2015)
Scaria, Arul George. *Piracy in the Indian Film Industry: Copyright and Cultural Consonance*, Cambridge University Press,15 May,2014.

Vol.-IX | Issue-I | March 2023

ISSN : 2454-3837

Sampriti

Double Blind Peer Reviewed
National Research Journal of Humanities
and Social Sciences

Forest School, Guwahati-14, Assam
www.sampritipublication.com